

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TEORİSİ BİLİM DALI

**ÇİN EKONOMİSİNDE
REKABET AVANTAJI SAĞLAYAN ETKENLER
VE
REKABETİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

İlkay UNAY

BURSA, 2005

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TEORİSİ BİLİM DALI

**ÇİN EKONOMİSİNDE
REKABET AVANTAJI SAĞLAYAN ETKENLER
VE
REKABETİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Zeynel DİNLER

HAZIRLAYAN

İlkay UNAY

BURSA, 2005

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

..... ait

..... adlı çalışma, jürimiz tarafından

..... Anabilim / Anasanat Dalı,

..... Bilim Dalında Yüksek Lisans/
Doktora/ Sanatta Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

İmza

Üye (Danışman).....
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

İmza

Üye... ..
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

İmza

Üye.....
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

İmza

Üye... ..
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

ÖZET

Bu çalışmada Çin ekonomisinin dünya dış ticaretinde rekabet avantajı sağlayan etkenleri ve gelecekte rekabetinin sürdürülebilirliği incelenmiştir. Çin ekonomisinin son 20 yıldır gerçekleştirmiş olduğu ekonomik performansını diğer dünya ülkeleri ile karşılaştırıldığında dikkat çekicidir. 1970'li yılların sonlarında başlayan ekonomik reformlar sayesinde, Çin Halk Cumhuriyeti merkezi planlı ekonomiden serbest pazar ekonomisine geçiş yapmıştır. Ülke içinde uygulanan ekonomik reformların temelinde dış ticaret ile dışa açılma politikası yatmaktadır. Uygulanan bu politikanın başarılı olması Çin ekonomisinin büyümesinde önemli bir itici güç olmuştur. Reformlar ile sağlanan ülkenin dış ticarete rekabet avantajı dünya ekonomileri için hem fırsat yaratırken, hem de uluslararası ticarete birtakım tehditleri de beraberinde getirmiştir. Bu nedenle günümüzde uluslararası ticarete önemli gündem konularından biri olmuştur. Ülkeye giren doğrudan yabancı yatırımlar ülkenin istihdam, ihracat ve ithalatı üzerinde olumlu etkilerde bulunmuş ve büyümesinde etkin bir rol oynamıştır. Dış ticarete sahip olduğu işgücü ücretlerinin düşüklüğü, enerji fiyatlarının dış yatırımcıyı teşvik edici olması, dış ülkelerle ticaretinde rekabetinde üstünlüğünü arttırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çin Ekonomisi, Rekabet, Dışa Açıklık

SUMMARY

This study explores People's Republic of China's capability of carrying on its advantage in world foreign trade competition in future. When we compare the economic performance of People's Republic of China in last decades to other world country economies, economic performance of People's Republic of China is highly attracting attention. By means of the economic reforms, which began in 1970's, People's Republic of China passed through central planned economy to free market economy. The basic point of the economic reforms is foreign trade policy. This policy is also the most effective factor on Chinese economic growth. The advantage of competition, which is made by reforms, in foreign trade, both create advantages to other world countries and some kind of threats. That is why People's Republic of China is one of the most important topics in foreign trade. Not only foreign direct investments in People's Republic of China has positive effect on employment, exporting and importing, but it also play very important role in economic growth. Moreover low costs of labour and energy, take People's Republic of China to the important place in world foreign trade competition.

Key Words: Chinese Economy, Competition, Foreign Trade

ÖNSÖZ

Çin'in tarihin ilk dönemlerinden itibaren Asya kıtası üzerinde büyük etkisi olduğu görülmektedir. Sahip olduğu toprakların genişliği ve nüfus potansiyeli ile de Dünya üzerinde etkin olmuş uygarlıkların başında gelmektedir. Dünyanın ekonomik olarak küreselleşmeye başladığı günümüzde ise Dünya ülkelerini etkileyecek bir ekonomik güce kavuşmuştur. Bu gücünün ardında dış ticaretinde yaşanan gelişmelerin payı büyüktür. Çin'in sahip olduğu yüksek büyüme rakamlarının ardındaki itici güç, uluslararası ticarete etkin rekabet etmesini sağlayacak kaynakları reformlarla belirlemesi ve etkin bir şekilde uygulamaya koyması yatmaktadır. Bu nedenle tezin birinci bölümünde, Çin'in ekonomik tarihine kısaca baktıktan sonra yapılan reformlar ve etkinlikleri incelenmiştir.

Bu reformların hem ekonomik hem de yapısal alanda olumlu etki göstermesi büyümenin sürekliliğini getirmiştir. Çin'in sahip olduğu sürekli büyüme ise dış ticarete gittikçe artan ve diğer ülkelerle karşılaştırıldığında rekabetinin üstünlüğünün ortaya çıktığı avantajları doğurmuştur. Bu avantajların kaynakları ise çalışmanın ikinci bölümünde incelenmiştir.

Çin'in sahip olduğu ekonomik güç, dış ticarete bir yandan dünya ülkelerini etkilerken, diğer yandan bölge ülkelerde de etkili olmaya başlamıştır. Bu durum bölgesel alanda da Çin'e yeni roller yüklemiştir. Bu nedenle 1960'larda başlayan bölgeselleşme hareketleri içinde Çin'in yerini almaya başladığı görülür. Tezin üçüncü bölümünde bu hareketler içinde Çin'in yeri ve önemi araştırılırken, sahip olduğu ekonomik öneminin sürdürülebilirliği, belirlenen sekiz kriterle incelenmiştir. Bölüm Çin'in sahip olduğu ekonomik gücün bölgesellikten sonra dünya üzerine etkileri ile bitirilmiştir.

Tezimizde edindiğimiz sonuç, Çin'in sadece Ortadoğu ve Asya'da değil Dünya üzerinde de etkin olduğu ve bu etkinliğini hem sürdürebilecek hem de artışı sağlayacak kaynaklara sahip olduğudur.

İÇİNDEKİLER

	<i>Sayfa</i>
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLO LİSTESİ.....	ix
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xii
KISALTMA LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE ÇİN EKONOMİSİ

1.1. Çin'in Tarihçesi, Askeri Durumu ve Nüfus Yapısı.....	2
1.1.1. Çin'in Tarihçesi.....	2
1.1.1.1. Modern Çağ Öncesi Dönemde Çin (....-1840).....	2
1.1.1.2. Modern Çağ Döneminde Çin (1840-1919).....	4
1.1.1.3. Yeni Demokratik Devrim Döneminde Çin (1919-1949).....	6
1.1.1.4. Çin Halk Cumhuriyeti Dönemi (1949-....).....	6
1.1.2. Çin'in Mevcut Askeri Durumu.....	9
1.1.2.1. Çin'in Askeri Tehdit Olarak Ortaya Çıkması.....	10
1.1.2.2. Çin'deki Ekonomik Reformların Askeri Duruma Etkisi.....	11
1.1.3. Çin'in Demografik Yapısı.....	11
1.2. Ekonomik Yapı ve Temel Ekonomik Göstergeler.....	13
1.3. Ekonomik Reformlar.....	18
1.3.1. Mao Zedong Dönemi ve Plan Ekonomisi.....	18
1.3.2. Deng dönemi.....	19
1.3.3. Mao Zedong ve Deng Dönemini kapsayan Beş Yıllık Planlar ve Ekonomik Kalkınma.....	24
1.3.4. Ekonomik Reformları Destekleyen Yapısal Reformlar.....	27
1.3.5. Özel Ekonomik Faaliyet Alanları.....	30
1.3.5.1. Özel Ekonomik Bölgeler (ÖEB).....	30
1.3.5.2. Açık Kıyı Kentler.....	30
1.3.5.3. Serbest Ticaret Bölgeleri.....	30
1.3.5.4. Açık Sınır Kentler.....	30

İKİNCİ BÖLÜM

ÇİN EKONOMİSİNİN DIŞ DÜNYA İLE REKABETİNDE AVANTAJ SAĞLAYAN UNSURLARI

2.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları.....	30
2.1.1. Yabancı Yatırımların Çin'e Geliş Nedenleri.....	30
2.1.2. Teşviklerin Yabancı Yatırımlar Üzerindeki Rolü.....	30
2.1.3. Yıllar İtibariyle Doğrudan Yabancı Yatırımlar.....	30
2.1.3.1. Yabancı Yatırımların Geldiği Ülkeler.....	30

2.1.3.2. Yabancı Yatırımların Geldiği Sektörler	30
2.1.4. Çin'in Doğrudan Yabancı Yatırım Çekmedeki Başarısı	30
2.1.5. Doğrudan Yabancı Yatırımların Etkileri	30
2.1.5.1. GSYH'ya etkisi	30
2.1.5.2. İhracata Etkisi	30
2.1.5.3. İmalat Sektörüne Etkisi Ve Teknolojik Büyüme.....	30
2.1.5.4. İstihdama Etkisi	30
2.2. Çin'in İşgücü Piyasasının Yapısı.....	30
2.2.1. Çin'in Sahip Olduğu İşgücü Potansiyeli	30
2.2.2. Düşük İşgücü Ücretleri	30
2.2.3. İşgücü Üretkenliği Ve Verimliliği	30
2.2.4. Ücret Oluşumunda Sendika Faktörünün Rolü.....	30
2.3. Çin'de Finans Piyasasının Yapısı	30
2.3.1. Finansal Reformlar ve Dışa Açıklık	30
2.3.2. Döviz Kuru Rejimi	30
2.3.3. Çin Parasının Revalüe Edilmesi Yönündeki Baskılar	30
2.4. Çin'in Enerji Politikası	30
2.5. Çin'in Dünya Ticaret Örgütü Üyeliği.....	30
2.5.1. Çin Neden Dünya Ticaret Örgütüne İhtiyaç Duymuştur?.....	30
2.5.2. Dünya Ticaret Örgütünün Çin Ekonomisine Etkileri	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇİN'İN DÜNYA TİCARETİ İÇİNDEKİ BÖLGESEL GELİŞİMİ VE SAHİP OLDUĞU REKABET ÜSTÜNLÜĞÜNÜN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

3.1. Dünya Ticaretinde Bölgeselliğin Gelişimi Ve Çin.....	30
3.1.1. Bölgesel Bütünleşmelerin Ülkelere Sağladığı Ekonomik Refah.....	30
3.1.2. ASEAN (Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği).....	30
3.1.3. APEC (Asia-Pacific Economic Cooperation-Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği)	30
3.1.4. Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)	30
3.1.5. BOAO Asya Forumu -BAF- (Çin'in Asya Pasifik Ülkeleri İle Başlattığı Bölgesel Örgütlenme).....	30
3.1.6. Çin Ve ECO İlişkileri (Çin'in Orta Asya Ülkeleri Gelişen İlişkileri)	30
3.2. Çin'in Dışa Açıklıkta Sahip Olduğu Rekabet Üstünlüğünün Sürdürülebilirliği	30
3.2.1. Büyümenin Sürdürülebilirliği.....	30
3.2.1.1. Yüksek Katma Değer Yaratıcı Sektörler	30
3.2.1.2. Tasarruflar	30
3.2.1.3. Tüketim Malları.....	30
3.2.2. Uluslararası Ticarete Rekabetin Sürdürülebilirliği.....	30
3.2.2.1. Çin'de Sermaye (Teknoloji Yoğun) Yüksek Katma Değer Yaratıcı Ürün İhracatı Gelişimi	30
3.2.2.2. Pazar Belirlemede Etkinlik.....	30
3.2.3. Dış ve İç Yatırımlar	30
3.2.3.1. Yatırımların Bölgeler Arası Dağılımı.....	30
3.2.3.2. Alt Yapı Yatırımları	30
3.2.4. İstihdamın Sürdürülebilirliği	30
3.2.4.1. İşsizlik.....	30
3.2.4.2. İşgücünün Niteliği	30
3.2.4.3. Markalaşma	30
3.2.4.4. Büyüme Yoksulluk İlişkisi	30

3.2.5. Fiyatlar ve Enflasyon.....	30
3.2.6. Vergi Sistemi	30
3.2.7. Bölge Ülkelerle Ticaretinin Artması	30
3.2.8. Paranın Hareket Hızı	30
3.3. Çin'in Dış Ticaretteki Üstünlüğünün Dünya Ekonomisine Etkileri.....	30
3.3.1. Rekabetin Şiddetlenmesi Açısından	30
3.3.2. Teknolojik Kapasite Açısından	30
3.3.3. Uluslararası Standartlara Uyumu Açısından	30
3.3.4. Para Sermaye Akımları Açısından	30
3.3.5. Devletin Ekonomiye Müdahalesi Açısından	30
3.3.6. Doğal Enerji Kaynaklarının Etkinliği Açısından.....	30
SONUÇ.....	189
KAYNAKLAR.....	192
ÖZGEÇMİŞ.....	197

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Çin'in Bazı Demografik Göstergeleri	12
Tablo 2. Çin'in Bazı Demografik Göstergeleri	12
Tablo 3. Ülkelere Göre Bazı Temel Ekonomik Göstergeleri	14
Tablo 4. Çin'in Bazı Temel Ekonomik Göstergeleri.....	14
Tablo 5. Çin'in Güçlü Ekonomiye Sahip Eyaletleri ve Temel Ekonomik Göstergeleri	16
Tablo 6. Tasarruf Oranı ve Kamu, Kolektif ve Özel Sektöre Ait Yatırım Oranları.....	17
(GSYH'nın %'si olarak).....	17
Tablo 7. Çin'in Sosyalist Ülkelerle Karşılaştırılması.....	19
Tablo 8. Dünya Mal Ticaretinin Son Yıllarda Gösterdiği Gelişmeler (1990-1995)	23
Tablo 9. Her Beş Yıllık Plan Döneminde Sanayi ve Tarım Alanındaki Yıllık Ortalama	24
Artış Oranı (%).....	24
Tablo 10. Her beş yıllık plan döneminde milli gelirin ortalama olarak yıllık artış oranı (%)..	25
Tablo 11. Her beş yıllık planın son bir yılında varıldığı genel ekonomik düzey	26
Tablo 12: Halkın Sosyal Yaşantı Durumu.....	26
Tablo 13. Büyüme Oranları.....	29
Tablo 14. Sektörlerin GSYH İçindeki Payı.....	30
Tablo 15. Çin Kıyı Şeridi İle İç ve Batı Kesimlerdeki Şehirlerin Bazı Ekonomik Verileri.....	30
Tablo 16. Çin'in İhracat Verileri	30
Tablo 17. Ülkelerin Dünya Toplam İhracatı İçindeki Sıralaması	30
Tablo 18. Ülkelerin Dünya Toplam İthalatı İçindeki Sıralaması	30
Tablo 19. Bölgelere ve Ülkelere Göre Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları.....	30
Tablo 20. Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımlar	30
Tablo 21. Ülkelere Göre Vergiler.....	30
Tablo 22. Çin'e Gelen Toplam Doğrudan Yabancı Yatırımlar (Milyon Dolar)	30
Tablo 23. Çin'de Yıllar İtibariyle Doğrudan Yabancı Yatırım Hareketleri	30
Tablo 24. Gerçekleşen Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları.....	30
Tablo 25. Çin'e Amerika Birleşik Devletlerinden Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar (Milyon Dolar).....	30
Tablo 26. Çin'e Değişik Devletlerinden Gelen 2004 Yılı ve Kümülatif Doğrudan Yabancı Yatırımlar (Milyon Dolar).....	30
Tablo 27. Doğrudan Yabancı Yatırımların Sektörler İtibariyle Dağılımı	30
Tablo 28. Çin'e Yatırım Yapan Bazı Amerika Birleşik Devleti Şirketleri ve Yatırım Değerleri (Milyon Dolar).....	30
Tablo 29. Sektörlere Göre Çin'e Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımların 2003 Değerleri (Milyon Dolar) ve 2002 Yılına Göre Yüzde Değişimleri.....	30
Tablo 30. GSYH ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları	30
Tablo 31. Çin'deki İhracat Yapan Şirketlerin Sahiplik Yapısı.....	30
Tablo 32. Çin Kurum Bazında Ticaret Rakamları (2003, Milyar Dolar).....	30
Tablo 33. Yıllara Göre Toplam Nüfus, Nüfus Artış Hızı ve Nüfusun Yaşlara Göre Dağılımı	30
Tablo 34. İşgücü Göstergeleri	30
Tablo 35. Nüfusun Yerleşim Dağılımı ve Büyüme Hızı	30
Tablo 36. Sektörlere Göre İstihdam Verileri(%)	30
Tablo 37. Çeşitli Ülkelerde Çalışanların Saatlik Ücretleri (ABD Doları).....	30
Tablo 38. ABD Bazında (ABD=100) Ülkelere Göre Birim İşgücü Maliyetleri	30
Tablo 39. Çin Finansal Göstergeleri.....	30
Tablo 40. Yıllara Göre Döviz Kurları	30
Tablo 41. Ülkelere Göre Elektrik Fiyatları.....	30
Tablo 42. Toplam Enerji Üretimi ve Bileşenleri(SCE).....	30
Tablo 43. Petrol İthalat-İhracat Göstergeleri.....	30

Tablo 44. Ülkelere Göre Nükleer Enerji Kullanımı Göstergeleri	30
Tablo 45. Çin Halk Cumhuriyetinin Dış Ticareti (Milyon Dolar)	30
Tablo 46. Bölgesel Ticari Örgütler ve Anlaşmalar.....	30
Tablo 47. Büyüme Oranları	30
Tablo 48. Bazı APEC Ülkelerinde İşgücünün Sektörlere Göre Oranı,	30
Tablo 49. Çin –ECO Dış Ticaretinin Gelişimi	30
Tablo 50. Tarım Sektörü Katma Değeri (GSYH'nın %'si Olarak).....	30
Tablo 51. Hizmetler Sektörü Katma Değeri (GSYH'nın %'si Olarak).....	30
Tablo 52. Sanayi Sektörü Katma Değeri (GSYH'nın %'si Olarak)	30
Tablo 53. Ülkelere Göre Tekstil İhracat Sıralaması, 2001	30
Tablo 54. Yıllara Göre Yatırım Ve Tasarruflar	30
Tablo 55. Çin-ABD Tüketim Malları Karşılaştırması.....	30
Tablo 56. Kişisel Bilgisayar Sayısı (1000 Kişi Başına)	30
Tablo 57. Kayıtlı Sabit Telefon Hattı Ve Cep Telefonu Kullanıcısı (1000 Kişi Başına).....	30
Tablo 58. Kayıtlı Sabit Telefon Hattı Ve Cep Telefonu Kullanıcısı (1000 Kişi Başına).....	30
Tablo 59. Her 1000 Kişiyeye Düşen Tüketim Maddeleri	30
Tablo 60. Mal Ve Hizmet İhracatı (GSYH'nın %'si Olarak)	30
Tablo 61. Mal Ve Hizmet İthalatı (GSYH'nın %'si Olarak)	30
Tablo 62. Yıllara Göre Çin'in Dünya Toplam İhracatındaki Payı	30
Tablo 63. Çin Ürün Bazında Ticaret Rakamları, 2003, Milyar ABD doları	30
Tablo 64. Ülkelere Göre Teknoloji İhracatı Değerleri	30
Tablo 65. İleri teknoloji İhracatı (Toplam İhracatın %'si Olarak)	30
Tablo 66. Doğrudan Yabancı Yatırımlar, (milyar dolar).....	30
Tablo 67. Çin'de İstihdam Rakamları	30
Tablo 68. Tekstil Sanayinde Saatlik Emek Giderinin Çin Düzeyine Oranı	30
Tablo 69. Giyim Sanayinde Saatlik Emek Giderinin Çin Düzeyine Oranı	30
Tablo 70. 15 Yaş ve Üstü Kişilerde Okuryazar Olma Oranı.....	30
Tablo 71. Çin'in Gelecek Tahmini Göstergeleri, (Dünya Bankası Tahmini)	30
Tablo 72. Tüketici Fiyatları Enflasyonu.....	30
Tablo 73. Ülkelere Göre Kısa Dönem Faiz Oranları.....	30
Tablo 74. Yıllara Göre Gümrük Vergisi Oranları	30
Tablo 75. Çin'in İhracat ve İthalat ortakları	30
Tablo 76. GSYH Büyümesi.....	30
Tablo 77. ISO 14001 belgeli işletme sayısının bölge ve bazı ülkelere göre dağılımı	30
Tablo 78. Bölgelere göre ticari enerji tüketimi (Milyon ton petrol eşdeğeri)	30
Tablo 79. Enerji Kaynak Rezervlerinin Bölgelere Göre Dağılımı	30
Tablo 80. Yıllara Göre OPEC Sepet Fiyatı	30

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 1. Yüksek Teknoloji Ve Toplam İmalat Sektörü Büyüme Oranları.....	64
Çizelge 2. Büyüme İle Yoksulluğun Azalması İlişkisi.....	169
Çizelge 3. Ülkelere Göre Şirketler İçin Ciddi Bir Engel Olarak Vergi Yönetimi.....	174

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Çin Haritası.....	15
----------------------------	----

KISALTMA LİSTESİ

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
APEC	:Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği
ASEAN	:Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği
AT	:Avrupa Topluluğu
BM	:Birleşmiş Milletler
CAREC	:Orta Asya Bölgesel İşbirliği Programı
CHC	:Çin Halk Cumhuriyeti
DTÖ	:Dünya Ticaret Örgütü
DYY	:Doğrudan Yabancı Yatırım
EAEC	:Doğu Asya Ekonomik İşbirliği
ECO	:Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
EFTA	:Avrupa Serbest Ticaret Birliği
GATT	:Gümrük Tarifeleri Ve Ticaret Genel Anlaşması
GMS	:Büyük Mekong Altbölgesi Programı
GSYH	:Gayri Safi Milli Hasıla
IEA	:Uluslararası Enerji Temsilciliği
ILO	:Uluslar arası Çalışma Örgütü
IMF	:Uluslar arası Para Fonu
IRF	:Uluslar arası Yol Federasyonu
ISO	:Uluslar arası Standardizasyon Örgütü
KDV	:Katma Değer Vergisi
NAFTA	:Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
OECD	:Ekonomik İşbirliği Ve Kalkınma Örgütü
OPEC	:Petrol İhracatçısı Ülkeler Örgütü
ÖEB	:Özel Ekonomik Bölgeler
RMB	:Renbinmi (Çin Para Birimi)
SGP	:Satın Alma Gücü Paritesi
SRRP	:İpek Yolu Bölgesel Programı
SWPRP	:Güney Batı Çin Yoksulluğunu Azaltma Projesi
ŞİÖ	:Şangay İşbirliği Örgütü
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Konferansı Ticaret Ve Kalkınma Örgütü
UNDP	:Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

GİRİŞ

Çin ekonomisinin sahip olduğu ekonomik performans incelendiğinde, günümüzde dünyanın en hızlı büyüyen ekonomisi olduğu görülmektedir. Diğer Asya ülkelerinin de sahip olduğu yüksek büyüme hızı nedeniyle içinde bulunduğumuz 21.yy Asya ve Çin çağı olarak kabul edilmektedir.

Çin'in sahip olduğu yüksek büyüme rakamlarının ardındaki itici güç, dış ticaretinde yaşanan gelişmeler ve buna bağlı olarak özel, kolektif ve yabancı sermayeli girişimlerin ülke içinde artış göstermesinden kaynaklanmaktadır..Çin Halk Cumhuriyetinde 1979 yılından sonra yapılan ekonomik reformlar ile dış ticaretle dünyaya kapılarını açmıştır.Çin uygulamış olduğu bu ekonomik reformlarla dış ticaretini oldukça genişletmiş ve Dünyada en büyük on ihracatçı ülke arasına girmeyi başarmıştır.

Çin'in ekonomik yapılanmasındaki bu başarısı bütün dünya üzerinde ilgi uyandırmıştır.Çin'in ekonomik yapısını açıklamaya başlamadan önce Çin'in tarihinden, mevcut askeri durumundan ve nüfus yapısından bahsetmek gereklidir.İlk olarak Çin'deki sosyal yapının dinamiklerine baktığımızda 23 Eyalet ve 5 özerk bölgeden oluşan Çin Halk Cumhuriyeti'nin yönetim şeklinin Sosyalist Cumhuriyet olduğu görülür. Çin'in resmi dili Çince olmasına rağmen başta Mandarin ismi verilen yöresel diller Çin'de kullanılan başlıca dillerdir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin başkenti bazı kaynaklarda Beijing olarak geçen Pekin'dir. Çin'in yüz ölçümü en son verilere göre 5.598.050 kilometrekare olup nüfusu 1.292.000.000'dir. Çin'de kullanılan para birimi Yuan olmakla beraber para birimi paritesi 1 dolar 8.28 Yuan'a eşit olacak şekilde belirlenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE ÇİN EKONOMİSİ

Çalışmamızın birinci bölümde Çin'in tarihsel dönemleri içinde siyasi ve ekonomik yapısı incelenecektir. Çin'in askeri bir tehdit olarak ortaya çıkışı ve sahip olduğu mevcut askeri potansiyeli, Çin'in dünya üzerindeki etkisini anlamamız açısından önemli olduğundan yapmış olduğu ekonomik reformlardan önce incelenecektir. Daha sonra ise ekonomik reformlar ve Çin içinde ekonomik reformlarla desteklenen özel ekonomik faaliyet alanları olan özel ekonomik bölgeler (ÖEB), Açık Kıyı Kentler, Serbest Ticaret bölgeleri, Açık Sınır Kentler üzerinde durulacaktır.

1.1. Çin'in Tarihçesi, Askeri Durumu ve Nüfus Yapısı

Çin'in dünya üzerindeki önemi son yıllarda ekonomik alanda gösterdiği başarılar ile yakından bağlantılıdır. Çin'in dünya üzerindeki öneminin anlaşılması onun geçmişte ne gibi evrelerden geçtiğinin, şu andaki askeri potansiyelinin ne durumda olduğunun ve demografik özelliklerinin açıklanmasıyla mümkündür.

1.1.1. Çin'in Tarihçesi

Çin'in tarihinin günümüzden 4000 yıl öncesine kadar gittiği görülmektedir. Bu 4000 yıllık Çin tarihini ana hatları ile dört ana bölüme ayırmak mümkündür; Modern çağ öncesi dönem (.....-1840), modern çağ dönemi (1840-1919), yeni demokratik devrim dönemi (1919-1949) ve Çin Halk Cumhuriyeti dönemi (1949-...).

1.1.1.1. Modern Çağ Öncesi Dönemde Çin (....-1840)

Çin tarihinde modern çağ öncesi dönem antik dönemden 1840 yılına kadar olan süreci kapsar. Bu dönem ülkenin babadan oğula geçen hanedanlıklar tarafından idare edildiği dönemdir. Bu tarihlerdeki köklü gelişmelerin yaşandığı hanedanlıklardan biri olan Chou sülalesi ile birlikte Çinliler (M.Ö 1050-247) büyük kültür ve medeniyet oluşturarak Asya tarihinde önemli bir yer edinmişlerdir. Chou sülalesi bu uzun süren savaşlar nedeniyle ilk yüzyılın sonuna doğru gittikçe kudretini kaybetmiştir. Bu dönem aynı zamanda M.Ö 550-280

yılları arasında “alimler” (Çince:Ju) denilen grubun meydana geldiği gözlenmiştir. Hükümdar bu dönemde siyasi iktidarını kaybettiğçe dini iktidar alimlerin eline geçmiştir. Bu dönemin en önemli filozoflarından Konfüçyuz (Çince: K’ungtze) bu alimlerden biridir. Yaşadığı dönem boyunca Çin’in yüksek tabakası için ahlak kanunlarını oluşturan kitaplar yazmıştır. Aynı dönem içinde Taoizm, Legalizm gibi Çin düşüncesinin temelini oluşturan felsefelerde gelişmiştir.

M.Ö 480- 256 yıllarında hem kuzey kavimlerinin taarruzlarını engellemek hem de içeride güvenliği sağlamak amacı ile büyük “Çin seddi” nin ilk şekli bir hudut duvar olarak inşa edilmiştir. Bu hudut ilk defa Çinli olmayanlarla Çinliler arasında bir set kurmuştur. Fakat ticari anlamda bu duvar Çinliler ile Çinli olmayan göçebeler arasındaki mübadeleyi engellemiştir.¹

Antik dönemi kapsayan Çin tarihinin önemli hanedanlarından biri de Sui ve Tang devletini oluşturan (M.S. 580-906) Sui ve Tang sülalesidir. Tang hanedanlığı dönemi Çin tarihinin refah içinde geçen ve ilk defa kapitalizmin başlangıcının görülmeye başlandığı bir dönem olmuştur. İpek yolu olarak bilinen yolun öncülüğü bu devirde gerçekleşmiştir. Devlet işlerinde Avrupa’da o dönemde mevcut olan sistemden çok daha modern bir sistem kabul edilmiştir. Bu dönemde tarım, el sanatları, tekstil imalatı, porselen üretimi, metal eritme, döküm ve gemi yapımı alanlarında teknolojiler gelişmiştir.² Manastırlar sermaye toplama yeri, Budist mabetler bir nevi banka görevi görmüştür. Marco Polo Venedik’ten gelerek Çin’in bütün bölgelerini gezmiş ve Çin’in sahip olduğu ilerlemiş sanayisini ve zenginliğini Dünyanın Hikayesi adlı kitabında anlatmıştır.³ Çin halkının dört büyük buluşu olan kağıt yapımı, matbaacılık, pusula ve barut bu dönemde yabancı ülkelere ulaşmıştır.

13 yüzyılın ortalarında ise Çin’de bir Moğol istilalarının yaşandığı ve bunun sonucu olarak devletin bir parçalanma sürecine girdiği görülmektedir. Moğollar Kubilay Han ile birlikte Çin’e hakim olan ilk yabancılardır (1279-1368).

¹ Wolfram Eberhald, **Çin Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997, s:192-207

² Çin Kültür Merkezi İnternet Sitesi, www.sinco.com.tr ,10 Haziran, 2005

³ Mark Edward, “ Venedik’ten Çin’e Makro Polo”, **National Geography**, , Mayıs 2001, s:51

Moğolların Çin'e olan istilası Çin'i ekonomik olarak kötü etkilese de Çin üzerinde kültürel açıdan zenginleştirici izler bırakmıştır. Bu izler özellikle yazılı edebiyat ve tiyatro alanında görülmüştür.⁴

Bu dönemin, Çin'de toplumsal ekonomik ve siyasi olmak üzere üç alanda ileride Çin ekonomisini anlamamızı sağlayacak önemli üç etkisi vardır. Toplumsal alanda etkisi, Moğolların hakimiyetinin Çinliler üzerindeki üstünlük hissi yaratması ve bunun ilk defa milliyetçi düşünceleri doğurmasıdır. Ekonomik alandaki etkisi ticaretin köylüler üzerindeki zararlı tesirlerinden dolayı zengin olan tüccar sınıfa karşı kanunlar konulması ve yabancı tüccarların ülke dışına çıkarılmaya başlanması şeklinde görülmüştür. Siyasi alandaki etkisi ise, ülkenin genişlemesi ile zamanla imparatorluk içindeki kavgaların artması ve bunu önlemek amacıyla ayrı bir memuriyet bir nevi gizli polis memurluğu oluşturulması şeklindedir. Bu memurların saray dışında ele geçirdiği güç ile şekillenen devlet ilk diktatörlük mahiyetindeki organını da kendi içinde oluşturmuştur.

Yaklaşık 1500 yılına kadar Çin dünyanın en büyük ekonomilerinden biri olmuştur. Kişi başına GSYİH olarak hesaplandığında Çin bu 1500 yılın son 1000 yıllık döneminde Batı Avrupa'dan daha yüksek gelir ve üretim düzeyine ulaşmıştır. Fakat 1200 ve 1500 yıllar arasındaki 300 yıllık dönemde Çin'de kişi başına GSYİH rakamı hiç değişmemiş buna karşılık Batı Avrupa'da ise hızlı bir ekonomik kalkınma gerçekleşmiştir.⁵

1.1.1.2. Modern Çağ Döneminde Çin (1840-1919)

Modern çağ dönemi Çin'de 1840 yılı ile 1919 yılı arasında geçen süreç için belirtilmektedir. Bu dönem, Çin'de Avrupa tesirinin başladığı dönemdir. Dış siyasete baktığımızda batı devletlerinin Çin üzerindeki nüfuzu artmış, kültür bakımından ise batıdan birçok şeyin öğrenildiği görülmektedir. İç siyasette ise yaşanan dört önemli savaş Çin üzerinde etkili olmuştur. Bu savaşlar Afyon savaşı (1839), 1895 Çin-Japon savaşı, 1900 Boxer Ayaklanması ve 1905 Rus-Japon savaşıdır.

Afyon savaşı'nın Çin ile İngiltere arasındaki önemli bir sorun teşkil eden afyon ticaretinden kaynaklandığı görülmektedir. Çin'de afyonun toplum içinde uyuşturucu etkisinin

⁴ The Imperial Era: 3, Mongolian Interlude, <http://www-chaos.umd.edu/history/imperial3.html#mongol>, 15 Haziran, 2005

verdiği zararlar nedeniyle yasaklanmış olması yabancı İngiliz tüccarların afyon kaçakçılığına başlamasına neden olmuştur. Savaşın tetikleyici nedeni ise o yıllarda ticarete en işlek liman olan Kanton limanında çok sayıda afyon sandığına el konulması ve bunun sonucu olarak İngiltere'nin Çin'e savaş açmasıdır.⁶ Savaş Çin'in yenilgisi ile sonuçlanmış, İngiltere ile Nanking antlaşması imzalanmıştır. Bunun sonucu olarak ile Honk-Kong adası İngiltere'ye verilmiştir. Savaş sonrası yapılan bu anlaşma Çin'i yarı sömürge ve yarı feodal bir ülke haline getirmiştir.

1895 Çin-Japon savaşı, Japonya'nın emperyalist siyaseti nedeniyle Kore'ye hakim olmak istemesi ve bunun öncesindeki 10 yıl süren siyasi gerginlik sonucu meydana gelmiştir. Çinlilerin bu savaşta Japonlara yenilerek Kore'yi Japonlara bırakması, Çin'deki güç dengesinin kökünden değişmesine neden olmuştur. Çin'in yine bir savaştan yenik çıkmasının yarattığı hayal kırıklığı büyük bir milliyetçilik akımını doğurmuştur.

1900 Boxer ayaklanması, ülke içinde yoksullaşmanın artması, karşılaşılan doğal afetler ve şiddetlenen yabancı saldırılar sonucu Çin'in kuzey eyaletlerinde Boxer'ler güç kazanmaya başlaması ile oluşmuştur. Çin içine girdiği büyük mali kriz, batılı ülkeler arası gizli ittifak anlaşmaları ile ülkenin paylaşım planlarının yapılmasına neden olmuştur. Çin'in batılı devletler arasında paylaşılmasına ilk tepki ABD'den gelmiştir. ABD Çin'in toprak bütünlüğünün korunması ve Çin'in ticaret üzerinde bütün ülkelere eşit fırsatlar tanıyan açık kapı (open door) politikası önermiştir. Fakat bu politika ancak diğer devletler tarafından ortak kabul görmesi 1922 yılında gerçekleşecektir.

1905 Rus-Japon Savaşı, Japonya'nın yayılma siyaseti ile Rusya'nın doğu Asya planının çatışması nedeniyle ortaya çıkmıştır. Rusya güney Mançurya'yı alarak Pasifik'te aktif bir siyasi rol oynamak istiyordu. Fakat Japonya'nın İngiltere gibi güçlü batılı devletlerin desteğini almasıyla 1904 yılında başlayan savaş, Rusya'nın ağır yenilgisi ile sonuçlanmıştır. Savaşın önemi Japonya'nın Uzakdoğu'da en hakim güç olmasını sağlamasıdır. Değişen bu güç dengeleri 2. dünya savaşının sonunda ABD'nin Japonya'yı yenmesine kadar devam edecektir. Rus –Japon savaşında Japon galibiyetinin Çin üzerindeki etkisi büyük olmuştur. Japonya gibi doğulu bir devletin batılılar karşısında söz sahibi olması Çin'de reform

⁵ Deniz Gökçe, Metin Ercan, "Çin'i İyi Tanımak Gerekıyor", **Stratejik Analiz Dergisi**, 2004, Nisan, s:72

⁶ Burak Gülboy, "19.Yüzyılda Uzakdoğu Asya'daki Güç Dengesinin Evrimi", **Çin'in Gölgesinde Uzakdoğu Asya**, Der:Deniz Ülke Arıboğani, Bağlam Yayınevi, İstanbul, 2001, s:20-22

tarafklarlarının etkisinin g¼çlenmesini sağlamıştır. Fakat kısa süren reform-monarşi çatışmaları organize bir ihtilale dönüşerek 1911’de cumhuriyetin kurulmasını sağlamıştır.

1.1.1.3. Yeni Demokratik Devrim Döneminde Çin (1919-1949)

Çin’de yeni demokratik devrim dönemi 1919 ile 1949 yılları arasını kapsar. Rusya’da ki 1917 ekim sosyalist devrimin başarısı bu dönemde Çin’e de ulaşmıştır. Çin ilerici aydınları arasında sosyalizm, Çin’i başarıya ulaştırabilecek yegane gerçek olarak yayılmıştır. Bu etki altında 1919 yılında 4 Mayıs hareketi başlamış, bu hareket emperyalizme ve feodalizme karşı olan büyük bir potansiyeli ortaya koymuştur. 1921 yılında ülkedeki komünist grupları temsile edenler Shangay’da bir ulusal kongre düzenleyerek Çin komünist partisini Nis’de kurmuşlardır. Bu dönemde Çin Komünist Partisinin hakimiyetini Güney Çin’in kırsal bölgelerinde nüfuz etmeye başlamıştır. Mao önderliğinde kurulan Yenar şehri Komünist serbest bölgesi olmuştur.

Bu yıllar içinde ülke kendi içindeki ve dışarıdaki güçlere karşı dört büyük savaş vermiştir. Bunlar 1924-1927 yılları arsında yapılan mahalli diktatörlere karşı yapılan savaş, 1927-1937 yılları arasında yapılan çiftçi devrimi savaşı, 1937-1945 yılları arasında Japonya’ya karşı yapılan direniş savaşı ve 1945-1949 yılları arasında yapılan kurtuluş savaşıdır.İkinci Dünya savaşı’na Japonya’ya karşı olarak katılan Çin, Amerika’nın Mao’ya yaptığı hem askeri hem de finansal desteği ile Japonya’nın elinde bulunan Tayvan adasını geri almış ve savaş sonrası işçi sınıfı ile birlikte başkenti ele geçirecek kadar güçlenmiştir. 1 eylül 1949 yılında Mao Çin Halk Cumhuriyetini kurmuş ve devletin başkenti’ni Pekin olarak İlan etmiştir.

1.1.1.4. Çin Halk Cumhuriyeti Dönemi (1949-....)

Çin Halk Cumhuriyeti olarak adlandırılan dönem, 1949 yılından günümüze kadar gelmektedir. Çin’de gerçekleşen 1949 yılı devrim hareketini, “demokratik halk diktatörlüğü” olarak tanımlamak mümkündür. Sovyet Rusya’da yaşanan devrim ile karşılaştırılırsa işçi ve köylü işbirliğine dayanması açısından birbirlerine benzemekte, fakat yapılan işbirliğinin

alanının Sovyet Rusya'dan daha geniş olması, hem tüm köylüyü hem de ulusal burjuvaziyi içermesi, Sovyet Rusya'da gerçekleşen devrimden farklı özellik göstermektedir.⁷

Çin Halk Cumhuriyeti döneminin en önemli olaylarından biri Çin Halk Cumhuriyetinin ilk cumhurbaşkanı olan Mao'nun Rusya'dan yardım umuduyla (Stalin) gittiği ilk ülke dışı gezisinden hüsrarla dönmesidir. Bu durum sonrasında Mao tek başına Çin'in kalkınması için uğraş vermiştir. Bu kalkınma düşüncesi içinde hızlı toprak reformu ortaya konmuş, feodal ağalar kaldırılmış, yerine topraklar köylüye verilmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti Mao önderliğinde Batı dünyasının gelişmişlik düzeyini yakalamak için 1958 yılında "Büyük Atılım Hareketi" ile Çin'i bir gecede bir sanayi toplumu düzeyine getirmeye teşebbüs etmiştir.⁸ Bu hareket ile birlikte 900 milyon köylü zorla devlete ait çiftliklere gönderilmiştir. Ülkede daha fazla çelik üretmek amacıyla tüm hurdalar çeliğe çevrilmiştir. Fakat sonuç insanlık tarihin gördüğü en korkunç insan kaynaklı açlık olmuş ve tarihe "1959 Çin Kıtlığı" olarak geçmiş ve 40 milyon insan açlıktan ölmüştür.

1966-1968 yılları arasında kapitalist yola dönülmesini engellemek amacıyla ünlü "Kültür Devrimi" hayata geçirilmiştir. Devrim olarak nitelendirilen bu on yıllık bu süreç ülke içinde karışıklığa neden olmuştur. Bu dönemde silahlı kuvvetler hariç tüm kuruluşlarda tavsiyeler yapmıştır. Kültür Devrimini asıl sebebinin Çin komünist partisi içindeki diğer organların ayrılık ve güç mücadelesi olduğu söylenebilir. 1969 yılında sona eren kültür devriminin yarattığı siyasi gerginlik 1976'da Mao ölünceye kadar devam etmiştir⁹. Mao'nun kurduğu kızıl ordu yaklaşık bir milyon insanı öldürerek rakiplerine karşı güç mücadelesi vermiş ve bu dönem için de siyasal ılımlılığı yok etmiştir. Mao'nun 83 yaşında ölümünün ardından on milyon'a yakın insanın ölümünden sorumlu olduğu için zalim, cumhuriyet devrimini kurabildiği için dahi olarak çift yönlü anılmaktadır. Çin hala Mao'nun bıraktığı mirasın değerlendirmesini yapmaktadır.

Çin'in modern tarihinde 1978 yılı önemli bir dönüm noktası olmuştur. 1978 yılı, Deng Xiaoping'in Çin ekonomisini piyasa ekonomisi prensiplerine göre yeniden yapılandırmaya başladığı yıldır. Çin komünist Parti, konumunu korurken, aynı zaman da bu yıllarda serbest piyasa ekonomisi reformlarını gerçekleştirmiştir. Sovyetler Birliğinin de

⁷ George Thomson, **Devrimci Diyalektik Üzerine**, Şubat Yayınları, Ankara, 1994, s:37-41

⁸ Mao'nun ünlü "15 yıl içerisinde İngiltere'yi geçeceğiz" sözü bu hareketin kararlılığını ifade etmektedir.

⁹ Kutay Karaca, **Dünyadaki Yeni Güç Çin: Tek Kutuptan Çift Kutuba**, IQ Kültürsanat Yayıncılık, İstanbul, 2003, s:34

dağılmasıyla Halkta siyasi reform isteği artmıştır. Fakat ikinci nesil liderlerinin ekonomik reformlara istekli olmalarına rağmen komünist partisinin güçten düşmesine taraftar olmayanların 1989 yılında Tiananmen Meydanında toplanan demokrasi taraftarı öğrencilerine kanlı bir biçimde cevap vermiştir. Bu olayda bunu başkaldırı ilan eden iktidar, silahsız öğrencilerin üzerine tanklarla gitmiş ve iki yüzden fazla insanın ölümüne sebep olmuştur. Bu durum uluslararası alanda şok etkisi yaratmıştır.

Tiananmen meydanındaki bu demokrasi gösterilerinin askeri kuvvetlerle bastırılmasını Amerika şiddetle tenkit ederek insan haklarının ihlal edildiği gerekçesi ile bu ülke ile diplomatik ilişkilerini kesmiş ve silah satışını durdurmuştur.¹⁰

Tiananmen olayı Çin için önemli bir kırılma noktasıdır. 1980'lerden beri süregelen gelir dağılımı bozukluklarının yarattığı toplumsal farklılık, yaşanan bu toplumsal patlamanın ardında yatan en önemli nedendir. Öğrencilerin demokrasi ve yönetim ile ilgili talepleri aslında 1980'ler boyunca hızlı bir artış gösteren rüşvete ve yozlaşmaya karşı bir harekettir.¹¹

Tiananmen olayı ülke içinde üç önemli durumu ön plan çıkarmıştır. Bunların birincisi ülke içinde demokrasi umudu sönmüştür, ikincisi öğrenci, aydın ve reformcuların rolü ön plana çıkmıştır, üçüncüsü ise devlet içinde yaşanan çelişkiler meydana taşınmıştır. Ancak bu mücadelenin başarısızlığı demokratik istekler ile toplumsal istekler arasında bir köprü kurulamayışı ve buna bağlı olarak hareketin istikrarlı bir toplumsal güce dönüşmemesinden kaynaklanmaktadır.¹² Bu olay Çin'in hem ülke içinde hem de uluslararası ilişkilerinde insan hakları ihlali sorununu ön plana çıkarmıştır.

Tiananmen olayının başka bir görünümü ise 1989'da gerçekleştirilen öğrenci protestolarından beri Komünist Partinin, eski Sovyet bloğunda olduğu gibi örgütlü muhalif gruplar yaratabilecek halk gösterilerinden kaygılanmasıdır. Durum böyle olunca da mağdur durumdaki Çinliler sokaklara döküldüğünde, protesto liderlerinin en ağır cezalarla karşılaşması olanaklı olmuştur.¹³

¹⁰ Meriç Akarsu, **Değişen Dünya Dengeleri, Rusya Federasyonu Yakın Çevre Politikası ve Türkiye Cumhuriyeti**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1994, s:136

¹¹ Murat Çıplak, "Çin'de İnsan Hakları ve Ayrılıkçı Hareketler", **Çin'in Gölgesinde Uzakdoğu Asya**, Der:Deniz Ülke Arıboğan, Bağlam Yayınevi, İstanbul, 2001, s:211-256

¹² Wang Hui, "Tienanmen Sosyal Hareketinin Yenilgisi", Fransızcadan Çev: Gülüm Şener, ", **Le Monde Diplomatique**, Nisan 2002, s:18-19

¹³ Jasper Becker, "Çin'in Büyüme Sancısı", **National Geographic**, Mart 2004, s:78

Yine bu dönemde Deng Xiaoping'in ekonomik reformları ile Mao'nun ölümünden sonra Çin teknoloji, sanayi, ulaştırma ve inşaat alanında batı devletlerinden gelen yatırımları ülkeye çekebilmiştir. Genellikle yap-işlet-devret modeli ile bu dönemde Çin'de inanılmaz bir yatırım hamlesi başlamıştır. Binlerce Çinli bilim ve teknik alanında eğitim almak üzere batılı ülkelere ve Japonya'ya gönderilmiştir.¹⁴

Kamu iktisadi teşebbüsleri piyasa dinamiklerine duyarlı hale getirilmeye çalışılmış küçük ölçekli özel teşebbüslerin kurulmasına ve yabancı firmalarla "joint venture" (Yabancı Ortaklı Şirket) oluşturulmasına izin verilmiştir. Uygulanan politikalar olumlu sonuç verdikçe ihracata dayalı özel teşebbüs sayısı artmış joint venture (Yabancı Ortaklı Şirket) oluşturmak üzere hızlı bir dış sermaye girişi başlamıştır.¹⁵

Deng hükümeti boyunca ekonomik reformlar sürerken demokratikleşme konusunda taviz verilmemiştir. "Sosyalist Piyasa Ekonomisi" ne geçilmiş, dış ülkelere karşı ekonomik alanda güven sağlanmıştır.

1997 yılında Deng Xiaoping'in ölümüyle herhangi bir politik belirsizlik meydana gelmemiş başa Jiang Zemin geçmiş ve yürüttüğü olumlu ekonomi politikalarıyla liderliğini sağlamlaştırmıştır.

1.1.2. Çin'in Mevcut Askeri Durumu

2004 yılında Stockholm Uluslararası Barış Araştırma Enstitüsü'nün (SIPRI) yaptığı açıklamaya göre Çin, ardından gelen Hindistan ile birlikte, dünyanın en büyük konvansiyonel silah alıcısı olmuşlardır.¹⁶ Bunun yanında Congressional Research Service'in 2001 yılında sunduğu rapora göre 2001 yılında gelişmekte olan ülkelere yapılan satışlar toplamı 14.4 Milyar Dolar olup, bunun %88.2'lik kısmı ABD (%41.7), Rusya (%23.6) ve İngiltere (%22.9) tarafından gerçekleştirilmiştir. En önemli üç alıcı ise İsrail (2.5 Milyar Dolar), Çin (2.1 Milyar Dolar) ve Mısır (2 Milyar Dolar)'dır.¹⁷ Eğer Çin ekonomisi, bu veriler ışığında değerlendirildiğinde, büyümesini son yıllardaki çizgisinde devam ettirirse 2020 yılında

¹⁴ Ümit Özdağ , Erol Göka, "Çin'in Uzun Yürüyüşü: İzlenimler, Düşünceler", **Stratejik Analiz Dergisi**, Şubat, 2004, s:39-47

¹⁵ "Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, "Çin Ekonomisindeki Gelişmeler", <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekonomi/sayi7/cin.htm>,27 Haziran, 2005

¹⁶ **Milliyet Gazetesi**, 9 Haziran 2005

Amerika Birleşik Devletleri ile hem satın alma gücü hem de askeri gücü ile karşılaştırılabilecek duruma gelmesi tahmin edilmektedir.

Bunun yanında Çin'in günümüz dünyasında en etkin silah olarak görülen nükleer silah kapasitesi bakımından diğer ülkelere göre iyi durumda olduğu söylenebilir. Çin yaklaşık 300 kadar nükleer bomba başlığına ve dış ülkelere satabilecek kadar nükleer bomba paketine sahip olması bahsedilen alanda, dünya üçüncüsü olmasını sağlamıştır. Ülkede yapılan planlar ülkenin 2050'li yıllarda dünyanın en büyük nükleer enerji sistemine sahip olması yönündedir.

Fakat ordunun askeri teçhizat bakımından eksikliğinin olması ve bunun gerektirdiği geniş çaplı bir modernizasyon, 1990'dan beri Çin'in herhangi bir askeri anlaşmazlığa düşmemesi ve 1994 yılında Rusya ile imzalanan nükleer füze anlaşması sonucu Çin'in programına alınmıştır. İleriki yıllarda bu pahalı ve geniş modernizasyon sayesinde Çin askeri gücünü daha güçlendirecektir.

1.1.2.1. Çin'in Askeri Tehdit Olarak Ortaya Çıkması

Soğuk savaşın sona ermesiyle ekonomisi hızla gelişen Çin'in uluslar arası itibarı artmıştır. Daha önce ABD ile Sovyet Rusya arasındaki mücadele alanı Asya-Pasifik bölgesine girmeye hazırlanmıştır. Özellikle, SSCB'nin çökmesi ile birlikte 1990 yılında ABD'nin Filipinler'de bulunan askeri üsten çekilmesi ile boşalmış olan bölgeyi Çin doldurmayı hedeflemiştir. 1992'de ABD'nin Dış Politika Araştırma Enstitüsü Asya Bölüm Başkanı Ross H. Munro "Police Review" dergisindeki yazısında Çin'in Rusya'dan sürekli şekilde silah olarak bahsedilen bölgede etkili olmaya çalıştığını ileri sürmüştür.¹⁸

1993'de Times dergisindeki bir makalesinde James Walsh, Çin'in Asya-Pasifik ve özellikle Uzakdoğu'da etkili bir rol oynama görevini üstlendiği ve karasu ötesi deniz kuvvetlerinin yükselmeye devam etmesi durumunda Çin'in bölgenin güvenliğini tehdit etmeye başlayacağını yazmıştır. Bunun yanında Çin 1980'li yıllarda Asya-Pasifik bölgesine önem vermeye ve ABD-SSCB arasındaki güç dengesinin değişimini takip etmeye başlamıştır. Güneydoğu Asya ülkeleri de Çin'in bu bölge ile yakından ilgilenmesinden endişe etmekte ve

¹⁷ Conventional Arms Transfers To The Developing Nations 1994-2001, 6 Ağustos 2002, s:18-42, http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m0IAJ/is_4_24/ai_95593888, 10 Temmuz, 2005.

¹⁸ Nuriye Ekrem, **Çin Halk Cumhuriyeti Dış Politikası**, , Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2003, s:35

bölgenin güvenliği açısından SSCB kadar tehlikeli görmektedirler.¹⁹ Bundan dolayıdır ki “Çin Tehdidi” kelimesi çok tekrarlanır olmuştur.

Bunların yanı sıra Çin’in bölge ülkeler ile olan adalar, egemenlik sorunları ve bu sorunlardan dolayı meydana gelen küçük çaptaki çatışmaları ve Çin’in askeri harcamasının süreli artması ve bu ülkenin sürekli Rusya’dan silah satın alarak deniz kuvvetlerini güçlendirmesi hem bölge ülkelerinin Çin’den endişe duymasına, hem de bu ülkelerin ABD gibi batılı ülkelere yönelmesine yol açmaktadır.

1.1.2.2. Çin’deki Ekonomik Reformların Askeri Duruma Etkisi

Çin gerçekleştirmiş olduğu ekonomik reformlarla birlikte askeri durumunu güçlendirmek için ayırdığı mali kaynaklarda da reforma gitmiştir. Çin’in askeri durumunu güçlendirmek için yaptığı harcamalar 1986 ile 1994 yılları arasında %159 oranında artmıştır. Çin’in bazı uzmanlarca dünyanın en büyük güçlerinden biri olacağına dayanak noktasıdır.²⁰

Ayrıca yine bu dönemde askeri alanda teknolojik yapılanmaya gidilmiştir. Bunun en önemli göstergesi 1985 yılında olan 3.900.000 asker sayısının 1992 yılında gerileyerek 3.300.000’a düşmesidir.²¹

1.1.3. Çin’in Demografik Yapısı

Çin dünyada şu anda en fazla nüfusa sahip ülke konumundadır. Çin’in nüfusu 2002 yılında bir milyar 284 milyon iken 2005’li yıllara gelindiğinde bir milyar 300 milyonu aşan değerlere ulaşmıştır. Bu değerler toplam nüfusta yıllık %1.1’lik bir artış oranını göstermektedir.

¹⁹James Walsh, “China : The World’s Next Super Power”, Time Asia Edition, May 10 1993 p: 15-19’den Aktaran Ekrem, s:36

²⁰ Özer Sükan., **Çin Halk Cumhuriyetinin Tarihi, Kurulması ve Gelişmesi**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2000, s:84

²¹Derek Mc Dougoll, **The International Politics of the New Asia Pasific**, Lynne Rienner Publishers, Colorado,1997, s:32

Tablo 1. Çin'in Bazı Demografik Göstergeleri

	2002	2003
<i>Nüfus (milyon)</i>	1.284	1,292
<i>0-14 Yaş Nüfusu (%)</i>	27,69	22,89

Kaynak: China Statistical Yearbook 2003-2004, National Bureau of Statistics of China
<http://www.stats.gov.cn/english/index.htm>, 05, Temmuz, 2005

Tablo 2. Çin'in Bazı Demografik Göstergeleri

	1990	2000
<i>Han Çinlileri (milyon)</i>	1.042	1.159
<i>Han Çinlilerinin % Olarak Toplam Nüfusa oranı</i>	91,96	91,59
<i>Azınlık Nüfusu (milyon)</i>	91,20	10,643
<i>Azınlık Nüfusunun % Olarak Toplam Nüfusa oranı</i>	8,04	8,41
<i>Kırsal Nüfus (milyon)</i>	29,971	45,844
<i>Kırsal Nüfusun % olarak Toplam Nüfusa Oranı</i>	23,3	35,4

Kaynak: China Statistical Yearbook 2004, National Bureau of Statistics of China
<http://www.stats.gov.cn/english/index.htm>, 05, Temmuz, 2005

Tablo 2, Çin'in demografik özelliklerini göstermesi ve nüfusal eğilimlerini belirtmesi açısından önemlidir. Söz konusu tabloda Çinliler ve Çin'de bulunan azınlıklar ayrı ayrı gösterilmiştir. Azınlık nüfusu, Han Çinlilerinin yanında çok az olmakla beraber 1990 yılında bir milyar 42 milyon, 2000 yılında bir milyar 159 milyon değerlerindedir. Han Çinlilerinin toplam nüfus içindeki paylarındaki düşüş ve azınlık nüfusunun toplam nüfus içindeki paylarındaki artış bir arada düşünüldüğünde, ortaya çıkan fark, azınlıkları oluşturan etnik grupların 1980'li yıllarda yürürlüğe konan "her aileye bir çocuk" programını benimsememesinden kaynaklanmaktadır.²²

Çin'de nüfusun küçük bir kısmı kırsal bölgede ikamet etmektedir. Bu kırsal nüfusun toplam nüfusa yüzde olarak oranı 1990 ve 2000 yıllarında sırasıyla 23.3 ve 35.4'tür. Bu oranlar aynı zamanda 1990 ve 2000 yılları arasında kırsal nüfusa doğru geçişin olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak "genç nüfus" olarak tabir edilen 0-14 yaş arası nüfusun Çin nüfusunda önemli yer teşkil ettiği söylenebilir. Genç nüfus 1990 ve 2000 yıllarında sırasıyla 355 milyon ve 295 milyon olarak ölçülmüştür. Bu oranlar Çin'in toplam nüfusunun artmasına karşın, genç nüfusun azaldığını göstermektedir. Bu da Çin'de nüfus planlaması kavramının yavaş yavaş benimsendiğinin ve her aile için tek çocuk programının 1980'den beri çok sıkı şekilde uygulanmasının ve denetlenmesinin göstergesidir.

²² Qin Shi, Çin, Yeni Yıldız Yayınevi, İstanbul, 1997, s:22

Yukarıdaki verilerden çıkarılabilecek başka bir sonuç ise Çin'in önemli bir sorununun yaşlanan nüfusu olduğudur. 2030 yılında Çin'in nüfusunun dörtte birinin 65 yaşın üzerinde olacağı tahmin edilmektedir. 1950 ve 1960'lı yıllarda Çin toplumunun yaşam beklentisi kısa, yaşlı nüfus sayısı az idi. Bilinçli nüfus kontrol politikaları ile doğum oranları zamanla düşmeye, mevcut nüfus ise yaşlanmaya başlamıştır. 2030 yılına doğru emeklilik gelirlerine ve diğer katkılara ihtiyaç duyacak olan yaşlı Çin nüfusunun 400 milyon kişiye ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu rakam bir çok gelişmiş ekonominin demografik yapısı ile aynı görünse de Çin'de sanayileşmiş ülkelerin tersine gelişmiş emeklilik kurumları ve sigorta sistemleri bulunmamaktadır.²³

1.2. Ekonomik Yapı ve Temel Ekonomik Göstergeler

Çin'in sahip olduğu nüfusu hem ekonomik kalkınma için büyük kaynak hem de kişi başına geliri olumsuz etkileyecek bir etken olduğu görülmektedir. Kişi başına Satın alma gücü paritesi cinsinden diğer ülkelerle karşılaştırmalı olarak milli hasılayı ölçersek Tablo 3'de görüldüğü gibi Çin ekonomisinin Almanya, Japonya, Hindistan ve Rusya ekonomilerinden daha büyük olduğunu ve hemen hemen ABD ekonomisine eşit olduğu tespit edilir.²⁴

²³ Gökçe, Ercan, s:74

²⁴ Karaca, s:53

Tablo 3. Ülkelere Göre Bazı Temel Ekonomik Göstergeleri

<i>Ülke</i>	<i>Nüfus (milyon)</i>	<i>Kişi başı Milli Gelir (\$)</i>	<i>Satın alma Gücüne Göre Kişi Başına Milli Gelir(\$)</i>
<i>ABD</i>	291	37870	37750
<i>Almanya</i>	83	25270	27610
<i>Arjantin</i>	37	3810	11410
<i>Avusturalya</i>	20	21950	28780
<i>Brezilya</i>	177	2720	7510
<i>Çin</i>	1288	1100	4980
<i>Fransa</i>	60	24730	27640
<i>G.Afrika</i>	46	2750	10130
<i>Hindistan</i>	1064	540	2880
<i>Hollanda</i>	16	26230	28560
<i>İspanya</i>	41	17040	22150
<i>İtalya</i>	58	21570	26830
<i>Japonya</i>	128	34180	28450
<i>Kanada</i>	32	24470	30040
<i>Meksika</i>	102	6230	8980
<i>Rusya</i>	143	2610	8950
<i>Türkiye</i>	71	2800	6710

Kaynak: Size Of The Economy, 2005 World Development Indicators, www.worldbank.org, Temmuz, 2005

Çin'in temel ekonomik göstergesi sayılabilecek başka bir ölçek de Çin'in dış ticaret dengesidir. Tablo 4'e baktığımızda 2001 yılındaki dış ticaret dengesi değeri 20,5 milyar dolardan 2004 yılında 45.9 milyar dolara çıkarak 2001 ile 2004 yılları arasında devamlı bir artış eğilimi göstermiştir. Yine Tablo 4'de Çin'in döviz rezervlerine baktığımızda 2001 yılında 168.3 milyar dolar olan döviz rezervi yıllar itibariyle artış göstererek 2004 yılında 408.2 milyar dolara ulaşmıştır.

Tablo 4. Çin'in Bazı Temel Ekonomik Göstergeleri

	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>
<i>Toplam GSYH (Milyar \$)</i>	1080	1175	1270	1445
<i>Reel Büyüme Hızı (Yıllık % Değişme)</i>	8.0	7.5	8.0	9.3
<i>Kişi Başına GSYH (\$)</i>	853	921	989	1118
<i>Enflasyon (Yıllık Ortalama TÜFE)</i>	0.4	0.7	-0.8	1.2
<i>Mal İhracatı (Milyar \$)</i>	249.1	266.1	325.6	438.2
<i>Mal İthalatı (Milyar \$)</i>	214.7	232.1	281.5	393.6
<i>Dış Ticaret Dengesi (Milyar \$)</i>	20.5	17.4	35.4	45.9
<i>Döviz Rezervleri (Milyar \$)</i>	168.3	215.6	291.1	408.2

Kaynak :RasimYılmaz, Cüneyt Koyuncu, **Çin:Dragon Ekonomisinin Önlenemeyen Yükselişi**, Ekin Yayınları,Bursa, 2005,s:1

Çin ekonomisine gerek toplam gayri safi milli hasıla gerekse reel büyüme hızı açısından bakıldığında 2001 ile 2004 yılları arasını kapsayan son dört yıla ait verileri baz aldığımızda devamlı artış eğiliminde olduğu gözlenmektedir. Bu veriler, aynı zamanda kişi başına düşen gayri safi milli hasıla oranının da artış eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Yıllık ortalama TÜFE oranı -1 ile 1,5 arasında ve herhangi bir artış veya azalış eğilimi göstermemektedir.

Çin'in ekonomik yapısı ve temel ekonomik göstergeleri eyaletler bazında incelenirse, Tablo 5'de görüldüğü gibi önemli bir gösterge olarak, kişi başına düşen milli gelir'in bazı eyaletlerde düşük iken bazılarında ise yüksek olduğu görülür.

Şekil 1: Çin Haritası

Kaynak: <http://geography.about.com/library/cia/blchina.htm>, Temmuz, 2005

Tablo 5. Çin'in Güçlü Ekonomiye Sahip Eyaletleri ve Temel Ekonomik Göstergeleri

	<i>Sanayi Üretimi (Milyar Dolar)</i>	<i>Kişi Başına Düşen Milli Gelir (Dolar)</i>
<i>Guangdong</i>	60,66	125,00
<i>Jiangsu</i>	50, 93	96,44
<i>Shandong</i>	51,50	91,78
<i>Zhejiang</i>	34,45	135,45
<i>Hebei</i>	19,99	79,08
<i>Liaoning</i>	19,34	78,94
<i>Henan</i>	19,32	73,30
<i>Heilongjiang</i>	15,22	71,46
<i>Hubei</i>	15,04	73,11
<i>Fujian</i>	15,81	103,49
<i>Sichuan</i>	12, 26	71,89
<i>Hunan</i>	9,84	77,26
TOPLAM	447,49	89,63

Kaynak: DTÖ Üyeliği Sonrası Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomisi ve Ticaretinde Gelişmeler, Mayıs 2004, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, s:24, www.btso.org.tr/databank/countryreport/cin.pdf, Temmuz 2005.

Tablo 5'deki verilere göre Çin'de kişi başına düşen milli gelir ortalaması 89 dolar civarındadır. Ancak başta Zhejiang, Guangdong ve Fujian eyaletleri olmak üzere kişi başına düşen milli gelir rakamları diğerlerine göre daha düşüktür. Bu eyaletlerdeki rakamların diğer eyaletlere göre düşük olmasının nedeni, daha sonraki bölümlerde anlatılacak olan ekonomik reformların uygulamasıdır. Bu uygulamalar sonucunda özel ekonomik alanlar, açık kıyı şehirleri gibi bölgeler oluşturulmuştur. Bu bölgelerde yasal düzenlemelerle üretim desteklenmiş ve teşvik politikaları uygulanmıştır.

Çin'in ekonomik göstergelerinden biri de Çin'deki yatırım ve tasarruf miktarlarıdır. Sermaye yatırımlarındaki hızlı artış Çin ekonomisinin kaydettiği hızlı büyümenin bir diğer nedeni olarak görülebilir. Çin'in ekonomik büyümesinin kaynaklarını araştıran bir çalışmaya göre 1978- 1997 yılları arasında Çin'in kaydettiği ekonomik büyümenin yaklaşık %60'ı sermaye girdisindeki artış ile açıklanmaktadır.²⁵

Çin'in yatırım oranları diğer ülkelerle karşılaştırılırsa, Japonya, ABD, Hong Kong ve Tayvan gibi ülkelere göre fazla olduğu görülür. Bu yüksek yatırım oranının iki nedeni vardır. Birincisi Çinlilerin gelirlerindeki hızlı artış ve yüksek tasarruf eğilimleridir. Çin, GSYH'sının

²⁵ Rasim Yılmaz, Cüneyt Koyuncu, **Çin: Dragon Ekonomisinin Önlenebilir Yükselişi**, Ekin Yayınları, Bursa, 2005, s:33

yaklaşık %40'ını tasarruf etmektedir. Bu doğrulayan bir veri ise 1980 ve 2000 yılları arasındaki bankalardaki toplam tasarruf mevduatının 160 milyar Renminbi'den 12 Trilyon Renminbi'ye çıkmasıdır.

Tablo 6. Tasarruf Oranı ve Kamu, Kolektif ve Özel Sektöre Ait Yatırım Oranları (GSYH'nın %'si olarak)

<i>Yıl</i>	<i>Tasarruf Oranı</i>	<i>Yatırım Oranı</i>	<i>Kamu</i>	<i>Kollektif</i>	<i>Özel</i>
1980	34,93	20,16	16,51	1,02	2,63
1981	32,86	19,76	13,73	2,37	3,66
1982	34,80	23,24	15,97	3,19	3,98
1983	34,54	24,10	16,04	2,63	5,42
1984	34,38	25,56	16,53	3,33	5,70
1985	33,64	28,37	18,75	3,65	5,97
1986	34,82	30,59	20,38	3,84	6,37
1987	36,10	31,70	20,47	4,57	6,65
1988	35,75	31,84	20,23	4,77	6,85
1989	35,27	26,08	16,61	3,37	6,10
1990	37,95	24,35	16,10	2,85	5,40
1991	38,11	25,88	17,18	3,23	5,47
1992	37,72	30,33	20,64	5,10	4,59
1993	41,78	37,74	22,88	6,69	8,17
1994	43,06	36,45	20,56	5,90	9,98
1995	43,17	34,23	18,64	5,63	9,97
1996	41,73	33,75	17,69	5,38	10,69
1997	42,98	33,49	17,58	5,17	10,74
1998	42,34	36,26	19,62	5,35	11,29
1999	40,50	36,38	19,43	5,29	11,66
2000	39,00	36,82	18,46	5,37	12,99
2001	40,88	37,80	-	-	-
2002	43,37	40,20	-	-	-
1980-2000 Oran	-	29,86	18,29	4,23	7,34
	-	%100	%61,25	%14,17	%24,58

Kaynak :The World Bank, **World Development Indicators**; Jun, 2003 : 726, Tablo 7 ve EIU, 2004 : 62'den Aktaran Yılmaz, Koyuncu, s:34

Yüksek yatırım oranının ikinci nedeni ise yabancı yatırımları özendirilen politikalarıdır. 1993 yılından sonra yabancı yatırımların Çin'e yoğun bir şekilde gelmesiyle özel sektör yatırımları iki katına çıkmıştır. Tablo 6'da görülen özel sektör yatırımlarının %10'luk bir kısmı doğrudan yabancı sermaye yatırımını içermektedir. Bununla birlikte yıllara göre artış eğilimi gösteren özel sektör yatırımları aynı zamanda Çin'e gelen doğrudan yabancı yatırımlarının da artış eğiliminde olduğunu göstermektedir.

1.3. Ekonomik Reformlar

Çin'in 1949 sonrası uyguladığı ekonomik kalkınma politikalarına bakıldığında, temelli olarak iki büyük lider döneminde uygulamaya konulan iki çeşit ekonomi politikasının olduğu görülür. Mao döneminde (1949-1976) uygulanan Plan Ekonomisi ve Deng döneminde uygulanmaya başlanan dışa açılma ve reform politikası ve bunların sonucu gelişen Çin Tarzı Sosyalist Piyasa Ekonomisi'dir.

1.3.1. Mao Zedong Dönemi ve Plan Ekonomisi

Mao Zedong, Çin Komünist Partisini ilk kurucularından ve 1930'lardan ölümüne dek değişmez Parti Genel Sekreteridir. İç savaşı kazandıktan sonra, Devlet Başkanı olmuş ölünceye dek ülke ve parti yönetiminde tek kişilik denilecek kadar söz sahibi olmuştur.

1950'lerden itibaren Çin, yüksek düzeyde merkeziyetçiliğe dayanan bir planlı ekonomi politikası uygulamaya başlamıştır. Ülkenin mali ve maddi kaynakları ile teknolojik güçlerini, önemli projelere tahsis ederek, kaynakların akılcı dağıtımını sağlamış, bölgesel ekonomiler arasında yeniden denge kurarak sanayileşme için temel oluşturulmak suretiyle ekonomik ve sosyal kalkınmada etkin bir rol oynamıştır. Sovyet örneği Beş Yıllık Kalkınma Planları uygulamaya başlanmıştır. Çin Komünist Partisi başarılı bir şekilde 1949'da toprak reformunu gerçekleştirdikten sonra, 1952'de Tarım Kooperatifleri ve 1958'de Halk Komünlerini oluşturmuştur

Bu süreç içinde yapılanlar dönemler itibariyle şu şekilde olmuştur;

- 1949'dan 1956'ya kadar olan dönem içinde sosyalist dönüşüm büyük ölçüde gerçekleştirilmiştir.
- 1957'den 1966'daki Kültür Devriminin öncesine kadar devam eden süre içinde sosyalist yapılanma tamamlanmıştır.
- Mayıs 1966'da başlayıp Ekim 1976'da son bulan ve Ülke ekonomisinde ciddi başarısızlıklara ve tahrip edici kayıplara yol açan 'Kültür Devrimi' döneminde ise, diğer alanlarda olduğu gibi ekonomi alanında da çok yanlış uygulamalar olmuştur; ancak rakamlara

baktığımızda, 1953 ile 1978 arasındaki dönemde ekonominin yıllık ortalama artışı %6.1 oranında gerçekleşmiştir.

Çin’de Mao döneminde gerçekleşen ekonomik gelişme diğer sosyalist ülkelerle karşılaştırıldığında gerçekleşen reformların GSYH’ya yansımadağı görülür. Bunun nedenleri arasında diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, sahip olduğu nüfusun büyüklüğü gelmektedir.

Tablo 7. Çin’in Sosyalist Ülkelerle Karşılaştırılması

<i>Ülke</i>	<i>GSYH/Kişi Başına Satın Alma Gücü Paritesi (milyon Dolar)</i>
<i>Rusya</i>	6,220
<i>Polonya</i>	4,880
<i>Çek Cumhuriyeti</i>	7,700
<i>Macaristan</i>	5,730
<i>Çin</i>	2,000
<i>Vietnam</i>	1,000

Kaynak: “Business in Eastern Europe”, **The Economist**, Septemre 21, 1991, 6’den aktaran Thomas D.Lairson, David Skidmore, International Political Economy the Struggle Power and Wealth, Harcour-Brace College Publihers, 1997, s:407

Ekonomik kalkınmanın kapsamının sürekli genişlemesi ve ekonomik yapının giderek daha karmaşık bir hal almasıyla, yürürlükteki ekonomik sistemin kusurları giderek belirgin hale gelmiştir. Örneğin, kamu mülkiyeti düzeyinde tek yanlı artışlara dayalı politika, Çin’in üretici güçlerinin gelişmesine müsait ortam yaratamamıştır. Bu dönemde, hükümet ve teşebbüsler arasında görev ve sorumlulukların ayırımı açık bir şekilde yapılmamıştır, çünkü devlete ait teşebbüsler, yönetimde bağımsızlığa sahip değillerdi. Ekonomideki planlı ayarlamalara ağırlık verilirken, değer kanunu ve piyasanın rolü ihmal edilmiştir. Dolayısıyla, Çin’in ekonomik kalkınması için planlı ve sistemli bir ekonomik yeniden yapılanmanın büyük önem taşıdığı anlaşılmıştır.²⁶

1.3.2. Deng dönemi

Çin Mao’nun ölümünden sonra (1976), bir dönem içeride siyasi karışıklıklar ve dış politikada durgunluk geçirmiştir. Bu durgunluk, 2 Kasım 13 Aralık 1978 tarihlerinde, dönemin Çin lideri tarafından yapılan merkezi çalışma toplantısı ile iç ve dış politikada büyük değişiklik yapması ile başlamıştır. 18 ve 22 Aralık 1978 tarihinde gerçekleşen Çin Komünist Partisi 2. Kongresinin 3. genel toplantısında reformcuların ağırlığını koymas ve eleştirileri ile

²⁶ Qin, s:92

birlikte daha önceki aşırı sol siyaset uygulamaları yumuşamaya başlamış ve böylece Çin'in bundan sonraki amacının sınıf mücadelesi değil, ekonomiyi kalkındırma olacağı konusunda ortak karara varılmıştır. Mao'dan sonraki Çin'in en önemli lideri olan Deng Xiaoping'in tecrübeleri de, yeni reform ve buna bağlı olarak dışa açılma dış politikasında etkin rol oynamıştır.

Mao'nun ölümünden kısa bir süre sonra 1978'de Deng Xiaoping'in başa geçmesiyle Çin'de kendine özgü bir piyasa reformu başlamıştır. 1997 yılındaki ölümüne kadar Deng, Çin'de değişimin öncülüğünü yapmıştır. Bu süre içinde Deng, sanayi, tarım, bilim ve teknoloji ve milli savunma alanlarında modernleşmeyi hedeflemiştir. Reform hareketlerinin sonucunda ise Çin önemli ölçüde zenginleşmiştir. Bunun bir göstergesi Çin'de bugün orta sınıf nüfusunun ABD'ninkinden fazla olması olarak gösterilebilir.²⁷

İlk adım olarak, ücreti üretime bağlayan Sözleşmeli Aile Sorumluluk sistemi ile merkeziyetçilik ve ademi merkeziyetçiliğin birleştirilmesini içeren iki katmanlı bir yönetim sistemi uygulanmaya konulmuştur. Merkeziyetçiliğe ve tahsise dayalı tarımsal ve yan ürün alımlarına aşamalı olarak son verilmiştir. Birçok tarımsal ve yan ürün fiyatları üzerindeki denetimler hafifletilmiştir. Uzmanlaşmış, ticarileşmiş ve sosyalleşmiş bir kırsal ekonominin oluşması için kırsal sanayi yapısı yeniden düzenlenmiştir. Kasaba ve köy işletmeleri hızlı bir şekilde kurulmuş ve kırsal kesimdeki ihtiyaç fazlası işçilere, toprağı sürmekten başka işler verilmiştir.

Özellikle, kırsal kalkınmadaki pürüzsüz ilerleme, bütün ekonomik sistemin yeniden yapılandırılması için olumlu koşullar yaratıp, yeni deneyim kazandırmıştır. Ekim 1984'te Çin Komünist Partisinin 12. Merkez Komitesi Toplantısında kabul edilen Ekonomik Sistemin Yeniden Yapılandırılması Kararı, Çin'in ekonomik sistem reformunun bir kentsel merkezli aşamaya girdiğinin habercisi olmuştur. Yapılan bu reform, başlıca aşağıdaki hedefleri kapsamaktadır.²⁸

- Mülkiyet yapısında değişikliğin yapılması,

²⁷ Ebru Arısoy, Güzin Bayar, Burak Soranlar, "Asya'nın Devi: Çin Halk Cumhuriyeti", Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, <http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/temmuz2004/asya1.htm>, 25 Haziran, 2005

²⁸ Qin, s:93

- Kamu mülkiyetinin egemen olduğu Çin’de, genel sosyalist ekonomi içinde çeşitli mülkiyet sistemlerinin geliştirilmesinin teşvik edilmesi,
- Devlete ait teşebbüslerin karar verme yetkisinin artırılması ve güçlendirilmeleri, ilgili devlet yasaları ve yönetmeliklerine uyulması koşulu ile devlete ait teşebbüslerin karar yetkisi, üretim planları, ürünlerin satın alınması ve pazarlanması, fiyatlandırma, teşebbüs tarafından alıkonulan paraların kullanılması, mülklerin satışı, iş gücü ve personel, ücret ve ikramiyelerin belirlenmesi ve ekonomik koordinasyon konularında artırılması,
- İşletmeler arasındaki yatay bağlantıların etkin şekilde teşvik edilmesi ve işletme gruplarının oluşturulması,
- Fiyat reformunun uygulanması ve bir piyasa sisteminin geliştirilmesi,
- Planlama kamu maliyesi ve bankacılık sistemlerinde reformların uygulanması ve makro-ekonomik yönetim aşamalı olarak en işlevsel hale getirilmesi. Doğrudan planlamaya dayalı yönetimin kapsamının daraltılması, piyasanın belirleyici rolünün buna uygun olarak güçlendirilmesi,
- Çin’in dış ticaretinin reformu, uluslar arası uygulamalar ve Çin’in somut durumuna uygun olarak sürdürülmesi. İhracat sübvansiyonları ve ithalat vergilerinin kaldırılması, ticarî mallara ilişkin kotalar ve lisans zorunluluklarının önemli ölçüde azaltılmış olması ve zorunlu ithalat ve ihracat planlamasına son verilmesi,
- Gelir dağıtım sisteminin ıslah edilmesi, “Herkes çalışmasına göre” ilkesinin korunmasıyla birlikte, çok çeşitli gelir dağıtım biçimleri kullanılması.

Yukarıda tanımlanan yapısal reformlara dayalı olarak Ekim 1992’de yapılan ÇKP 14’üncü Ulusal Kongresi, bir sosyalist piyasa ekonomisi sisteminin oluşturulmasını Çin’in ekonomik reformunun hedefi olarak belirleyerek Çin milli ekonomisinin gelişiminde tarihî bir değişikliğin işaretini vermiştir.

Mart 1993'te toplanan 8.Ulusal Halk Kongresinin Birinci toplantısında kabul edilen anayasa değişikliği ile "Çin Tarzı Sosyalist Piyasa Ekonomisi"nin uygulanabilmesi anayasal güvenceye alındı. Kasım 1993'te Çin Komünist Partisi 14. Merkez Komitesinin 3. toplantısında Çin Tarzı Sosyalist Pazar Ekonomisinin oluşturulması için "Çin'in Çin Tarzı Sosyalist Pazar Ekonomisi, temel sosyalist sistem ile yakından bağlantılıdır, başka bir deyişle devlet tarafından makro düzeyde kontrol edilen piyasa, kaynakların tahsisi için temel araç işlevi görecektir" şeklinde alınan karar, Çin'in ekonomik yapısal reformu için genel plan ve eylem programı olmuştur. Alınan bu eylem programının başlıca unsurları aşağıdaki şekilde özetlenebilir;²⁹

- Çeşitli mülkiyet biçimleri birlikte geliştirilirken kamu mülkiyeti, esas mülkiyet şekli olmaya devam edecektir. Devlete ait işletmelerin işletme mekanizmasında, piyasa ekonomisi şartlarına uygun değişiklikler yapılacak; işletmelerin mülkiyet hakları ve sorumlulukları açıkça tanımlanacak, devletin görevleri bu işletmelerin görevlerinden ayrılacaktır.
- Kentsel ve kırsal pazarları birleştiren ve kaynak tahsisini en uygun hale getiren açık ve birleştirilmiş bir Ulusal Pazar Sistemi oluşturulacaktır;
- Verimliliğe öncelik veren ve dağıtımda hakkaniyetin dikkate alındığı işe göre dağıtım sistemi oluşturulacaktır;
- Bazı bölgeler ve bazı kişiler, ötekilerden önce zenginleşecektir, ancak ülke ortak refah yolunda ilerlediği için bu süreç özendirilecektir;
- Kentsel ve kırsal kesimlerde yaşayanlar için Çin'in ulusal özelliklerine uygun olan ekonomik kalkınma ve sosyal istikrarı destekleyen sosyal güvenliği garanti eden çok katlı sosyal güvenlik sistemi kurulacaktır.

Çin bahsedilen ekonomik reformları, bazı yapısal reformları ve bunun desteklediği bazı modelleri yürürlüğe koymak suretiyle hayata geçirmiştir. Bu modeller esas itibariyle Çin'in ekonomik anlamda büyümesine hizmet etmeleri için düşünülmüştür. Tek çatı altında "Dış Dünya'ya Açılma Modeli" olarak anılan bu model Çin'deki temel ekonomik reformların

²⁹ Qin, s:95

başlatıldığı yıllardan itibaren bakıldığında başarıya ulaştığı görülmektedir. Bu başarı diğer dünya ülkeleri ile karşılaştırıldığında ihracat rakamları ile Çin'in hedeflemiş olduğu dışa açılma politikasının gerçekleşmiş olduğu görülür.

Tablo 8'in incelenmesinden görüleceği gibi, dünya ticaretinin (ihracat yönüyle) 1990-1995 döneminde ortalama yüzde 8 oranında, buna karşın 1994 ve 1995 yıllarında dönem ortalamasının üzerinde, sırasıyla yüzde 13 ve 19 oranında arttığı görülmektedir.

Tablo 8. Dünya Mal Ticaretinin Son Yıllarda Gösterdiği Gelişmeler (1990-1995)

	<i>İHRACAT</i>			<i>İTHALAT</i>				
	<i>Milyar Dolar 1995</i>	<i>Yüzde Değişme</i>		<i>Milyar Dolar 1995</i>	<i>Yüzde Değişme</i>			
		<i>90-95</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>	<i>90-95</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>	
<i>Kuzey Amerika</i>	775	8	11	14	940	8	14	11
<i>Latin Amerika</i>	225	9	16	22	245	14	17	11
<i>Batı Avrupa</i>	2,190	6	13	21	2,185	5	12	21
<i>Avrupa Birliği</i>	2,030	6	13	22	2,010	5	12	21
<i>BDT , Orta ve Doğu Avrupa</i>	150	8	15	26	145	5	11	23
<i>Orta ve Doğu Avrupa</i>	75	10	18	25	90	14	11	28
<i>Afrika</i>	105	0	3	12	120	5	8	16
<i>Ortadoğu</i>	140	1	2	13	130	6	-3	11
<i>Asya</i>	1,300	12	15	18	1,260	12	17	23
<i>Japonya</i>	445	9	10	12	335	7	14	22
<i>Çin</i>	150	19	32	23	130	20	11	14
<i>Altı Doğu Asya Ülkesi</i>	515	14	18	23	565	15	20	26
<i>TOPLAM</i>	4,890	8	13	19	5,025	8	13	19

Kaynak: H,Nebioğlu, Bölgeselleşme Hareketleri Bağlamında 21'inci yüzyılda Türkiye, <http://ekutup/dpt.gov.tr/ab/,2005>, 25 Haziran, 2005

Yine Tablo 8'den izleneceği gibi, 1990-95 döneminde Batı Avrupa, Afrika ve Orta Doğu bölgesinin ihracat artışı, dünya ortalamasının altında kalırken, Çin'in ihracat artışı, dünya ortalamasının üstünde gerçekleşmiştir. 1990 ve 1995 yılı dünya üzerindeki ihracat artışı rakamlarına baktığımızda birinci sırayı %19'luk gelişme ile Çin almaktadır. Bu yıllarda ihracatın Asya ülkelerinde büyük oranda artış gösterdiği görülmektedir. Altı Doğu Asya ülkesinde ihracat artışı %14 iken, bu rakamın Orta ve Doğu Avrupa'da %8 olduğu görülmektedir. 1994 yılında Çin'deki ihracat artışı yaklaşık Orta ve Doğu Avrupa'nın iki katıdır. 1995 yılında ihracatı %32 oranında artan Çin bu artışı 1995 yılında da sürdürmüştür.

1.3.3. Mao Zedong ve Deng Dönemini kapsayan Beş Yıllık Planlar ve Ekonomik Kalkınma

Birinci Beş Yıllık Planı Çin’de ekonomik kalkınmanın başlangıcı olarak sayılabilir. Tablo 9 her Beş Yıllık Plan döneminde sanayi ve tarım alanındaki yıllık ortalama artış oranı farklılığı göstermektedir. Birinci Beş Yıllık Plan dönemine baktığımızda tarımın toplam üretimdeki payı %4.5 iken sanayinin toplam üretimdeki payı %18 olmuştur. Fakat bu oran ikinci beş yıllık kalkına döneminde hem tarım hem sanayi toplam üretimi payı düşüş göstermiştir. Tarımın toplam üretim payı 1958-1962 yıllarının kapsayan ikinci beş yıllık plan döneminde negatif değerler ulaşmıştır. Tablo 9’ dan da görüldüğü gibi bu dönemde milli gelirin yıllık ortalama artış oranı 3.1 oranında azalış göstermiştir. “Dengeleme Dönemi” denilen 1963-1965 yılları arasında beş yıllık planlama dönemleri kesintiye uğramıştır. Bu yıllarda sanayi toplam üretimi ve tarım toplam üretimi ve milli gelirde 2. Beş Yıllık Plana göre büyük artışları kaydedilmiştir.

Tablo 9. Her Beş Yıllık Plan Döneminde Sanayi ve Tarım Alanındaki Yıllık Ortalama Artış Oranı (%)

	<i>Sanayi ve tarım toplam üretimi</i>	<i>Tarım toplam üretimi</i>	<i>Sanayi toplam üretimi</i>	<i>Sanayi toplam üretimi</i>	
				<i>Hafif Sanayi</i>	<i>Ağır Sanayi</i>
1. Beş Yıllık Plan Dönemi (1953-1957)	10,9	4,5	18,0	12,9	25,4
2. Beş Yıllık Plan Dönemi (1958-1962)	0,6	-4,3	3,8	1,1	6,6
Dengeleme Dönemi (1963-1965)	15,7	11,1	21,2	21,2	14,9
3. Beş Yıllık Plan Dönemi (1966-1970)	9,6	3,9	11,7	8,4	14,7
4. Beş yıllık plan Dönemi (1971-1975)	7,8	4,0	9,1	7,7	10,2
5. Beş yıllık plan Dönemi (1976-1980)	8,1	5,1	9,2	11,0	7,8
6. Beş yıllık plan Dönemi (1981-1985)	11	8,1	12	13,4	10,8

Kaynak: Celil, R., Çin’de Ekonomik Kalkınma Girişimleri ve Ekonomik Reformlar, **KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı:1, 2002, s:265-283

Üçüncü beş yıllık plan dönemine bakıldığında Tablo 9’da görüldüğü gibi milli gelirin yıllık ortalama artış oranı %8.3 olmuştur. 1980’li yıllara kadarki dönemde gerçekleşen dördüncü ve beşinci beş yıllık kalkınma döneminde tarımın toplam üretimdeki payı sanayinin toplam üretimdeki payının altında kalmıştır. Ortalama olarak bakıldığında tarımın toplam

üretimi sanayinin toplam üretiminin yarısı iken 1980’li yılları kapsayan beş yıllık kalkınma planı döneminde tarımın toplam üretim payı %8.1 oranında artarken, sanayinin toplam üretim payı %12 olmuştur. Milli gelir ortalama artış oranı dördüncü ve beşinci beş yıllık plan döneminde ortalama %5 artış gösterirken, altıncı beş yıllık plan dönemine bakıldığında bu oranın %9.7 ulaştığı görülür.

Tablo 10. Her beş yıllık plan döneminde milli gelirin ortalama olarak yıllık artış oranı (%)

<i>Beş yıllık plan</i>	<i>Milli gelirin yıllık ortalama artış oranı</i>
<i>1. Beş Yıllık Plan Dönemi (1953-1957)</i>	8,9
<i>2. Beş Yıllık Plan Dönemi (1958-1962)</i>	-3,1
<i>Dengeleme Dönemi (1963-1965)</i>	14,7
<i>3. Beş Yıllık Plan Dönemi (1966-1970)</i>	8,3
<i>4. Beş Yıllık Plan Dönemi (1972-1975)</i>	5,5
<i>5. Beş Yıllık Plan Dönemi (1976-1980)</i>	6,0
<i>6. Beş Yıllık Plan Dönemi (1981-1985)</i>	9,7

Kaynak: Celil, s: :265-283

Tablo 11’e baktığımızda altıncı beş yıllık plan döneminde toplam milli hasılanın dikkat çekici bir şekilde arttığı görülmektedir. Beşinci beş yıllık plan döneminde toplam milli hasıla 853,100,000,000 yuan iken, altıncı beş yıllık plan döneminde bu oran 1,630,900,000,000 yuan olmuştur. 1980’li yıllardaki bu artışın nedeni sanayi ve tarım üretiminin toplam hasılasında meydana gelen artıştır. Beşinci beş yıllık plan döneminde 270.7 bin ton olan pamuk üretimi Altıncı beş yıllık kalkınma döneminde 414.7 bine ulaşmıştır. Bu rakam Yedinci beş yıllık kalkınma döneminde 425 bin tona ulaşmıştır. Sanayi ve tarımın toplam hasılası Yedinci beş yıllık plan döneminde de artış gösterdiği görülmektedir.

Tablo 11. Her beş yıllık planın son bir yılında varıldığı genel ekonomik düzey

<i>Dönem</i>	<i>Sanayi ve</i>					
	<i>Toplam Milli hasıla (yüz milyon yuan)</i>	<i>tarım toplam hasılası (yüz milyon yuan)</i>	<i>Hububat üretimi (10.000 Ton)</i>	<i>Pamuk üretimi (10.000 Ton)</i>	<i>Çelik üretim (10.000 ton)</i>	<i>Kömür üretimi (yüz milyon ton)</i>
<i>1. Beş Yıllık Plan Dönemi</i>	1,606	1,241	19,505	164	535	1.31
<i>2. Beş Yıllık Plan Dönemi</i>	1,800	1,504	16,000	75	667	2.2
<i>3. Beş Yıllık Plan Dönemi</i>	3,800	3,138	23,996	227.7	1,779	3.54
<i>4. Beş Yıllık Plan Dönemi</i>	5,379	4,467	28,452	238.1	2,390	4.82
<i>5. Beş Yıllık Plan Dönemi</i>	8,531	7,077	32,056	270.7	3,712	6.2
<i>6. Beş Yıllık Plan Dönemi</i>	16,309	13,336	37,911	414.7	4,679	8.72
<i>7. Beş Yıllık Plan Dönemi</i>	-	16,770	42,500-45,000	425	5,550-5,880	10

Kaynak: Celil, s :265-283

Tablo 12'ye baktığımızda halkın sosyal yaşantısının 1985 yılına 1980 yılına nazaran iyileştiği de görülmektedir. 1980 yılı ile karşılaştırıldığında 1985 yılında çalışanların maaşı %49,9, çiftçilerin ortalama geliri %107,5 artmıştır. Oturma alanı şehir ve kasabalarda %35,1 artarken, köylerde %59,6 artmıştır. Yaşanan bu artışların altında 1978 yılında başlatılan “dışa açılma ve içerde ekonomiyi güçlendirme” politikası yatmaktadır. Yapılan reformlarla halkın yaşantısı görülür derecede artmıştır.

Günümüzde hala ekonomi ve sanayinin gelişmesiyle, çoğalan fabrikalarda, işletmelerde, çalışanların sayısı da artmaktadır. 1957'ye göre 1985'te çalışan işçi memurun sayısı neredeyse 4 kat artmıştır.³⁰

Bunun yanında sanayileşmenin gelişmesi ile şehir ve kasabalarda kişi başına ortalama oturma alanı ve köylerde kişi başına ortalama oturma oranını arttırmıştır. 1985 yılında 1980'e göre şehir ve kasabalarda kişi başına ortalama oturma alanı ortalama %35 artarken bu oran köylerde ortalama %59 oranına artış göstermiştir.

³⁰ R. Celil, Çin'de Ekonomik Kalkınma Girişimleri ve Ekonomik Reformlar, **KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı:1, 2002, s:272

Tablo 12: Halkın Sosyal Yaşantı Durumu

	1980 yılı	1985 yılı	1985 yılında 1980'e göre artış oranı (%)
<i>Çalışanların ortalama maaşı(Yuan)</i>	762	1148	49,9 %
<i>Şehir ve kasabalarda kişi başına ortalama oturma alanı(m²)</i>	1,96	6,7	35,1 %
<i>Çiftçilerin ortalama geliri (Yuan)</i>	191,3	397	107,5 %
<i>Köylerde kişi başına ortalama oturma alan (m²)</i>	9,4	15	59,6 %

Kaynak: Celil, s :265-283

Görüldüğü gibi Ekonomik kalkınmayı destekleyici kalkınma politikaları ve yapılan Beş yıllık planlar Çin ekonomisinin dışa açılmasıyla, ekonomisinde ve sosyal yaşantısında sürekli bir iyileşme sağlamıştır.

1.3.4. Ekonomik Reformları Destekleyen Yapısal Reformlar

1998 yılında başlatılan yönetim reformuyla bakanlık sayısı olan 40, 28'e düşürülmüş ve bu bakanlıklardan 8 tanesi ekonomik konular ile ilgili konumlara getirilmişlerdir. Bu bakanlıkların haricinde idari yetki alanı enerji, kömür, kimya, metalürji, dahili ticaret, tütün, hafif sanayi, tekstil ve makine sanayilerini kapsayan bir süper bakanlık kurulmuştur. Ekonomik izinlerin tümünün alındığı makam olan Planlama Komisyonunun yetkileri yalnızca makro alanlar ile sınırlandırılmıştır.³¹

1995 yılı Çin'de ekonomik reformları destekleyen yapısal reformlar açısından önemli bir yıldır. Bu yıl içine yeni ticari banka yasası kabul edilmiştir. Bu yasa People's Bank of China'nın (PBC, Merkez Bankası) yönetilmesi üzerine çıkarılmıştır. Geçici düzenlemeler ile birlikte yabancı yatırımcılara rehberlik edilmiştir. Bu kanun ayrıca senet-tahvil ve borç piyasasını da yasallaştırmıştır.

1996 yılı yapısal reformlarına baktığımızda özelleştirme hamlelerinin hakim olduğu görülür. Bu yıl içinde yapılan reformlar dahilinde 1000 devlet mülkiyetli kuruluşun tamamen özerk şirketler haline dönüştürülmüştür. Küçük ölçekli kuruluşların birleşmeleri için %23'e kadar vergi indirimi teşvik olarak verilmeye başlanmıştır.

³¹ Karaca, s :47

1996 yılı sonunda toplam 305.000 devlet işletmesinin 118.000'i için 1998 Mart ayında toplanan Halk kongresinde üç strateji tespit edilmiştir;³²

Bunlardan birincisi, devlet imkan ve inisiyatifini 1000 kadar büyük ve anahtar öneme sahip devlet işletmesi üzerinde yoğunlaştıracaktır. Bunların 880 tanesi sanayi işletmesi olup devlet mülkiyetinde kalarak çoğunluk hisseleri devletin elinde kalacaktır.

İkincisi, stratejik öneme sahip olmayan orta boy ve büyük işletmeler limited şirket haline dönüştürülecektir. Bu kapsama girmesi söz konusu olan şirket sayısı 15.600 kadardır. Bu şirketlerde halen toplam 30 milyon ile 40 milyon arasında kişi istihdam edilmektedir.

Üçüncü ve son strateji ise, devlet 102.300 işletmesini özelleştirecektir. Başka bir ifadeyle devlet bu şirketlerin mülkiyetini devretmek veya terk etmek istemektedir.

Görüldüğü gibi özelleştirme ağırlık itibariyle küçük devlet işletmelerini kapsamaktadır. Ancak özelleştirme çerçevesinde bazı kavramların Çin'deki mevcut uygulamasının da göz önünde tutulmasında fayda vardır. Hisse senedi mülkiyeti sahibine şirket yönetimine katılma hakkı vermemektedir. İşletmenin satışı ile arsa üzerindeki mülkiyet devredilmemektedir. Şirketin devralınmasıyla mevcut sosyal ve çevre yükümlülükleri ile ilgili birikimlerin sorumluluğunun nasıl düzenleneceği ile ilgili kanuni düzenlemeler bulunmamaktadır.

Yapısal reform politikası bünyesinde şirketlerin birleştirilmesi suretiyle ileride devletin çoğunluk hisselerine sahip olacağı büyük anonim şirketlerin kurulması hedef alınmaktadır. Örnek alınan Kore'deki uygulama ve Chaebols adı verilen büyük sanayi gruplaşmaları Asya ekonomik krizi sırasında gösterdikleri zaafklar karşısında tartışılır hale gelmiş fakat model olarak terk edilmemiştir. Birleşmeler sonucu Çin sanayinde görülen ölçek sorunu parçalara ayrılmışlık verimsiz çalışma gibi problemlere bu yolla çözüm bulabileceği düşünülmektedir. Örneğin yalnız otomobil sanayinde 126 şirket çalışmaktadır ve bunlardan 100'ün üzerindeki firma verimsizdir. Son 5 yıllık plan döneminde işletme alınan 400 büyük projeden yalnız üçte biri verimli çalışmaktadır. Diğerlerinin hepsi zarardadır ve dörtte birinin zararları diğerlerinde de çok yüksektir.

³² Selçuk Tayfun Ok, Atilla İmrahur İlyas, **Çin Halk Cumhuriyeti Tüketim Malları İhracat Pazar Araştırması**, İTO Yayınları, İstanbul, 1998, s:24

Bu nedenlerle Çin büyük firma grupları oluşturarak uluslararası piyasalarda olduğu gibi kendi iç piyasasında da giderek yükselen uluslar arası düzeyde rekabet edebilirliğini geliştirmek istemektedir. Dünya çapında faaliyet gösteren 500 çok uluslu şirketin 230 tanesi Çin piyasasında da aktif durumda olması bu söyleneni desteklemektedir.

Kısaca 1997 ve 1999 yılları arasında mülkiyeti koruma konusunda değişik planlamalar yapılmış ve Sosyal sisteme uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. Küçük işletmeleri birleştirerek çoğunluk hisseleri devletin olacak büyük işletmeler yaratıp, bunlarla dış ve iç piyasadaki rakiplerle daha rahat rekabet edeceklerini düşünerek ekonomik politikalarda değişikliklere gidilmiştir. Ayrıca yine bu yıllar arasında ithalat mallarından alınan vergiler %17 seviyesine indirilmiştir.

2000 ve 2001 yıllarını kapsayan döneme gelindiğinde ise ilerlemenin yeniden yapılandırılan devlet kuruluşlarında olduğu görülmektedir. Açıklanan raporlara göre bu sektörün toplam karı 230 milyar Rmb (28 milyar dolar)'dır. 1997 yılında kar edemeyen 6559 büyük ve küçük ölçekli devlet mülkiyetli kuruluşun %70'i 2000 yılı sonuna kadar ya yeniden yapılandırılmış ya da birleştirilmiştir. Bu yeniden yapılandırmalar ve birleştirmeler hükümete bağlı Ticaret bankasından verilen düşük kredilerle desteklendirilmiştir. 2001 yılı başında ithal edilecek mallardan alınacak vergi oranı %15.3 ile daha da aşağılara çekilmiştir.³³

Tablo 13. Büyüme Oranları

	<i>1980-1990</i>	<i>1990-1999</i>	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>1997</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>
<i>Çin</i>	10,1	10,7	10,5	9,6	8,8	7,8	7,1	8,0	7,0
<i>ABD</i>	3,6	3,3	2,7	3,6	4,4	4,4	4,2	5,0	1,5
<i>Japonya</i>	4,0	1,3	1,5	5,1	1,6	-2,5	0,8	1,7	0,6
<i>Almanya</i>	2,2	1,3	1,7	0,8	1,5	2,2	1,6	3,0	1,9
<i>Dünya</i>	3,4	2,5	2,7	4,1	4,1	2,6	3,5	4,8	3,2

Kaynak: Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı,
<http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekonomi/sayi7/cin.htm>, Haziran 2005

Yıllık büyüme oranlarına bakıldığında yapısal reformlar ile birlikte Çin'in ekonomiyi merkezîyetçi ve o hantal yapısından kurtarıp, daha dışa açık, yatırım yapılabilecek, serbest ama komünist sistemin siyasi kontrolünde üretken bir sisteme oturmuştur. Bunun sonucu

³³ Karaca, s:49

olarak Tablo 13’de görüldüğü gibi Çin %7-8 gibi dünya ortalamasının üzerinde bir büyüme oranına sahip olmuştur.

Tablo 14. Sektörlerin GSYH İçindeki Payı

<i>Yıllar</i>	<i>Tarım</i>	<i>Sanayi</i>	<i>Hizmetler</i>
1978	28.1	48.2	23.7
1979	31.2	47.4	21.4
1980	30.1	48.5	21.4
1981	31.8	46.4	21.8
1982	33.3	45.0	21.7
1983	33.0	44.6	22.4
1984	32.0	43.3	24.7
1985	28.4	43.1	28.5
1986	27.1	44.0	28.9
1987	26.8	43.9	29.3
1988	25.7	44.1	30.2
1989	25.0	43.0	32.0
1990	27.1	41.6	31.3
1991	24.5	42.1	33.4
1992	21.8	43.9	34.3
1993	19.9	47.4	32.7
1994	20.2	47.9	31.9
1995	20.5	48.8	30.7
1996	20.4	49.5	30.1
1997	19.1	50.0	30.9
1998	18.6	49.3	32.1
1999	17.6	49.4	33.0
2000	16.4	50.2	33.4
2001	15.8	50.1	34.1
2002	15.3	50.4	34.3
2003	14.6	52.2	33.2

Kaynak: China Statistical Yearbook 2004, National Bureau of Statistics of China
<http://www.stats.gov.cn/english/index.htm>, Temmuz 2005

Tablo 14’de görüldüğü gibi sektörlerin GSYH içindeki payına bakıldığında ise, 1980’lerin başlarındaki yapısal reformlar sonucu desteklenen ekonomik reformlar sonucunda önceleri tarımın GSYH içindeki payı göreceli olarak artmıştır. Tarım sektöründe aşamalı özelleştirmeye bağlı olarak tarımsal ürün fiyatlarında ortaya çıkan artışlar tarım sektörünün payının 1978 yılındaki %28 seviyesinden 1983 yılındaki %33 seviyesine gelmesini sağlamıştır. 1983 yılından sonra tarım sektörünün GSYH içindeki payı sürekli olarak bir azalma göstermiş ve 1983’deki %33 seviyesinden 2003 yılındaki %14.6 seviyesine gerilemiştir.

Burada tarım sektörünün GSYH içindeki payının azalması sanayi sektöründeki hızlı genişlemeden kaynaklanmaktadır. Nitekim sanayi sektörünün GSYH içindeki payına bakıldığında 1978 yılındaki değeri %48.2 iken, bu oran yıllar itibariyle ilk önce 1990 yılına kadar düşmekte ardından hızlı bir yükseliş ile 2003 yılında %52.2 seviyesine ulaşmaktadır.

Ayrıca 1980'li yıllarda tarım sektörünün GSYH içindeki payı düşükçe hizmetler sektörünün GSYH içindeki payı artış göstermiştir. Daha sonraki yıllar boyunca hizmetler sektörünün GSYH içindeki payı fazla değişmemekle beraber aynı seviyelerde seyretmiştir. Bu duruma bağlı olarak tarım sektörünün GSYH içindeki payındaki göreceli azalma sanayi sektörüne GSYH içindeki payında artış şeklinde etki etmiştir. Tarım sektörünün GSYH içindeki payının artmasında sanayi sektörünün payının artmasının yanı sıra, toplam üretimdeki verimlilik artışları da bu artışı desteklemiştir. Tarım sektöründeki başarılı reform süreci sanayi sektöründeki reform sürecine iki önemli katkıda bulunmuştur.

Birincisi, tarım sektöründeki verimlilik artışı sonucu tarım sektörünün katma değeri artmış ve aynı miktardaki üretim daha az kişi ile sağlanır hale gelmiştir. Böylece tarım sektöründen ortaya çıkan işgücü fazlası imalat sanayine aktarılabilir konuma gelmiş ve imalat sanayinin emek talebini rahatlatmıştır.

İkinci olarak, tarım sektöründeki başarılı reformlar sonucu çiftçilerin gelirleri artmıştır. Çiftçilere ekim ve dikim yapacakları ürünleri seçme hakkı verilmesi ve ekonomik teşviklerle birlikte, kırsal kesimdeki kişi başına düşen gelir 1978 ve 2001 yılları arasında 5 kat artış göstermiştir. Bu durum ise imalat sanayinin yapmış olduğu üretimi satın alacak güçte bulunan tüketici kütlesini oluşturmuştur.³⁴

1.3.5. Özel Ekonomik Faaliyet Alanları

Yabancı yatırımcının ülkeye çekilmesi için bazı yasal mevzuatların oluşturulması yeterli değildir. Yatırımın ülke içine çekilebilmesi amacıyla yapılması gerekli en önemli faaliyetlerden biri de ucuz arazi, düşük maliyetli ve eğitilmiş işgücü, enerji, ulaşım, iletişim gibi temel üretim faktörlerini sağlayan alt yapının gerçekleştirilmesi ve yatırımcıya verilen teşviklerin oluşturulmasıdır.

³⁴ Yılmaz, Koyuncu, s:20

Çin’de yapılan reformlar ve açık kapı politikaları doğrultusunda doğrudan yabancı yatırımların getireceklerinden yararlanacak olan Çin, bu amaçla 1978’de önce Guangdong’da üç ve Fujian’da bir tane olmak üzere dört özel ekonomi bölgesi, ardından 14 kıyı şeridi şehrini faaliyete açmış, daha sonra bunlara Hainan özel ekonomi bölgesi ve Pekin kıyı şeridi de eklenerek bu sayılar 5 ve 15’e yükselmiştir. Ardından 1992 yılında iç bölgelerde Abazen, ve batıda Henan, Gansu, Yunnan, Guizhou, Siangxi, Shanxi, Xinjiang ve iç Mongolya ekonomik kalkınma bölgeleri, ileri teknoloji parkları ve özel sınır ekonomi alanları kurulmuştur. Bunların arasında Guangdong’un Hong Kong’a ve Fujian’ın Tayvan’a yakın olmaları sebebiyle doğrudan yabancı yatırımlarının %70’i bu merkezlere gelmektedir.³⁵

Yabancı yatırımcının ileri teknoloji ve üretim teknikleri ile ihracata dayalı üretim yapması için oluşturulan bu faaliyet alanları kıt ekonomik kaynakların bu bölgelerde yoğun olarak kullanımını ve uygun bir alt yapının oluşturulmasını sağlamıştır.³⁶

1.3.5.1. Özel Ekonomik Bölgeler (ÖEB)

Çin’in dışa açılma pencereleri olan Özel Ekonomik Bölgeler, ülkenin reform ve ekonomik kalkınmasında çok önemli rol oynamıştır. Ayrıca, Çin’in dışa açılmasının itici motoru ve deney alanı gibi işlevleri de üstlenmişti.

Daha önce söylendiği gibi Çin’de komünist partinin 14. Ulusal kongresinde ülkede “Sosyalist Piyasa Ekonomisi” uygulamasının kabul edilmesi ile birlikte Çin’de 1979 yılında ilk “özel ekonomik bölgelerin” kurulması, günümüze kadar süren, Çin’e yoğun sermaye akımının başlangıcı olmuştur. 1980’de Çin’e yönelik net özel sermaye akışı 1,7 milyar dolar iken, 1995’de bu rakam 44,3 milyar dolar seviyesine çıkmıştır. Çin’in bu özel ekonomik bölgeleri kurmasındaki amaçsa Çin’in ülke içinde ileri teknoloji ve “know-how” girişini sağlamaktır.³⁷

Bu Özel Ekonomik Bölgeler Çin’in güneydoğusunda bulunmaktadır. Bunlar: Zhuhai, Shan tou, Shenzhen, Xia men ve daha sonra ilave edilen Hainan bölgesidir. ÖEB’in kurulmasında, bir yandan yabancı yatırımların cezbedilmesi ve bu sayede ihracatın artırılması

³⁵ Alper Ekinci, **Çin Yabancı Sermaye Türkiye**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005, s:93

³⁶ Ekinci, s:93

³⁷ Sinan Yıldırım, “Çin’in Kalkınma Stratejisi ve Global Ekonomiye Entegrasyonu”, **Çin’in Gölgesinde Uzakdoğu Asya**, Der: Deniz Ülke Arıboğan, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2001, s:262

hedeflenirken, diğer yandan serbest piyasa şartlarının denendiği laboratuvar olması amaçlanmıştır. ÖEB'ler Güney Çin sahillerinde, Hongkong (Zhu hai, Shantou, Shen zhen) ve Tayvan'a (Xia men) yakın olarak seçilmiştir. Özel Ekonomik Bölgelerin özellikle buralardan seçilmesinde, Çin'in Tayvan ve Hong Kong ile bütünleşme ve dış ekonomik gelişmesini hızlandırmak gibi iki hedef bulunuyordu. Bölgelerden üçü Guangdong Eyaletindeydi: Hong Kong'un kuzeyinde Shenzhen, Portekiz'e ait Macau'nun kuzeyinde Zhuhai, ve Güney Tayvan'ın karşısında Shan tou. Dördüncüsü, Tayvan boğazı kenarında Fujian eyaletinin güney kısmında yer alan Xiamen idi. Shen zhen ve Zhu hai bakir balıkçılık ve pirinç yetiştirme bölgeleriydi. Shantou (yerel dilde Swatow) ile Xiamen (yerel dilde Amoy) savaş öncesi antlaşma limanlarıydı. Özellikle, Güneydoğu Asya'daki Avrupa sömürge imparatorluklarıyla zengin bir deniz aşırı ticaret tarihine sahiptiler. Tayvan Çinlilerinin çoğu Swatow'dan, Malezya, Singapur ve Endonezya'daki deniz aşırı Çinliler ise Amoy'dan gelmişlerdir.

Bu bölgelerin seçilmesindeki belirleyici faktörler, kısmen komünizm öncesi eski antlaşma limanları deneyimi olması kısmen de daha yakın tarihteki dünya çapında, en çok da Tayvan'da, gelişen piyasa ekonomisi deneyimleriydi. 1960'larda üç ihracat işleme limanı kurulması sayesinde Tayvan, 1980'lerin başlarında önemli bir ticarî güç olarak ortaya çıkmıştır.³⁸

1.3.5.2. Açık Kıyı Kentler

Nisan 1984'te yabancı yatırımcılara tercihli muamele yapacak on dört sahil kenti açılmıştır. Bunların çoğu, aralarında Shang hai, Tian jin, Guang zhou (Canton) ve Da lian gibi nüfusları milyonu aşan eski Antlaşma Limanları ve I. Dünya Savaşı öncesi Doğu Asya'nın ticaret ve finans metropollerini olan kentleridir. Bu 14 Açık Kıyı Kenti şunlardır: Da lian, Shang hai, Qing huangdao, Ning bo, Tain jin, Wen zhou, Yan tai, Fu zhou, Qin gdao, Guan gzhou, Lian yungang, Zhan jiang, Nan tong, Bei hai.

Savaştan önce, antlaşma limanlarının hepsinde küçük, batılılaşmış, yabancı ticarethanelerde komprador (acente) olarak çalışan bir orta sınıf vardı. Limanlar 1984'te açıldığında, o dönemlerden kalma yabancı dilleri konuşan ve ticaretin bütün inceliklerini bilen

³⁸ Willem Van Kemenade, **Çin Hong Kong Tayvan A.Ş. Yeni Bir İmparatorluk**, İngilizceden Çev: Armağan Anar, Sabah Yayınları, İstanbul, 1999, s:147

kimseler çoğunlukta idi. Bu kentler ÖEB'lere kıyaslandığında ideolojik nedenlerden dolayı devlet ekonomisinin planladığı biçimde kalmaları gerekiyordu. Oysa ÖEB'lerde yatırım tavanı yoktu. 14 kentten en büyük ikisi olan Shan ghai ve Tian jin merkezî hükûmetin onayı olmadan 30 milyon Doların üstünde yatırım çekemiyordu. Da Lian'da enyüksek limit 10 milyon Dolar, öbür kentlerde 5'er milyon Dolardır.³⁹

Tablo 15'e baktığımızda Çin'de kıyı şeridi şehirlerinin diğer şehirlere oranla 11 kat daha fazla doğrudan yabancı yatırım girişi aldığı görülmektedir. Kıyı şeridi şehirlerinin, diğer şehirlere oranla GSYH oranının ise 3.6 olduğu görülmektedir. Sabit yatırım tutarları diğer şehirlerle aynı olan Kıyı şeridi şehirlerinde, sektörler olarak bakıldığında en fazla imalat sektöründe yatırımların fazla olduğu görülmektedir. Kıyı şeridi şehirlerinde imalat ve sanayi sektörünün hasılası diğer şehirler oranla 4.5 daha fazladır. Verilen bu veriler bize Kıyı şeridi şehrine gelen doğrudan yabancı yatırımların bölgenin gelişmesinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Tablo 15. Çin Kıyı Şeridi İle İç ve Batı Kesimlerdeki Şehirlerin Bazı Ekonomik Verileri

	<i>Kıyı Şeridi Şehri</i>	<i>Diğer Şehirler</i>	<i>(1) / (2)</i>
	<i>(1)</i>	<i>(2)</i>	
<i>DYY(Doğrudan Yabancı Yatırımlar)</i>	1272,01	11640,34	11,0
<i>Nüfus</i>	461,68	264,97	1,7
<i>Yüzölçümü</i>	6330	9315,89	0,7
<i>Ücret Seviyesi</i>	8644,5	5890,49	1,5
<i>GSYH</i>	76212,76	21174,01	3,6
<i>Sabit Yatırım Tutarı</i>	16151,19	1407,04	11,5
<i>Hizmetler Sektörü Hasılatı</i>	32897,22	7339,91	4,5
<i>İmalat Sektörü Hasılatı</i>	122942,65	27194,07	4,5
<i>DYY/Nüfus</i>	23399,76	11431,28	2,0
<i>Sabit Yatırım Tutarı/Yüzölçümü</i>	312,26	50,08	6,2
<i>İmalat Sektörü Hasılatı/DYY</i>	1,60	1,24	1,3
<i>Hizmetler Sektörü Hasılatı/DYY</i>	0,40	0,36	1,1
<i>Nüfus/Yüzölçümü (1000 kişi/km²)</i>	0,73	0,28	2,6

Kaynak: China Provincial/City Statistical Yearbook, 1999, p. 26'den Aktaran Ekinci, s:102

1.3.5.3. Serbest Ticaret Bölgeleri

Serbest Ticaret bölgelerinin kuruluşu, ülkenin reform ve ekonomik kalkınmasının yanı sıra Çin'in dışa açılmasının genişletilmesi ve yabancı yatırımların cezbedilmesi için

³⁹ Kemenade, s:151

uygulamaya koyduğu bir başka önemli uygulamadır. Bu bölgeler diğer ülkelerde de bulunduğu gibi dışa kapalı tesislerin bulunduğu küçük bir özel alandır. İhraç ürünlerinin işlenmesini ve dış ticareti birleştiren, özel gümrük tarife politikaları uygulayan ve özel idare yöntemleri uygulayan bir gümrük denetimli hizmet alanıdır. Eylül 1995'e kadar 13 serbest ticaret bölgesi kurulmuştur. Bu bölgede 3425 işletme Gümrük idaresine tescil edilmiştir. Bu işletmelerdeki yatırımların %34'ü yabancılara aittir.

1.3.5.4. Açık Sınır Kentler

Açık Sınır kentler, komşu ülkelerle ekonomik ve ticari iş birliğini geliştirilmek amacıyla 1992'den itibaren oluşturulmaya başlanmıştır. 1995'te 13 açık sınır kentin toplam Gayri safi Yurt İçi Hasılası, açılmadan önceki 1991 yılındaki düzeyi ile karşılaştırıldığında %91.2 artmıştır. Aynı yıl içinde 13 açık sınır kentinde 287 yabancı sermayeli işletme kurulmuş ve fiilen 890 milyon Dolar yabancı sermaye kullanılmıştır.⁴⁰

Sonuç olarak, bahsedilen uygulamalar ile 1985-1988 yıllarında Özel ekonomik bölgelerde yıllık %40, Açık Ekonomik Kalkınma Bölgelerinde %13,2 üretim artışı sağlanmıştır. Çin'in sahip olduğu büyüme içinde bu bölgelerin toplam payı %10'dur.⁴¹

⁴⁰ Qin, s:104

⁴¹ Lee Keun and H.Lee Keun, "Problems and Profitability of Direct Foreign Investments in China", **Journal of North East Asian Studies**, Winter 1990, Vol.9, Issue 4'den Aktaran Ekinci, s:98

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÇİN EKONOMİSİNİN DIŞ DÜNYA İLE REKABETİNDE AVANTAJ SAĞLAYAN UNSURLARI

Son yıllarda emek-yoğun Çin sanayi mallarının dünya pazarlarında edindiği yer tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri endişelendirmeye başlamıştır. Çin'in özellikle aynı gruba giren mallar üretilip satan gelişmekte olan ülkeleri dünya piyasasından silmesinden korkulmaktadır. Fakat benzer kaygılar gelişmiş ülkelerde ve onların en başında yer alan ABD'de de dile getirilmektedir. Çin'in ABD'nin onda birinden az ücretleriyle ve az değerlendirilmiş durumda bırakılan bir parayla bu ülkedeki fabrikaları haksız şekilde kapanmaya ittiği ve milyonlarca Amerikalıyı işsiz bıraktığı öne sürülmektedir.

Şu anda Çin ihracat sektörü, 80 milyon dolayında işçi istihdam etmektedir. Bu da ülkedeki sanayi işçilerinin toplamının %50'si etmektedir. 2003'te Çin Asya kıtası toplam ihracatının %20'sini gerçekleştirmiş ve dünya toplam ihracatı içindeki payını %5'e yükseltmiştir. ABD'ye ihracatta Çin'in Meksika'yı geride bırakmıştır.

2003 yılının ilk 10 ayında Çin'in dış ticaret fazlası 14,9 milyar dolar olmuştur. Bu, bir önceki yılın aynı döneminde kaydedilen 24,8 milyar dolarlık dış ticaret fazlasının çok gerisindedir. Bunun nedeni Dünya Ticaret Örgütü üyeliği gereği ülkenin dışa açılması sonucu ithalatın artışıdır. İthalatı artıran başka bir neden de iç talebin giderek canlanmasıdır.

Üretimde dünyada ABD'nin ardından gelen Çin, dünyanın yeni üretim merkezi konumuna gelmiştir. Satın alma gücü paritesine göre hesaplanan dünya GSYH sı içinde Çin'in üretim payı %13'dür. Dünyada üretilen fotokopi makinelerinin, mikrodalga fırınlarının, DVD çalıcıların ve ayakkabıların üçte ikisi, kameraların ve dijital kameraların %50'si, bilgisayarların %40'ı, soğutucuların ve televizyonların %30'u, çamaşır makinelerinin %25'i, buzdolaplarının %20'si Çin'de üretilmektedir.⁴² Bu üretim hacmi ile Çin küresel ekonomi içinde gittikçe ihracat için üretim merkezi konumuna gelmiştir. Tablo 16'ya baktığımızda Çin'in 1970 ile 2004 yılları arasındaki ihracat rakamlarının ortalama %18 oranında arttığı görülmektedir. Yıllar itibarı ile incelendiğine Çin'in ihracat artış hızı 1976 ve 1983 yılı

dışında hep pozitif değerler almıştır. 2001 yılından sonra gerçekleşen ihracat artış hızı ortalama %31 seviyesine ulaşmıştır. 2004 yılı ihracatın GSYH'ya oranına baktığımızda bir önceki yıla nazaran yaklaşık %20 artış sağlanmıştır. 2003 yılında ihracatın GSYH'ya oranı 34.16 iken bu rakam 2004 yılında 40.18'e yükselmiştir.

Tablo 16. Çin'in İhracat Verileri

<i>Yıl</i>	<i>İhracat (Cari dolar Fiyatlarıyla)</i>	<i>İhracat artış Hızı</i>	<i>İhracat/GSYH</i>
1970	2.388.000.000	-	2.61
1971	2.721.000.000	13.94	2.76
1972	3.572.000.000	31.28	3.19
1973	5.923.000.000	65.82	4.32
1974	7.078.000.000	19.50	4.98
1975	7.399.000.000	4.54	4.60
1976	7.300.000.000	-1.34	4.80
1977	8.090.000.000	10.82	4.70
1978	9.785.000.000	20.95	6.66
1979	15.046.000.000	53.77	8.55
1980	20.167.000.000	34.04	10.73
1981	24.410.000.000	21.04	12.65
1982	24.905.730.000	2.03	12.33
1983	24.804.450.000	-0.41	10.93
1984	29.038.830.000	17.07	11.34
1985	30.489.360.000	5.00	10.00
1986	34.952.470.000	14.64	11.81
1987	43.868.250.000	25.51	16.37
1988	52.372.660.000	19.39	17.06
1989	57.153.210.000	9.13	16.71
1990	67.970.530.000	18.93	19.15
1991	78.908.780.000	16.09	20.93
1992	94.198.070.000	19.38	22.54
1993	102.643.000.000	8.97	23.76
1994	137.377.700.000	33.84	25.30
1995	167.974.300.000	22.27	24.00
1996	171.678.000.000	2.20	21.04
1997	207.239.000.000	20.71	23.08
1998	207.425.100.000	0.09	21.93
1999	220.964.000.000	6.53	22.30
2000	279.561.100.000	26.52	25.89
2001	299.409.200.000	7.10	25.37
2002	365.395.300.000	22.04	28.77
2003	485.003.200.000	32.73	34.16
2004	638.842.400.000	31.72	40.18

Kaynak: The World Bank, **World Development Indicators**'dan aktaran Yılmaz, Koyuncu, s:39

Tablo 16 verilen rakamlarla Çin'in dünya ülkeleri içinde toplam ihracat içindeki sıralamasında 2004 yılında %5.9'luk pay aldığı görülmektedir. Bu payın üzerinde bulunan ülkeler ise %6.3'lük oranla Japonya ve %9.7'lik oranla Amerika Birleşik Devletleri gelmektedir. Tablo 17'de ülkelerin dünya toplam ithalatı içindeki sıralamasına baktığımızda Çin'in %5.3 pay aldığı görülmektedir. Çin'in üzerinde pay alan ülkelerin oranlarına baktığımızda ise %7.7 oranı ile Almanya ve %16.8 oranı ile Amerika Birleşik Devletleri yer almaktadır.

Tablo 17. Ülkelerin Dünya Toplam İhracatı İçindeki Sıralaması, 2004

<i>İhracat Sıralaması</i>	<i>İhracatçılar</i>	<i>%</i>
<i>1</i>	Almanya	10.0
<i>2</i>	Amerika Birleşik Devletleri	9.7
<i>3</i>	Japonya	6.3
<i>4</i>	Çin	5.9
<i>5</i>	Fransa	5.1
<i>6</i>	İngiltere	4.1
<i>7</i>	Hollanda	3.9
<i>8</i>	İtalya	3.9
<i>9</i>	Kanada	3.6
<i>10</i>	Belçika	3.4

Kaynak: World Trade Organization İnternet Sitesi,
http://www.wto.org/english/news_e/pres04_e/pr373_e.htm#table1, Temmuz 2005

Tablo 18. Ülkelerin Dünya Toplam İthalatı İçindeki Sıralaması, 2004

<i>İthalat Sıralaması</i>	<i>İthalatçı</i>	<i>%</i>
<i>1</i>	Amerika Birleşik Devletleri	16.8
<i>2</i>	Almanya	7.7
<i>3</i>	Çin	5.3
<i>4</i>	Fransa	5.0
<i>5</i>	İngiltere	5.0
<i>6</i>	Japonya	4.9
<i>7</i>	İtalya	3.7
<i>8</i>	Hollanda	3.4
<i>9</i>	Kanada	3.2
<i>10</i>	Belçika	3.0

Kaynak: World Trade Organization İnternet Sitesi,
http://www.wto.org/english/news_e/pres04_e/pr373_e.htm#table1, Temmuz 2005

Görüldüğü gibi Çin'in dünya toplam ihracatı içindeki payı %5,9'dur. Aynı şekilde Çin'in dünya toplam ithalatı içindeki payı da %5,3'tür. Tablo 17 ve 18'deki bu veriler Çin'in Dünya'nın en önemli ithalatçıları arasında yer almasına karşın dış ticaretinin ihracat lehine gelişmekte olduğunu göstermektedir.

2.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Yıllar itibarı ile dünya üzerinde gerçekleşen doğrudan yabancı sermaye yatırımları büyük bir gelişme göstermiştir. Tablo 19’da görüldüğü gibi 1991 ve 2002 yılları arasında doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yapıldığı ülke ve bölgeleri göstermektedir. 1991 ve 1996 yılları arasında, dünyada yıllık ortalama 245,3 milyar dolarlık doğrudan yabancı sermaye yatırımı gerçekleşirken, 1999 ve 2002 yılları arasında yıllık ortalama 852,5 milyar dolarlık doğrudan yabancı sermaye yatırımı gerçekleşmiştir. Yani 1997 ve 2002 yılları arasındaki dünyada yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımları, 1991 ve 1996 yılları arasında dünyada yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yaklaşık 3,35 katı seviyesine ulaşmıştır. Fakat aynı zamanda da gerçekleşen doğrudan yabancı sermaye yatırımları daha dalgalı duruma gelmiştir. 1997 yılında 482 milyar dolarlık doğrudan yabancı sermaye yatırımı gerçekleşirken, bu rakam 2000 yılında 1,4 trilyon dolara çıkmış ve 2002 yılında %50’den fazla bir orada düşerek 650 milyar dolar seviyelerine düşmüştür.

Tablo 19’a baktığımızda 1997 ve 2002 yılları arasında Çin’e gelen doğrudan yabancı yatırımları giderek artış göstermiştir. 1997 yılında 44.2 milyar dolar olan bu rakam 1999 ve 2000 yıllar dışında sürekli artış göstermiş, 2001 yılında 46.8 milyar olan doğrudan yabancı sermaye yatırımı 2002 yılında 52.7 milyar dolara ulaşmıştır. Aynı yıl içinde Amerika Birleşik Devletlerine gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımı ise 30 milyar dolarda kalmıştır.

Çin’e gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını Asya-Pasifik bölgelerindeki ülkelere gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile karşılaştırdığımızda, Çin’in doğrudan yabancı sermaye yatırımını kendisine çekmede herhangi bir problemle karşılaşmadığı görülür.

1997 ve 2001 yılları arasında, Güney Batı Asya Ülkeleri Birliği’ne üye olan ülkelerden 5’ine (ASEAN5-Endonezya, Filipinler, Malezya, Tayland, Vietnam) giden doğrudan yabancı sermaye yatırımları sürekli azalma eğilimi gösterirken, Asya’nın yeni sanayileşen ülkelerine (G.Kore,Tayvan ve Hong Kong) yönelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında artış yaşanmıştır.

Çin’e gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının Çin’in dünya ticaret örgütüne kabulünden sonra arttığı görülmektedir. Bu artışta özellikle Tayvan ve Hong Kong’a gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının payı büyüktür.

Tablo 19. Bölgelere ve Ülkelere Göre Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

	<i>Yıllık ortalama 1991- 1996</i>	<i>1997</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>Yıllık ortalama 1997- 2002</i>
Dünya	254,3	481,9	686,0	1079,1	1393,0	823,8	651,2	852,5
<i>Büyüme oranı (%)</i>	-	89	42	57	29	-41	-21	235
Gelişmiş ülkeler	154,6	269,7	472,3	824,6	1120,5	589,4	460,3	62,8
<i>Büyüme oranı (%)</i>	-	74	75	75	36	-47	-22	303
<i>Dünya payı (%)</i>	60,8	56,0	60,8	76,4	80,4	71,5	70,7	73,1
Gelişmekte olan ülkeler	91,5	193,2	191,3	229,3	246,1	209,4	162,1	205,2
<i>Büyüme oranı (%)</i>	-	111	-1	20	7	-15	-23	124
<i>Dünya payı (%)</i>	36,0	40,1	27,9	21,2	17,7	25,4	24,9	24,1
ABD	46,8	103,4	174,4	283,4	314,0	144,0	30,0	174,9
<i>Büyüme oranı (%)</i>	-	121	69	62	11	-54	-79	273
<i>Dünya payı (%)</i>	18,4	21,5	25,4	26,3	22,5	17,5	4,6	20,5
Güney Kore	1,2	2,8	5,4	9,3	9,3	3,5	2,0	5,4
<i>Büyüme oranı (%)</i>	-	130	90	72	-1	-2	-44	337
<i>Dünya payı (%)</i>	0,5	0,6	0,8	0,9	0,7	0,4	0,3	0,6
Tayvan	1,3	2,2	0,2	2,9	4,9	4,1	1,4	2,6
<i>Büyüme oranı (%)</i>	-	71	-90	1218	68	-17	-65	102
<i>Dünya payı (%)</i>	0,5	0,5	0,0	0,3	0,4	0,5	0,2	0,3
Singapur	6,9	13,5	7,6	13,2	12,5	10,9	7,7	10,9
<i>Büyüme oranı (%)</i>	-	97	-44	74	-6	-12	-30	59
<i>Dünya payı (%)</i>	2,7	2,8	1,1	1,2	0,9	1,3	1,2	72,8
Honkg kong	6,1	11,4	14,8	24,6	61,4	23,8	137	25,0
<i>Büyüme oranı (%)</i>	-	88	30	66	152	-62	-42	313
<i>Dünya payı (%)</i>	2,4	2,4	2,42	2,3	4,4	2,9	2,4	2,9
ASEAN5	12,8	18,7	3,3	10,5	5,2	3,4	5,1	9,3
<i>Büyüme oranı (%)</i>	-	38	-34	-24	-69	-44	41	-27
<i>Dünya payı (%)</i>	5,0	3,9	1,9	1,0	0,4	0,4	0,8	7,7
Çin	25,5	44,2	43,8	40,3	40,8	46,8	52,7	44,8
<i>Büyüme oranı (%)</i>	-	74	-1	-8	1	15	12	76
<i>Dünya payı (%)</i>	10,0	9,2	6,4	5,7	2,9	5,7	8,1	8,15

Kaynak: UNCTAD, **World Investment Report 2003**, FDI Policies for Development : National and International Perspectives, United Nations, Geneva'dan Aktaran Yılmaz, Koyuncu, s:56-61

“2001 yılındaki UNCTAD raporuna göre Hong Kong’da anket yapılan 3000 firmadan %45’i Çin’de yatırım yapmayı planladıklarını ve %93’ü gelecek 5 yıllık süreçte Çin’deki yatırım ikliminin daha da iyi olacağı beklentisinde olduklarını belirtmişlerdir.”⁴³

⁴³ Yılmaz, Koyuncu, s: 60-61

Bu durumu doğrulayan bir gelişme olarak, 2001 yılından sonra Hong Kong ve Tayvan'daki doğrudan yabancı sermaye yatırımları hızla azalmış, yatırımcılar doğrudan Çin'e yatırım yapmayı tercih etmişlerdir.

2.1.1. Yabancı Yatırımların Çin'e Geliş Nedenleri

Doğrudan yabancı yatırımları 1950'li ve 1960'lı yıllarda incelediğimizde büyüme oranlarının dünya ticaretindeki artış oranının altında olduğu görülmektedir. 1970'li yıllara gelindiğinde ise doğrudan yabancı yatırımlardaki artış oranı dünya ticaretindeki artış oranı ile aynı olduğu görülür. Doğrudan yabancı yatırımların bu yıllardaki gelişimi bir artış sonucu gerçekleşmemiş 1945-1970 arasındaki yıllık büyüme hızı ortalamasının %8'den %5'e inmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum aynı zamanda o yıllarda uluslararası ticaretteki yavaşlamanın da etkisi ile gerçekleşmiştir.

Doğrudan yabancı yatırımların hızlanması 1985 yılından sonra kendini göstermiştir. Yıllık 5 milyar dolarlık bir hacimden 1989-1990 arasında 200 milyar dolarlık bir hacme ulaşmıştır

1960 ve 1970'li yıllarda %5 ve altında olan doğrudan yabancı yatırım stokunun GSYH'ya oranı 1995'te %10'u yakalamış ve 1998'de %14'e yaklaşmıştır. Bu artışın ardında yatan beş önemli faktör vardır. Bunlardan birincisi Japon ve Avrupa paralarının 1985-1995 yılları arasında dolara göre değer kazanması bu iki bölgedeki şirketleri uluslar arası olma konusunda cesaretlendirmiştir. İkincisi, Avrupa Ortak Pazarı'nın ve NAFTA'nın kurulmasıyla bölgesel entegrasyon çabaları yoğunlaşmıştır. Üçüncüsü, 1980'li yıllarda birleşme ve ele geçirme hareketlerinde patlama olmuştur. Dördüncüsü, gelişmekte olan ülkeler ve Doğu Avrupa ülkelerindeki özelleştirme programlarının yoğunluğu yatırım rejimlerinin sürekli liberalleşmesi ile birleşmiştir. Beşinci ve son faktör ise Doğu Asya ve özellikle de Çin pazarlarının cazibesinin artmasıdır.

Yatırımların istikametine bakıldığında burada bir yoğunlaşma ortaya çıkar. Gelişmekte olan ülkelere yapılan doğrudan yabancı yatırımların %70'i 1998'de on ülkeye yönelmiştir. Bu ülkeler Çin, Brezilya, Meksika, Arjantin, Polonya, Şili, Malezya, Venezüella, Rusya ve Tayland olarak sıralanabilir. Çin tek başına 1993-1997 yılları arasında 180 milyar dolarlık

doğrudan yabancı yatırım olarak Amerika Birleşik Devlet'inden sonra dünyanın en çok yatırım alan ikinci ülkesi olmuştur.⁴⁴

Çine gelen doğrudan yabancı yatırımları geliştirmekte olan ülkeler ile 1983-1988 yılları arasında karşılaştıracak olursak, Singapur'a gelen doğrudan yabancı yatırımların bu dönem ortalaması 1,9 ile birinci sıradayken ikinci sırada dikkati çeken 1,8 ile Çin ekonomisidir. 1988 yılından sonra 1994 yılına kadar Çin'e gelen doğrudan yabancı yatırım geliştirmekte olan ülkeler içine en yüksek artışı sağlamıştır. 1992 yılında 11,2 artış sağlarken bu rakam aynı yıl diğer geliştirmekte olan ülkeler sıralamasında ikinci sıradaki Singapur'da 6,7 Malezya'da ise 5,2'dir. 1989 ve 1994 yılları arasındaki ortalamasında ise Çin bu ülkeler içinde en yüksek rakama ulaşmıştır. Çin'e gelen doğrudan yabancı yatırımların bu yıllar arasındaki ortalaması 14 milyar dolar iken, ikinci sırada yer alan Singapur'a ise 5,8 milyar dolarlık doğrudan yabancı yatırım gelmiştir.

Tablo 20. Geliştirmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımlar

	<i>1983-1988 Ortalaması</i>	<i>1989</i>	<i>1990</i>	<i>1991</i>	<i>1992</i>	<i>1993</i>	<i>1994</i>	<i>1984-1994 Ortalaması</i>
<i>Çin</i>	1,8	3,4	3,5	4,4	11,2	27,5	33,8	14
<i>Singapur</i>	1,9	2,9	5,6	4,9	6,7	6,8	7,9	5,8
<i>Malezya</i>	0,7	1,7	2,3	4,0	5,2	5,2	4,5	3,8
<i>Endonezya</i>	0,3	0,7	1,1	1,5	1,8	2,0	3,0	1,7
<i>Tayland</i>	0,4	1,8	2,4	2,0	2,1	1,7	2,7	2,1
<i>Şili</i>	0,4	1,3	0,6	0,6	0,7	0,9	2,5	1,1
<i>Brezilya</i>	1,5	1,3	0,9	1,0	1,6	0,8	2,2	1,3
<i>Hong Kong</i>	1,3	1,1	1,7	0,5	2,1	1,7	2,0	1,5
<i>Türkiye</i>	0,1	0,7	0,7	0,9	0,9	0,7	0,8	0,8

Kaynak: Özgen, F., Globalleşme Sürecinde Geliştirmekte Olan Ülkelerde Finans Piyasaları, www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/finans.pdf, Temmuz 2005

Geliştirmekte olan ülkelere gelen doğrudan yabancı yatırımların bu yıllarda ve bunu takip eden yıllarda önemli bir kısmının Çin'e gelmesinin başlıca nedeni Çin'in içinde bulunduğu coğrafi konumdur. Hong Kong, Macao, Tayvan ve Asya kaplanlarının sahip olduğu ucuz işçilik kültürel yakınlık ve sağlanan diğer teşvikler özellikle deniz aşırı Çinlilerin emek-yoğun üretimlerinin burada yaptırmasının nedenidir. Zamanla nitelikli doğrudan yabancı yatırımların ilgisini üzerinde toplayan bu ülkelerin sahip olduğu avantajlar şu şekilde sıralanabilir;⁴⁵

⁴⁴ Jacques Adda, **Ekonominin Küreselleşmesi**, Fransızcadan çev: Sevgi İnceci, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s:88-93

⁴⁵ İkinci, s:76

- 1,2 milyar potansiyel tüketicisiyle geniş bir iç pazara sahip olması,
- Sahip olduğu ucuz ve çok sayıda işgücü,
- Gelişmekte olan sanayi altyapısı ve çeşitli sektörlere ait yan sanayinin hızla gelişmekte olması,
- Güçlü ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme profilinin olması,
- Politik açıdan istikrar sahibi olması,
- Ucuz arazi ve enerji temininin mümkün olması,
- Perakende sektöründeki hızlı gelişmeler.

Bunun yanında özendirici vergi teşvikleri, zengin doğal kaynakları, ekonomik reform ve kalkınmadaki başarısı, 2001 tarihinde Dünya ticaret Örgütüne üye olması, etnik faktörler, kültürel yakınlıklar yatırımcılar için sayılabilecek diğer faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Wei Lui'nin 2004 yılında yaptığı Tayvan dışında yirmi dokuz ülkeden Çin'e gelen 1984-1998 yılları arasındaki yabancı sermaye yatırımlarının gelme nedenlerini araştırdığı çalışmasında bulunduğu sebepler 6 başlık altında belirtilmiştir. Bunlar; ücretlerin düşüklüğü, göreceli piyasa büyüklüğü, ithalat ve ihracat politikaları, ülkenin sahip olduğu risk ve kültürel farklılıklardır. Hsiao F.S.T ve Hsiao M.C.W'nun 2003 yılında yaptığı çalışma ise Hong Kong, Tayvan, Japonya, G.Kore ve ABD'den 1991-2002 yılları arasında Çin'e gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında belirleyici etkenin piyasa büyüklüğü, ücret farklılıkları, dışa açıklık ve ülke karakteristiğinden kaynaklanan kültürel benzerlikler olduğunu ortaya koymuştur. ABD ve Japonya'dan Çin'e gelen doğrudan yatırımcılar için önemli olan piyasa büyüklüğü iken Hong Kong, Tayvan ve G.Kore'den Çin'e gelen doğrudan yatırımcılar için ise önemli olan ücret farklılıklarıdır.⁴⁶

⁴⁶ Yılmaz, Koyuncu, s:72

Yine Hsiao F.S.T ve Hsiao M.C.W'nun yaptığı 2004 yılı anketine göre Tayvanlı otomobil yedek parçası Çin'e yatırım yapan firmaların Çin'i tercih etmelerinin nedenleri oransal olarak şöyle sıralanmıştır; firmaların %84'ü düşük üretim maliyetlerine, %64'ü kaynaklara daha kolay ulaşılabilirliği ve %64'ü yeni piyasa fırsatlarının Çin'e yatırım yapma kararında ana sebep olduğunu belirtmiştir. Elde edilen veriler 2001 yılında Japonya'da ve 2002 yılında G. Kore'de yapılan anket sonuçları ile karşılaştırıldığında Çin'e yatırım kararının altındaki etkenlerin ilk sırasında düşük üretim maliyeti, ikinci sırada ise yeni piyasa fırsatları gelmektedir.⁴⁷

Çin'e bu nedenlerle gelen yabancı sermayenin yıllar içindeki sürekliliği de dikkat çekmektedir. Çin dünya ülkeleri arasında hem doğudan yabancı sermayeyi en fazla çeken hem de doğrudan yabancı sermayeyi en fazla teşvik eden ülke konumundadır. Çin'deki yabancı sermayenin sürekliliğini sağlayan en büyük etkenlerin başında yabancı sermayedarın elde ettiği karı yurt dışına döviz olarak çıkarılmasına izin verilmesidir.

Bir diğer etken ise Asya ülkeleri Japonya, G. Kore, Tayvan, Hong Kong, Singapur, Endonezya, Tayland arasında doğal kaynaklar, kültür, politik ortam ve sosyal açıdan büyük farklılıklar olmasına rağmen devletin uyguladığı dışa açılma politikası ile yaşanan ekonomik büyüme ve gelir dağılımındaki iyileşmeler sonucunda yaşanan sanayileşmenin doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki olumu etkisidir.

Kültürel ve dile ait eğilimlerin doğurduğu avantajlar açısından bakılacak olunursa, Çin'de yatırım yapmanın işlem maliyetini azaltması bakımından önemi büyüktür.. Bunun en önemli nedeni kültür ve dil ortaklığının ticaret işlemlerinde iletişim maliyetini azaltmasıdır. Deniz aşırı Çinliler, Çin'deki merkezi planlama ekonomisine benzer bir ortamda işlerini yürüttükleri için bu tip yatırımcıları çekmede Çin başarılı olabilmıştır. Burada bahsettiğimiz merkezi planlama ekonomisine benzetme 1978'deki ekonomik reformlardan daha da önceki dönem olup, her fabrikanın ne üreteceği, hangi miktarda üreteceği, hangi hammaddeleri kullanacağı ve bunları nerelerden elde edeceği, maliyetinin ne kadar olacağına ve nerede kaçta satılacağına devlet tarafından belirlendiği dönemdir.

Chengze Fan Simon'un yaptığı bir çalışmaya göre ise doğrudan yabancı yatırımları çekmede Çin'in sahip olduğu başarı Komünist ekonomik sistemin önemli bir mirası olan

⁴⁷ Yılmaz, Koyuncu, s:73

üretim ve uzmanlaşmaya dayalı ticari sistem ilişkisi (GuanXi Sitemi) ile açıklanmaktadır. “Bu sistem hükümet daireleri ve firma yöneticileri arasında bağlantıyı sağlayan, hammaddelerin, malların ve diğer kaynakların dağıtımını kontrol eden sistemdir. Sistemde firma yöneticileri için gerekli ara malların zamanında dağıtım ve yeterli desteleyici kaynakların (su, elektrik vb.) tedariklerinin sağlanmasında kendileri ile ilgili tüm hükümet daireleri arasındaki iyi ilişkilerin kurulması ve devam ettirilmesi amacıyla zorunludur.

Çin’deki ekonomik reformlar üretim ve uzmanlaşma için koordinasyon mekanizması olarak GuanXi sitemini hala kullanışlı yapmaktadır. Gerçekte de merkezi yönetimdeki reformistler, merkezi idaredeki muhafazakarlara karşı dengeleyici güç olarak kullanma stratejisini izlemişler, ekonomik reformlardaki yere gücü dağıtmışlardır.”⁴⁸

Çin hükümetinin uygulamış olduğu politikalar da ülkeye yabancı yatırım gelmesini sağlayan önemli etkenlerdendir. Son 12 yıllık dönemi aşkın bir süre yabancı yatırımları çekmek için, yatırım çevresini geliştirmek amacıyla hükümet politikalarını sürekli olarak yeniden düzenlemiştir. Çin’in çok başarılı olan üç politikasını şu şekilde belirtebiliriz;⁴⁹

1. Yabancı yatırımcılara yönelik ayrıcalıklı vergi düzenlemeleri
2. Yabancı yatırımcılar için hazırlanmış esnek anlaşma formları
3. Özel ekonomik alanların kurulması

Burada yabancı yatırımcılar için hazırlanan esnek anlaşma formları yabancı yatırımcılara yönelik ayrıcalıklı vergi düzenlemeler ile birlikte yatırım yapma maliyetini azaltıcı bir rol oynamaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerdeki yüksek vergi oranları, yabancı yatırımcıların ortak şikayetidir. Bununla birlikte Çin’deki durum bunun tam tersi bir şekildedir.

⁴⁸ Chengze Fan Simon, “Çin Doğrudan Sermaye Yatırımlarını Çekmede Neden Başarılıdır: İşlem Maliyeti Yaklaşımı”, İngilizceden çev: Bekir Gövdere, DTM, Dış Ticaret Dergisi, Nisan, 1999
<http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan99/cin.htm>, 1 Temmuz 2005

⁴⁹ Chengze Simon, s:3

Tablo 21. Ülkelere Göre Vergiler

Ülke	Gelir Vergisi
Çin	Şirket Geliri: Özel Ekonomik Alanlarda Ve Açık Şehirlerde: %15, Dağıtılan Kar Paylarına Vergi Muafiyeti: %10, Şirket Gelir Vergisi: %30
Hong Kong	Şirket Gelir Vergisi: %18.5, Faiz Ve Karlardan, Diğer: %17
Malezya	Şirket Gelir Vergisi: %35, Kalkınma Vergisi: %5, Aşırı Kar Vergisi: %3
Singapur	Şirket Gelir Vergisi: %31, Kazanılan Temettülden Vergi Muafiyeti: %33
G. Kore	Şirket Gelir Vergisi: %0-30
Tayland	Şirket Gelir Vergisi: %35, Ticaret Vergisi: % 1.5-40, Para Havale Vergisi: %20

Kaynak: Phillip Grup And Jian-Hai Lin, **Foreign Direct Investment In China** (New York: Quorum Books, 1991)'den aktaran Gövdere

Tablo 21'de görüldüğü gibi yabancı yatırımları çeken özelliklerden birisi Çin'in diğer ülkelere oranla düşük vergi oranlarıdır. Özellikle Çin'de Joint Venture (Yabancı Ortaklı Şirket) için kurumlar vergisi oranı birçok alanda %15 iken, gelişmekte olan ülkelerde bu oran ortalama %30 ve daha yüksektir.

Öte yandan yabancı yatırımcılar için gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkeler için vergi oranlarının düşüklüğü dışında faaliyette bulunacakları ülkelerde fizibilite çalışmaları yaparak ülke riskini değerlendirmek durumundadırlar. Ülkenin sahip olduğu risk içinde bulunduğu coğrafyaya, içinde bulunduğu bölgedeki yaşanan gerginlikler veya çatışmalara, hukuk üstünlüğünün uygulanabilirliğine, dışa açıklık kapalılık derecesine ve hükümet politikaları ile yatırımlara verilen güvencenin geçerlilik derecesine bağlıdır. Çin'de uygulanan hükümet politikaları her ne kadar yatırımları çekebilmek için önemli gayretler göstermiş olsa da doğrudan yabancı yatırımlarını tedirgin edebilecek riskleri de taşımaktadır. Bu riskler başlıca şu şekilde tanımlanabilir;⁵⁰

- Kapıların kapatılması, kamulaştırma ve el koyma,

⁵⁰ Doug Randall ve Piero Telesio, "Planning Ahead", **China Business Review**, Ocak-Şubat, 1995, 22. Basım, s:14'den Aktaran Ekinci, s: 77

- Çin'in parçalanması, küçük pazarların oluşması, yeni koruma duvarlarının ortaya çıkması, ucuz işgücü ve arazi için iç bölgeleri tercih edenlerin dışarıya ile bağlantıların kopması, yeni ithalat ve taşıma bedelleri, rüşvet baskısı, daha önceki otoriteler ile kurulan ilişkilerin sonuçsuz kalması,

- İstikrarsızlık,
- Fikri hakların korunamaması,
- Finansal pazarlarda yetersiz garantiler.

Burada kapıların kapatılması, kamulaştırma ve el koyma riski daha çok büyük rafineri veya iletişim sistemleri gibi yatırımlarda söz konusudur.

2.1.2. Teşviklerin Yabancı Yatırımlar Üzerindeki Rolü

Çin, büyüme rekorları kıran bir ülke olmanın yanı sıra satın alım gücü de yavaş yavaş ama istikrarlı olarak artan önemli bir pazardır. Yaklaşık 1 milyar 300 milyonluk nüfusa sahip olan Çin'i bir pazar olarak değerlendirirken, 65-100 milyon hacimlik yüksek satın alma gücüne sahip bir nüfusun da olduğu ve bu kesimin her türlü ithal lüks mala ilgisi olduğu göz ardı edilmemelidir.

Henüz dünya ekonomisi ile bütünleşme sürecini tamamlamamış olan Çin, yabancılar için girilmesi çok da kolay olmayan bir pazardır. Buna karşılık yabancı yatırımı çekme konusunda oldukça yol kat ettiği de bir gerçektir. Öyle ki Çin 2004 yılına ABD'yi de geride bırakarak en fazla yabancı yatırım çeken ülke konumuna gelmiştir. Çin'in sağladığı bu başarının altında dört önemli teşvik politikası yatmaktadır.

- Yatırım teşvikleri,
- Sınırsız istihdam kaynağı,
- Dış ticaretin sübvansede edilmesi,

- Eğitim ve ar-ge harcamaları.

Teşvik politikaları son dönemde sıklıkla başvurulan, ekonomik istikrar ve büyüme gibi temel bazı sosyo-ekonomik problemlerin çözümüne yönelik önemli bir kamu müdahalesi aracı olup, yerli ve yabancı yatırımcının ülke içinde ve yatırım yapılması istenen bölge ve sektörlerde faaliyet göstermesini özendirilmeye yönelik tedbirlerdir.

Çin'de yapılan teşvikler daha önce belirtilen teşvik politikaları altında bazı uygulamalarla sağlanmaktadır.⁵¹

Yatırım Teşvikleri

- Ucuz arazi, enerji ve kredi temini sağlanmaktadır.
- Özel ekonomi alanları, devlet ekonomik ve teknolojik kalkınma merkezleri, yeni ve ileri teknoloji üretimi yapan sanayi üreticileri, enerji, iletişim, liman ve bunun gibi alt yapı çalışmalarına yatırım yapanlar %15 oranında gelir vergisi ödemektedirler.
- Açık kıyı şeridi olarak belirlenen alanlarda yatırım yapanlar için gelir vergisi oranı %24'tür
- On yıl ve daha uzun vadeli yatırımlar için kar edilmeye başlanan yıldan itibaren üç yıl süre ile gelir vergisi muafiyeti ve daha sonraki süreçte %50 vergi indirimi söz konusudur.
- Beş yıllık kalkınma karını transfer etmeyip yeni yatırımlara dönüştüren yatırımcılar için ödenen verginin %40'ının, eğer ihracatçı ise tamamının geri ödenmesi söz konusudur.
- Yabancı yatırımcı tarafından ithal edilen mal ileri teknoloji üretimi için bizzat firma tarafından kullanılacaksa ve yatırım mukavelesinde belirtilmiş ise gümrük ve katma değer vergisi alınmamaktadır.

⁵¹ Bülent Başer, "Uzakdoğunun Haksız Rekabetine Karşı Alınacak Tedbirler", **Ticarette Çin Tehdidi Semineri**, 23-28 Nisan 2004 Antalya, Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası Yayınları, 2004, s:213-214

- İleri teknoloji ile üretim yapan firmalar için 2 yıl süreli vergi muafiyeti ve takip eden 6 yıl boyunca %50 vergi indirimi vardır.
- Çevre, çalışma ve sosyal standartların olmaması ve aranmaması söz konusudur.
- Yatırım için bedelsiz arsa temini söz konusudur.
- Fabrika binasının yerel yönetimlerce verilmesi veya finanse edilmesi söz konusudur.
- Yatırım tutarı için 10 yıl süreli faizsiz kredi verilmesi söz konusudur.
- İleri tekniklerle tarım ve hayvancılık yapacak olanlara 10 yıl süre ile vergi muafiyeti ve sonrasında %15 ile %30 arasında vergi indirimi vardır.
- Sanayi üreticisinden 5 yıl süreyle gelir vergisi alınmamakta ve bunu takip eden 3 yıl süre ile %15 vergi indirimi yapılmaktadır.

Sınırsız İstihdama Yönelik Teşvikler

- Sanayicinin ülke içine satış yapması konusunda da kolaylıklar gösterilen bölgede seçilen bazı yörelerde doğu Çin'deki örneklere benzer pilot uygulamalarla çağdaş bankacılık, iletişim, sigortacılık, turizm işletmeciliği, demir ve hava yolu taşımacılığı, muhasebe, hukuk ve mühendislik firmalarının hizmet vermesi söz konusudur.
- Vasıfsız işçinin işletmeye aylık toplam maliyeti 30 ile 50 dolar arasındadır.
- Vasıflı işçinin işletmeye aylık toplam maliyeti 50 ile 100 dolar arasındadır
- İstihdam vergilerinin toplam maliyeti %12'dir
- İşletme açısından işçiye yapılacak olan ikramiye, sosyal yardım ve ek ödemeler söz konusu değildir.

- İşçilerin çalışma saatlerinde ve günlerinde sınırının olması söz konusu değildir.

Dış Ticaretin Sübvanses Edilmesine Yönelik Teşvikler

- Üretiminin %70'inden fazlasını ihraç eden firmalar için 2 yıl süreli vergi muafiyeti ve takip eden 6 yıl boyunca %70 vergi indirimi vardır.
- İthal edilen yazılım ileri teknolojiye yönelik üretimde bizzat ithalatçı firma tarafından kullanılacaksa ve ulusal ileri teknoloji kataloğunda yer alıyorsa gümrük vergisi ve katma değer vergisi alınmamaktadır.
- İhracata yönelik üretim yapan firmalardan araştırmaya ayırdıkları payı bir yıl öncesine göre %10 artırırlardan %50 oranında indirimli gelir vergisi alınması söz konusudur.
- Nakliye, lojistik yatırımlara ve hızlı teslimat servisine sürekli devlet desteği ve yatırımları söz konusudur.
- Yurt dışı satış, pazarlama, tanıtım ve marka oluşumuna teşvikler söz konusudur.

Eğitim Ve Ar-Ge Teşvikleri

- Araştırma ve geliştirme faaliyetleriyle ilgili alanlarda faaliyet gösteren firmaların ithal ettikleri ve ülke içinde üretilmiyor olan malların gümrük ve katma değer vergisi alınmamaktadır.
- Bilimsel çalışmalara sponsor olmaları durumunda doğrudan yabancı yatırımlardan sponsorluk bedeli kadar daha az gelir vergisi alınır.
- Üniversite, tarım ve sanayi sektörlerinde devletin desteği ve teşviği söz konusudur.

Görüldüğü gibi Çin'in gerek doğrudan yabancı yatırımcı çekmek için gerekse politikalarının sürekliliğini sağlamak için uyguladığı çok çeşitli teşvik uygulamaları vardır. Bütün bu uygulamalar diğer ülkelerle karşılaştırıldığında Çin'in dış dünya ile olan rekabetinde neden bir adım önde olduğunu ve doğrudan yabancı yatırım miktarını nasıl bu kadar hızlı arttırdığını gösterecektir.

2.1.3. Yıllar İtibariyle Doğrudan Yabancı Yatırımlar

1980 öncesi dönemde dışa kapalı komünist sistem nedeniyle dünya genelindeki eğilimlere kayıtsız kalınmış Çin bir anlamda kendi kabuğuna çekilmiştir. Bu dönemde Çin daha önce üyesi bulunduğu Uluslar arası işbirliği örgütünden ve Dünya Ticaret Örgütü kurucu üyeliğinden ayrılmıştır. Bu nedenle bu yıllarda Çin'e doğrudan yabancı yatırım girişi Tablo 22'de görüldüğü gibi kayda değer değildir.

Tablo 22. Çin'e Gelen Toplam Doğrudan Yabancı Yatırımlar (Milyon Dolar)

<i>Yıllar</i>	<i>Yatırımlar</i>
1979-1984	3.060
1985	1,658
1986	2,244
1987	2,314
1988	3,194
1989	3,392
1990	3,487
1991	4,366
1992	11,008
1993	27,515
1994	33,767
1995	37,521
1996	41,726
1997	45,257
1998	45,463
1999	40,319
2000	40,714
2001	46,878
2002	52,743
2003	53,505
Toplam	499,760

Kaynak: China Statistical Yearbook 2004, National Bureau of Statistics
<http://www.stats.gov.cn/english/index.htm>, Temmuz 2005

Doğrudan yabancı yatırımların Çin'e yoğun bir biçimde yönelişi 1978 yılından sonra Çin'in entegrasyon adına başlatmış olduğu ekonomik reformlarla başlar. Çin'in uyguladığı

reformlar ekonominin liberizasyonuna, altyapı eksikliklerinin giderilmesine ve yatırımcılara önemli teşvikler sunulmasına ortam sağlayarak ilgili süreç sonunda doğrudan yabancı yatırım varlığı büyük bir artış kaydetmiştir.

Tablo 23. Çin'de Yıllar İtibariyle Doğrudan Yabancı Yatırım Hareketleri

<i>Yıl</i>	<i>DYY (milyar dolar)</i>		<i>DYY (100 milyon dolar)</i>	
	<i>Fiili Girişler</i>	<i>İzin Verilen</i>	<i>Proje Sayısı</i>	<i>Proje Tutarı</i>
1979-1983	2,8	6,9	1392	77,42
1984	1,4	2,9	1856	26,51
1985	2,0	6,3	3073	59,32
1986	2,2	3,3	1498	28,34
1987	2,3	3,7	2233	37,09
1988	3,9	5,3	5945	22,97
1989	3,3	5,6	5779	56,00
1990	3,5	6,6	7273	56,96
1991	4,4	12,0	12978	119,77
1992	11,0	58,1	48764	581,4
1993	27,5	111,4	53,437	1114,36
1994	33,8	82,7	47549	826,80
1995	37,5	91,3	37011	912,82
1996	41,7	73,3	24556	732,77
1997	45,3	51,1	21001	510,04
1998	45,5	52,1	19799	521,02
1999	40,4	41,2	16918	412,23
2000	40,7	62,4	22347	623,8
2001	46,8	69,2	26139	-
2002	52,7	82,8	34171	827,63
2003	53,5	115,1	41081	943,13
TOPLAM	104,0	948,2	464800	6758,46

Kaynak:Country Commercial Guide:China,U.S. Department of Stte, 2001,
[http://www.ccpit.org/eng Version/cp-tj21/q1713e,htm](http://www.ccpit.org/eng Version/cp-tj21/q1713e.htm) ve
<http://uschina.org/statistic/fdi1979-03.html>'den Aktaran Ekinci, s:82

Çin'de yabancı yatırım girişleri açısından 1979 ve 1982 yılları arası dönemi açık kapı ve reform politikalarının ilk sonuçlarını verdiği dönemdir. Bu dönemde yaklaşık 7 milyar dolarlık yatırım izni verilmiş olup bu tutarın fiili giriş olarak gerçekleşen kısmı %36'sında denk gelen 2,8 milyar dolardır. 1983 yılını takip eden yıllarda ise Tiananmen olayları ve Asya krizlerinin etkilerinin ortaya çıktığı yıllar (1989,1994 ve 1999) istisna tutulursa sürekli bir artış gözlenir. 1992'de Deng Xiaoping'in yaptığı duyuruda reformların hızlandırılacağına yönelik verdiği işaret üzerine yatırımların artış göstermiştir.

Fiili girişler ele alındığında Asya Krizi'nin etkilerinin hissedildiği 1999 yılı hariç sürekli ve büyük artışların yaşandığı ve 2003 yılında doğrudan yabancı sermaye yatırım girişin 53,5 milyar olara ulaştığı aynı yıl içinde SARS hastalığının yılın ikinci yarısında ancak

geçici bir duraklama yaratabildiği ve gelişmelerin seyrini değiştirmeyecek boyutlarda olduğu görülmüştür. 2004 yılı Ocak- Nisan ayları döneminde ise fiili girişler 19,617 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve 2004 yıl için 50 milyar dolar üzeri rakamlar beklenmiştir.⁵²

Ayrıca 2002 yılı itibariyle kayıtlı firmalardan 200.000'inin faaliyetlerine son vermesi yatırımların yarıya yakınının yeterince uzun vadeli olmadığı anlamına gelebilir.⁵³

Fakat sonuç olarak, Çin'in 23 yıllık bir süreçte fiili girişlerin 40 kattan fazla artış kaydederek en fazla doğrudan yabancı sermaye yatırım çeken ülke olması büyük bir başarıdır.

2.1.3.1. Yabancı Yatırımların Geldiği Ülkeler

Çin'e gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımları 1979 ve 1999 yılları arasında ve 6 bölgeyi kapsayacak şekilde gösterilebilir. Asya'nın kalkınmış ülkeleri (AKÜ), Japonya, Tayvan, Singapur ve Güney Kore'den oluşmaktadır. AKÜ+ ise Hong Kong ve Macao'yu içermektedir. Kuzey Amerika, ABD ve Kanada tarafında oluşturulmakta, ASEAN4 ise Malezya, Endonezya Filipinler ve Tayland'dan oluşmaktadır. Avrupa Birliği içinde İngiltere, Almanya, Fransa, Hollanda ve diğer 11 ülke vardır. Serbest limanlar, Virgin Adaları, Cayman Adaları ve Batı Samoa Adalarından oluşmaktadır.

1999 yılına kadar gerçekleşen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına bakıldığında, Hong Kong tek başına Asya'nın Kalkınmış Ülkeleri arasında %54'lük paya sahip olduğu görülür. Hong Kong'dan gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının 1979'dan sonra ortalama büyüklüğünde de artış meydana gelmiştir. Gerçekleşen yatırım başına ortalama büyüklük 1,8 milyon dolardır. Hong Kong ve Macao'yu içeren AKÜ+ ülkeleri içinde Hong Kong'u Japonya ve Tayvan izlemektedir.

Çin'e en çok yabancı sermaye yatırımı yapan bölgeler arasında Serbest limanlar bulunmaktadır. Son yıllarda serbest limanlardan gelen yatırımlarda büyük bir artış gözlenmektedir. 1979 ve 1999 yılları arasında Çin'de gerçekleşen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının %3,6'sı ve izinlerin %0,7'si serbest limanlardan gelirken, bu oranlar 2002

⁵² Ekinci, s:83

⁵³ Ekinci, s:83

yılında artarak sırasıyla %15,5 ve %7,7 olmuşlardır. Bunun yanında serbest limanlar, gerçekleşen yatırımların ortalama büyüklüğü açısından ikinci sıradadır.

Tablo 24. Gerçekleşen Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

	1979-1999		2002	
	Sayı (bin)	Miktarı (milyar dolar)	Sayı (bin)	Miktarı (milyar dolar)
Toplam	341,5	307,6	34,2	52,7
AKÜ+	274,8	230,8	23,9	31,5
<i>Hong Kong (%)</i>	54,1	5,3	31,1	33,9
<i>Macao (%)</i>	1,9	1,2	1,5	0,9
<i>Japonya (%)</i>	5,5	8,1	7,9	7,9
<i>Tayvan (%)</i>	12,7	7,8	13,9	7,5
<i>Singapur (%)</i>	2,5	4,8	2,7	4,4
<i>G. Kore (%)</i>	3,7	2,9	11,5	5,2
<i>Toplam (%)</i>	80,5	75,0	68,6	59,8
Kuzey Amerika	33,1	27,7	4,1	6,0
<i>ABD (%)</i>	8,4	8,3	9,7	10,3
<i>Kanada (%)</i>	1,3	0,7	2,0	1,1
<i>Toplam (%)</i>	9,7	9,0	11,7	11,4
ASEAN4	6,6	5,4	0,7	0,9
<i>Malezya (%)</i>	0,6	0,7	0,9	0,7
<i>Tayland (%)</i>	0,8	0,6	0,5	0,4
<i>Filipinler (%)</i>	0,4	0,3	0,4	0,4
<i>Endonezya (%)</i>	0,2	0,2	0,3	0,2
<i>Toplam (%)</i>	1,9	1,8	2,1	1,6
AB	10,3	21,6	1,5	3,7
<i>İngiltere (%)</i>	0,8	2,5	1,0	1,7
<i>Almanya (%)</i>	0,6	1,6	1,0	1,8
<i>Fransa (%)</i>	0,5	1,2	0,5	1,1
<i>Hollanda (%)</i>	0,2	0,7	0,4	1,1
<i>Diğer AB Ülkeleri (%)</i>	1,0	1,1	1,5	1,4
<i>Toplam (%)</i>	3,0	7,0	4,3	7,0
Serbest Limanlar	2,4	11,0	2,7	8,2
<i>Virgin Adaları (%)</i>	0,6	3,3	5,6	11,6
<i>Cayman Adaları (%)</i>	0,0	0,3	0,6	2,2
<i>Western Adaları (%)</i>	0,1	0,2	1,5	1,7
<i>Toplam (%)</i>	0,7	3,6	7,7	15,5
Diğerleri	14,5	11,1	2,0	2,4
Toplam (%)	4,2	3,6	5,6	4,6

Kaynak: Hsiao, F.S.T. ve Hsiao, M.C.W., "The Chaotic Attractor of Foreign Direct Investment-Why China? A Panel Data Analysis", **Journal of Asian Economics**, Tablo 3'den Düzenleyerek Aktaran Yılmaz, Koyuncu, s:62

"Çin'e en çok doğrudan yabancı sermaye yatırımı yapan ülkelerden üçüncü sırada ABD ve Kanada'nın oluşturduğu Kuzey Amerika bölgesi olmaktadır. 1979 ve 1999 yılları arasında Çin'de gerçekleşen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının %8,3'ü ve izinlerin

%8,4'ü ABD'den gelmiştir. Bu oranlar 2002 yılında artarak sırasıyla %10,3 ve %9,7 olmuşlardır.”⁵⁴

Çin'e en çok doğrudan yabancı sermaye yatırımı yapan ülkelerden dördüncü sırayı AB almıştır. 1979 ve 1999 yılları arasında ve 2002 yılında Çin'de gerçekleşen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının her iki dönemde de %7'si bu bölgeden gelmektedir.

“1991 yılı öncesi Hong Kong, Çin'de gerçekleşen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ana kaynağı” durumundaydı. “Hong Kong'un 1997 yılında Çin'e geri dönmesinden sonra Hong Kong'dan gelen yatırımlarda azalma gözlenmiştir.”⁵⁵

Bunun yanı sıra, 1992 yılı sonrası Tayvan'dan ve ABD'den gelen yatırımlarda artış gözlenmiştir. Tablo 25'ten görüleceği gibi 1992 yılında ABD'den gelen doğrudan yabancı yatırım 511 milyon dolar iken bu rakam 1993 yılında yaklaşık 4 kat artmıştır. Dikkat çeken bu artış ile 1993 yılı ABD'den gelen doğrudan yabancı yatırımlar 2063 milyon dolara ulaşmıştır. 1993 yılı takip eden yıllardan 2003 yılın kadar artış sürmüştür. Fakat yine gelen doğrudan yabancı yatırımın gerçek sahibini belirlemek oldukça güçtür. “Örneğin Honk Kong Shanghai Banking Corporation (HSBC) ne Hong Kong'a nede Shanghai'ye aittir. Bu nedenle önemli olan yabancı sermayenin bu ülkeye geliyor olmasıdır.”⁵⁶

⁵⁴ Yılmaz, Koyuncu, s:65

⁵⁵ Yılmaz, Koyuncu, s:65

⁵⁶ Yılmaz, Koyuncu, s:66

Tablo 25. Çin'e Amerika Birleşik Devletlerinden Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar
(Milyon Dolar)

<i>Yıllar</i>	<i>Miktar</i>
1979-1984	274
1985	357
1986	326
1987	263
1988	236
1989	284
1990	456
1991	323
1992	511
1993	2063
1994	2,491
1995	3,083
1996	3,443
1997	3,239
1998	3,898
1999	4,216
2000	4,384
2001	4,433
2002	5,424
2003	4,199
2004	3,941
TOPLAM	48,030

Kaynak: The American Embassy in China, İnternet sitesi,
www.usembassy-china.org.cn, Temmuz 2005

Tablo 26'da Çin'e farklı devletlerden gelen doğrudan yabancı yatırımların 2004 yılı rakamları yer almaktadır. Bu rakamlara göre Hong Kong'dan gelen doğrudan yabancı yatırımlar 18,99 milyon dolar ile ilk sırayı almaktadır. İkinci olarak ise Virjin adaları, daha sonra 6,248 milyon dolar ile Kore ve 5,452 milyon dolar ile Japonya gelmektedir. ABD'nin 2004 yılı doğrudan yabancı yatırım oranı 3,943 milyon dolar olmasına rağmen tabloda kümülatif toplam olarak baktığımızda ABD'nin rolünün çok büyük olduğu görülmektedir. Doğrudan yabancı yatırımların kümülatif toplamından Hong Kong 341,57 milyon dolara gelmiş iken, Çin ABD'den 48,029 milyon dolarlık doğrudan yabancı yatırım toplamına ulaşırken, Japonya'dan da fazla doğrudan yabancı yatırım çekmiştir.

Tablo 26. Çin'e Değişik Devletlerinden Gelen 2004 Yılı ve Kümülatif Doğrudan Yabancı Yatırımlar (Milyon Dolar)

	<i>2004 Yılı Doğrudan Yabancı Yatırım</i>	<i>Kümülatif Doğrudan Yabancı Yatırım</i>
<i>Hong Kong</i>	18,999	241,574
<i>Virjin Adaları</i>	6,730	36,895
<i>Japonya</i>	5,452	46,846
<i>Kore</i>	6,248	25,936
<i>Amerika Birleşik Devletleri</i>	3,941	48,029
<i>Tayvan</i>	3,117	39,605
<i>Cayman Adaları</i>	2,043	6,712
<i>Singapur</i>	2,008	25,539
<i>Batı Samoa</i>	1,129	5,798
<i>Almanya</i>	1,058	9,909
<i>Toplam</i>	64,029	563,789

Kaynak: The American Embassy in China İnternet sitesi,
www.usembassy-china.org.cn, Temmuz 2005

2.1.3.2. Yabancı Yatırımların Geldiği Sektörler

Çin'de gerçekleşen doğrudan yabancı yatırımların 2004 yılı verilerine bakıldığında, bu yatırımların sektörel bazda %72,96'sının daha ziyade eski teknoloji içeren emek yoğun imalata dayalı sanayi sektörüne, %23,4'ünün hizmetler sektörüne, %2,85'inin tarım ve hayvancılığa ve %0,48'inin madencilik sektörlerine yöneldiği görülür.

Tablo 27. Doğrudan Yabancı Yatırımların Sektörler İtibariyle Dağılımı, 2004

<i>Sektör</i>	<i>Proje</i>	<i>%</i>
<i>Tarım ve Hayvancılık</i>	975	2,85
<i>Sanayi</i>	24,930	72,96
<i>Hizmetler</i>	5,800	23,4
<i>Madencilik</i>	164	0,48

Kaynak: <http://www.chinaafdi.org.cn>, Aktaran İkinci, s:84

Sulama imkanlarının yetersiz ve rekabet gücünün düşük olduğu tarım sektörüne, sınai tarıma geçiş için yapılan çalışmalara rağmen doğrudan yabancı yatırım ilgisinden söz etmek olanaksızdır. Tablo 27'de görüldüğü gibi 975 proje ile tarım ve hayvancılık birinci sırayı almaktadır. Madencilik ise ikinci sırayı almaktadır. Madencilik sektöründe gerçekleşen proje sayısı ise 164'tür. Hizmetler sektörüne olan ilginin de yetersiz olduğu görülmekte ve söz konusu olumsuzluk, firmaların ancak geçici lisanslarla ve sınırlı coğrafi alanlarda hizmet edebilmeleri, satış sonrası servis hizmetleri vermelerine izin verilmemesi ve katı

monopollerden kaynaklanmaktadır. Ancak bu sektörde yapılan çalışmalarla yatırımların hızla artması beklenmektedir.

En büyük ilginin yöneldiği imalat sanayi yabancı yatırımların çekici gücü durumundadır. Bu sektörde dünyanın en büyük 500 firmasının ilgisi hızla artarken yatırımlar çeşitlenmekte, emek yoğun teknoloji ile yapılan üretimin yerini büyük bir hızlı teknoloji yoğun yatırımlar almaktadır.⁵⁷

Bunun yanında Çin'deki doğrudan yabancı yatırımlar bazı durumlarda siyasi politikalar sonucu oluşmuştur. Buna örnek, Çin'de 1980'lerde ve 1990'ların başlarında Çin hükümetinin yurtiçi küçük ölçekli üreticilerin aleyhine olacak şekilde yabancı sermayeli firmaların ipek üretimi, fildişi maketler, doğal ilaçlar gibi işlere girmelerine izin vermesi verilebilir. Benimsenen bu politikanın sonucu olarak, küçük sermayeli firmaların Çin'i tercih etmelerinde etkin olduğu görülür.⁵⁸

Günümüzde ise dünyanın en büyük 500 çok uluslu şirketinden 300 dan fazlasının Çin'de 2000'den fazla yatırımı olup 1994'de 1 milyon dolar olan proje büyüklükleri yaşanan gelişmeler neticesinde 1995'de 2,45 milyon dolara yükselmiş, küçük yatırımcıların yerini büyük yatırımcılar almaya başlamıştır. Bu rakamlar yatırımların ölçeğinin gelişmekte olduğunu ortaya koyarken, bu firmalar yatırımlarını bilgisayar, elektronik, telekomünikasyon, ilaç, petrol, güç üreten araçları da içine alacak şekilde genişletmektedirler.⁵⁹

⁵⁷ Ekinci, s:85

⁵⁸ Yılmaz,Koyuncu, s:66

⁵⁹ Yılmaz,Koyuncu, s:67

Tablo 28. Çin'e Yatırım Yapan Bazı Amerika Birleşik Devleti Şirketleri ve Yatırım Değerleri
(Milyon Dolar)

<i>Şirket</i>	<i>2003 Yılı Yatırım Değeri</i>
<i>Motorola</i>	5,763
<i>General Motors</i>	2,242
<i>Dell Computer</i>	2,123
<i>Hewlett-Packard</i>	1,341
<i>Kodak</i>	606
<i>IBM</i>	440
<i>Microsoft</i>	213
<i>Dupont</i>	207
<i>Coca-Cola</i>	204
<i>Wrigley Chewing Gum</i>	206
<i>Budweiser</i>	190
<i>Lucent</i>	315
<i>Johnson & Johnson</i>	164
<i>Avon</i>	137

Kaynak: The American Embassy in China, İnternet sitesi, www.usembassy-china.org.cn, 10 Temmuz 2005

Çin'in en büyük yabancı yatırımcısı Motorola'nın Çin'de 5,7 milyar tutarında yatırımı olup, bu firma Çin'in en büyük ihracatçı konumundadır. Dünyanın en büyük otomobil üreticilerinden General Motors, Ford Motor, Toyota Motor, Volkswagen AG, Audi Group, Renault Group, Daimler Electric, Chrysler AG ve Fiat Group Çin'de ortaklıklar kurmuşlardır. Bunların yanı sıra tablo 28'de görülen genellikle elektronik sektöründe faaliyet gösteren firmaların Çin'de artık geçmişteki gibi oyuncak, telefon, radyo gibi araçların yerini yavaş yavaş elektronik araç üretimine bıraktığını göstermektedir.

Sektörlere göre Çin'e gelen doğrudan yabancı yatırımların 2003 değişimlerine baktığımızda ise Tablo 29'da görüldüğü gibi, radyo televizyon sektörüne gelen doğrudan yatırımların yerini, bankacılık ve sigortacılık sektörü aldığı görülmektedir. Bankacılık ve sigortacılık sektöründeki 2003 yılında yaşanan değişim %117 iken kültür sanat radyo ve televizyon ikinci sıradadır. Bu sektördeki değişim %53 oranında olup bankacılık ve sigortacılık sektöründeki gelişmenin yaklaşık yarısı kadardır. Çin'e gelen doğrudan yabancı yatırımlarda sektörler itibarı ile gerçekleşen bu değişimde, bilimsel araştırmaların öneminin arttığı görülmektedir. Bankacılık ve sigorta sektörüne gelen doğrudan yabancı yatırımlardaki büyük artış Çin'in üçüncü bölümde de belirteceğimiz gibi finans yapısının kuvvetlenmesini sağlayan etkenlerin başında gelmektedir.

Tablo 29. Sektörlere Göre Çin'e Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımların 2003 Değerleri (Milyon Dolar) ve 2002 Yılına Göre Yüzde Değişimleri

	2003 Yılı	2002 Yılına Göre Değişim (%)
<i>Tarım, Ormancılık, Çiftçilik, Balıkçılık</i>	1,001	-2.6
<i>Madencilik</i>	336	-42.1
<i>Üretim</i>	36,936	0.4
<i>Konstrüksiyon (Yapı/İnşaat)</i>	612	-13.7
<i>Taşımacılık, Depolama, Telekomünikasyon</i>	867	-5.0
<i>Toptan ve Perakende</i>	1,116	19.7
<i>Bankacılık ve Sigortacılık</i>	232	117.5
<i>Emlak Yönetimi</i>	5,236	-7.5
<i>Sağlık, Spor ve Sosyal Hizmet</i>	127	-0.5
<i>Eğitim, Kültür ve Sanat, Radyo ve Televizyon</i>	58	53.0
<i>Bilimsel Araştırma</i>	259	31.0
<i>Diğer Sektörler</i>	2,269	70.8

Kaynak: The American Embassy in China, İnternet sitesi, www.usembassy-china.org.cn, 10 Temmuz, 2005

2.1.4. Çin'in Doğrudan Yabancı Yatırım Çekmedeki Başarısı

Çin'in 1990 yıllarında doğrudan yabancı yatırımları çekme oranı düşük olmuştur ve bu yıllarda Çin haricinde doğrudan yabancı yatırım miktarı 10.000 dolar olan dünya'da 34 tane daha ülke vardır. Bunun yanı sıra 1992 yılında Çin'in uygulamaya koyduğu açık kapı politikası ile Çin'e gelen doğrudan yabancı yatırımlar önemli oranda artmaya başlamıştır. 1991 ve 1993 yılları arasını kapsayan dönemde, 1991 yılındaki doğrudan yabancı yatırım oranı 1992 yılındaki doğrudan yabancı yatırımların nerdeyse üçte biridir. Aynı şekilde 1992 yılındaki doğrudan yabancı yatırım oranı 1993 yılındaki doğrudan yabancı yatırımların yarısı kadardır. Bu nedenle 1991 ve 1993 yılları doğrudan yabancı yatırımlar için dönüm noktası teşkil etmektedir.

Witteloostuijn'in yaptığı metodolojik bir çalışma ile reformların doğrudan yabancı yatırımları çekmedeki başarısı incelenmiş ve ortaya üç sonuç çıkmıştır;⁶⁰

İncelenen yıllarda reformlar sonucunda Çin'in dünya piyasasına uyumu çok hızlı gerçekleşmiştir.

⁶⁰Zen /Van Witteloostuijn, "Economic Openness and Trade Linkages of China", *Review Of World Economics*, 2004, Vol. 140 (2), s:276-277

İhracat, ithalattan daha etkin olmuş, ihracat hacmi ithalat hacminden fazla gerçekleşmiştir. Bunun nedeni ise doğrudan yabancı yatırımlardır.

İncelenen yıllarda işgücü maliyetleri ve teknoloji farkı açısından bakıldığında, ihracat yapılan ülke için, eğitim düzeyleri arasındaki fark fazla ise ihracat yoğunluğu daha fazla ve yine aynı şekilde kişi başına düşen GSYH'lar arasındaki fark yüksek ise ihracat yoğunluğunun daha az olduğu belirlenmiştir. Çin için bu, gelişmekte olan ülkelere olan ihracat yoğunluğunun gelişmiş dünyaya olandan daha yoğun olduğunu göstermektedir.

2.1.5. Doğrudan Yabancı Yatırımların Etkileri

Bu bölümde doğrudan yabancı yatırımların alt başlıklar halinde GSYH'ya, ihracata, teknolojik büyüme ve imalat sektörüne ve istihdama etkisi incelenecektir.

Çin'in sahip olduğu ucuz arazi ve elektrik, günde yaklaşık 1.5 dolara çalışan lise ve üniversite mezunu çok sayıdaki işgücü ile başlangıçta emek-yoğun günümüzde ise sanayi sektörünün gelişmesi ile dünya çapında hem önemli bir üretici hem de önemli bir rakip haline gelmiştir.

2.1.5.1. GSYH'ya etkisi

Yıllar itibarı ile Çin'e gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını ve yatırımların GSYH'ya etkisini inceleyecek olursak Tablo 30'da görüldüğü gibi 1981 ve 1983 yılları arasında yabancı sermaye yatırımlarının GSYH'ya oranı 0.2 ortalamaya sahip iken, 1984 yılında 0.29'luk bir artış ile 0.49'a ulaşmıştır. 1989 ve 1990 yıllarında ülke içinde gerçekleşen işçi ve öğrencilerin Pekin'de yaptığı yürüyüş sonrası tarihe Tienneman olayı olarak geçen olay ile birlikte bu durumun ülke içinde yarattığı huzursuzluktan kaynaklanan bir düşüş yaşanmıştır. Bu düşüş sonrasında 1992 yılından 1995 yılına kadar ülkede doğrudan yabancı yatırımlar büyük bir artış göstermiştir. 1994 yılında yabancı sermaye yatırımlarının GSYH'ya oranı 6.23'e yükselmiştir. 1996 ve 1998 yılları arasında ortalama %5'ler seviyesine düşmüş 1999 ve 2000 yılları arasında ise ortalama %4 seviyesinde gerçekleşmiştir. Tablo 30'da görüldüğü gibi 1999-2002 yılı yabancı sermaye yatırımlarının GSYH'ya oranında yaşanan bu düşüş net doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının azalmasından değil, sabit fiyatlarla GSYH'nın 2000-2002 yıllarında artışının %10 seviyelerinde kalıp değişmemesinden

kaynaklanmıştır. Oysa net doğrudan yabancı sermaye yatırımları ortalama %10'un üzerinde artmıştır. Bu rakam 2002 yılında %15'i bulmuştur. Tablo 30'dan anlaşılacağı gibi Net doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve GSYH yıllar itibarı ile artış gösteren bir seyir izlemektedir.

Tablo 30. GSYH ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

<i>Yıl</i>	<i>Sabit Fiyatlarla GSYH (Milyar Dolar)</i>	<i>Net Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (Milyar Dolar)</i>	<i>Sabit Fiyatlarla GSYH/ Net Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları</i>
1981	172,13	236	0,14
1982	187,79	400	0,21
1983	208,26	583	0,28
1984	239,91	1.178	0,49
1985	272,30	1.482	0,54
1986	296,26	1.878	0,63
1987	330,63	2.852	0,86
1988	367,99	3.826	1,04
1989	383,08	3.797	0,99
1990	397,64	3.910	0,98
1991	434,22	5.034	1,16
1992	495,88	13.229	2,67
1993	562,82	35.865	6,37
1994	633,74	39.467	6,23
1995	700,28	35.849	5,12
1996	767,50	37.769	4,92
1997	835,04	41.125	4,92
1998	900,14	41.619	4,62
1999	964,09	37.687	3,91
2000	1.041,22	36.995	3,55
2001	1.119,31	42.119	3,76
2002	1.208,85	47.080	3,89

Kaynak: The World Bank, **World Development Indicators**'dan Aktaran Yılmaz, Koyuncu, s:75

2.1.5.2. İhracata Etkisi

Çin'e gelen doğrudan yabancı yatırımlarının GSYH'ya etkisinin yanında önemli bir özelliği de ihracata olan etkisidir. 1990'lı yıllardan günümüze kadar olan Çin'in ihracatındaki büyümesinde doğrudan yabancı sermaye yatırımları önemli bir yer tutmaktadır. Tablo 31'de Çin'deki ihracat yapan şirketlerin sahiplik yapısına baktığımızda Çin'in ihracattaki büyümesinin 1999 yılından 2002 yılına kadar geçen sürede en önemli rolü yabancı sermayeli şirketlerin üstlendiği görülmektedir. Yabancı sermayeli şirketlerin sahiplik yapısı 1999 yılından 2002 yılına kadar sürekli bir artış göstermiştir. Tablo 31'deki rakamlara bakılacak olursa Çin'in toplam ihracatının ortalama %50'si 1999 yılından 2002 yılına kadar yabancı

sermayeli şirketler tarafından gerçekleştirilmiştir. Aynı yıllarda kamuya ait şirketlerin ihracat payı ise 1999 yılında %50 iken günümüze doğru geldikçe oran düşmüş, 2002 yılında yabancı sermaye ihracat payı %52.2 oranındayken kamu şirketlerinin oranı %37.5'tir.

Tablo 31. Çin'deki İhracat Yapan Şirketlerin Sahiplik Yapısı

	1999	2000	2001	2002
<i>Kamuya Ait</i>	50,5	46,7	42,5	37,5
<i>Yabancı Sermayeli</i>	45,5	47,9	50,0	52,2
<i>Kolektif</i>	3,5	4,3	5,3	5,8
<i>Diğerleri</i>	0,5	1,1	2,2	4,5

Kaynak: Kaynak: The World Bank, **World Development Indicators**'dan Aktaran Yılmaz, Koyuncu, s:75

2003 yılı rakamlarına baktığımızda Tablo 32'de görüldüğü gibi kamu iktisadi teşekküllerinin ihracatının 138.033 milyar dolar, bunun yanında yabancı yatırımların ise 240.338 milyar dolar ihracat rakamına ulaştığı görülmektedir. Bu rakam bize yabancı yatırımların ihracatının 2003 yılında da kamuya ait şirketlerin üstünde olduğunu göstermektedir.

Tablo 32. Çin Kurum Bazında Ticaret Rakamları (2003, Milyar Dolar)

	<i>İhracat</i>	<i>Değişim %</i>	<i>İthalat</i>	<i>Değişim %</i>	<i>Denge</i>
<i>Kamu İktisadi Teşekkülü</i>	138.033	12,4	142.479	24,5	-4,446
<i>Yabancı Yatırım</i>	240.338	41,4	231.914	44,7	8,423
<i>Kollektif</i>	25.131	33,3	13.236	39,7	11,895
<i>Diğer</i>	34.869	150,6	25.207	129,9	9,662
<i>Toplam</i>	438.371	34,6	412.836	412,386	25,534

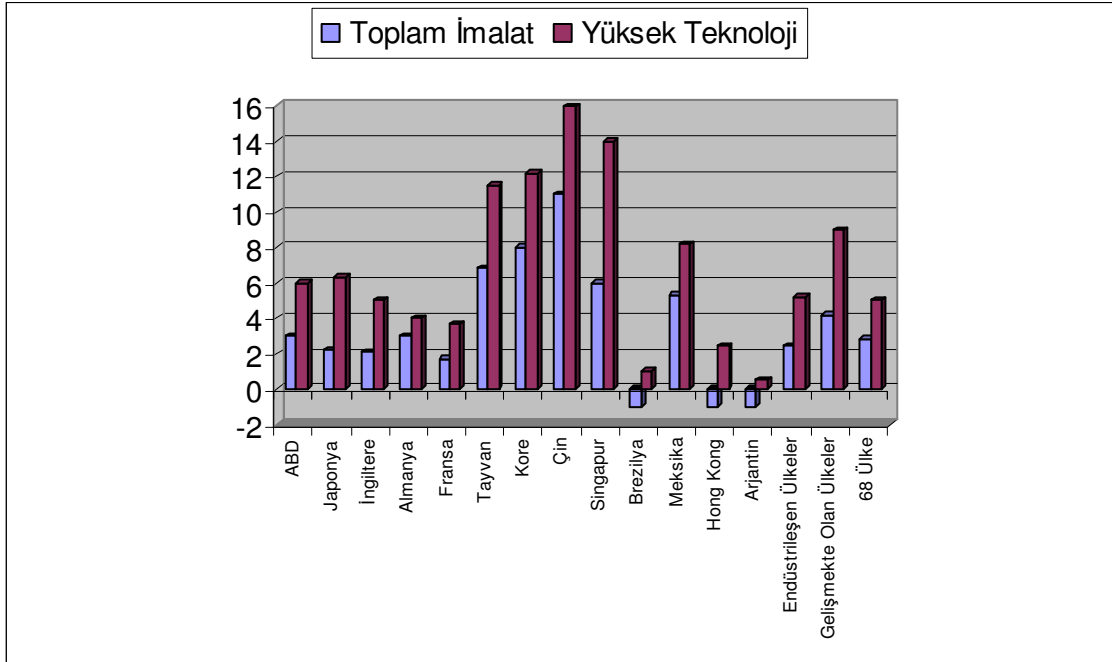
Kaynak:Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, DTÖ Üyeliği Sonrası Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomisi ve Ticaretinde Gelişmeler, www.dtm.gov.tr, Temmuz, 2005

Aynı zamana ihracat rakamının bir önceki yıla göre değişim oranına bakıldığında kamuya ait şirketlerde değişim %12'de kalırken yabancı yatırımların ihracatındaki bir önceki yıla göre değişim yüzdesi %1.4'e ulaşmıştır. Yabancı yatırımların ithalat rakamları ile kamuya ait şirketlerin 2003 ihracat rakamları karşılaştırıldığında aradaki fark biraz olsun azalsa da yine de yabancı yatırımların ithalatı kamu iktisadi teşekküllerinkinden fazladır. Yabancı yatırımların 2003 yılı ithalat rakamı 231.914 milyar dolar iken kamu iktisadi teşekküllerininki 142.479 milyar dolar civarındadır. Bir önceki yıla göre kamu iktisadi teşekküllerinin ithalat değişimi oranına baktığımızda bu oran %24.5 iken yabancı yatırımların bir önceki yıla göre ithalat değişim oranı %44.7'dir. 2003 yılı dış ticaretteki dengesine bakıldığında ise kamu iktisadi teşebbüslerin 4,446 milyar dolar dış açık içerdiği görülmektedir.(Tablo 32)

2.1.5.3. İmalat Sektörüne Etkisi Ve Teknolojik Büyüme

Yabancı sermayenin yurtiçine gelmesiyle Çin'in sahip olduğu sınırlı sermaye sorunu büyük bir oranda ortadan kalmıştır. Yabancı sermaye yatırımlarının yıllar itibariyle artış göstermesi teknolojik gelişmeyi şöyle sağlamıştır; yurtdışından gelen yabancı yatırımların yanlarında getirmiş olduğu yabancı teknoloji ve yönetim deneyimi ile Çin'in imalat sanayindeki büyümesini arttırmıştır.

Çizelge 1. Yüksek Teknoloji Ve Toplam İmalat Sektörü Büyüme Oranları (1980-1998)

Kaynak: Gündüz Ulusoy, "Günümüz Türkiye Ekonomisinde Endüstri Mühendisliğinin Yeri Sunumu" YA/EM'2004, Yöneyem Araştırması / Endüstri Mühendisliği, 12.Ulusal Kongresi, http://yaem2004.cukurova.edu.tr/pages/XXIV_YAEM_2004_RAPOR.pdf, 24 Temmuz, 2005

Çizelge 1'de yüksek teknoloji ve toplam imalat sektörü büyüme oranları ülkelerle karşılaştırmalı olarak incelendiğinde 1980 ve 1998 yılları arasında ortalama gerçekleşen ileri teknoloji ve toplam imalat sektörü büyüme oranında Çin'in toplam imalat sektöründe %11, yüksek teknoloji büyüme oranında ise %16 oranı ile birinci sırayı aldığı görülmektedir. Çin'i takip eden ülkeler ise %8 ile toplam imalat sektöründe gerçekleştirdiği büyüme hızı ve %12 olan yüksek teknoloji büyüme hızı ile Kore, %6 toplam imalat sektöründeki büyüme ve %14 oranında yüksek teknoloji büyüme oranı ile Singapur gelmektedir. Bu ülkelerde gerçekleşen doğrudan yabancı yatırımlar Çin'de olduğu gibi ülke içinde yüksek teknolojinin gelişmesini sağlamıştır. Diğer ülkeler arasında Çin'in sahip olduğu bu yüksek büyüme oranlarının nedeni Çin'e yapılan doğrudan yabancı yatırımların büyük bölümünün işgücü ücretlerindeki

düşüklük nedeniyle, imalat sanayisine gelmesinden kaynaklanmaktadır. İmalat sektöründe yabancı yatırımcılarla birlikte yapılan işbirliği ülke içinde teknolojik büyümenin yanında imalat sektörünün de büyümesini sağlamıştır. Doğrudan yabancı yatırımcılarla birlikte yapılan işbirliğinin Çin için başka bir sonucu ise imalat sektöründe rekabet ve kaliteyi artırmasıdır.

2.1.5.4. İstihdama Etkisi

Doğrudan yabancı yatırımların bir ülke için en önemli etkilerinden birisi de istihdam yaratmasıdır. Yaratılan istihdam ülke içindeki tasarruf açığını ve yatırım eksikliğini gidereceğinden aynı zamanda ülke içinde var olan sosyal dengesizlik üzerine de olumlu etkide bulunur. Çin'de 2001 yılı verilerine göre işgücünün %50'sinin tarım, %22'sinin sanayi, %28'inin hizmetler sektörlerinde istihdam edildiği görülmektedir. 2002 yılı verilerine göre doğrudan yabancı yatırımların Çin'de yarattığı istihdamın toplam istihdam içindeki payı %11'dir.⁶¹

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının girişi ile Çin aynı zamanda hızlı bir ekonomik büyümeye sahne olmuştur. Bu süreç şöyle işlemektedir; ülkeye giren yabancı sermaye yatırımları ilk önce sabit yatırım sermayelerini arttırmakta daha sonra bu durum modern teknoloji ve işletme yönetimi bilgisini artırarak ekonomik büyümeyi daha da hızlandırmaktadır.

Çin'e gelen doğrudan yatırım hareketleri incelendiğinde gerçekleşen proje sayısının 1998 yılında 300.000'e, 2004 yılı nisan ayı itibariyle 479.605 sayısına ulaştığı görülür.⁶²

2.2. Çin'in İşgücü Piyasasının Yapısı

Çin'in belki de rakiplerine karşı en üstün olduğu nokta ,işgücü yapısından kaynaklanmaktadır. 2002 verilerine göre 769 milyon olan toplam işgücü, Çin'e istihdam zorluğu konusunda problem yaratsa da, bu yüksek sayıdaki düşük maliyetli işgücü Çin'i rakiplerine karşı bir adım öteye koyan başlıca etmenlerdendir.

⁶¹ Ekinci, s:80

⁶² Ekinci, s:81

2.2.1. Çin'in Sahip Olduğu İşgücü Potansiyeli

2004 yılı itibariyle Çin nüfusunun 1.29 milyar civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu rakam ile Çin yaklaşık dünya toplam nüfusunun %22'sine sahiptir. 1970'li yıllardan 1975'lere gelinene kadar Çin'in nüfus artış hızı ortalaması %2.5 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu oran 1975 ve 1997 yılları arasında %1 düzeyine inmiştir. Çin'de yaşanan nüfus artış hızındaki bu azalma 1996 yılında onaylanan "Ulusal ekonomik ve sosyal kalkınma 9. 5 yıllık plan" ve "2010 yılı için uzun vadeli hedefler" e göre nüfusun yıllık doğal artış oranının % 0.1083 düzeyinde kalması öngörülmüştür. 1980 yılında uygulanmaya konan aile planlamasının temel şartı geç evlenme, geç çocuk sahibi olma, ancak daha sağlıklı bebeklere sahip olmaktır. Bu politika ile uygulanmaya konulan "her aileye bir çocuk" hedefi, nüfus artış hızının artışının azalmasındaki etkenlerden biridir. Bu politika ekonomik güçlüklerle karşılaşan köylü ailelerde ikinci bir çocuğa sahip olabileme imkanı getirdiğinden ve azınlıkların yaşadığı bölgelerde ise daha gevşek bir şekilde uygulandığından, nüfus artış hızı ancak 1989'dan sonra sürekli azalarak %1.47'nin altına inmeye başlamıştır. Bugün ise Çin'de uygulanan aile planlaması politikası temel bir devlet politikası gibi yürütülmektedir.⁶³

Uygulanan bu politika ile Tablo 33'de görüldüğü gibi, toplam nüfus içinde 65 yaş ve üzerinde yaşa sahip olanların oranına bakıldığında ,1980'li yıllara kadar ortalama %4.5 seviyesinde iken 2000'li yıllardan itibaren ortalama %7 seviyelerine ulaşılmıştır. 0-14 yaş grubunun toplam nüfus içindeki payına baktığımızda 1970 yılında ortalama %38 iken 1980'lerin sonlarına doğru %28'lere inmiş ve 2000 yılından sonraki rakamlara bakarsak 2002 yılında %24,24 olan 0-14 arası nüfus 2004 yılında düşüşe devam etmiş %23,05 rakamına ulaşmıştır. 15-64 yaş arası nüfusun toplam nüfus içindeki payına bakıldığında ise artış görülmektedir.1970 ve 1980'li yıllarda ortalama %55 iken 1990'ların başlarında %67'lere ulaşmıştır,2003 yılında %69,05 olan 15 –65 yaş arası nüfus 2004 yılında ise %69.55 seviyesine kadar yükselmiştir.

⁶³ Yılmaz, Koyuncu, s:28

Tablo 33. Yıllara Göre Toplam Nüfus, Nüfus Artış Hızı ve Nüfusun Yaşlara Göre Dağılımı

<i>Yıl</i>	<i>Toplam Nüfus (Bin)</i>	<i>Nüfusun Artış Hızı (Yıllık %)</i>	<i>0-14 Yaş Arası Nüfus (Toplam Nüfusun %)</i>	<i>15-65 Yaş Arası Nüfus (Toplam Nüfusun %)</i>	<i>65 Yaş Üzeri Nüfus (Toplam Nüfusun %)</i>
1970	818.315	2,76	39,73	55,96	4,31
1971	841.105	2,75	39,68	55,99	4,33
1971	862.030	2,46	39,63	56,02	4,35
1973	881.940	2,28	39,58	56,05	4,37
1974	900.350	2,07	39,53	56,08	4,38
1975	916.395	1,77	39,49	56,11	4,40
1976	930.685	1,55	38,69	56,84	4,47
1977	943.455	1,36	37,89	57,57	4,54
1978	956.165	1,34	37,10	58,29	4,61
1979	969.005	1,33	36,30	59,02	4,68
1980	981.235	1,25	35,50	59,75	4,75
1981	993.885	1,28	34,46	60,70	4,83
1982	1.008.630	1,47	33,42	61,65	4,92
1983	1.023.310	1,44	32,39	62,61	5,01
1984	1.036.825	1,31	31,35	63,56	5,10
1985	1.051.040	1,36	30,31	64,51	5,18
1986	1.066.790	1,49	29,78	64,96	5,26
1987	1.084.035	1,60	29,26	65,41	5,34
1988	1.101.630	1,61	28,73	65,85	5,41
1989	1.118.650	1,53	28,21	66,30	5,49
1990	1.135.185	1,47	27,69	66,75	5,56
1991	1.150.780	1,36	27,35	66,92	5,73
1992	1.164.970	1,23	27,01	67,09	5,90
1993	1.178.440	1,15	26,67	67,26	6,06
1994	1.191.835	1,13	26,34	67,43	6,23
1995	1.204.855	1,09	26,00	67,61	6,40
1996	1.217.550	1,05	25,88	67,60	6,51
1997	1.230.075	1,02	25,77	67,60	6,63
1998	1.241.935	0,96	25,66	67,59	6,75
1999	1.253.735	0,95	25,55	67,59	6,87
2000	1.262.645	0,71	25,44	67,58	6,98
2001	1.271.850	0,73	24,84	68,07	7,09
2002	1.280.400	0,67	24,24	68,56	7,19
2003	1.288.400	0,62	23,65	69,05	7,30
2004	1.296.500	0,63	23,05	69,55	7,40

Kaynak: The World Bank, *World Development Indicators*' dan Aktaran Yılmaz,

Koyuncu, s:29

Tablo 34'deki İşgücü rakamlarına bakıldığında ise Çin'in toplam işgücünün giderek arttığı görülmektedir. Çin'in işgücü sayısı 1960 yılında 351 milyon ,1970 yılına 436 milyon, 1980 yılında 539 milyon, 2002 yılında ise 769 milyon seviyesine ulaştığı görülmektedir. 1960 yılında toplam nüfusun %52,6'sı işgücüne dahil iken bu oran 1970'li yıllarda %53 seviyelerinde kalmış,1980'lerde %56'se seviyesine çıkmış ve 2002 yılında %60.1'e yükselmiştir. Bu yükselişte kadın işgücünün istihdam içinde artmasının da payı vardır. Toplam işgücünün 1960 yılından 2002 yılına kadar ortalama %20 artış göstermesinin nedenlerinden biri hükümetin uygulamış olduğu reformlar sonucu gerçekleşen ekonomik büyümeden kaynaklanmaktadır.

Diğer bir neden ise kadın işgücünün bu artış içindeki payının yüksek değerlere sahip olmasıdır. 1960 yılında toplam işgücü içinde kadın işgücü %40.5 iken 2002 yılında bu rakam %45.18 seviyesine ulaşmıştır. 1960 yılında toplam kadın işgücü 142 milyon iken 1980'lerin sonlarına doğru bu rakam ikiye katlanmış, 1989 yılında 294 milyon'a ulaşmıştır. 2002 yılı verilerine göre ise toplam kadın işgücü 348 milyon değerine ulaşmıştır.

Tablo 34. İşgücü Göstergeleri

<i>Yıl</i>	<i>Toplam İşgücü (Milyon)</i>	<i>Toplam Kadın İşgücü (Milyon)</i>	<i>Toplam İşgücü/ Nüfus</i>	<i>Kadın İşgücü/ Toplam İşgücü</i>
1960	351	142	52,61	40,50
1965	272	153	52,09	41,10
1966	382	158	51,98	41,22
1967	391	162	51,88	41,34
1968	401	166	51,77	41,46
1969	411	171	51,67	41,58
1970	422	176	51,56	41,70
1971	436	183	51,89	41,85
1972	450	189	52,23	42,00
1973	464	195	52,56	42,15
1974	476	201	52,90	42,30
1975	488	207	53,23	42,45
1976	498	212	53,56	42,60
1977	509	217	53,90	42,75
1978	519	222	54,23	42,90
1979	529	228	54,57	43,05
1980	539	233	54,90	43,20
1981	550	238	55,33	43,37
1982	562	245	55,76	43,54
1983	575	251	56,20	43,71
1984	587	258	56,63	43,88
1985	600	264	57,06	44,05
1986	613	271	57,49	44,22
1987	628	279	57,92	44,39
1988	643	286	58,36	44,56
1989	658	294	58,79	44,73
1990	672	302	59,22	44,90
1991	683	307	59,33	44,94
1992	692	311	59,43	44,98
1993	702	316	59,54	45,02
1994	711	320	59,64	45,06
1995	720	325	59,75	45,10
1996	728	328	59,79	45,12
1997	736	332	59,83	45,14
1998	744	336	59,87	45,16
1999	751	339	59,91	45,18
2000	757	342	59,95	45,20
2001	763	345	60,01	45,19
2002	769	348	60,08	45,18

Kaynak: The World Bank, **World Development Indicators**' dan Aktaran Yılmaz, Koyuncu, s;30

Çin kentlerindeki işgücü artışının altında insanların kırsal kesimden iş bulmak amacıyla kente göç etmesi yatmaktadır. 1978'den sonra uygulanan ekonomik reformlar ile şehir nüfusunun büyüme oranının yıllık ortalama %3'lerden 1985 yılına kadar %4'lere, 1980'lerin sonlarına doğru ise ortalama %5.3'e eriştiği görülmektedir. 1980'lerde yaşanan şehir nüfusundaki bu yüksek büyüme oranı 1990'lı yılların başlarında düşerek ortalama %4'e inmiştir. Hızlı nüfus büyüme oranının yaşandığı 1980'ler işsizlik nedeniyle köyden kente göçlerin yaşandığı yıllardır. Kırsal nüfusun büyüme oranı ise yıllar itibariyle azalma göstermektedir. 1990'ların başında kırsal nüfusun toplam nüfus içindeki payı ortalama %70 iken, günümüzde 2004 yılı rakamlarına göre %60.34'e düşmüştür. Yaşana bu düşüş yaklaşık olarak %15'tir. Oysa bu oran aynı yıllar içinde şehir nüfusunun toplam nüfus içindeki yüzdesi olarak bakıldığında çok daha yüksektir. 1990'ların başında şehir nüfusunun toplam nüfus içindeki payı yaklaşık %28 iken, günümüzde ise yaklaşık %40 artış ile %39.61'e ulaşmıştır. Toplam nüfusun şehir nüfusu yüzdesi son on yılda %40 artarken, kırsal nüfus yüzdesi yaklaşık %12 azalmıştır. (Tablo 35)

Tablo 35. Nüfusun Yerleşim Dağılımı ve Büyüme Hızı

<i>Yıl</i>	<i>Şehir Nüfusu (Toplam Nüfusun %)</i>	<i>Şehir Nüfusu Büyüme Oranı (Yıllık %)</i>	<i>Kırsal Nüfus (Toplam Nüfusun %)</i>	<i>Kırsal Nüfusun Büyüme Oranı (Yıllık %)</i>
1970	17,40	2,60	82,60	2,84
1971	17,40	2,79	82,60	2,78
1971	17,40	2,49	82,60	2,49
1973	17,40	2,31	82,60	2,31
1974	17,40	2,09	82,60	2,09
1975	17,40	1,78	82,60	1,78
1976	17,85	4,18	82,15	1,01
1977	18,30	3,92	81,70	0,82
1978	18,75	3,83	81,25	0,79
1979	19,20	3,77	80,80	0,78
1980	19,64	3,63	80,36	0,70
1981	20,31	4,74	79,69	0,44
1982	20,98	4,83	79,02	0,63
1983	21,65	4,70	78,35	0,59
1984	22,32	4,46	77,68	0,45
1985	23,00	4,41	77,01	0,50
1986	23,88	5,39	76,12	0,34
1987	24,76	5,37	75,24	0,44
1988	25,64	5,24	74,36	0,43
1989	26,52	5,04	73,48	0,34
1990	27,40	4,85	72,60	0,26
1991	28,19	4,30	71,81	0,27
1992	28,98	4,07	71,02	0,12
1993	29,77	3,92	70,23	0,03
1994	30,57	3,82	69,44	0,00
1995	31,36	3,71	68,64	-0,06
1996	32,24	3,91	67,76	-0,25
1997	33,13	3,81	66,87	-0,29
1998	34,02	3,67	65,98	-0,37
1999	34,90	3,58	65,10	-0,41
2000	35,79	3,27	64,21	-0,66
2001	36,74	3,42	63,26	-0,77
2002	37,70	3,29	62,30	-0,85
2003	38,65	3,17	61,35	-0,92
2004	39,61	3,11	60,39	-0,94

Kaynak: The World Bank, *World Development Indicators*' dan aktaran Yılmaz, Koyuncu, s;31

Sektörlere göre istihdam

Çin'in istihdam yapısı sektörlere göre incelendiğinde, Çin'in tarım toplumundan sanayi toplumuna dönüşme çabasında olan bir ülke olduğu anlaşılır. 2000 yılı verilerine göre Çin'de çalışan nüfusun yaklaşık %46'sı hala tarım sektöründe faaliyette bulunmaktadır. Bu

oran ABD ile karşılaştırıldığında, ABD’de çalışan nüfusun %2’si tarımda istihdam etmektedir. Çin’de sanayi sektöründe çalışanların oranı ise 2000 yılı verilerine göre %17.5’tir. Hizmet sektöründe ise istihdam edenlerin yüzdesi %12.9 civarındadır.

Tablo 36. Sektörlere Göre İstihdam Verileri(%)

<i>Yıl</i>	<i>Tarım</i>	<i>Sanayi</i>	<i>Hizmetler</i>
1980	68,7	18,2	11,7
1987	60,0	22,2	10,3
1988	59,4	22,4	10,6
1989	60,0	21,6	10,6
1990	53,5	19,0	9,5
1991	53,9	19,2	9,8
1992	53,1	19,6	10,6
1993	51,2	20,4	10,6
1994	49,7	20,8	11,6
1995	48,6	21,1	12,3
1996	47,8	20,8	12,7
1997	47,4	20,4	13,0
1998	47,5	18,1	12,9
1999	47,4	17,7	13,1
2000	46,9	17,5	12,9

Kaynak: The World Bank, **World Development Indicators**’dan Aktaran Yılmaz, Koyuncu,;32

Sektörlere göre istihdam verileri incelendiğinde Tablo 36’da görüldüğü gibi tarım sektöründe 1990 yılında çok büyük bir istihdam düşüşü yaşanmıştır. 1989 yılında %60 olan tarım sektörü istihdamı 1990 yılında %53.5’e düşmüştür. Aynı düşüş sanayi ve hizmetler sektörlerinde de yaşanmıştır. Yüzde olarak bakıldığında 1990’lı yılların ilk yarısında 1990 eve 1991 yıllarındaki düşüş her üç sektörde de yaklaşık %10 civarındadır. Tarım sektöründe 1990’ların sonlarına doğru gelindiğinde hızlı düşüşler yavaşlamıştır. 1994 yılında ise hizmetler sektöründeki istihdam %10 artış ile 2000 yılında %12.9’a ulaşmıştır. Toplam işgücünün yaklaşık %12’si hizmetler sektöründe istihdam edilirken, bu rakam sanayi sektöründe %17.5’tir. Toplam işgücünün en yüksek istihdam edildiği alan ise %46.9 ile tarım sektörüdür. Bu rakamlar Çin istihdamının gelirinin büyük çoğunlukla tarım sektöründen sağlandığını göstermektedir.

Tipik bir Çin ailesi incelendiğinde, aile kırsal bir bölgede otururken, ailenin geçimini sağlayan erkek ise kentsel bir alanda, sanayi sektöründe çalışmaktadır. Erkek yılda sadece iki defa kentteki işçi lojmanından kırsal yöredeki ailesinin yanına gidebilmektedir. Böyle bir

çalışma şeklinin nedeni, kentsel ve kırsal bölgelerde var olan büyük ücret uçurumudur. 2001 yılı rakamları ile ortalama işçi ücreti kentte 6860, kırsal alanda ise 2366 yuan'dır ve aradaki gelir uçurumu 1990'lı yıllardan bu yana hızla büyümektedir.⁶⁴

2.2.2. Düşük İşgücü Ücretleri

2002 yılında Çin fabrikalarında çalışanların saatlik ücreti yaklaşık saatte 64 senttir. Yaklaşık dahi olsa eldeki verilerden çıkarılmış en iyi tahmin sayılan bu rakama hizmet karşılığı ücretler, işveren tarafından sağlanan ek katkıları ve sosyal sigorta primi de dahildir. Ayrıca yalnız kentlerdeki değil kasaba ve kırsaldaki fabrika çalışanlarını da kapsamaktadır. Karşılaştırma yapılacak olunursa örneğin ABD'li bir fabrika çalışanı saatte ortalama 21,11 dolar ücret kazanmaktadır. Aynı çalışmada işlenen diğer 30 ülkede ise fabrika çalışanları ortalama 14,22 dolar ücret almaktadırlar. Bunlar arasında Meksikalı işçiler saatte 2,84 dolar ile en düşük ücret seviyesindedirler.⁶⁵

Çin'de kentlerde çalışan üretim işçilerinin sayıca 38 milyon olduğunu öne sürülmektedir. Bu işçilerden 30 milyonunun saatlik ortalama ücreti 1,06 dolardır. 71 milyon kırsal ve kasaba fabrikasının ücretleri ise saatlik ortalama 46 senttir. Dikkat edilmesi gereken bir başka nokta da bahsedilen ücretlerin satın alma gücüdür. Buna göre Çin'de kazanılan 0,64 dolarlık saat ücreti ABD şartlarında 2,96 dolarlık alım gücüne karşılık gelmektedir.

Amerikan işgücü İstatistikleri Bürosu yayınlarına göre Çin, Asya-Pasifik bölgesinde en düşük işçi maliyetine sahip ülkelerden biridir. Avrupa ülkeleri ise yüksek işçi maliyetlerinde başı çekmekte ve kıtanın kuzeyine doğru maliyetler tavana vurmaktadır. Akdeniz ülkelerinin ve Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin maliyetlerinin ise nispeten düşük olduğu görülmektedir. Türkiye'de ise TİSK tarafından yayınlanan "Çalışma istatistikleri ve işgücü Maliyetleri" araştırmasına göre 2003 yılında Türk imalat sanayi işçilerinin saatlik ortalama ücreti 10,352 YTL'ye karşılık gelmektedir. Bu da 2003 yılı ortalama dolar kuru 1,498 YTL ile hesaplandığında 6,92 dolar etmektedir ve bu rakam aşağıda verilen Tablo 37'ye eklenmiştir.

⁶⁴ Gökçe, Ercan, s:70

⁶⁵ Gökçe, Ercan, s:70

Tablo 37’de görüldüğü üzere, küresel çapta işgücü maliyeti Çin’den daha düşük olan ülkeler bulunmaktadır. Örneğin Hindistan, Sri Lanka ve Endonezya gibi ülkelerde saatlik üretim maliyeti 0,64 dolardan daha düşüktür. Ancak tedarik ve yatırım kararlarında üretim maliyetleri önemli rol oynasalar da işçilik kalitesi, zaman yönetimi, üretim kapasitesi, üretim deneyimi ve güven gibi bir dizi farklı etmen de bu karara etki etmektedir. Bu yüzden ki Çin son 20 yılda oluşturduğu yüksek üretim kapasitesiyle dünyanın tercih ettiği bir numaralı üretim üssü konumuna gelmiştir. Bu durum küresel ekonomilerde bir yeniden yapılanmaya yol açmakta, özellikle düşük işgücü maliyetleri ile yatırım çekmeye ve ihracatlarını rekabetçi hale getirmeye çalışan diğer gelişmekte olan ülkeleri etkilemektedir.

Tablo 37. Çeşitli Ülkelerde Çalışanların Saatlik Ücretleri (ABD Doları)

<i>Avrupa</i>	
<i>Danimarka</i>	32,18
<i>Norveç</i>	31.55
<i>Almanya</i>	29.91
<i>İsviçre</i>	27.87
<i>Belçika</i>	27.73
<i>Finlandiya</i>	27.17
<i>Hollanda</i>	26.84
<i>Avusturya</i>	25.38
<i>İsveç</i>	25.18
<i>Lüksembourg</i>	23.11
<i>Fransa</i>	21.13
<i>Birleşik Krallık</i>	20.37
<i>İrlanda</i>	19.14
<i>İtalya</i>	18.35
<i>İspanya</i>	14.96
<i>İsrail</i>	11.73
<i>Yunanistan</i>	8.94
<i>Portekiz</i>	6,23
<i>Türkiye</i>	6,92
<i>Çek Cumhuriyeti</i>	4.71
<i>Polonya</i>	2.50
<i>Asya- Pasifik</i>	
<i>Japonya</i>	20.09
<i>Avustralya</i>	20.05
<i>Yeni Zelanda</i>	11.13
<i>Kore</i>	10.28
<i>Singapur</i>	7.41
<i>Tayvan</i>	5.84
<i>Hong Kong</i>	5.54
<i>Filipinler</i>	0.70
<i>Çin</i>	0.64
<i>Sri Lanka</i>	0.49
<i>Hindistan</i>	0.40

<i>Amerika</i>	
<i>ABD</i>	21.97
<i>Kanada</i>	19.28
<i>Meksika</i>	2.84
<i>Brezilya</i>	2.67

Kaynak: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu,
Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomisi ve Türkiye ile İlişkileri, Ocak 2003,
<http://www.deik.org.tr/bultenler/200312011145cin-ulkebulteni-ocak2003.pdf>, Haziran
2005, Türkiye-Çin Ticari ve Ekonomik İlişkiler Raporu, Aralık 2003, s:7

Asya ülkelerinden başka dünyanın diğer bölgelerindeki sanayi işleri de Çin'e doğru kaymaktadır. Bu durumun nedeni Çin'in ucuz işgücüne sahip olmasıdır. 1.3 milyar nüfusu ile Çin neredeyse yatay bir işgücü arz eğrisine sahiptir. Çin'in nüfusu Asya ülkelerinin nüfusunun 7 katı olmasına rağmen, işgücü ücretleri bu ülkelerdeki ücretlerin en az 8'de 1'ine eşittir.

Yapılan incelemelere göre dünyadaki işçi ücretleri dört temel kategoriye ayrılmıştır. Birinci kategori Japonya, ABD ve Batı Avrupa'da bulunan yüksek ücretler. İkinci kategori Asya ülkelerinde bulunan ücretler. Üçüncü kategori Meksika, Brezilya gibi ülkelerde bulunan oldukça düşük ücretler. Dördüncü ve son kategori ise Çin'de bulunan daha düşük ücretlerdir.

Burada birinci kademedeki olan Japonya, ABD ve Avrupa'da istihdam edilen sanayi işçilerinin ücretleri en yüksek skalada, dördüncü kademedeki olan Çin'de ise en düşük ücret skalada oluşmaktadır. Bunun bir sonucu olarak ücret skalası yüksek olan ülkelere Çin'e imalat sanayinde kayma gözlenmektedir.

Çin'in imalat sanayindeki saatlik ücretler ABD'de imalat sanayindeki saatlik ücretlerin %4'ü Meksika'daki saatlik ücretlerin %29'u kadardır. Ücretler ABD ve Meksika'daki yüksek verimlilik seviyelerine ve diğer faktörlere (navlun, ürün kalitesi gibi) göre ayarlandığında dahi diğer ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça düşük kalmaktadır. Bu durum da neden dünyanın diğer kesimlerindeki imalat sanayinde faaliyet gösteren üreticilerin üretimlerini Çin'e kaydırmayı düşündüklerini açıklamaktadır.⁶⁶

İşgücünün tarım sektöründen sanayi sektörüne transfer olması yaklaşık 100 milyon kişilik işgücünün kentlere göç etmesi sonucunu doğurmuştur. Bu işçilerin büyük çoğunluğu

⁶⁶ Yılmaz, Koyuncu, s:52

fabrikaların yatakhanelerinde kalmakta ve yılda bir iki kez ailelerini ziyaret etmek için ailelerinin bulunduğu kırsal bölgelere gitmektedirler. İşçilerin şehirlere göç etmesinin nedeni daha önce belirttiğimiz gibi, şehirlerdeki göreceli yüksek ücretlerdir.

Çin’de fabrikalarda çalışan işçilerin tarımda çalışan işçilerden daha yüksek ücret almasının iki temel nedeni vardır. Birincisi, Çin’in tekstil, ayakkabı, elektronik aletler gibi temel ihracat mallarının büyük çoğunluğunun fabrikalarda üretilen mamuller olmasıdır. Bu da fabrikada çalışan işçilerin ücretinin yüksek olmasını sağlamaktadır. Diğer bir nedeni ise, fabrikada çalışan işçilerin verimliliğinin tarım sektöründe çalışan işçilerin verimliliğinden daha fazla olmasıdır. Çünkü fabrikada çalışan işçi başına düşen sermaye malları daha fazladır. Sanayi sektöründeki işçilerin çalıştığı sermaye miktarı gelişmiş ülkelerdeki benzerleri ile karşılaştırıldığında düşük olmasına rağmen, Çin’deki tarım işçilerinin çalıştıkları sermayeden daha fazladır.⁶⁷

2.2.3. İşgücü Üretkenliği Ve Verimliliği

Uluslar arası işgücü karşılaştırmasıyla Çin’deki üretkenliği ele alırsak aşağıdaki tablo bize birim işgücü maliyetini gösterecektir. Üretkenlik bir işçinin bir saatlik çalışması sonucu meydana gelen ürün miktarını gösterir. Bir ülkede birim işgücü maliyetini hesaplamak için ücretler kadar üretkenliği de göz önüne almak gerekir. UNCTAD (Ticaret ve Yatırım Konferansı) seçilmiş ülkelerde birim işgücü maliyetlerini 2002 yılı raporuna göre şöyle hesaplamıştır.

⁶⁷ Yılmaz, Koyuncu, s:51-53 ve Gökçe, Ercan, s:70

Tablo 38. ABD Bazında (ABD=100) Ülkelere Göre Birim İşgücü Maliyetleri

	<i>Ücretler</i>	<i>Üretkenlik</i>	<i>Birim işgücü maliyeti</i>
<i>ABD</i>	100.0	100.0	100.0
<i>İsveç</i>	74.5	53.5	138.5
<i>Japonya</i>	62.6	67.8	92.3
<i>Singapur</i>	49.0	49.0	100.0
<i>Tayvan</i>	43.1	24.4	176.6
<i>Kore</i>	27.0	43.9	61.5
<i>Şili</i>	26,2	42.5	61.6
<i>Meksika</i>	16.3	30.3	53.8
<i>Türkiye</i>	15.7	22.7	69.2
<i>Malezya</i>	10.9	12,9	84.5
<i>Filipinler</i>	8,6	15.9	54.1
<i>Bolivya</i>	7,7	16,8	45,8
<i>Mısır</i>	5,9	5.1	115.7
<i>Kenya</i>	5,4	3,5	154.3
<i>Endonezya</i>	4.6	6,6	69.7
<i>Zimbabve</i>	4,6	5.0	92.0
<i>Hindistan</i>	3.1	2.9	106.9
<i>Çin</i>	2.1	2.7	77.8

Kaynak: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu,

Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomisi ve Türkiye ile İlişkileri, Ocak 2003,

<http://www.deik.org.tr/bultenler/200312011145cin-ulkebulteni-ocak2003.pdf>, Haziran

2005, Türkiye-Çin Ticari ve Ekonomik İlişkiler Raporu, Aralık 2003, s:7

İşgücü birim maliyeti hesabı yapılırken, ücretler yanında üretkenliği de hesaba kattığımızda Çin'in ücretlerdeki nominal avantajı azalmakta Hindistan'ın ise daha avantajlı durumda olduğu görülmektedir. Fakat bu durum yinede 20 yıldır ortalama %8 büyümesi, gerçekleştirdiği ekonomik ve finansal reformlar dünyada üst sıralarda olan yabancı doğrudan sermaye girişi ve ticaret hacmindeki büyüklük düşünüldüğünde ,Çin'in diğer gelişmekte olan ülkeler tarafından tehdit olarak algılanmasını engellememektedir.

İşgücünün verimliliğine bakıldığında ise Çin'in mutlak büyüklük olarak devasa ekonomisine rağmen, Çin'de çalışanların verimliliklerinin batılı örneklere göre çok daha düşük olduğu görülür. Örneğin, Amerikalı bir tarım işçisinin verimliliği Çinli bir tarım işçisinin verimliliğinin 31 katıdır. Sanayi sektöründe çalışanlar için de bu farklılık büyük olmakla birlikte daha az çarpıcıdır. ABD'de tipik bir sanayi işçisi toplam beş Çin sanayi işçisi kadar üretebilmektedir. Verimlilik ve dolayısıyla ücretler daha yüksek olduğundan, işçiler tarımdan sanayi sektörüne geçmek istemektedirler. Tabi bu olgu sadece Çin'de rastlanan bir gelişme değildir. Ancak, Çin'de biraz daha farklı bir durum söz konudur; başka ülkelerin sanayi işçileri işlerini kaybederken, Çin'de sanayi işçisi sayısı artmaktadır, çünkü Çin'de işçi ücretleri diğer bölgelere oranla çok düşüktür.

Çin'deki göreceli düşük ücretlerin önümüzdeki yıllarda da devam etmesi öngörülmektedir. İnsanlar kırsal bölgeleri iş bulmak ve daha fazla kazanmak umuduyla terk ettikçe, şehirlerdeki işgücü arzı artmaya devam etmektedir. 1978-2001 yılları arasında Çin'in sanayi sektörü 100 milyon işçiye iş kapısı açmıştır ve önümüzdeki yıllarda da 150 milyon işçiye yeni istihdam olanakları hazırlayacağı tahmin edilmektedir. İşgücü arzı fazlalığı potansiyel ücret artışlarını baskı altına almaktadır ve bu büyüklükteki işgücü akımları imalat sanayindeki ücretleri düşük tutmaya devam edecek gözükmektedir.⁶⁸

Sonuç olarak Çin'deki işgücü ücretlerinin düşüklüğü Çin'e dünya pazarında rekabet avantajı sağlamaktadır. Fakat Çin'in sahip olduğu işgücü potansiyelinin verimliliği bahsedildiği gibi Çin'i ücretler kadar avantajlı kılmamaktadır. Ama yinede düşük maliyetli üretim ekonomik yapısı ve istihdam dağılımının problemlili olduğu ülkelerde Çin'i rekabet avantajı olarak uzun dönemde de öne çıkarabilecektir. Çin hala böyle bir durumda uzun vadeli planlarında bu avantajı kullanarak uluslararası sermayeyi çekmedeki başarısını sürdürebilir.

2.2.4. Ücret Oluşumunda Sendika Faktörünün Rolü

Sendikaların ülke içindeki ücret dengesi üzerinde önemli bir rolü vardır. Sendikaların bu rolü etkin olarak uygulayabilmesi için beş önemli faktöre ihtiyacı vardır. Bu faktörler:

- Sendikaların gücü
- Rakip sendikaların durumu
- Üst örgütlenme
- Pazarlık gücü ve becerisi
- Yöneticinin niteliği

Bu faktörler bağlamında Çin'deki sendikaların ülke içindeki dengesi incelendiğinde karşımıza Çin içinde sendikaların güçsüzlüğünden kaynaklanan ücret tespiti çarpıcı bir

⁶⁸ Yılmaz, Koyuncu, s:51-53

şekilde karşımıza çıkmaktadır. Sendikalaşmanın oluşmadığı Çin’de birinci faktör olan sendikaların gücünden bahsedilemez. Bu nedenle rakip sendikaların konumu ile sendikalaşma ülke içinde pazarlık gücüne ve becerisini gösterecek durumda değildir. Çin’de çalışmakta olan 250 milyon işçiden sadece 100 milyonunun sendika üyesi olduğu görülmektedir. Bunun nedeni çalışanların büyük bölümünün kamu kuruluşlarında çalışıyor olmasıdır. Çin’de özel ve kamu ortaklığı şeklinde kurulan yeni işletmelerde ise sendikalaşmaya izin verilmemesi işgücü verimliliğini olumlu yönde etkilememektedir. Bu nedenle Çin’deki yönetim davranışın bağlı olarak sendikanın etkinsizliğinden bahsetmek mümkündür. Fakat 2001 yılında Çin Sendikalar Federasyonu tarafından yapılan açıklama ülkede sendikalaşma konusunda değişikliğe gidileceği, tüm işletmelerde sendikalaşmanın yerleştirileceğini vurgulasa da bu gelişmenin işgücü verimliliğine yansması zaman alacaktır.⁶⁹

2.3. Çin’de Finans Piyasasının Yapısı

Çin ekonomisini dış dünya’ya açtıktan sonra kendini dış dünya ülkeleri ile rekabetin ortasında bulmuştur. Dolayısıyla başta ekonomik alanda, daha sonrada ekonominin güçlenmesini ve bu sayede rekabet üstünlüğü sağlayan alanlarda ileriye dönük gelişmeler uygulamaya koymuştur. Son yıllarda Çin hükümetinin birçok alanda olduğu gibi finans ve bankacılık sektörlerinde de reform yanlısı politikalar izlemesi, sektörde görülen olumlu sonuçlar ile birleşince ülkenin büyümesi açısından olumlu sonuçlar oluşturmaktadır.

Tablo 39. Çin Finansal Göstergeleri

	2001	2002	2003
<i>Döviz kuru (Dolar/Yuan)</i>	2,28	2,28	2,28
<i>Enflasyon</i>	0,7	-0,8	1,2
<i>Toplam mevduat</i>	16,0	19,0	23,1
<i>Kurumsal</i>	16,9	16,5	24,1
<i>Ev halkı</i>	14,7	17,8	19,5
<i>Krediler</i>	13,0	16,9	23,4
<i>Kısa dönem</i>	2,4	10,3	14,3
<i>Sanayi</i>	9,5	8,3	11,6
<i>Ticari</i>	3,9	-3,2	-0,7
<i>Tarımsal</i>	16,8	20,5	21,8
<i>Orta ve uzun dönem</i>	40,5	24,0	21,8

Kaynak: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu,
Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomisi ve Türkiye ile İlişkileri, Ocak 2003,
<http://www.deik.org.tr/bultenler/200312011145cin-ulkebulteni-ocak2003.pdf>, Haziran
2005, Türkiye-Çin Ticari ve Ekonomik İlişkiler Raporu, Aralık 2003, s:7

⁶⁹ DTM, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Çin Aralık 2001 Aylık Raporu,
<http://www.dtm.gov.tr/pazaragiris/ulkeler/cin/cin-rap-ayl-ara.htm,n>, 5 Temmuz, 2005

2.3.1. Finansal Reformlar ve Dışa Açıklık

Günümüzde ticari kredi, devlet kredisi ve tüketici kredisi gibi çeşitli modern bankacılık araçları kullanılmaya başlanmış ve böylece ticari faturalar, kredi kartları, tahviller gibi kavramlar bankacılık sektöründeki yerlerini almaya başlamıştır. Bankacılık sektörünün gelişimi Çin ekonomisinin dışa açılma çabalarında önemli rol oynamıştır.

Çin'de sadece bankalar değil, mevduat toplayan finansal kurumlar da yeniden yapılanma kapsamına alınmış, bu süreçte yeniden yapılanma için çeşitli yöntemler uygulanmış ve bunun sayesinde dışa açılma politikası desteklenmiştir.

1948 yılında daha sonra Çin'de tüm bankaları çatısı altında toplayan tek banka konumuna gelen People's Bank of China kurulmuştur. Bu tarihten sonra 1979 yılına kadar olan süreçte tek para sistemine geçilmiş ve modern anlamda merkez bankası fonksiyonlarını yürütülmeye başlanmıştır.

İlk beş yıllık kalkınma planının (1953-1957) hazırlanması ile beraber kredilerin tek elden yönetimi gerçekleşmiş ve Merkez bankasının mevcut durumuna ticari banka boyutu eklenmiştir.

1979 ve 1984 yılları arasında Çin'de gündem daha çok dışa açılma ve reform politikaları ile ilgilenmiştir. Bunu takip eden bankaların yeniden açılmaya başlanması sürecinde ABC (tarım bankası), Boc (Dış ticaret bankası), CCB (Alt yapı yatırımlarının finansmanı), ICBC (genel iç ticaret bankası) bankaları açılmıştır. 1980 yılında Çin, dünya bankası ve uluslar arası para fonu'na yeniden katılmıştır.

Çin 1984 yılında uluslar arası imar bankası ile iş ilişkisi kurmuştur. 1984 sonrası dönemde ise Merkez bankasında çağdaş bir yapılanmanın olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra 1985'de Çin Afrika kalkınma bankasına resmen üye olmuş ve 1986 yılında Asya kalkınma bankasının resmi bir üyesi konumuna gelmiştir. Bu gelişmeyi takiben 1986 yılında BoCoM bankası yeniden kurulmuş, banka hisseleri devletin kurumları arasında dağıtılmıştır. Bu dönem aynı zamanda Merkez bankasının ticari işlemlerden çekildiği dönemdir.

Eski sistemde Çin Halk Bankası, bir merkez bankası olarak faaliyet gösterirken aynı zamanda tek bir örgütlenme sistemi içinde sanayi ve ticari krediler ve tasarruftan da sorumluydu. Reformlar sonrasındaki yeni bankacılık sistemi ise, Merkez bankasının denetiminde faaliyet göstermektedir.

1994 yılında devlet, ihtisas bankalarının kurulması ile başlayan 1994 sonrası döneme kadar önemli mali yapısal reformlar kaydedilmiştir. Bu yıllarda bankacılık sistemi üzerindeki reform çalışmaları hız kazanmıştır. Sanayi ve Ticaret bankası, Çin bankası, İmar bankası ve Ziraat bankasının politika yönetimi ve ticari faaliyetleri birbirinden ayrılmıştır. Reform çalışmaları öncesi bu bankaların görevleri şunlardır:⁷⁰

- Çin sanayi ve ticaret bankası, sınai ve ticari krediler ve tasarruflardan sorumlu olan ulusal bir bankadır.
- Çin bankası kambiyo ve dış ticaret konularında uzmanlaşmış, Merkez bankası ile işbirliği içinde çalışarak döviz sermayesinin kullanımı ve Çin'in yasal parası olan Renminbi (RMB) ile ilgili düzenlemelerin yönetimini yapmaktadır.
- Çin imar bankası, ülkenin sabit kıymetli yatırım fonlarının yöntemini yapar ve inşaat yatırımları için fon tahsisi, yatırım kredilerini idare etmektedir.
- Çin ziraat bankası, kırsal bankacılık faaliyetlerinin yönetimi ile ilgilenmektedir.

Reformlar sonucunda üç politika bankası kurulmuştur. Bunlar, Ulusal Kalkınma Bankası, Çin İthalat ve İhracat Bankası ve Çin Tarımsal Kalkınma Bankası'dır. Bankacılık sektöründe yapılan bu reform çabalarının ortak amacı Çin Merkez bankasının Sosyalist sistemin monopol bankası olma statüsünden kurtarmaktır. Çin Merkez bankasının işlemlerinin daha açık hale getirilmesi hedeflenen kamu bankalarının yeniden yapılandırılmasıdır. Günümüzde Çin'de özel projelerin finansmanı reform sonrası kurulan bahsettiğimiz uzmanlık bankalarınca sağlanmaktadır.⁷¹

⁷⁰ “Çin, Rusya, Romanya Rehberi: 3 Ülkenin Ayrıntılı Ekonomik Analizi”, **Ekonomist Dergisi**, 14 Mart 2004, s:15

⁷¹ Ekonomist Dergisi, s:15

1995 yılında ise uygulamaya konulan ‘‘Ticari Bankalar Kanunu’’ yeni bir ticari banka sistemi ve kurumunun oluşmasını sağlamıştır. 1995 yılı sonu rakamlarına bakıldığında Çin yabancı ortak girişim mali kuruluşlarının oluştuğu görülmektedir. 1995 yıl sonunda Çin’de bulunan yabancı bankalarının 117 şubesi olduğu görülmüştür. Bu yılda Beş tane Çin-yabancı ortak girişim bankası, beş yabancı banka, beş yabancı finans şirketi, dört yabancı sigorta şirketi ve Çin-yabancı ortak yatırım bankası dahil olmak üzere 137 ticari yabancı mali kurum kurulmuştur.⁷² Yine 1995’li yıllarda Çin’de finans piyasasının biçimlenmeye başlandığı görülür. 1995 yılında Çin’de bölgeler ve bankalar arası finansal bağ oluşturacak kuruluşların rakamları şöyledir: 27 bölgesel menkul kıymetler borsa merkezi, 9 menkul kıymet şirketi ve 300’n üzerinde menkul kıymet alım satımı yapan kuruluşlar. Bu kuruluşlarda özellikle hazine tahvilleri, mali tahviller, işletme tahvilleri ve hisse senetleri işlem görmektedir. 1996 yılında Çin’de reeskont işlemleri başlamış ve İnterbank piyasası kurulmuştur. Finans sektöründeki dışa açılma ile birlikte 1996 yılında 32 yabancı bankaya Yuan işlemleri yapma hakkı tanınmıştır.⁷³

1995 yılından 1998 yılına kadar iki binden fazla sayıda yerel kredi kooperatifi varlık ve sermayelerine değer biçilmesi, bazı borçlarının silinmesi, varlıklarının net değerinin hesaplanması ve yeni ortakların teşvik edilmelerinin ardından 88 şehir bankasının bünyesine dahil edilmiştir.

1998 yılında hükümet, 4 kamu bankasının sermaye yapısını güçlendirmek amacıyla 270 milyar Yuanlık zel bir hazine bonosu çıkarmış, bonolar zorunlu rezerv oranı %13’ten %8’e düşürülerek serbest kalan fonlar karşılığında bu 4 bankaya satılmıştır. Diğer kurumlar için ise böyle bir uygulama söz konusu olmamıştır.

Nisan 1999’da kamu bankalarının takipteki kredileri üzerinde çalışmak üzere ülkenin ilk Aktif Yönetim şirketi (Asset Management Company) kurulmuş ve 3 yeni şirketin kurulması ise planlanmıştır. Bu şirketler takibe düşmüş kredilerini kamu bankalarından alarak çeşitli yöntemlerle bu alacakları tasfiye etmek üzere kurulmuşlardır.⁷⁴

⁷² Qin, s:146

⁷³ Qin, s:147

⁷⁴ Aydan Aydın, Pelin Ataman Erdönmez, Alpan İnan, Burçak Tulay, ‘‘ Bankacılıkta Mali Bünye Sorunları ve Yeniden Yapılandırılmada lke Uygulamaları’’, Mart 2002, TBB Bankacılar Dergisi, www.tbb.org.tr/turce/araştırmalar/restructuring.doc, 23 Temmuz, 2005

Çin'in 1990'lı yıllarda uyguladığı finansal reformların amacına bakıldığında iki önemli hedefe ulaşılma istendiği görülmektedir.⁷⁵

Birincisi, kısa vadeli konjonktür gelişmelerine karşı ekonominin istikrarının korunmasıdır. Bu amaç doğrultusunda Çin merkez bankası bazı sektörlerde aşırı yatırım yapılmasını önlemeye yönelik politikalar izlemiştir. Bu politikaların yatırımlardaki ve banka kredilerindeki artışları bir miktar frenlediği gözlenmiştir. 1998 ve 2001 yılları arasında hane halklarının finansal tasarruflarının yaklaşık %77'sinin bankacılık sisteminde mevduat şeklinde tutukları görülmektedir. Bu yıllardaki tasarrufların yurt içi bankacılık sisteminde kalmasının en önemli nedenlerinden birisi Çin Merkez bankasının bahsedilen aşırı yatırım yapılmasını önlemeye yönelik politikalarından kaynaklanmaktadır.⁷⁶

İkinci hedef ise ülkenin çok sayıdaki yapısal eksikliğini giderilmesidir. Bu amaç doğrultusunda

- Kırsal kesimin gelirlerinin artırılması,
- Kamu teşebbüslerinin ekonomiye egemen olduğu Kuzeydoğu bölgesinin kalkındırılması,
- Özel sektörün daha güçlü bir büyüme motoru haline getirilmesi.

öncelik verilen üç konu olmuştur.

Bankalar ve kredi kooperatiflerinin sermayeleri esas olarak mevduatlar (işletmeler, kamu maliyesi, sermaye inşası, resmi kuruluşlar, halk kurumları, köyler, kentlerde ve köylerde yaşayan kişilerin kişisel tasarrufları), tahvil ihracı, uluslararası bankacılık kuruluşlarından alınan krediler, şu anda yürürlükte bulunan para birimi ve bankaların kendi sermayelerinden oluşmaktadır. 1995'de kredi fonları 5398,9 milyar Yuan iken bunun %26,9'u işletmelerden gelen mevduatlar, %40,6'sı da kentlerdeki mevduatlardan oluşmuştur.⁷⁷

⁷⁵ Ok, İlyas, s:14-15

⁷⁶ Yılmaz, Koyuncu, s:34

⁷⁷ Qin, s:146

Yapılan reformlara ek olarak 2001 tarihinde Pekin’de Çin altın borsası kurulmuştur. Bu kuruluş altın sektöründe üreticiler, toptancılar, perakendeciler ve tüketiciler arasından etkin bir bilgi alışverişini sağlamak amacıyla kurulmuştur. Çin Halk Cumhuriyeti altın borsasının kurulmasıyla bugüne kadar altın fiyatlarının belirlenmesinde tek yetkili olan Merkez bankasının bu fonksiyonunu yürütmesi planlanmıştır. Altın piyasasının 108 üyesi bulunmakta olup, bunlar arasında 24 üretici kuruluş toplam altın üretiminin % 75’ni gerçekleştirmekte, diğer taraftan 63 kullanıcı kuruluş toplam tüketimin % 80 yapmaktadır. Piyasanın işleve geçmesi ile birlikte merkez bankası tarafından haftalık olarak fiyat belirlenmesi mekanizması kaldırılmıştır.⁷⁸

Reformlar konusundaki kararlılığın bir göstergesi olarak Merkez Bankası 2004 yılı başlarında 4 büyük devlet bankasından Bank of China ve China Construction Bank'a önemli miktarlarda katkıda bulunmuştur. Zaten Çin bankacılık sektöründe toplam aktiflerin %60'ı devlet sermayeli 4 büyük ticari bankadadır. 2002 yılından beri bu bankalarda denetim, teknoloji, şeffaflık ve risk yönetimi konularında olumlu çabalar göze çarpmaktadır. Eşit olarak paylaşılan katkı miktarı söz konusu bankaların sermayelerini güçlendirmiş ve yakın zamanda planlanan halka arz öncesinde sorunlu kredilerinin önemli bir kısmını bilançolarından temizleme imkanı sağlamıştır.

Reformların sektöre yansımaları ise ülkede uygulanan kontrollü faiz oranı politikası sonucu bankaların da istikrarlı bir faiz marjını korur hale gelmesi ile şeklinde görülmüştür. Ayrıca bunun karlılık performanslarına olumlu yansıdığı görülmektedir. 2004 başında, kredi faiz oranlarını belirlemede bankalara daha fazla esneklik tanıyan bir kanuni değişiklik yapılmış olup, bu değişikliğin en önemli hedefi bankaların KOBİ'lere sağlayacağı kredileri arttırmaktır. Mevcut durumda bankalar kredilerin önemli bir kısmını baz faiz oranı ya da daha altından kamu şirketlerine sağlamaktadır. Teorik olarak faiz tavanının yükseltilmesi de bankalara daha yüksek risk içeren KOBİ'lere verecekleri kredileri artırma imkanı tanıyacaktır. Buna karşılık KOBİ'ler banka kredilerinin gerekli kıldığı şartlar nedeniyle daha yüksek faizlerle alternatif finans yollarına başvurmayı tercih edebilmektedirler.

Makro ekonomideki olumlu koşullar içinde krediler de yüksek bir ivmeyle büyümektedir. 2003 yılında kredilerdeki artış %25'dir. Başta ağır sanayi, altyapı projeleri ve

⁷⁸ China Daily, 24 Aralık, 2001'den aktaran, DTM, Kasım 2001 Aylık Raporu, <http://www.dtm.gov.tr/pazaragiris/ulkeler/cin/cin-rap-ayl-kas.htm>, 13 Temmuz, 2005

gayrimenkul sektörleri olmak üzere kredi talebinin kısa vadede yüksek seviyelerde devam etmesi beklenmektedir.

Tüketici kredilerindeki hızlı büyüme de dikkat çekmektedir. Bu alandaki en önemli payı geniş şube ağlarının da sağladığı avantajla yine 4 büyük devlet bankası almaktadır. Otomobil kredileri yılda %200 gibi çok yüksek bir oranda büyümektedir.⁷⁹

Ayrıca bankacılık sektörüne yabancı bankaların ilgisi de oldukça fazladır. Buna örnek ABD'nin üçüncü büyük bankacılık grubu Bank of America'nın, hızlı büyüyen Çin pazarında erkenden yer alabilmek için stratejik ortaklığa yönelmesi ve Çin'in ikinci büyük bankası China Construction Bank'ın yüzde 9 hissesi için 3 milyar dolarlık ödeme yapması olarak verilebilir. Bu anlaşmada Bank of America, istediğinde China Construction Bank'taki hissesini önümüzdeki beş-altı yılda yüzde 19.9'a kadar yükseltme hakkına da sahip olmuştur. Bu kısıtlamanın nedeni ülkenin henüz yürürlükte olan bankacılık kanunlarıdır.⁸⁰ Bu duruma başka bir örnek ise Ağustos 2004'de HSBC'nin ülkenin büyük devlet bankalarından biri olan Bank of Communications'ın %20 hissesini \$1.7 milyara satın almasıdır.

Yabancıların banka sahibi olması konusunda önemli kısıtlamaların henüz sürdüğü Çin'de söz konusu satın almaya onay verilmiş olmasının bölgeyle ilgili diğer yabancı bankaların da önünü açması beklenmektedir. Nitekim bu durumun çözümüne dair bir uygulama Çin yönetimi tarafından 2006 yılında, bankacılık sisteminin reformlar yoluyla kuvvetlendirileceği şeklinde duyurulmuştu.⁸¹

Reformların sonuçlarına bakıldığında Çin bankacılık sektörünün hızlı büyüyen ekonomiyle birlikte seyreden bir görünüme sahip olduğu gözlenmektedir. Bunun yanı sıra liberalleşme ve reform süreçleri devam etmekte düzenleme ve denetleme anlamında kontroller artırılmaktadır. Bahsedildiği gibi global bankaların sektöre girişinde ise önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Yaşanan bu gelişmeler günümüzde Çin'i uluslararası rekabete üstünlük sağlayacak duruma getirmektedir.

⁷⁹ Emre Kozlu, "Reform Sürecinde Bir Bankacılık Sektörü: Çin", Garanti Bankası Dergisi, Ağustos 2004, http://www.garanti.com.tr/anasayfa/garanti_dergisi/agustos2004/dunyada_bankacilik.htm, 20 Haziran, 2005

⁸⁰ Ntv-Msnbc ve Ajanslar, "Çin'de Bankacılığa Dev Yatırım", www.ntvmsnbc.com/news/329211.asp, 18 Haziran 2005

⁸¹ Ntv-Msnbc ve Ajanslar, www.ntvmsnbc.com, 18 Haziran, 2005

2.3.2. Döviz Kuru Rejimi

“Çin’de 1980’li yıllar boyunca paralel döviz kuru sistemi yürürlükte olmuştur. 1979 yılında resmi döviz kuruna göre 1 dolar 1,49 Rmb’ye eşitti. 1980’lerin başlarındaki aşırı değerlenmiş olan Renminbi ithalatı destekleme amaçlıydı.1980 yıllarına gelinmeden Çin’in dış ticaretini hükümet tarafından sadece “Dış Ticaret Şirketleri”nin yapmasına izin verilmişti. Dış Ticaret Şirketleri’nin de yaptıkları ihracatta bir çok malda zarar etmişlerdir. 1980 yılına gelindiğinde, Dış Ticaret Şirketlerinin ithalattan elde ettikleri gelirin ihracat zararlarını telafi edemediği görülür.Bu nedenle bu şirketlerin bu yıllardan başlayarak devletten yardım aldığı görülür. Uygulamaya konulan ikili döviz kuru sistemi ,devletin bu problemi çözebilmek için yürüttüğü politika gereğidir. Bu yeni döviz kuru sistemine göre Dış Ticaret Şirketleri daha gerçekçi kurlar üzerinden döviz alım-satımı yapabilirken (1 dolar = 2,8 Rmb), diğer şirketler daha değerli kur üzerinden işlemlerine devam etmişlerdir. Yabancı döviz sertifikaları ise bu işlemleri gerçekleştirmek amacıyla dolaşıma sunuldu. Yabancı döviz sertifikaları, Dış Ticaret Şirketlerinin uygun döviz kurundan yabancı para satın alabilmelerine imkan tanıyordu.”⁸²

İkili döviz kuru sistemi 1985 yılında yürürlükten kaldırılmasına rağmen, yabancı döviz sertifikaları 1994 yılına kadar dolaşımda kalmıştır. 1994 yılında para birimi birleştirilmiş ve renminbi 1 dolar 8,265 Rmb oranında olacak şekilde sabitlenmiştir. Bu tarihten sonra döviz kuru zaman içinde ayarlanmıştır.Tablo 40’da görüldüğü gibi 1990’lı yılların başında ortalama 1 dolar 5,5 Rmb iken 2000’den sonra 1 dolar 8,28 Rmb’ye eşittir.

⁸² Koyuncu, Yılmaz, s:49

Tablo 40. Yıllara Göre Döviz Kurları

<i>Yıl</i>	<i>Dolar</i>
<i>1991</i>	5,32
<i>1992</i>	5,51
<i>1993</i>	5,76
<i>1994</i>	8,61
<i>1995</i>	8,35
<i>1996</i>	8,31
<i>1997</i>	8,29
<i>1998</i>	8,27
<i>1999</i>	8,27
<i>2000</i>	8,28
<i>2001</i>	8,28
<i>2002</i>	8,28
<i>2003</i>	8,28
<i>2004</i>	8,28
<i>2005 (Tahmini)</i>	8,28
<i>2006 (Tahmini)</i>	8,28

Kaynak: Yılmaz, Koyuncu, s:50 ve Kayhan Öztürk, “Çin Yavaşlarsa Dünya Durur mu?”, **Ekonomist Dergisi**, 1-7 Mayıs 2005, Sayı 18, s:30

“1 Aralık 1996 yılında, Çin hükümeti renminbi'nin cari işlemler hesabındaki konvertibilitesini ilan etmiştir. 1997 ve 1998 Asya finansal krizi sırasında renminbi'nin devalüe edileceği beklentisi var olmuş fakat buna rağmen Çin renminbiyi devalüe etmeyerek kredibilitesini artırmıştır. Eğer Çin, para birimini devalüe etmiş olsaydı muhtemelen bu komşu Asya ülkeleri üzerinde zincirleme olarak devalüasyon etkisi yapacaktı. Çin renminbiyi devalüe etmemesine rağmen, rekabet gücünü yitirmemiştir. Bu durumun açıklayan iki ana neden söylenebilir; biri yurtiçi fiyatlardaki düşme ve ikincisi ise devlet tarafından yapılan ihracata olan desteklerdir.”⁸³

Mayıs 2005'te ise Çin'de döviz sisteminde dönüm noktası sayılabilecek bir yeni sistem yürürlüğe konmuştur. Bu sistem yuan haricindeki para birimleri ile de işlem yapılabilmesine olanak sağlamasıdır. Yeni sistemde Çin'in para birimi olan yuan dışında 8 farklı para birimi ile piyasada ticari işlem yapılabilinecektir. Çin Döviz İşlemleri Sistemi'nin kurduğu bu yeni platformda; dolar, euro, yen, Hong Kong doları, İngiliz sterlini, İsviçre frankı, Avustralya doları ve Kanada doları ile işlem yapılmaktadır. Ayrıca, bu sistemle euro-dolar paritesi işlemleri de yürütülmektedir. Çin'in ticari yaşamında yuanın dışında diğer para birimleri ile

⁸³ Yılmaz, Koyuncu, s:50

alışveriş yapılmasına olanak veren yeni düzenleme, daha esnek yuan kuruna doğru atılan bir adımdır.⁸⁴

2.3.3. Çin Parasının Revalüe Edilmesi Yönündeki Baskılar

Çin'in küresel ticaret hacmi içindeki payının giderek artması diğer ülkelerin payını azaltmakta ve dengesizlikleri giderek büyütmektedir. Bu olumsuz durumu kontrol altına almak için Çin parasının dalgalanmaya bırakılarak değerlendirilmesi yönündeki baskılar günümüzde artmıştır. Çin'e yapılan bu baskılar genellikle gelişmiş ekonomilerden gelmektedir. Çin'in rekabet gücündeki bu büyük avantaj diğer ekonomileri olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Yuan'ın değerinin yaklaşık %40 oranında düşük değerli olması Çin'e büyük bir maliyet avantajı sağlamaktadır.⁸⁵ Bazı görüşlere göre Çin'in sahip olduğu ucuz Yuan kalkınma stratejisinin bir parçasıdır. Çin'in parasının dalgalanmaya bırakılması ve değerlendirilmesini izin verilmesi durumunda oluşacak olumlu ve olumsuz eğilimler hakkındaki görüşler aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

“Yuanın değerlendirilmesi gerektiğini en çok savunanlar arasında Amerika'daki politikacılar gelmektedir, fakat bazı görüşlere göre yuan'ın değerlendirilmesi, Amerikanın ticaret açığını azaltmak konusunda pek yardımcı olmayacaktır. Bunun nedeni ise Amerika'daki pek az firmanın Çin'de üretilen mallar ile doğrudan rekabet edebilecek mallar üretebilmesidir. Çin'in ürettiği malların ithalata bağımlılığının oldukça yüksek oluşu, yuan'ın yükselmesini sonucunda ithal mallarını daha ucuz hale getirebilir ve ihracat mallarının fiyatındaki yükselmeyi sınırlandırabilir. Ekonomist dergisinin yapmış olduğu bir araştırmaya göre Yuan'ın dolara karşı %20 oranında yükselmesi, Çin'in Amerika'ya ihracat ettiği malların fiyatını sadece %4 oranında artıracaktır.”⁸⁶

Bunun yanı sıra Çin'in revalüasyona gidip ihracatını düşürmesi de global anlamda sorunları çözmemektedir. Çin pazarının değerlendirilmesi ihracatın azalması, buda üretimin düşmesi anlamına gelmektedir. Üretimin düşmesi de Çin'in hammadde ve enerji ithalatının azalması anlamına gelmektedir. Bu durum başta hammadde fiyatlarını düşürecektir. Dolayısıyla başta petrol, pamuk, demir, bakır ve krom gibi hammadde ihracat eden ülkeler

⁸⁴ M.Veyis Fertekligil , Yapı Kredi Küresel Görünüm Raporu, 28 Mayıs 2005,

http://www.ykb.com/arsiv/raporlar/kuresel/kg05_23.doc, 27 Haziran, 2005

⁸⁵ Nevzat Saygılıoğlu, “Uzakdoğu Karşısında AB ve Türkiye”, **Ticarette Çin Tehdidi Semineri**, s:107

⁸⁶ Yılmaz, Koyuncu, s:154

bundan olumsuz etkilenecektir Bunların dışında Brezilya, Arjantin, Rusya, Güney Afrika gibi hammadde ihraç eden ülkeler gelmektedir.Çin parasının revalüe edilmesi bu durumda dünyayı etkileyecek bir ekonomik küçülme, resesyon sürecini başlatabilir.⁸⁷

Çin parasının dalgalamaya bırakılıp değerlenmesine izin verildiği durumda yaşanacak olumlu gelişmeler ise şu görüşle savunulmaktadır: Çinin küresel ticaret hacmindeki artış düzgün kademeli olarak yavaşlar, yerine daha muhafazakar bir artışa bırakırsa bu durum diğer gelişmekte olan ülke ekonomilerini rahatlatacaktır. Çin içinde malların pahalılaşması, oluşacak enflasyon ve faizlerin artışı bu görüşe göre hammadde fiyatlarında yaşanacak gerileme ile dengelenecektir.

Bir başka görüşe göre Çin'in parasındaki değerlenme Çin'e girecek yatırımların miktarında azalmaya neden olmayacaktır. Yuan'ın değerindeki değişme dünya ekonomisi üzerinde bir değişme yaratmayacaktır. Bu görüş şöyle açıklanmaktadır: Paranın değerlenmesi sonucu ABD, Çin'den yaptığı ithalata daha yüksek bedeller ödenmek durumunda kalacak, bu durum hem dış ticaret açığını büyütecek hem de enflasyonu ithal etmiş olacaktır. Böyle bir durumda federal rezerv faizleri yükselmeye devam edecektir. Eğer enflasyon ve faizleri etkilememesi için maliyet artışı tüketiciye yansıtılmazsa böyle bir durumda ABD'de karlar düşecek, şuanda bütçe açığı daha da büyüyecek, yani sonuç değişmeyecektir. Bu görüşü savunanlara göre böyle bir durumda Çin'e yönelik baskıların ekonomik dengesizlikleri azaltmak amacıyla mı, yoksa başka bir siyasi hesaplaşma ile mi yapıldığını anlamak zorlaşmaktadır.⁸⁸

2.4. Çin'in Enerji Politikası

Çin Halk Cumhuriyeti petrol ve doğalgaz rezervlerine yeteri kadar sahip olmasa da üretimde kullanılan enerji birim fiyatının düşüklüğü Çin'in rekabetçi yapısı içinde önemli bir avantaj oluşturmaktadır. Benzin litre fiyatı Türkiye ile karşılaştırıldığında %275, elektrik Kwh olarak %134, doğalgaz ise %38 oranında daha ucuza satılmaktadır. Çin'de uygulanan veri sistemine bakıldığında ise akaryakıt üzerindeki vergi yükü oldukça düşüktür. Bir litre benzin

⁸⁷ Öztürk, s:31

⁸⁸ Uğur Civelek, “ Küresel Dengesizlik ve Çin Faktörü”, Dış Yatırım Finansal Yaşam Rehberi, 2005, <http://www.yatirimyap.com/c/YorumText.asp?renk=1&tip=UCY&Tarih=17.06.2005>, Haziran, 2005

fiyatı ortalama 0,3 dolar iken doğalgazın metreküp fiyatı 0,17 dolar, elektrik enerjisi Kwh olarak ortalama 0,050 dolardır.⁸⁹

Çin’de toplam enerji üretiminin önemli bir kısmı elektrik enerjisi olarak kullanılmaktadır. Özellikle Asya ülkeleri ile karşılaştırıldığında Çin’deki elektrik fiyatlarının bir hayli düşük olduğu görülür. Bu açıdan bakıldığında Çin’in rakiplerine göre, elektriğin ön planda olduğu sektörlerde iş gören yabancı sermayeyi çekmede bir adım öndedir.

Tablo 41. Ülkelere Göre Elektrik Fiyatları

		<i>2004’te Elektrik Fiyatları (ABD senti/kWh)</i>	<i>Eğilim</i>	<i>2008’de Elektrik Fiyatları Tahmini (ABD senti/kWh)</i>
<i>Avrupa</i>	<i>İtalya</i>	9,6-10,2	sabit	9,6
	<i>Türkiye</i>	7,73	artma	9-10
<i>Asya</i>	<i>Çin</i>	4,85	artma	6-7
	<i>Hong Kong</i>	13,8	sabit	13,7
	<i>Hindistan</i>	10,9-11,6	artma	12-13
	<i>Endonezya</i>	4,74-4,80	artma	7
	<i>Pakistan</i>	6,34-6,64	artma	8
	<i>Tayland</i>	5,02	artma	6-7
<i>Güney Amerika</i>	<i>Brezilya</i>	4-4,36	artma	6

(Belirtilen fiyatlar yıllık elektrik tüketimi yaklaşık 5.000 kWh ve elektrik bağlantısı yaklaşık 1.2 MVA olan sanayi kuruluşlarına ilişkindir)

Kaynak: **Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası Aylık Dergisi**, Nisan 2005

Tablo 41’de görüldü gibi Çin, hem Asya ülkeleri hem de Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında elektrik enerjisi Kwh olarak en düşük olan ülkedir. Çin’in 2004 yılı elektrik enerjisini fiyatı Tayland’da 5.02 ABD senti iken Çin’de 4.85 ABD senti’dir. Avrupa ile karşılaştırıldığında ise İtalya baz alındığında elektrik fiyatları %50 daha ucuzdur. Çin 2008 elektrik fiyatları tahminlerine göre uzun dönemde de avantajını sürdürecektir. 2004 yılı elektrik fiyatı 4,85 ABD senti olan Çin’de yaşanacak olan eğilim artma yönünde olup tahmini beklenen 6-7 ABD senti’dir. Beklenen bu rakam Avrupa ve Asya’daki ülkelerle karşılaştırıldığında Tayland ve Endonezya ile aynı seviyededir.

Çin’in toplam dört ana enerji bileşenlerine baktığımızda ise, toplam enerji üretiminde 1985’ten sonra büyük artışlar yaşandığı görülmektedir. Bu artışları hidro enerji ve kömür üretiminin payının artışı ile sağlamıştır. 1980 yılında toplam enerji üretiminin yüzdesi olarak kömür üretimi 69,4 SCE ton iken 1985 yılında 72,8 SCE ton oranına yükselmiş, aynı artış

⁸⁹ Arısoy, Bayar, Soranlar, s: 7

hidro enerji üretiminde de sağlanmıştır. 1980 yılında 3,8 SCE ton olan hidro enerji üretimi yüzdesi 1985 yılında 4,3 SCE ton seviyesine çıkmıştır. Ham petrol ve doğalgaz üretimi yüzdesi ise 1980 yılından itibaren düşmeye başlamıştır. 1996 yılına kadar sürekli olarak artan ham petrol üretimi yüzdesi 1996 yılından sonra artışa geçmiştir. 1996 yılından itibaren toplam enerji üretiminin artışının ardında yatan neden hem ham petrol hem doğal gaz hem de hidro enerji üretimi yüzdelerinin artmasıdır. 1999 yılından itibaren 2000 yılına kadar kömür üretimi yüzdesinin azaldığını görmekteyiz. Bu azalış bu yıllarda sadece hidro enerji üretimi artışı yaşandığından dolayı toplam enerji üretimini etkileyerek 1998 yılında 124.250 SCE ton olan enerji üretimi 2001 yılında 120,900 SCE ton seviyesine düşürmüştür. 2001 yılından sonra ise kömür üretimi yüzdesindeki artış toplam enerji üretimini artırmıştır.

Tablo 42. Toplam Enerji Üretimi ve Bileşenleri(SCE)⁹⁰

Yıllar	Toplam Enerji Üretimi	Toplam Enerjinin Yüzdesi Olarak			
		Kömür	Ham petrol	Doğal Gaz	Hidro-Enerji
1978	62770	70.3	23.7	2.9	3.1
1980	63735	69.4	23.8	3.0	3.8
1985	85546	72.8	20.9	2.0	4.3
1989	101639	74.1	19.3	2.0	4.6
1990	103922	74.2	19.0	2.0	4.8
1991	104844	74.1	19.2	2.0	4.7
1992	107256	74.3	18.9	2.0	4.8
1993	111059	74.0	18.7	2.0	5.3
1994	118729	74.6	17.6	1.9	5.9
1995	129034	75.3	16.6	1.9	6.2
1996	132616	75.2	17.0	2.0	5.8
1997	132410	74.1	17.3	2.1	6.5
1998	124250	71.9	18.5	2.5	7.1
1999	109126	68.3	21.0	3.1	7.6
2000	106988	66.6	21.8	3.4	8.2
2001	120900	68.6	19.4	3.3	8.7
2002	138369	71.2	17.3	3.1	8.4
2003	160300	74.2	15.2	2.9	7.7

Kaynak: China Statistical Yearbook 2004, National Bureau of Statistics of China
<http://www.stats.gov.cn/english/index.htm>, 1 Temmuz, 2005

Günümüzde petrol üretimi açısından baktığımızda Çin'in dışa bağımlı olduğu görülür. Bunun yanında hızlı büyümesinin dezavantajlarından biri de tükettiği enerji

⁹⁰ SCE (Standart Coal Equvaqlent), 1 Kwh elektrik enerjisi=0,1229 kg SCE

miktardır. ABD'de bulunan bir araştırma merkezinin raporuna göre Çin GSYH'nın %13'ünü enerjiye harcamaktadır ve bu oran ABD'nin harcadığının iki katıdır.⁹¹

Çin'deki enerji kaynaklarının dağılımına bakıldığında ise enerji kaynaklarının ülke geneline dengeli bir biçimde dağılmış olmadığını görürüz. Ekonomik gelişmenin, dolayısıyla enerji tüketiminin büyük olduğu doğu bölgelerinde enerji kaynakları kısıtlı, buna karşın enerji kaynaklarının zengin olduğu batı ve kuzey eyaletlerde tüketim azdır.

Çin 1993 yılından beri petrol ithal eden ülke durumuna gelmiş ve 1990 yıllarından bu yana uygulamaya başladığı enerji politikaları ile bu durumu engellemeye çalışmaktadır. Çin'in enerji bakımından dışa bağımlılık oranına bakıldığında, enerji ihtiyacının 1/3'ünü ithal eden bir ülke olduğu görülür. Bu rakamın 2030 yılların da %60 olması beklenmektedir. Çin, petrol ihtiyacının %60'ını Orta Doğu'dan sağlamaktadır. İthalatının %40'tan fazlasını Suudi Arabistan (11.53 milyon ton), İran (10.73 milyon ton) ve Umman'dan (8.31 milyon ton) gerçekleştiren Çin'in günlük petrol ithalatı 400 bin varildir. Irak işgalinin ardından ise enerji ihtiyacını çeşitlendirme politikasına gitmiştir. Bu politika gereği Ortadoğu'ya olan bağımlılığın kurtulmak isteyen Çin, özellikle Orta Asya ülkeleriyle ilişki içerisine girmiştir. Rusya başta olmak üzere Kazakistan ve Tacikistan gibi diğer Orta Asya ülkelerinin bakir rezervleri Çin'in bu konuda en büyük umudur. Çin 1990'ların başından itibaren hemen yanı başında ortaya çıkmaya başlayan ve bu orta Asya'daki yeni bağımsız devletlerle ve bu ülkelerde bulunan enerji kaynaklarının üretimi ve dağıtımını konusunda ciddi bir şekilde ilgilenmeye başlamıştır. Kısa Süren bir belirsizlikten sonra bu ülkeleri siyasi anlamda tanımış ve orta Asya'ya yönelik üst düzey ekonomik ve siyasi ziyaretlerde bulunmuştur. Hatta ipek yolunu inşa etmek için gerekli alt yapı çalışmalarında bile bulunmuştur. Çin hala gelecekteki enerji ihtiyacını karşılamak amacıyla Kazak petrolünün ve Türkmen gazının Pasifik okyanusuna taşınmasını öngören boru hatları ile ilgilenmektedir.⁹² Bu nedenle 1997 yılından beri Rusya Sibirya ve Kazakistan petroleri için 1875 millik boru hattının ikinci ayağının inşası için anlaşmalarda bulunmuştur. Bu kapsamda, önemli enerji rezervlerine sahip olan Kazakistan ile işbirliği Çin enerji politikasının ana maddelerinden birisi durumundadır Her geçen gün enerji ihtiyacı artan Çin ekonomisi, günde 4.3 milyon varil petrole ihtiyaç duymaktadır. Halen Kazakistan, Çin sınırına demiryolu aracılığı ile 95.000 varil petrol taşınmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Çin için bir boru hattının inşa edilmesi daha ekonomik

⁹¹ Bülent Aydoğdu, Japonya İle Çin Arasındaki Enerji Mücadelesi, Jeopolsar Uluslararası İlişkiler Dergisi, Eylül 2004, www.jeopolsar.com/jeo_polsar.htm, 10 Temmuz, 2005

görülmektedir. Nitekim son dönemde Çin-Kazakistan arasında inşası halen devam eden boru hattının bitirilmesi durumunda yıllık 25 milyon varilin taşınması daha kolay ve ucuza mal edilmiş olacaktır.

Tablo 43. Petrol İthalat-İhracat Göstergeleri (10000 Ton)

	1990	1995	2000	2001	2002
<i>Tüketime Hazır Toplam Enerji</i>	11435.0	16072.7	22631.8	23204.7	24925.1
<i>Çıktı</i>	13830.6	15005.0	16300.0	16395.9	16700.0
<i>İthalat</i>	755.6	3673.2	9748.5	9118.2	10269.3
<i>İhracat</i>	3110.4	2454.5	2172.1	2046.7	2139.2
<i>Stoklardaki Değişim</i>	-40.8	-151.0	-1244.6	-262.7	94.9
<i>Toplam Enerji Tüketimi</i>	11485.6	16064.9	22439.3	22838.3	24779.8
<i>Kalan(-)</i>	-50.6	7.8	192.5	366.4	145.3

Kaynak: China Statistical Yearbook 2004, National Bureau of Statistics of China, <http://www.stats.gov.cn/english/index.htm>, 1 Temmuz, 2005

Çin'in petrol ithalatı rakamları incelendiğinde, Tablo 43'de verildiği gibi 1990 yılı ithalatı 7.556.000 ton iken bu rakam 1995 yılında 36.732.000 ton, 2002 yılında ise 102.690.000 ton değerine ulaşırken, ihracat yıllar itibariyle düşüş göstermiştir. 1990 yılında 31.104.000 ton petrol ihraç edilirken bu rakam 1995 yılında 25.545.000 ve 2002 yılında ise 21.392.000 düzeyine kadar düşmüştür. Bu düşüş Çin'in petrol ihracı dengesinde dış açık vermesini neden olmuştur. 1995 yılında gerçekleşen dış açık 78.000 ton iken, 2002 yılında 3.664.000 ton ve 2002 yılında ise gerçekleşen stok artışı ile dış açık bir ölçüde kapanmıştır. Fakat yine dış açık sürmekte 2002 yılında 1.453.000 ton seviyesine ulaşmıştır. Bu nedenle 30 Haziran 2004'te Devlet Konseyi toplantısında enerji kaynaklarının orta ve uzun vadeli gelişme planı ile ilgili program ilke olarak kabul edilmiştir. Burada enerji tasarrufu önlemlerinin kapsamlı bir şekilde uygulanacağı kabul edilmiştir.

Çin ayrıca tasarruf önlemleri yanı sıra yürüttüğü bu enerji politikaları ile rüzgar enerjisi, güneş panelleri, sıcaklık farkından enerji elde etme, yakıt hücreleri gibi alternatif kaynaklar üzerinde araştırmalar yapmaktadır.⁹³

Çin'in toplam enerji üretimindeki pay olarak, en az paya sahip olan nükleer enerji, Çin'de toplam üretimin yaklaşık %2'sini oluşturmaktadır. Bu açıdan diğer ülkelerle karşılaştırıldığında an alt sıralardaki ülkeler arasında olduğu görülür.

⁹² Muzaffer Dardan, Esra Hatipoğlu, Mehmet Dikkaya, **ECO Bölgesi/Uluslararası Aktörlerin Rolü ve Türkiye**, M.Ü Avrupa Topluluğu Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2002, s:90

⁹³ Aydoğdu, s:17

Dünya ülkelerine göre nükleer enerji kullanımını gösteren Tablo 44'e baktığımızda dünya elektrik üretimi ortalaması %16 iken Çin'de bu oranın %2.2 olduğu görülmektedir. Ortalamanın üzerinde kalan ülkelerin başında ise Litvanya, Fransa ve Ukrayna gelmektedir. Çin'de 2003 yılı nükleer elektrik üretimi 41,6 milyar kws iken Dünyada bulunan 439 reaktörden 9'u Çin'de bulunmaktadır. İnşaat halindeki reaktör sayısı ise 2003 yılı itibarı ile 2 olarak görülmektedir. Tablodan anlaşılacağı gibi Çin'in günümüzde nükleer enerji üretiminde avantaj sağlayacak durumda olmadığı görülür. Ancak Financial Times'ta Brezilya devlet işletmesi Nuclebras Quipamentos'un Çin'de 11 nükleer santral yapılmasına katkıda bulunacağını ve Çin'e zenginleştirilmiş uranyum satacaklarını yazmıştır.⁹⁴ Bu durum Uzun dönemde Çin içinde kurulacak nükleer santraller ile enerji üretimindeki payını artırarak nükleer enerji toplam üretimini artırabilirse rekabette enerji fiyatlarının yanında nükleer enerji üretiminde de avantajlı durumuna geçeceğini göstermektedir.

Çin'in petrokimya sanayisine baktığımızda ise, yeni yatırımlar için hammadde avantajına sahip olan ve hızla büyüyen bir bölge olması nedeniyle önümüzdeki yıllarda yeni yatırımların gerçekleşeceği beklenmektedir. Bol ve ucuz hammadde kaynaklarına sahip olan Çin'de petrokimya sanayi, hammadde avantajının değerlendirilmesinin de ötesinde bölgesel kalkınmanın temel aracı olarak görülmektedir.⁹⁵

⁹⁴ Ergin Yıldızoğlu, " Küresel Güç Dengelerinde Gelişmeler", **Stratejik Analiz Dergisi**, Temmuz 2004, s:40

⁹⁵ Pektim Petrokimya Holding, Halka arz Öndeğerlendirme Raporu, s:7,-8,
<http://www.gedik.net/petkim/ARGE%20RAPORU.pdf>, 12Temmuz

Tablo 44. Ülkelere Göre Nükleer Enerji Kullanımı Göstergeleri

	<i>Nükleer Elektrik Üretimi</i> 2003		<i>İşletmedeki</i> <i>Reaktörler</i>		<i>İnşa Halindeki</i> <i>Reaktörler</i>	
	<i>Milyar kW</i>	<i>Elektrik</i> <i>Üretiminde</i> <i>Payı</i>	<i>Adet</i>	<i>MWe</i>	<i>Adet</i>	<i>MWe</i>
<i>ABD</i>	763,7	19,9	103	97.542	1	1.065
<i>Almanya</i>	157,4	28	18	20.643	0	0
<i>Arjantin</i>	7,0	8,6	2	935	0	0
<i>Çek Cum.</i>	25,9	31	6	3.472	0	0
<i>Çin</i>	41,6	2,2	9	6.587	2	1.900
<i>Endonezya</i>	0	0	0	0	0	0
<i>Ermenistan</i>	1,8	35	1	376	0	0
<i>Finlandiya</i>	21,8	27	4	2.656	0	0
<i>Fransa</i>	420,7	78	59	63.473	0	0
<i>Güney Afrika</i>	12,7	6,1	2	1.842	0	0
<i>Güney Kore</i>	123,3	40	19	15.880	1	950
<i>Hindistan</i>	16,4	3,3	14	2.493	9	4.100
<i>İngiltere</i>	85,3	24	23	11.852	0	0
<i>İran</i>	0	0	0	0	1	950
<i>İspanya</i>	59,4	24	9	7.584	0	0
<i>İsrail</i>	0	0	0	0	0	0
<i>İsveç</i>	65,5	50	11	9.459	0	0
<i>İsviçre</i>	25,9	40	5	3.220	0	0
<i>Japonya</i>	230,8	25	53	45.275	2	2.382
<i>Kanada</i>	70,3	12,5	17	12.080	1	515
<i>Kuzey Kore</i>	0	0	0	0	1	950
<i>Litvanya</i>	14,3	80	2	1.185	0	0
<i>Macaristan</i>	11,0	33	4	1.755	0	0
<i>Mısır</i>	0	0	0	0	0	0
<i>Pakistan</i>	1,8	2,4	2	425	0	0
<i>Rusya</i>	138,4	17	31	21.743	3	2.625
<i>Slovakya</i>	17,9	57	6	2.472	0	0
<i>Slovenya</i>	5,0	40	1	676	0	0
<i>Türkiye</i>	0	0	0	0	0	0
<i>Ukrayna</i>	76,7	46	15	13.168	0	0
<i>Vietnam</i>	0	0	0	0	0	0
DÜNYA	2524,7	16	439	364.445	24	18.687

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı İnternet Sitesi,
<http://www.enerji.gov.tr/nukleerenerji.htm>, 12 Temmuz ,2005

Büyük ve hızla büyüyen pazarıyla Asya, dünya petrokimya sanayindeki arz ve talep dengeleri ve ürün fiyatları üzerinde belirleyici bir role sahiptir. Özellikle Çin, birçok petrokimyasal ürünün global talep büyümesini yönlendirmektedir. Çin'in petrokimyasal ürünler tüketimi 1998-2002 yılları arasında % 40'dan fazla artmıştır. Çin'in toplam PE ve PP talebi toplam Asya talebinin yaklaşık % 45'ini oluşturmaktadır ve bu oranın 2010 yılında % 50'ye çıkması beklenmektedir. Bu talebin halen % 50'si yurtiçi üretimle , % 50'si ise ithalat

yoluyla karşılanmaktadır. Birçok petrokimyasalın en büyük ithalatçısı olan Çin, petrokimya sanayinde beklenen karlılık döneminin de yönlendiricisi olacaktır.⁹⁶

Çin gibi yoğun enerji kullanan bir ülkede, yaşanan hızlı büyüme aynı zamanda yoğun enerji talebini de beraberinde getirmektedir. Çin'in enerji talebinde artış öngörülmesine rağmen sahip olduğu rezervler özellikle fosil bazlı yakıtlarda meydana çıkacak talebi karşılayacak düzeydedir. Çin'de bulunan ucuz maliyetli kömürdeki tek darboğaz, kömürün üretim merkezinin ana tüketim merkezine uzak olmasıdır. Bu çerçevede doğudan batıya enerji nakline ilişkin alt yapı projeleri planlanmaktadır. Bunlardan en önemlisi Uygur Otonom Bölgesinden boru hattı ile doğu eyaletlerine doğal gaz getirilmesi projesidir. Bu hat tahminlere göre 15 milyar dolara mal olacaktır.⁹⁷ Eğer bu darboğaza aşılsa bu durum Çin'deki hızlı büyümenin motoru olabilecektir.

Çin'in başka bir enerji kaynağı olan hidroelektrik santraller ise Çin'in toplam enerji üretiminin yüzde 7,7'sini gerçekleştirilmektedir. Ayrıca 1997'de başlayan ve 2009'da bitirilmesi planlanan "Three Gorges"(Üç Vadi) isimli baraj projesi göz önüne alındığında Çin'in ileriki yıllarda hidroelektrik konusunda kaynak sıkıntısı çekmeyeceği söylenebilir.⁹⁸

Sürdürülebilir bir kalkınma için sürekli ve temiz enerjiye gerek duyan Çin günümüzde bu nedenle yeni ve yenilenebilir enerji kaynakları arayışı içindedir. Hidrojen teknolojisi, rüzgar enerjisi projeleri Çin'in önemli araştırma geliştirme alanları içinde yer almaktadır.⁹⁹

Çin'in su kaynaklarına bakıldığında ise yeni reformlara gidildiği görülmektedir. Tarım ve sanayi için gerekli su kaynaklarına sahip olmayan kuzey bölgelerine su temin edebilmek için, su kaynaklarının bol olduğu güney bölgelerinden su getirmeye yönelik güney-kuzey su çevrimi projesi için yıllar öncesinden başlatılan teknik hazırlıkları tamamlanma aşamasındadır. Yapılan planlamaya göre üç etaptan oluşan projenin ilk iki etabının belirli bölümlerinin inşasına 2002 yılında başlanmıştır. Bu kısmın 2010 yılı itibariyle tamamlanması ve toplam 22 milyar ABD doları yatırım yapılması öngörülmektedir. Finansmanın % 60'ı

⁹⁶ Pektim Petrokimya Holding, Halka arz Öndeğerlendirme Raporu, s:7,-8

⁹⁷ Aydoğdu, s:17

⁹⁸ Karaca, s:39

⁹⁹ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomisi ve Türkiye ile İlişkileri, Ocak 2003, <http://www.deik.org.tr/bultenler/200312011145cin-ulkebulteni-ocak2003.pdf>, Haziran 2005

Merkezi hükümet tarafından, geri kalan kısmı ise yerel hükümetlerce kullanıcılardan sağlanacak fonlarla yapılması planlanmıştır.¹⁰⁰

2.5. Çin'in Dünya Ticaret Örgütü Üyeliği

2001 yılının Aralık ayında, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ticaret Örgütü'yle 15 yıldır sürdürdüğü üyelik müzakereleri tamamlanmış ve hükümet, başta ticaret rejimi olmak üzere ekonomide çeşitli yapısal değişikliklere gideceği ve uluslararası ticaret kurallarına uyumlu hareket edeceğinin sözünü vermiştir. Hemen ertesinde yıllardır sinyalleri verilen yüksek büyüme hızı gelmiş, ticaret hacimlerinde rekorlar kırılmış, uluslararası doğrudan yatırımların en cazip çekim merkezi Çin Halk Cumhuriyeti olmuştur.

Bu gelişmeler ile birlikte Çin Halk Cumhuriyeti'nin dış ticareti büyük bir atılım yaparak özellikle 2002-2004 yılları arasında ticaret ithalat-ihracat ticaret hacmini %100 oranında artırarak dikkatleri üzerine çekmiştir. Tablo 45'de Çin Halk Cumhuriyeti'nin dış ticaret rakamlarını yıllar itibarı ile inceleyecek olursak, ticaret hacmindeki sürekli artışın dikkat çekici olduğu görülür. 2002 yılı ticaret hacmi 607 milyon dolar iken bu rakam 2003 yılında 831,8 milyon dolar'a 2004 yılında ise 1.133,7 milyon dolara ulaşmıştır. İhracat ve ithalat rakamlarına bakıldığında ihracat ve ithalat rakamlarının yıllar itibarı ile sürekli arttığı görülmektedir. 2004 yılı ihracatı 584,5 milyon dolar iken ithalatı ise 549,2 milyon dolar, ticaret dengesi 35,3 milyon doları bulmuştur.

¹⁰⁰ Dış Ticaret Müsteşarlığı, Çin, Aralık 2001 Aylık Raporu, <http://www.dtm.gov.tr/pazaragiris/ulkeler/cin/cin-rap-ayl-ara.htm>, 24 Temmuz, 2005

Tablo 45. Çin Halk Cumhuriyetinin Dış Ticareti (Milyon Dolar)

<i>Yıllar</i>	<i>İhracatı</i>	<i>İthalatı</i>	<i>Ticaret Hacmi</i>	<i>Ticaret Dengesi</i>
1992	69.6	64.4	134.0	5.2
1993	75.7	86.3	162.0	-10.6
1994	102.6	95.3	197.9	7.3
1995	128.1	110.1	238.2	18.0
1996	151.1	131.5	282.6	19.6
1997	182.7	136.4	319.1	46.3
1998	183.5	136.9	320.4	46.6
1999	194.7	158.7	353.4	36.0
2000	249.1	214.7	463.8	34.4
2001	266.0	232.0	498.0	34.0
2002	325.6	281.4	607.0	44.2
2003	438.2	393.6	831.8	44.6
2004	584.5	549.2	1.133,70	35.3

Kaynak: İTO, **Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu**, 2005, s:4

Çin Halk Cumhuriyetinin başlıca ihracat yaptığı ülkelere baktığımızda ise %21.1 oranla ABD, %17.4 oranla Hong Kong, %13.6 oranla Japonya, % 4.6 oranla Güney Kore, %4 oranla Almanya, %2.7 oranla Hollanda ve %2.2 oranla Singapur gelmektedir. Görüldüğü gibi ABD Çin'i en uzak mesafede olmasına karşın Çin'den en fazla alımı yapan ülke pozisyonundadır.

Çin'in başlıca ithalat yaptığı ülkelerin başında %18 oranla Japonya, %11.9 oranla Tayvan, %10.4 oranla Güney Kore, %8.2 oranla ABD, %5.9 oranla Almanya, %3.9 oranla Hong Kong, %3.3 oranla Rusya Federasyonu ve %2.5 oranla Malezya gelmektedir.¹⁰¹

Çin'in başlıca ihraç ürünleri, rafine edilmiş petrol ürünleri, yağlama maddeleri, kimyasal ürünler, alkollü ve alkolsüz içecekler, bitkisel ve hayvansal yağlar, elektrikli makineler ve ulaşım ekipmanları, büro malzemeleri, canlı hayvanlar, su ürünleri, pirinç, çay, konserve meyve-sebze, ham ipek, kömür, pamuk ipliği, hazır giyim eşyaları, ayakkabı, spor eşyaları, hafif sanayi mamulleri, demir-çelik ürünleri, oyuncaklar, elektronik eşyalar, telekomünikasyon ekipmanları olarak sayılabilir.

Çin'in başlıca ithal ürünleri ise muhtelif gıda ürünleri, elektrikli makineler ve motorlu taşıtlar, ham petrol, yağlama maddeleri, bitkisel ve hayvansal yağlar, doğal kauçuk, kereste,

¹⁰¹ İTO Yayınları, Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu, 2005, <http://www.ito.org.tr/ITOPortal/mainNS.html>, 11 Temmuz, 2005

kağıt hamuru, pamuk, demir cevheri, gübre, plastik ürünler, çelik mamulleri, elektronik devreler, kimyasallar olarak sayılabilir.

2.5.1. Çin Neden Dünya Ticaret Örgütüne İhtiyaç Duymuştur?

1978 yılından itibaren sosyalist piyasa ekonomisi ile birlikte ekonomik reformlarla dış dünyaya açılan Çin Halk Cumhuriyeti 1980 yılında IMF (Uluslar arası Para Fonu) üyesi olmasını 1986 yılında Dünya Ticaret Örgütü (o zaman ki adıyla Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması-GATT) üyeliği için başvuruda bulunmuştur. Bu başvuru ile Çin artan milli gelirinin sürekliliğini, ülkesinin pazarına yabancı şirketlerin girişini kolaylaştırarak sağlamayı hedeflemiştir. Bu başvuru ile Çin'in Dünya piyasalarında adı artık Çin tehdidi olarak anılmaya başlanmıştır.

1980'lerin başından beri Çin çeşitli yöntemler uygulamış, büyük ölçüde insan, maddi ve finans kaynağını bir araya getirerek, demiryolu, karayolu, havaalanı, telekomünikasyon, elektrik enerjisi, su rezervi gibi temel tesislerin inşasını gerçekleştirmiş, yabancı işadamlarına yatırımda bulunmak için ortam yaratmıştır. Bununla birlikte, Çin yatırımlarının esnek ortam da karşılıklı düzenlemeye gidilmiş, sırasıyla beş yüzden fazla yasa ve düzenleme ilan edilmiştir. Otuz'dan fazla ülke ile yatırım koruma anlaşması imzalamıştır. Çin'e gelen yabancı işadamlarına yasal dayanak ve güvence sağlanmıştır. Yabancı sermayeden yararlanarak enerji kaynaklarının, ulaşımın, telekomünikasyonun ve hammadde endüstrisinin imkanlarını geliştirmiştir. Dış yatırımcı Çin pazarı ile kar sağlarken devlete ait bir dizi eski kuruluşlar da teknolojik açıdan yenileme şansı bulmuştur.¹⁰²

Ülkenin Dünya Ticaret Örgütüne girebilmesini sağlayan en önemli faktör uygulanan ekonomik reformların başlıca hedeflerinden biri olan yabancı yatırım desteğidir. Ülke içinde uygulanan para politikalarında büyük değişikliklerin olamaması yabancı yatırımcılar için güven kaynağı olmuştur.

1996-2000 döneminde Çin'in hedeflediği ekonomik reformları şöyle özetleyebiliriz,¹⁰³

¹⁰² Karaca, s:74

¹⁰³ Qin, s:97

- Modern bir işletme sistemi kurulacak ve devlete ait işletmelerin ıslahı ve geliştirilmeleri sağlanacaktır. Bu reformlar, mülkiyet haklarının rasyonelleştirilmesi, hükümet ve işletmeler arasındaki görev ve sorumlulukların ayrılması ve devlete ait işletmelerle bağımsız karar alma yetkisi verilmesi yoluyla bunların kendi karları veya zararlarından sorumlu olan, piyasadaki rekabette önemli rol oynayan, bağımsız olarak yönetilen, kendi kendini idare eden tüzel kişilikler haline getirilmesi amaçlanmaktadır. Devlete ait işletmeler ayrıca devlete ait kıymetlerin değerinin korunması ve artırılması sorumluluğunu da üsteleneceklerdir.

- Birleşik, açık, rekabetçi ve düzenli piyasa sistemi geliştirilecek ve desteklenecektir. Emtia piyasaları özellikle üretici malları piyasalarının geliştirilmesinde etkin bir şekilde devam edecektir. Hisse senetleri ve tahviller dahil olma üzere devredilebilir mali araç borsaları yanı sıra, teknoloji, işgücü hizmetleri, bilgi ve gayrimenkul borsalarının geliştirilmesine hız verilecektir. Yatırım ve fonların dolaşımına ilişkin yöntemler yeni reformlara tabi tutulacaktır.

- Kişisel gelir dağılımının düzenlenmesi ve ücret ve sosyal güvenlik sistemleri reformunun derinleştirilmesi ve gerek işveren, gerekse de işçi için serbest istihdam seçiminin aşamalı olarak gerçekleştirilmesi, ücret ayarlamaları dahil olmak üzere her işletme, kurum ve hükümet organının özelliklerine uygun ücret sistemleri oluşturulacaktır. İşsizlik ve emeklilik sigortası ve sağlık hizmetlerini kapsayan yeni bir sosyal güvenlik sistemi kurulacak ve geliştirilecektir. Kentlerde ve kasabalarda konutların ticarileştirilmesinin aşamalı olarak gerçekleştirilmesi amacıyla konut sisteminin ıslahı hızlandırılacaktır.

- Hükümet sorumlulukları ve görevlerinin dönüşümü hızlandırılacak ve devletin makro düzenleme kabiliyetinin güçlendirilecektir. Hükümet ve işletmelerin rolleri birbirinden ayrılacaktır. Hükümetin sorumlulukları ve görevleri büyük ölçüde genel planlama, politika kararları, bilgi ve yönlendirme, örgütsel eşgüdüm, hizmet, inceleme ve denetimin sağlanmasını kapsayacaktır. Planlama, maliye, bankacılık ve bazı uzmanlaşmış kurumlarda kullanılan idari mekanizmanın ıslahına devam edilecek, denetleme ve ekonomik denetim yoğunlaştırılacak ve buralarda kullanılan bilimsel makro kontrol sistemi ve yöntemleri genişletilecektir.

- Dış dünyaya açılma daha fazla genişleyecektir. Dış dünyaya açılmanın kapsamı, çok düzeyli, çok kanallı ve çok yönlü bir açılma modeli oluşturulması amacıyla genişletilecek ve çeşitlendirilecektir. Yatırım ortamının daha fazla geliştirilmesi, yabancı sermaye, kaynaklar, teknolojiler ve yönetim deneyiminden daha fazla ve daha iyi kullanılması ve yabancı yatırımcıların yasal hakları ve çıkarlarının garanti edilmesi için daha fazla esneklik getirilecektir. Dış ticaretin daha fazla çeşitlendirilmesi ve ihracata dönük ekonominin geliştirilmesi için uluslararası pazarlar etkin bir şekilde açılacaktır.

- Bir sosyalist piyasa ekonomisi sisteminin oluşturulmasının yönlendirilmesi, ileriye sevk edilmesi ve garanti edilmesi ve her türlü reformun pürüzsüz bir şekilde ilerlemesi için yasaların daha iyi şekilde kullanılması amacıyla yeni mevzuat oluşturma süreci hızlandırılacaktır. Bu şekilde, Çin'de bir sosyalist piyasa ekonomisi bu yüzyılın sonuna kadar büyük ölçüde yerleşmiş olacaktır.

Çin'in ekonomisindeki gelişme oranları göz önüne alındığında Çin'in hedeflediği ekonomik reformlar büyük anlamda gerçekleştirdiği sonucuna varılabilir.

2.5.2. Dünya Ticaret Örgütünün Çin Ekonomisine Etkileri

1948 tarihli Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşma'sının (GATT) yirmi üç imzacısında biri olan Çin yaşadığı 1949 devrimi ile 1986 yılına kadar çok taraflı ticaret sisteminin dışında kalmıştır.

Çin, ekonomisini 1970'li yılların sonlarında itibaren dış ülkelere açmış Tayvan'ın IMF ve Dünya Bankası üyeliğini onaylamıştır.

1980 ve 1990'larda hızlı ekonomik büyümesini devam ettirmek amacıyla daha fazla reform yapmaya, ticari çıkarlarını korumaya ihtiyaç duyan Çin bu hedeflerinin önündeki engelleri ortadan kaldırıp dış ülkelere gelecek teşviklerin önemini farkına varmış ve dünya ticaret örgütüne katılma konusunda isteğini arttırmıştır. 1986 yılında GATT sekreteryasına aktif taraf statüsünü devam ettirebilmek amacıyla yeniden başvurmuştur.

Çin'in yaptığı başvuruyu incelemek üzere oluşturulan çalışma grubu toplantıları 2000 yılında yoğunluk kazanmış 17 Eylül 2001 tarihinde yapılan en son toplantı ile yaklaşık 15

yıllık süre sonunda Çin'in Dünya Ticaret Örgütü katılımı ile ilişkili müzakereler tamamlanmıştır.

Dünya Ticaret Örgütü'nün Aralık 2001 tarihinde Katar'ın Doha kentinde yapılan toplantısında Çin Halk Cumhuriyeti'nin üyelik başvurusu oylanarak kabul edilmiş, ve Çin delegasyonu 11 Aralık 2001 tarihinde Dünya Ticaret Örgütü üyelik antlaşmasını imzalayarak örgütün 143'üncü üyesi konumuna gelmiştir. Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne kabulünün önemli etkileri olması beklenmektedir. Dünya Ticaret Örgütü üyesi ülkeler açısından bakıldığında Çin'in örgüte girmesi ilk olarak Çin pazarının serbestleşmesi sonucu ile ortaya çıkacak olanaklar açısından çok önemlidir.

Dünya Ticaret Örgütü'nün ayrımcı muamelede bulunmama ve ulusal muamele prensibi gereğince yabancı sermayeli şirketlerde dahil olmak üzere Çinli firmalar ile yabancı firmalara eşit muamelede bulunulacak, çifte fiyat uygulaması ortadan kaldırılacaktır. İkinci önemli nokta ise Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne üyeliği yabancı yatırımlar için güven yaratacak bunun yanında Çin ekonomisi daha hızlı büyüyebilecektir.

Çin, Dünya Ticaret Örgütü yükümlülükleri çerçevesinde bir çok taahhütte bulunmuştur. Taahhütlerin yerin gelmesiyle Çin pazarından beklenen hem ticaret rejiminin daha şeffaf hem de pazarın bugünkünden daha açık olacaktır.

Çin'in Dünya'ya Entegrasyonu ve Tavizler

Dünya ekonomik sistemine daha hızlı entegrasyonu sağlayabilecek bu hedefler için Çin bir takım tavizlerde bulunmuştur. Bu tavizler ana hatlarıyla şunlardır:¹⁰⁴

- Dünya Ticaret Örgütü tüm üyelere eşit muamele sağlanacak tüm yabancı kişi ve kuruluşlar ticaret hakları açısından eşit olacaktır.
- İç pazar ve ihracata yönelik üretilen ürünler için ikili fiyat uygulaması ve diğer ayrımcı uygulamalar kaldırılacaktır.

¹⁰⁴ Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, **Dünya Ekonomisinin Yeni Sorunu: Çin Tehdidi**, Ajans-Türk Basın ve Basım A.Ş., Ankara, 2004, s:23

- Bazı madenler, tütün, tahıllar ve akaryakıt gibi belirli ürünlerde devlet monopoli devam ederken halihazırda yabancılara kapalı olan diğer alanlar açılacaktır.
- Üyeliği takip eden ilk 12 yıl içerisinde Çin menşeli ürünlerin Dünya Ticaret Örgütü üyesi ülkelerden herhangi birinin iç pazarına zarar vermesi veya zarar verme tehlikesi bulunması durumunda özel geçiş dönemi korunma tedbirleri ilgili ülkelere uygulanabilecektir.
- Gümrük tarifeleri belirli bir takvime göre azaltılacaktır. İndirimlerin büyük bir bölümü, 2004'e kadar, diğerleri ise 2010'a kadar yapılacak olup, tüm tavizlerin tamamlanmasında sonra tarım ürünlerinde ortalama vergi %15'e sanayi ürünlerinde ise %8.9'a düşecektir.
- Çin tarım ürünlerinde ihracat sübvansiyonu vermeyecektir. Diğer sübvansiyonlar da ürün değerinin %8.5'ini geçmeyecektir.
- Tekstil sektöründe 31 Aralık 2004 tarihinde tüm Dünya Ticaret Örgütü üyesi ülkelerin kotaları kaldırmaları ile beraber Çin'e uygulanan kotalar da kaldırılacak, ancak 2008'e kadar Dünya Ticaret Örgütü üyesi ülkelerde Çin menşeli ürünlerin zarara neden olması durumunda özel önlemler uygulanabilecektir.
- Hizmet ticaretinde verilen tavizlerin en önemlileri, telekom, bankacılık ve sigortacılık sektörlerindedir. Telekom hizmetlerinde, üyeliği takiben yabancı servis sağlayıcı firmalar Çin firmaları ile ortak yatırım yapabileceklerdir. Ancak, yabancı hisseleri %25'i geçmeyecektir. Üyeliği takiben ilk yıl içerisinde bu oran %35'e çıkartılacak ve servis verebilecek servis sayısı artırılabilecektir. Dördüncü yıl içerisinde yabancı sermaye payı %49'a çıkarılabilecek ve beşinci yıl içerisinde servis alanlarını sınırlayan tüm coğrafi sınırlamalar kaldırılacaktır. Bankacılık hizmetlerinde, üyeliğin ilk yıllarında yabancı finans kuruluşları müşteri kısıtlaması olmaksızın döviz ile işlem yapabileceklerdir. Beşinci yıl içerisinde yabancı kaynaklar Çin vatandaşlarına gerek döviz gerekse Rmb servisi verebileceklerdir. Sigortacılık hizmetlerinde, hayat sigortası dışındaki sigorta çeşitlerinde %51'e varan yabancı hisseli ortaklıklar kurulabilecektir. Üyelikten iki yıl sonra yabancılar %100 hisseye sahip olabileceklerdir. Yabancı hayat sigortası şirketleri üyeliğe geçiş ile birlikte %50 hisseli ortaklıklar kurabileceklerdir. Büyük finansal riskler, reasürans sigortalarında üyelikle beraber

%50 ortaklık kurulabilecek, üçüncü yıl içerisinde % 51, beşinci yıl içerisinde % 100 yabancı sermaye olabilecektir.

- Turizm, eğlence ve taşımacılık hizmetlerinde üyeliği takip eden üç ile beşinci yıllar içerisinde % 100 yabancı sermayeli firmaların kurulmasına izin verilecektir.

Çin'in Tavizlere Uyumunda Mevzuatından Kaynaklanan Sorunlar

Çin genel anlamda mevzuatından kaynaklanan, yabancılar ve ticaret ile ilgili konularda şeffaf olmayan bir ülke olarak kabul edilmesi verdiği tavizler yanında bazı sorunları beraberinde getirmektedir. Bir ithalat ya da yatırım söz konusu olduğunda daha önce maliyete dahil edilmeyen, zaman zaman yerel yönetimlerden de kaynaklanan bazı masraf kalemlerinin ortaya çıkması, yeni yasal düzenlemelerin zaman zaman geriye doğru işletilmesi özellikle Dünya Ticaret Örgütü üyeliğinden önce sık rastlanan durumlardır. Ancak Çin makamları bir genelge yayınlayarak bundan sonra MOFTEC Gazetesinin uluslararası dış ticaretle ilgili alınan bütün kararları yayınlayacağını ve sadece yayınlanmış kararların uygulamaya konacağını açıklamıştır. Ancak zaman zaman şeffaflık konusu ile ilgili şikayetler devam etmektedir.¹⁰⁵

Dünya Ticaret Örgütü üyeliğinden önce Çin, standartları ve malın içermesi istenen asgari teknik özellikleri ithalatı engelleyici bir unsur olarak uygulayabilmekte idi. Sanayi ürünleri için ithalat öncesi istenen kalite ve standart belgeleri pek çok kalemde dünyanın en yüksek standartları olarak addedilen Japon standartlarına tekabül etmektedir. Kalite onay işlemleri uzun sürebilmekte ve yeterince şeffaf olmayabilmektedir. İç piyasayı korumayı ve bazı ürünleri ithalatını önlemeyi amaçlayan bu uygulama Çin'in uyguladığı en güçlü tarife-dışı engeldir. Standartlar ulusal düzeyde aynı olmayıp eyaletler bazında farklı olabilmektedir. Standartlar kamuya duyurulmadan kısa aralıklarla değiştirilebilmekte ve önceki standartlara göre hazırlık yapan firmalar önceden planlanmayan maliyet kalemleri ile karşı karşıya kalmakta ve ciddi zararlara uğrayabilmektedir. Bu konuda da Dünya Ticaret Örgütü üyeliğinin ardından olumlu yönde değişiklikler beklenmektedir.¹⁰⁶

¹⁰⁵ DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Raporu), s:6

¹⁰⁶ DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Raporu), s:7

Dünya Ticaret Örgütünden Sonra Beklentiler

Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne üyeliği, anılan ülkenin yapısal reform sürecinde ve global ekonomiye entegrasyonunda tarihi bir adım teşkil etmektedir. Dünyanın en fazla nüfusuna sahip olan bu ülke kendini ilk kez dış dünyanın ticari kurallarına tabi kılmaktadır. Bu durum ülkenin diğer ülkelerle ekonomik ilişkilerini doğrudan etkileyecektir. Üyelik sonrası Çin ekonomisinden beklenenlerin başında Deng ile başlayan ekonomik reformların hızlanması gelmektedir. Ticari anlaşmazlıklarda Çin üye ülkelerle eşit konumda olabilecektir.

Çin ekonomisi hakkında yapılan tahminler Çin'in 2010 yılında global hasıla üzerinde yapacağı etkinin %2'lik bir artış, uluslararası ticarete yapacağı etkinin ise %3'lük bir artış olacağını belirtmektedir.¹⁰⁷

Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne Üyeliğinin Ülke Ekonomisinde Yaratacağı Fırsatlar

Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne üyeliği yukarıda bahsettiğimiz taahhütler yanında elbette riskleri de barındıran fırsatlar da sunmaktadır. Bu fırsatlar şöyle sıralanabilir;¹⁰⁸

- Üyelik ile birlikte Dünya mal ve hizmet pazarında Çin'in ihracattan kaynaklanan bir rekabet artış olmasına rağmen Çin'e olan ihracat imkanları da artacaktır. Üyelik ile ticarete en çok kayırılan ülke statüsü kazanan Çin, ABD'nin engellemesi ile karşılaşmayacaktır.

- Çin Asya ülkeleri için bölgesel üretim üssü haline gelecektir. İthal aramalı ve hammadde kullanımının ucuzlaması, ucuz işgücü avantajı ile yabancı yatırımların artmasında etkili olacaktır. Bu durum hem işletmelerde uzmanlaşmayı hem de teknik yönetim kalitesinin artmasını sağlayacak, verimlilik kazançları sadece Çin'de değil Çin'e gelen ticaret ortaklarında da artacaktır. Bu durum Çin ekonomisine beklenen canlılığı kazandıracaktır.

- Dünya Ticaret Örgütünün resmi üyesi olması ile ticari yasaların çıkarılmasında bizzat katılabilecek ve yasal haklarını koruyabilme hakkına sahip olacaktır. Uluslararası

¹⁰⁷ "Çin Halk Cumhuriyetinin Dünya Ticaret Örgütü'ne Üyeliğinin Getirdikleri", **Ekonomik Forum Dergisi**, Mart 2004, s:48-59

¹⁰⁸ Yang, Y., "China's Integration Into The World Economy : Implications for Developing Countries", **IMF Working Paper, 2003**'den Aktaran Arısoy, Bayar, Soranlar, s:8

alandanda yaşanan ticari anlaşmazlıklar Dünya Ticaret Örgütünü bünyesinde çözümlerek, adaletsiz yaptırımlara maruz kalmayacaktır.

- Çin'in Dünya Ticaret Örgütü bilgi teknolojileri anlaşmasına da taraf olması sebebiyle 2005 yılında bu sektördeki tüm tarifeleri kaldıracak olması ithal aramalarının Çin'de işlenmesini karlı hale getirecektir.

Çin'in Dünya Ticaret Örgütü üyeliğinin gelişmekte olan ve gelişmiş ülke ekonomilerine yansımalarını inceleyecek olursak Çin'in tarım alanında tarifeleri azaltması ve kotaları arttırması ithal tarım ürünleri talebini arttıracak ve bu durum gelişmekte olan ülkelere fırsatlar tanıyacaktır. Fakat üyelik içindeki en önemli tarife indirimi Çin içindeki en yüksek koruma altında olan otomobil ve ağır kimya sanayi ürünlerinde yapılacaktır. Yine bu durumda daha çok gelişmiş ülkelerin bu sanayi ürünlerinde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olması gelişmiş ülkelere fırsat sağlayacaktır.

Çin'in elektronik sektöründeki büyüme gelişmekte olan ülkeler için artık elektronik sektöründe uzmanlaşmış olduklarından Çin'den aramalı olarak daha ucuza tedarik edebileceklerdir.

Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne üyeliği Çin pazarının dışa açılması ile doğrudan yabancı yatırımların Çin'e gelmesi diğer gelişmekte olan ülkelerin aleyhine olacaktır. Çin'e gelen bu doğrudan yabancı yatırım artışının kalkınmakta olan ülkeleri nasıl etkileyeceği ise iki önemli faktöre bağlıdır. Birincisi yatırımların getirisi, ikincisi ise yabancı yatırımcıların talep ettiği risk primlerinin ne oranda değişeceği. Doğrudan yabancı yatırımların Çin'e etkisi bir alt bölümde Mc Kibbin ve Woo'nun "G-cubed" modelini esas alarak daha ayrıntılı şekilde anlatımı sunulacaktır.¹⁰⁹

Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne Üyeliği İle Birlikte Beklenen Etkiler

Son on yılı aşkın bir süre boyunca Çin'in mal ve hizmet ticareti, dünya ortalamasının iki misli hızla büyümüştür ve Çin'in, büyük ölçüde emek-yoğun mamullere dayalı olan ihracatı şu anda dünya ihracat toplamının %4'ünü oluşturmaktadır. Düşük ücretlerin Çin'e

¹⁰⁹ Arısoy, Bayar, Soranlar, s:9

uluslararası ihracatta sağladığı büyük rekabet avantajı öteden beri hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkelerde endişe uyandırmaktadır, Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne katılması ile de bu endişeleri artırmıştır.

Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliği ile birlikte beklenen etkiler bu bölümde UNCTAD'ın (United Nations Conference On Trade And Development-Birleşmiş Milletler Konferansı Ticaret Ve Kalkınma Raporu) 29 Nisan 2002 tarihinde yayınladığı rapor¹¹⁰, Mc Kibbin ve Woo G-cubed modeli ve genel denge modelinden yararlanılarak yapılan sayısal analizlerin sonuçları ile açıklanacaktır.

UNCTAD'ın yayınladığı raporda verim farkları dikkate alınmıştır. Rapora göre Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliği ile sağlayacağı avantaj çok fazla değildir. UNCTAD'in incelemesine göre Çin'in (giyim ve ayakkabı gibi) geleneksel emek-yoğun bazı mamullerde ve yüksek teknoloji içeren sektörlerin montaj sürecinde etkili rekabet gücü devam edecektir. Rapor'un bulgularına göre, Çin'in ihracat rekabetinden en çok etkilenecek ülkeler, Doğu Asya'daki ikinci kuşak yeni sanayileşen ülkeler ile Meksika ve Türkiye gibi orta gelir düzeyindeki diğer “gelişen piyasa ekonomileri” olacaktır.

Öte yandan, Çin'in DTÖ'ne girmesi başka ülkeler için birçok sektörde yeni ticaret olanakları getirecektir. Çin'in ithalatındaki artışların, tekstil, elektrikli ve elektrikli olmayan makineler ve taşıt araçları gibi orta düzeyde teknoloji içeren mamullerde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Rapora göre, Çin'in ithalatındaki artıştan en çok sanayileşmiş ülkelerle Doğu Asya'daki birinci kuşak yeni sanayileşen ülkeler yararlanacaktır. Afrika ve Latin Amerika'daki bazı ülkelerin de ana madde ihracatlarını artırarak yararlanması da mümkündür.

Rapor, çok hızlı bir liberalleşmenin Çin'in kamu işletmelerine sorunlar çıkarabileceğini belirtmektedir. 1990'lı yılların sonlarında bu işletmeler 83 milyon insanı (toplam istihdamın %12'sini) çalıştırmakta; millî gelirin %38'ini ve ihracatın %50'sini gerçekleştirmekte idi. Öte yandan, Rapor, bu işletmelerde "aşırı istihdam, yüksek stok

¹¹⁰ UNCTAD Raporu, “Dünya Ticaret Sistemi içinde Çin'in Önündeki Fırsatlar ve Güçlükleri Değerlendiriyor”, 29 Nisan 2002 Tarihli basın açıklaması, <http://www.unctad.org/sections/press/docs/pr0243tur.pdf>, 24 Temmuz, 2005

düzeyleri, düşük verim, düşük kapasite kullanımı ve eskimiş teknoloji" olduğunu kaydetmektedir. Tekstil ve otomobil gibi sektörlerin maruz kalacağı ağır bir şok, büyük boyutlu küçülme ile sonuçlanabilir ve bu durumu başka sektörlerde genişleme yoluyla telafi etmek güç olabilir. Doğrudan yabancı yatırımların geçiş sürecinde ihracatın geliştirilmesine katkı yaparak önemli bir rol oynaması beklenmektedir. Diğer gelişmekte olan bölgelerin aksine, geçen yıl Çin'e yönelen DYY artmıştır ve bu artışın büyük bir bölümü, uluslar arası üretim ağları çerçevesinde gerçekleşmiştir.

Çin'in ihracatında yabancı şirketlerin payı 1986'da sadece %2 iken, 2000'de %48'e yükselmiştir. Buna rağmen Rapor, çok uluslu şirketlerle ilgili abartılı beklentilere karşı uyarıda bulunmaktadır. Bu şirketlerin faaliyetleri büyük ölçüde, ihracat değerinin %50'sine kadar ulaşan boyutlarda ithalata bağımlıdır. Bunların yapmakta olduğu 20 milyar dolarlık kar transferleri, 2 milyar dolarlık ihracat fazlasını aşmaktadır. Karların yeniden yatırıma tahsis edilen 12 milyar dolarlık kısmı dikkate alınsa bile, yabancı şirketlerin Çin'in cari işlemler bilançosuna pozitif katkı yapmadığı ortaya çıkmaktadır. Her halükarda, ithalattaki hızlı bir yükselmeden kaynaklanacak istihdam açığının bu şirketler tarafından kapatılması pek muhtemel görünmemektedir. Bunun gerçekleşebilmesi için, 2005 yılına kadar ihracatın GSYİH'nin %40'ına ulaşması gerekir. Bu ise, diğer gelişmekte olan ülkelerden Çin'e büyük ölçekte sanai faaliyet kaymasını gerektirir, ve zaten rekabetin yoğun olduğu tekstil ve bazı elektronik ürün piyasalarının daha da dolup taşmasına yol açabilir. Rapor, Çin'in hem sanayileşme hem de dış dünyayla bütünleşme çabasında başarılı olabilmesi için bir dizi politika gereksediğini belirtiyor. Vasıflı işgücünü yeni imalat faaliyetlerine kaymaya teşvik etmek gerekmektedir. Hızlı ve sistemli bir teknolojik modernleşme süreci gerçekleştirmek ve bu arada ithal edilen ara mal ve parçaları giderek yerli mamullerle ikame etmek gerekmektedir. Hizmetler gibi iç piyasaya dönük sektörlerde daha fazla yeni istihdam yaratacak politikalar gereksenecektir. Hızlı sanayileşmeyi sürdürebilmek için işgücünün vasıflarını zamanla yükseltmek gerekecektir. Rapor, Çin'in bu stratejiye yönelecek başlangıç koşullarına sahip olduğunu ve bu doğrultuda bazı adımların atılmakta olduğu sonucuna ulaşmaktadır.¹¹¹

Çin'in kalkınma stratejisini yeniden oluştururken karşı karşıya kaldığı acil sorun, yeni koşullara yumuşak bir uyum sağlayabilmektir. Rapor, Çin'in döviz kuru yönetiminde özerkliğini korumasının, bazı sektörlerde sarsıntıları önleyebilmek için önem taşıdığını ileri

¹¹¹ UNCTAD Raporu, 2002

sürmektedir. Kaynak tahsisini bozmadan ve DTÖ'ne girerken üstlenilen taahhütleri ihlal etmeden bazı duyarlı sektörlerde meydana gelebilecek sarsıntıları önleyebilmek için, Çin'in gerektiğinde döviz kuru ayarlamaları ile vergileri bir arada kullanması yararlı olabilecektir.

Dünya Ticaret Örgütü üyeliğinin doğrudan yabancı yatırımların artışını sağlaması sonucunda UNCTAD verim farklılığı ve Çin'in çok hızlı liberalleşmesini veri olarak incelemiştir. Yatırımların getirisi ve yabancı yatırımcıların talep ettiği risk primlerinin değişmelerine bağlı olarak yapılan Mc Kibbin ve Woo G-cubed modeli ise üç senaryo altında Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne üyeliğini incelemiştir. Modelin sonuçlarına göre Dünya Ticaret Örgütü üyeliği sadece Çin'de yapılan yatırımların getiri oranını artırıcı etki yaparsa önemli bir doğrudan yabancı yatırım sapması görülmeyecek ve diğer ülkelerin GSYH'sında küçük etkileri olacaktır. Eğer üyelik yatırımların getirisini artırmanın yanı sıra Çin'in risk primini de düşürürse etkisi daha fazla olacaktır fakat hala çok büyük bir etki olmayacaktır. Ancak yatırım getiri artışı ve risk primi düşüşünün yanında önemli verimlilik artışları sağlanır ve Çin ve diğer Asya ülkelerinin verimlilik farkı artarsa Çin'in Dünya Ticaret Örgütü üyeliği bu ülkeleri olumsuz etkileyebilecektir. Araştırmaya göre bu son senaryonun gerçekleşmesi pek mümkün görülmemektedir, fakat Çin'in artan rekabeti ile karşılaşan ülkelerde verimliliklerini artırma çabası içine gireceklerdir.

Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne üyeliğinin etkilerine ilişkin olarak yapılan diğer sayısal analizler çoğunlukla genel denge modelinden yararlanmaktadır. Bu analizlerde daha çok reel ekonomiler üzerindeki orta vadeli etkiler üzerinde durulmaktadır. Kısa dönemli etkiler fazla vurgulanmamaktadır. Walmsey, Hertel ve Iancovichna'nın çalışmasına göre gelişmiş ülkeler ile Asya'nın görece olarak daha gelişmiş ülkeleri Çin'in Dünya Ticaret Örgütü üyeliğinden kazançlı çıkacaktır. Diğer taraftan az gelişmiş ülkeler Çin'in üyeliğinden az da olsa zarar görecektir. Yine aynı çalışmaya göre 2020 yılına kadar olan orta vadede, Çin'in Tayvan bölgesi dahil olmak üzere Dünya Ticaret Örgütüne üyeliği dünyanın geri kalanında %0.1 ihracat kaybına, %0.1 ithalat artışına yol açacaktır. Üyeliğin etki edeceği refah etkileri önemsenmeyecek kadar küçüktür. Aynı dönemde Çin'in GSYH, ihracat ve ithalatın sırasıyla %4.2, %17.6 ve %16.7 düzeyinde artması refah kazancının 10 milyar doları aşması beklenmektedir. Yine aynı dönemde Batı Avrupa'da Çin etkisiyle reel GSYH'nın %0,1 oranında azalması, ithalatın %0,2 artması ve refah artışının 4 milyar dolar civarında olması beklenmektedir. Afrika ve Ortadoğu'nun Çin etkisi sebebiyle reel GSYH, ihracat ve ithalat kaybının sırasıyla %0,2, %0,6 ve %0,4 dolayında olması, refah kaybının ise 1 milyar dolardan

az olması beklenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin kaybı büyük ölçüde ABD, AB ve Kanada'nın Çin'den yapılan tekstil ve hazır giyim ihracatındaki kotalarını kaldırmasından kaynaklanacaktır. Hesaplamalara göre tekstil ve hazır giyimdeki kotaların kalkması ülkelere maliyeti 4,6 milyar doları bulabilecekken, kota indirimi olmasaydı 1,7 milyar dolar civarında kazanç getirebileceği hesaplanmıştır.¹¹²

Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne katılmasının olası etkilerini genel denge modeli ile analiz eden bilimsel çalışmalar yukarıda da bahsettiğimiz gibi gelişmekte olan ülkelerin aleyhine olacak şekilde özellikle Güney Asya'daki düşük gelirli ülkeler aleyhine piyasa payında önemli artışlar sağlayacağı öngörülmüştür.

Çin'in katılımının düşük gelirli ülkelerin aleyhine olacağı argümanı tekstil sektörünün tümüne genellemek ve tek bir ürün olarak algılamak yanıltıcı olabilir. Her ülkenin ürettiği tekstil mamullerinin kalitesi ve markası hem ülke içinde hem de ülke dışında birbirinden farklılık göstermektedir. Ülkeler farklı mamullerde, farklı kalitelere veya aynı mamulün farklı markalarında uzmanlaşmış olabilirler. Bu nedenle Çin'in geleneksel emek-yoğun ürünlerde kısa ve orta dönemde gelişmekte olan ülkeler için büyük bir tehdit olacağı öngörüsü iki nedenden dolayı geçersiz görülmektedir.

Bunlardan birincisi, "Eğer Çin bütün her şeyi en ucuza yapıyorsa, bütün işler nihayetinde Çin'e kayacaktır, bugünün dünyasında sermaye ve teknoloji mobil olduğundan dolayı, firmalar emeğin en ucuz olduğu yere hareket ederler. Çin, hem ucuz işgücüne hem de teknolojik yönden zengin bir ülke olduğundan her şeyin üretiminde süper rekabetçi olabilir" argümanının yanlış anlamaya dayanmasıdır. Birincisi düşük ücretler düşük verimlilik ile beraber gitmektedir. Çin'in verimliliği yükseldikçe ya ücretler ya da döviz kuru yükselmek zorunda kalacaktır. Eğer en son teknoloji Çin'in ortalama verimini Amerika seviyesine çıkarırsa, dünyadaki bütün üretim Çin'e kayar ve sonuç olarak Çin'in işgücü fazlası ortadan kalkar ve ücretler artışa geçer. İkincisi, serbest ticaret mutlak üstünlüklerden ziyade karşılaştırmalı üstünlüklere dayanır. Çin, her şeyi gelişmiş ülkelere daha ucuza üretse bile hala emek-yoğun sektörlerde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olacaktır. Böylece, diğer ülkeler her zaman bir şeyde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olacaklardır. Çin'in ve gelişmekte olan ülkelerin emek-yoğun ürünlerinin yapısı her zaman aynı değildir. Çin, bazı geleneksel emek-yoğun ürünlerinin üretiminde işçilik maliyeti daha düşük olan ülkelere piyasa payını

¹¹² Arısoy, Bayar, Soranlar, s:11

kaptırmaktadır. Çin sanayileşmesini daha derinleştirdikçe, Çin'in ihracat yapısı daha teknoloji ve kalifiye-yoğun ürünlere yönelecek ve böylece bu ürünlerin üretimi azalacaktır. Uzun dönemde sanayinin sahiplik yapısındaki değişme ile birlikte üretimin yapısı da değişim gösterecektir; daha kalifiye yoğun, teknoloji yoğun mallar ihraç edilecektir. Tekstil ve hazır giyim gibi iki emek-yoğun kaleme baktığımız zaman, Çin'in hala bir çok ülkeye karşı ucuz ücret avantajı olmasına rağmen, bazı ülkelere karşı (Hindistan, Bangladeş ve Endonezya gibi) bu avantajını kaybettiği görülmektedir. Çin'in ihracat hacmindeki büyüme diğer ülkelerin aleyhine olacak şekilde meydana geliyor argümanı sabit-toplam ticaret yanlılığına dayanmaktadır. Gerçekte ticaret pozitif-toplam oyunudur; ne kadar fazla oyuncu varsa, ülkelerin aynı miktar emek ile daha fazla üretim yapmaları ve mal ve hizmetleri daha ucuza sahip olmaları için o kadar fazla fırsatlar ortaya çıkar.

Çin'in geleneksel emek-yoğun ürünlerde kısa ve orta dönemde gelişmekte olan ülkeler için büyük bir tehdit olacağı öngörüsünü geçersiz gösteren ikinci neden ise Çin'in ithalatındaki genişlemeden bir ülkenin fayda sağlayıp sağlayamayacağı, ilgili ülkenin ihracat yapısına, Çin'in ithalat yapısına ve Çin ile aralarındaki ticari ilişkilere bağlı olmasıdır.

Çin'in ihracatının artması hem rekabet etkisine hem de tamamlayıcı etkiye sahiptir. Çin'in ihracatının artmasının aynı malları üretin gelişmekte olan ülkelerin ihracatı ve yurtiçi üretimini artırması "rekabet etkisi" olarak adlandırılır. Çin'in ihracatı artıkça, gelişmekte olan ülkelere olan ithalatın artması ise "tamamlayıcı etki" olarak adlandırılır.

Çin sadece büyük bir üretici olmakla kalmayıp, aynı zamanda büyük bir piyasadır. 2003 yılında Çin'in toplam ithalatı %40 oranında büyümüştür. 2000-2003 yılları arasında, dünya ithalat hacmindeki artışın yaklaşık %35'i Çin tarafından sağlanmıştır. Çin ayrıca komşu Asya ülkeleri içinde lokomotif görevi görmektedir; Doğu Asya ülkelerinin 2003 yılındaki ihracat büyümelerinin %50'si Çin ile olan ticaret kaynaklıdır. Japonya'nın yakın zamanlardaki ekonomik durgunluktan çıkmasının nedeni Çin'e yapılan ihracat olarak gösterilmektedir. ASEAN (Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği; Brunei, Kamboçya, Endonezya, Laos, Malezya, Burma, Filipinler, Singapur, Tayland ve Vietnam) ülkeleri arasında üretim çeşitli aşamalarında uzmanlaşma görülmektedir. Bir üretim sürecinin nihai aşaması üzerine yoğunlaşmış montaj fabrikalarında üretim sürecinin emek-yoğun işlemleri yapılmaktadır. Çin ve Asya'nın diğer yeni sanayileşmiş ülkeleri gibi ucuz ücretlere sahip ülkeler, parça ve aksamların montajında uzmanlaştıkları görülmektedir. Buna karşın bölgenin,

Japonya, Tayvan, Singapur ve Güney Kore gibi daha gelişmiş ülkelerin çeşitli parçaların ve aksamaların üretiminde ve ihracatında uzmanlaştıkları görülmektedir. Çin, böylece montajını yapıp nihai ürün haline getirdiği ve uluslar arası piyasalara ihraç ettiği bu ürünlerin, parça ve aksamalarını temel olarak Japonya, Asya'nın yeni sanayileşmiş ülkeleri ve ASEAN'dan ithal etmektedir. Böylece bu üretim süreci sonunda, Çin'in ihracatı diğer ülkeler üzerinde "tamamlayıcı etki" yaratmaktadır. Bununla birlikte, Çin ve bu ülkeler arasında aynı nihai ürünlerin uluslar arası pazarlarda satılması konusunda rekabet yaşanmaktadır.

Özellikle Asya'daki daha gelişmiş yükselen piyasa ekonomileri Çin'deki ticari serbestleşme sürecinden iki yönden fayda sağlamaktadırlar. Çin, Asya'daki daha gelişmiş yükselen piyasa ekonomilerinden sadece nihai ürünleri ithal etmekle kalmamakta ayrıca ihraç ettiği sermaye ve yoğun malların girdilerini bu ülkelerden ithal etmektedir. Çin temel olarak geleneksel emek-yoğun ürünler ve montaj yoluyla üretilen teknoloji yoğun ürünlerde diğer gelişmekte olan ülkelerle üçüncü piyasalar, yani gelişmiş ülkeler piyasaları için rekabet etmektedir.

Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne katılımıyla birlikte, emek-yoğun montaj işlemlerinin ve hazır giyim gibi geleneksel emek-yoğun üretimlerin doğrudan yabancı yatırımlardaki artış sayesinde genişlemesi beklenmektedir. Çin sanayileşme stratejisini, parça ve aksamaların ve diğer ara mamullerin üretimindeki genişleme üzerine kurmuştur. Çin'in ticaret hacmindeki artış, teknoloji-yoğun malların parça ve aksam ihracattaki Asya'nın sanayileşmiş ve ASEAN ülkeleri üzerinde ve emek-yoğun ürünlerin üretimi için gerekli girdileri ihraç kapasitesine sahip Güney Asya ülkeleri üzerinde "tamamlayıcı etki" meydana getirecektir.

1998-1999 yıllarında Çin toplam parça ithalatının %18'ini Hong Kong ve Tayvan'dan, %22'sini Singapur ve G. Kore'den, %18.6'sını ASEAN ülkelerinden, %27'sini Japonya'dan, %0.04'ünü Güney Asya'dan ve %14'ünü dünyanın diğer ülkelerinden yapmıştır. 1998-1999 yıllarında, Çin'in tamamlanmış mamul ihracatının %27'si Japonya dışındaki yukarıdaki ülkeleri iken, tamamlanmış mamul ihracatının %9.7'si Japonya'ya ve %63'ü dünyanın diğer ülkelerine yapılmıştır. Başka bir deyişle, Çin Asya'nın diğer ülkeleri ile tamamlanmış malların uluslar arası piyasasında (kendi iç pazarlarından ziyade gelişmiş ülkelerin piyasalarında) rekabet etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÇİN'İN DÜNYA TİCARETİ İÇİNDEKİ BÖLGESEL GELİŞİMİ VE SAHİP OLDUĞU REKABET ÜSTÜNLÜĞÜNÜN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Çin'in dış ticaretinde sahip olduğu rekabet üstünlüğü yaratan kaynakların incelendiği ikinci bölümde bu avantajlarının DTÖ'ne üye olmasıyla artacağı belirtilmiş ve geleceğe ilişkin beklentiler arasındaki olumlu ve olumsuz görüşlere verilmiştir.

Bu bölümde ise Çin'in sahip olduğu yükselen ekonomik gücü ile bölgesel alandaki etkinliğini tarihsel olarak incelenecek ve katıldığı bölgesel örgütler üzerinde durulacaktır.

Çin'in bölgesel alanda hem ekonomik hem de siyasi bir güç olarak ortaya çıkması 1970'li yılların sonlarına dayanmaktadır. Bu nedenle bu yıllar içinde Çin'in bölgesel örgütlenmeler içinde yerini almaya başladığı görülür.

Ekonomisinin giderek güçlendiği 1980'lerde ise dünya ortalamasının üstündeki büyüme rakamları ile dikkat çekmiş ve "Çin Tehdidi" olarak görülmeye başlanmıştır. Günümüzde ise bu büyümenin gelecek yıllarda da sürüp sürmeyeceği tartışılmaktadır. Bu bölümde ise bu tartışmalara günümüzdeki dış ticaretindeki rekabet avantajı veri alınarak incelenecektir. Belirlenen kriterlerle, dış ticarete rekabet avantajının sürdürülebilirliği araştırılacaktır. Dış ticaretinde büyümesine etki eden yüksek katma değer yaratan sektörler, tasarruf ve yatırım rakamları ve tüketim malları başlığı ile büyümenin sürdürülebilirliği test edilecektir.

Bir ülkenin dış ticaretinde etkinliğinin bir diğer göstergesi olan pazar belirlemede etkinliği ve katma değer yaratan ürün ihracatının değerlerine baktığımızda rekabetinde etkinliğini uzun dönemde olumsuz etkileyeceği anlaşılmaktadır. Belirlenen diğer bir kriter ise dış ve iç yatırımlar, istihdamın sürdürülebilirliği, ülke içi fiyatlar ve enflasyon, sahip olduğu vergi sistemi, bölge ülkelerle olan ticaret yapısı ve parasının hareket hızıdır.

Bölümün girişinde belirtilen bölgeselleşme hareketlerinin bölge ülkelere etkileri yanında dünya ülkelere ve dünya ekonomisine etkileri ile bitirilecektir. Bu etkiler rekabetin

şiddetlenmesi açısından, teknolojik kapasite açısından, uluslararası standartlara uyum açısından, para sermaye akımları açısından, devletin ekonomiye müdahalesi açısından ve doğal enerji kaynaklarının etkinliği açısından olmak üzere altı başlık altında sunulacaktır.

3.1. Dünya Ticaretinde Bölgeselliğin Gelişimi Ve Çin

Dünya ticaret hacmi, İkinci Dünya Savaşından sonra, 1980'li yılların ilk yarısında, daralmıştır. 1984 yılından itibaren yeniden canlanmaya başlayan ticaret hacmi, 1995 yılında 1980 yılındaki seviyesinin yaklaşık 2,5 katına ulaşmıştır. Son yirmi yıllık dönemde, sanayileşmiş pazar ekonomileri dünya mal ticaretindeki hakim rollerini sürdürürken, Japonya'nın dünya ihracatı içindeki payı, Batı Avrupa ve ABD'nin aleyhine, belirgin bir şekilde artış göstermiştir.

Yine bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Meksika'nın oluşturduğu NAFTA'nın dünya ihracatı içindeki payında ciddi bir değişme görülmezken, Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerinin payının sürekli sayılabilecek bir artış içinde olduğu görülmüştür. Son yıllarda dünya mal ticaretindeki en dinamik gelişmelerin, 6 Doğu Asya Ülkesinin dış ticaretinde yaşandığı görülmektedir.

1971-82 döneminde dünya ticaretini, bölgesel düzenlemelere katılan ülkelerin sayısında meydana gelen artış ve petrol ihracatçısı ülkelere yapılan büyük çaptaki gelir transferi yönlendirmiştir. Batı Avrupa'daki bölge içi ticari ilişkilerin güçlenmesi, sanayi içi ticaretin sürekli bir şekilde artışı ile meydana gelmiştir. AT ülkelerinde sanayi içi ticaret oranı, dünyanın diğer yörelerinde olandan daha yüksektir. Diğer taraftan ara malı ticaretinin Batı Avrupa ülkelerinde karşılıklı olarak artması, güçlü Batı Avrupa pazarındaki sanayinin artan bölge içi bağımlılığını göstermektedir. Mal ve finans piyasaları, günümüzde ülkelerin sınırlarını aşip dünyayı ekonomik yönden kaçınılmaz biçimde bütünleşmeye doğru götürerek, ülke yöneticilerini, diğer ülkelerin karar vericilerinden bağımsız olarak karar alamaz bir duruma getirmiştir. Küreselleşme, ülke düzeyinde uygulanan içe dönük politikaların etkinliğini azaltmış, hatta karar vericileri radikal kararlar alamaz hale getirmiştir. Gelişen bu küreselleşme eğiliminin paralelinde, dünyanın çeşitli yörelerinde çok sayıda bölgesel bütünleşme hareketi ortaya çıkmaya başlamıştır. Ayrıca, bölgesel bütünleşmeler, bir üst aşamada, daha gevşek ilişkilerle de olsa, diğer bölgesel birliklerle bir üst bütünleşme hareketi içine girmeye çalışmaktadır.

Geleneksel dış ticaret teorisine göre, kaynakların en iyi kullanımını sağladığı için, dünya ölçeğinde serbest ticaret dünya refahı açısından birinci en iyi durumdur. Bununla birlikte, GATT'ın 24-a maddesi, katılımcı ülkelerin kendi aralarında serbest ticaret alanları oluşturabilmelerine izin vermiştir. Bu doğrultuda gümrük birliği, eğer serbest ticarete ulaşılamıyorsa, en iyi ikinci çözümdür. Herhangi bir tercihli ticaret anlaşması veya serbest ticaret alanı oluşturmadan da, ülkeler, uzak ülkelere ziyade, taşıma maliyetleri nedeniyle daha çok kendi komşuları ile ticaret yapmaktadır. Yapılan bölgesel düzenlemelerin ortaya çıkardığı sonuçların dışında, bölgelerin ekonomik gelişmişlik düzeyi ile, dünya ticaretinin yapısında bir bölgeselliğin gelişimi ortaya çıkmıştır. Batı Avrupa ve Asya'da ticaret yönelimli birçok ülke bulunması, bu bölgelerin bölge içi ticaret oranının yüksek olmasını kolaylaştıran bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, serbest ticaret anlaşmalarının sadece dünyanın aynı bölgesinde yer alan veya aynı alt bölgede yer alan komşu ülkeler arasında kurulabilmesi savunulmakta ve genellikle de öyle olmaktadır.¹¹³

Dünya nüfusunun hızla artması ve yaşanan küresel çevre problemleri, ülkelerin ortak hareket etmelerini ve ortak politikalar geliştirmelerini ve işbirliğini zorlamaktadır. Yaşanan küresel sorunlar tek bir ülkenin kendi başına üstesinden gelemeyeceği problemleri ortaya çıkarmıştır. Diğer taraftan, ülkeler, pazar ekonomisi ve serbest ticaretin önemini ve değerini giderek daha geniş çapta anlamaktadır. Bu nedenle, küresel bir dünya ekonomisi doğrultusundaki akımların giderek kuvvetleneceği akla yatkın gelmektedir. Günümüzdeki bölgesel ticari örgütler ve anlaşmaların kuruluş tarihi ve üye sayısı Tablo 46'da verilmiştir. 1960'lı yıllarda örgütlenmelerin arttığı yıllar olmuştur.

¹¹³ H.Nebioğlu, “**Bölgeselleşme Hareketleri Bağlamında 21.yy ‘da Türkiye’**”, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/nebioglu/bolge2.pdf>, Haziran, 2005

Tablo 46. Bölgesel Ticari Örgütler ve Anlaşmalar

ÖRGÜT	Kuruluş Tarihi	Üye Sayısı
<i>AET/Avrupa Birliği</i>	1958	15
<i>Avrupa Serbest Ticaret Birliği/ EFTA</i>	1960	7
<i>Latin Amerikan Serbest Ticaret Birliği/LAFTA</i>	1960	11
<i>Orta Amerikan Ortak Pazarı</i>	1961	5
<i>Arap Ekonomik Birliği Konseyi</i>	1964	11
<i>Orta Afrika Gümrük Birliği</i>	1966	6
<i>Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği</i>	1967	6
<i>Andean Paktı</i>	1969	5
<i>Güney Afrika Gümrük Birliği</i>	1969	9
<i>Batı Afrika Ekonomik Topluluğu</i>	1972	7
<i>Karayip Topluluğu ve Ortak Pazarı</i>	1973	13
<i>Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu</i>	1975	17
<i>Büyük Göller Ülkeleri Ekonomik Topluluğu</i>	1976	3
<i>Körfez İşbirliği Konseyi</i>	1981	6
<i>Orta Afrikalı Devletler Ekonomik Topluluğu</i>	1983	10
<i>Arap İşbirliği Konseyi</i>	1989	4
<i>Arap Magrip Birliği</i>	1989	5
<i>Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu</i>	1989	21
<i>Güney Koni Ortak Pazarı</i>	1991	4
<i>Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi /KEİB</i>	1992	11
<i>Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması/NAFTA</i>	1992	3
<i>Üçler Grubu</i>	1995	3
<i>Mercosul/Sur</i>	1995	4

Kaynak: “**Introduction: contours of Economic Development in the Asia-Pacific**”, sf:14’den Aktaran Deniz Ülke Arıboğan, “Asya-Pasifikte Örgütlenme Çabalarına Bir Örnek; APEC”, **Çin’in Gölgesinde Uzakdoğu Asya**, Der: Deniz Ülke Arıboğan, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2001, s:158-159

3.1.1. Bölgesel Bütünleşmelerin Ülkelere Sağladığı Ekonomik Refah

Asya’daki ülkeler, politika uygulamaları konusundaki önceliği, ithalat karşıtı politikalardan çok, kendi iktisadi kalkınmalarını realize etmek için, ihracat artırıcı politikalara yoğunlaşma konusuna verirken, kalkınmakta olan birçok ülkede sanayileşme, çok uzun süredir, ekonomik kalkınmanın vazgeçilmez bir aşaması olarak, ihracat fikrinden tamamen ayrı olarak ele alınmıştır. Bunun sonucunda, gelişmekte olan ülkelerde yüksek oranlı olarak ortaya çıkan ithal korumaları, firmaları, uluslararası rekabetten izole ederek, sınırlı büyüklükteki iç pazara dönük üretim yapmaya teşvik eder hale getirmiştir. Böylece, bu ülkelerde yerleşik birçok firma, büyük bir olasılıkla ülkenin mukayeseli üstünlüğü olmayan birçok sektörde ve küçük ölçekli olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. İktisadi olarak kalkınmış ülkelerde firmalar üretimlerini, büyük çapta rekabete açık olarak yapmaktadırlar. Diğer taraftan, sanayileşmiş ülkeler arasında sermaye hareketliliği ile firma içi ve sektör içi ticaret oldukça yüksektir. Sanayileşmiş ülkelerde firmalar, mühendislik ve bilim yoğun sanayi

dallarındaki üretim faaliyetlerine geçişi, büyük çapta sağlamıştır. Böylece, bilgi transferi veya parça veya komponent ticareti vb. şeklinde de olsa, firmalar arası işbirliği ve daha ileri noktada firma içi ticareti yoğunlaştırmaktadır. Dolayısıyla, bugün, ülkeler, mukayeseli üstünlüğe sahip oldukları malları üretme uğraş ve düşüncesinden uzaklaşmakta, firmalar ise, her yerde rekabet edebilecekleri ve gerekirse işbirliği yaparak pazarı paylaşabilecekleri ve hatta pazarda tek mal gibi görülen malların üretimini sayısal olarak veya komponent olarak paylaşarak, üretimde ihtisaslaşmaya yönelmektedir.

Bölgesel bütünleşme hareketlerinin yaşandığı yaklaşık 40 yıllık dönem, tarım ürünleri ve maden ihraç eden ülkeler arasında kurulan bütünleşmelerin fazla başarılı olamadığını ortaya koymuştur. Bu tür ülkelerin ihraç ürünleri, birbirinin rakibi durumundadır ve kendi ülkeleri yerine, diğer ülke pazarlarında rekabet etmektedir. Gelişmekte olan ülkeler, çok az çeşitlilikte bir ihracat yapısına sahiptir. Diğer bir deyişle, fiilen gerçekleşen ithalatları ile ihracatları yapı itibariyle birbirine benzememektedir. Sanayileşmiş ülkelerde ise, iç pazar, tarım ürünleri pazarı dışında, gümrük duvarları ile kapatılmamıştır. Buradaki hakim uygulama biçimi, devletler arası ilişkilerin değil, firmalar arası ilişkilerin ön plana çıkmasıdır.

Bölgesel bütünleşme eğilimleri, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, iç politika reformlarını gerçekleştirme arzusunun güçlendirmek, ticareti tek taraflı olarak liberalleştirmek ve belli bir makro ekonomik istikrar politikasını sürdürmek fikri ile birlikte de, ayrıca, hayat bulmaktadır.

Kalkınmakta olan 38 ülkede küreselleşme ve bölgesel liberalleşmenin aleyhine olarak artan koruma seviyesinin, en fakir nüfus grubunun gelir payının daha da azalmasına neden olduğu görülmüştür. Bölgesel bütünleşmelerin ticaret yaratıcı etkisi, eğer ticaret saptırıcı etkisinden fazla ise, bölgesel hasılayı artırmaktadır.

Bölgesel ticari düzenlemelerin, bölge dışına karşı oluşturduğu koruma engelleri düşük seviyeli ise, ticaret saptırıcı etki en az seviyede olmaktadır.

Özet olarak, bölgesel bütünleşmenin sağlayacağı refahı, bir bölgesel birliğe katılan ülke sayısının fazla olması, ülkelerin büyüklük özelliği taşınması, birbirlerini tamamlayan ülke olmasından çok, bu ülkelerin birbirleri ile rekabet eder durumda olmaları, üyelerin coğrafi yakınlığı, birlik öncesinde üyeler arasındaki ticaretin ve ekonomik ilişkilerin büyüklüğü,

birlik dışına karşı engellerin azlığı, üyelik öncesinde üye ülkeler arasında ticari engellerin fazlalığı gibi etkenler artırmaktadır.

Çin'in de içinde bulunduğu bölge olan Asya ve Pasifikte bütünleşmeler üç grupta incelenebilir; Bangkok Anlaşması (Bangkok Agreement), İktisadi İşbirliği İçin Güney Asya Birliği (SAARC-South Asian Association for Regional Cooperation) ve Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu (APEC-Forum For Asia-Pacific Economic Cooperation). APEC'e dahil ülkeler ise dört ayrı bölgesel birleşme içindedir; Güneydoğu Asya Milletleri Örgütü Serbest Ticaret Düzenlemesi (AFTA-ASEAN Free Trade Arrangement), Doğu Asya Ekonomik Birliği (EAEC-East Asian Economic Caucus), Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA-North America Free Trade Agreement) ve Avustralya-Yeni Zelanda Yakın İktisadi İlişkiler Ticaret Anlaşması (ANZCERTA Australia - New-Zealand Closer Economic Relations Trade Agreement). Biz bu anlaşmalardan ASEAN, APEC, ŞİU, BAOA ve ECO ilişkilerini inceleyeceğiz.

3.1.2. ASEAN (Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği)

Uzakdoğu'da önemli bir işbirliği örgütlenmesi olan Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) 8 Ağustos 1967'de Bangkok'ta, 5 üyenin Bangkok deklarasyonu'nu imzalamasıyla kurulmuştur. Bu beş ülke; Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur ve Tayland'dır. Bunun yanında 8 Ocak 1984' de Brunei Darussallam altıncı üye olarak Birliğe katılmıştır.

Örgütün kuruluş deklarasyonu olan Bangkok deklarasyonuna göre birliğin amacı şunlardır;¹¹⁴

- Ekonomik büyümeyi hızlandırmak, birliğin Güney Doğu Asya ülkeleri adı altında sosyal ve kültürel gelişimini sağlamak,
- Bölgesel barış ve tutarlılığı sağlamak,
- Ekonomik, sosyal, kültürel, teknik, bilimsel alanlarda karşılıklı yardımlaşmayı artırmak,

¹¹⁴ Dış Ticaret Müsteşarlığı, "Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği", www.dtm.gov.tr/DUNYA/ulus/67gdaubir.htm, Temmuz 2005

- Eğitim, teknik ve yönetim konularında araştırma olanaklarını desteklemek,
- Ülkelerin tarım ve endüstride daha etkin kullanımını sağlamak, ticareti geliştirmek, uluslararası mal ticaretini artırmak, ulaşım ve iletişim olanaklarını geliştirmek ve hayat standardını yükseltmek,
- Güney Doğu Asya çalışmalarını ilerletmek,
- Uluslararası ve bölgesel organizasyonlarla yakın ve faydalı işbirliği kurmak..

Endonezyanın başkenti olan Jakarta'da 7-9 Mayıs 1974'te yapılan başkanlar toplantısında Jakarta'nın, ASEAN Sekreterliği'nin çalışma yeri olmasına karar verilmiştir. 23-25 Şubat 1976' da Endonezya' da yapılan toplantıda genel sekreterliğin üye ülkelerin temsilcileri tarafından yıllık dönemler halinde yapılması kararlaştırılmış fakat Temmuz 1985'de Malezya'da Kuala Lumpur'da yapılan 18. başkanlar toplantısında genel sekreterliğin süresi 1986'nın Temmuzundan itibaren 3 yıl olmasına karar verilmiştir.¹¹⁵

1997'nin Şubat ayında Filipinlerde Manila'da yapılan ticaret konusundaki bir anlaşma üye ülkelerin ana mallarda, özellikle gıda ve enerjide birbirleriyle yardımlaşmasını, pazara destek vermesini ve hammadde kullanımını artırmasını öngörmüştür.

Bu anlaşmanın yanı sıra endüstriyel projeler konusunda Mart 1980'de Kuala Lumpur'da ve Haziran 1981'de Manila'da bir anlaşma imzalamıştır. Anlaşma bölgesel gerekli ürünlerin talebini karşılamak için büyük çapta endüstri projelerinin oluşturulmasına bir çerçeve sunmaktadır. Şu anda var olan proje Endonezya ve Malezya'daki üre gübresi projesidir.

Anlaşma göre üye ülkeler farklı ürünlerini üretecek ve bunların değişimini sağlayacaktır.

Avrupa Ekonomik Topluluğu ile arasında ticari ve ekonomik ilişkiyi artırmak için 7 Mart 1980'de ASEAN, bir ekonomik işbirliği anlaşması imzalamıştır. Başka bir ekonomik

¹¹⁵ Dış Ticaret Müsteşarlığı, "Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği" Raporu, s:5

işbirliği anlaşması da Kanada ile 25 Eylül 1981'de imzalanmıştır. Anlaşmaya endüstriyel, ticari ve kalkınma işbirliği ile teknoloji transferini sağlanacaktır.

Ocak 1992'de Singapur'da yapılan dördüncü ASEAN zirvesi, 15 yıl içinde ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi (AFTA)'nın kurulması kararlaştırılmıştır. Bu zirvede karara varılan konulardan biri ASEAN ekonomik işbirliğini geliştirmeye yönelik çerçeve anlaşması, diğeri ise ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi için Ortak Efektif Tercihli Tarife (CEPT) Şeması Anlaşması olmuştur. Ortak Efektif Tercihli Tarife Anlaşması Ocak 1993' de işlemeye başlamıştır. Aralık 1992' de bu anlaşmaya dahil olan ve olmayan ürünlerin listesi ASEAN tarafından açıklanmıştır.¹¹⁶

1992'de yapılan bu zirve ile nükleer silahlardan arındırılan serbest bölgenin kurulmasını gerekçe göstererek Amerika Birleşik Devletleri üslerini kapatan Filipinlerin bu davranış ve diğer güç ile ilişki kurmanın tarafsızlık kuralı ile sınırlandırılması bölgedeki diğer güçleri bertaraf etme düşüncesinin harekete geçirilmesi olarak anlaşılabilir.

Tüm bunlarla birlikte, ASEAN, oluşturduğu ASEAN serbest ticaret bölgesi ile Avrupa Birliği yada NAFTA'ya (Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması) alternatif bir oluşum düzenlemek amacıyla görünmemektedir. Alternatif ekonomik bölge olmanın alt yapısına da sahip olmadığından bu çerçevedeki faaliyetlerini APEC içerisinde, yani daha geniş bir bölgede, daha gelişmiş ekonomiye sahip üyelerle yürütmekte ve aralarındaki ekonomik ilişkileri de 1998 yılının sonuna kadar Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ilkeleri ile uyumlu duruma getirme çabası göstermektedirler. Böylece ekonomik işbirliğini geliştirme amacı daha geniş bir çerçevede düzenlenirken, siyasi işbirliği amacı ASEAN bünyesindeki faaliyetlerde öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda ASEAN, güvenlik arayışı bulunan bir bölgesel örgüt olmaya doğru hızlı bir kayış ortaya koymaktadır. Örgütün Rusya ve Çin ile yakınlaşan ilişkileri de güvenlik endişelerinin bir uzantısı olarak değerlendirilebilir. Çünkü bu iki ülke dünya ticaretine açılmaları ve sistemsal değişikliklere gitmelerine rağmen geleneksel dış politikalarından kökten değişiklik yapmamışlardır.¹¹⁷

ASEAN ülkeleri açısından büyük öneme sahip Çin, dışı açılma politikasına 1979 yılında başlamış ve o tarihten itibaren Pasifik ülkeleri ile ilişkiler geliştirilmiştir.

¹¹⁶ Dış Ticaret Müsteşarlığı, "Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği" Raporu, s:5

¹¹⁷ Karaca, s:103

Çin,geleneksel “kara devleti stratejisi”nden , yine 1979 yılında,özellikle de Vietnam olayları sonrasında, “denizde de güçlü devlet stratejisi”ne yönelmiştir. Bu davranışta,SSCB önünde bir çeper oluşturma beklentisi de etkili olmuştur. 1980’lerde öncelikli ilişkilerini komşuları ile kuran Çin,Tayvan,Hong Kong ve Singapur’la ilişkilerini arttırmış, Burma devleti birincil önemde yer alır hale gelmiştir. Bu arada Endonezya,Filipinler ve Malezya’daki komünist partileri desteklemekten vazgeçmiştir. Bir yandan ASEAN üyeleri ile bağlar kurarken, diğer yandan da Vietnam’ın Kamboçya’dan çekilmesini desteklemiştir. 1991 yılından itibaren Çin, ASEAN’ın tüm ülkeleri ile diplomatik ilişkiler kurmuş ve bu Japonya ile ABD tarafından çok yakından izlenen ve endişe uyandıran bir politika olmuştur. Söz konusu endişe, Japonya’nın Çin’deki yatırımlarını arttırmasına yol açmış ve 1989’da 400 milyon dolar olan yatırımlar 1993 yılında 1,5 milyar dolara yükselmiştir. Japonya,bu yolla diğer yatırım yapan devletler gibi Çin’e yönelerek bu piyasada ekonomik ve siyasal etki alanları aramaya başlamıştır. Çin’in ASEAN üyelerine yönelik barışçı politikaları,iki taraf arasında sorunlar bulunmadığı anlamına gelmemektedir. Çin,Çin Denizi’nin güneyindeki adalar konusundaki saldırgan tutumu ve Birmanya üzerindeki baskısı ile ASEAN ülkeleri tarafından “endişe edilen ülkeler kategorisi” içerisinde değerlendirilmektedir.¹¹⁸

Bu çerçevede ASEAN ülkeleri, Çin ile ilişkilerinde zaman zaman Güneydoğu Asya’daki Amerikan etkisini azaltma perspektifine dayanarak hareket etmektedirler. Amerikan etkisini azaltmaya yönelik en önemli gelişme de, 1991-1994 döneminde Amerikan askeri gücünün bölgede %18 oranında düşürülmesi girişimi olmuştur. Bugün,ülkesi dışında bulunan toplam 117.400 Amerikan askerinin 79.400’ü Pasifik ve Uzakdoğu’da bulunmaktadır. Bu sayının daha da düşürülmesine ABD yönetimi yanaşmamaktadır. Zaten,William Clinton’ın Nisan 1996’da Japonya ve daha sonra Güney Kore’ye yaptığı geziler,Amerikan askeri varlığının devamına yönelik olmuştur. Bölgedeki Amerikan askeri gücünün yaklaşık 45.000’i Japonya’da bulunmaktadır. Bu konudaki ısrarın nedenlerini ise, ABD Savunma Danışma Ajansı başkanı General Patrick Hughes’ın, 6 Şubat 1997’deki açıklamasında bulunabilmektedir: “Çin,ekonomik,siyasal ve askeri kapasitesi ile 10-20 yıla kadar Amerikan çıkarlarına zarar verebilecek bölgesel bir tehdit olacaktır. Ayrıca,Çin’in kuracağı ittifaklar,onu daha da tehlikeli hale getirecektir.” ASEAN’ın Çin ve ABD ile tutarsız gelişen ilişkileri, aslında tarafların güçlerini birbirleri ile dengeleme beklentisinden kaynaklanmaktadır. ASEAN’ın bölgedeki askeri faaliyetlerine dahil olma arzusundaki ABD,

¹¹⁸ Beril Dedeoğlu, Uzakdoğuda ASEAN Çerçevesindeki Bölgesel Örgütlenmeyi Etkileyen Dışsal Faktörler”, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan98/uzakdou.htm>, Mayıs, 2005

APEC'in de ASEAN'ın ekonomik boyutu olması konusunda ısrarlı davranmakta ve APEC yolu ile ASEAN içerisinde yer almayı hesaplamaktadır. ABD,dünyanın bütününe yönelik olarak statükoyu korumak yerine,kurulmakta olan ilişkileri biçimlendirme politikası gütmektedir.Amerikan politikası, yeniden ve aşama aşama öncelikli çıkarları ile bölgedeki başlıca aktörlerle sürdürülecek bir diyalogun koşullarını hazırlamaya yönelmiştir. Örneğin, çok büyük olanakları seferber etmeksizin kendi çıkarlarını sürdürmek üzere,çok taraflı tartışmalardan yararlanmayı umabileceği bölgesel kuruluşların oluşmalarını desteklemektedir. Çünkü,ABD dış politikasına göre bölgesel rekabet ihtimali,tek tek devletlerin eylemlerinden daha büyük bir tehlike ortaya koymaktadır.¹¹⁹

Çin için ise ASEAN ülkeleri ile siyasi ve ekonomik işbirliği kurabilmek, bölgedeki Amerikan siyasi ve askeri gücünü indirtmeyi başarmak anlamını taşımaktadır. Amerikan askeri gücünün yurt dışında bulunan kesimin yarısından fazlasının Asya-Pasifik'te bulunması Amerika Birleşik Devletlerinin önümüzdeki 20 yıla kadar ekonomik, siyasi ve askeri anlamda Çin'in Amerikan çıkarlarına zarar verebileceği düşüncesindedir. Amerika Birleşik Devletleri açısından, Çin'in yeni ittifaklar kurması bu ittifaklarında günümüz şartlarında askeri gücün de önüne geçen ekonomik güçte odaklanması tehlikenin daha büyük boyutta gerçekleşmesi anlamına gelecektir.Amerika bölgeyi Çin tehdidine karşı silahlandırma yoluna gitse de, Singapur ve Malezya gibi nüfus yoğunluğu Çinlilerin elinde bulunan ülkeleri yinede Amerika'ya karşı ciddi muhalefet yapmaktadır. Amerika Birleşik Devletlerinin silah satışına rağmen ASEAN ülkelerinin oluşturmak istediği tarafsız silahlardan arındırılmış bölge düşüncesi bunun somut örneğidir.

2004 yılında Laos Demokratik Halk Cumhuriyetinin Başkenti Vientiane'de yapılan ASEAN zirvesinde tam 34 anlaşma imzalanmıştır. Bunların 20 tanesi ASEAN ülkeleri arasında yapılan anlaşmalardır. ASEAN, ayrıca Çin ile 4, Güney Kore ile 3, Hindistan, Japonya ve Rusya ile 2'şer, Avustralya ve Yeni Zelanda ile 1 anlaşmaya imza koymuştur.

Bu anlaşmaların en önemlisi ASEAN ile Çin arasında imzalanan ticaret anlaşması olmuştur. Bu anlaşmaya göre 2005 yılından itibaren imalat ve tarım ürünlerinde tarifeler kademeli olarak kaldırılmaya başlanacak ve 2010 yılında bir serbest ticaret alanı oluşacaktır. Şu anda Çin ile ASEAN arasındaki ticaret hacmi yıllık 100 milyar dolar seviyesindedir. Bu

¹¹⁹ Dedeoğlu, Beril, "Uzakdoğuda ASEAN Çerçevesindeki Bölgesel Örgütlenmeyi Etkileyen Dışsal Faktörler"

yapılan anlaşmaya bir de oluşacak olan büyük bir pazar açısından bakılacak olursak, bu anlaşma ile 1.4 trilyon dolarlık Çin ekonomisi ile toplam 1 milyar dolarlık ASEAN ekonomilerini bir araya gelecektir. Böylece toplam 2 milyara yakın nüfusa sahip dev bir pazar oluşmuş olacaktır.

Japonya, Güney Kore, Hindistan, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın katılması durumunda ise 3 milyarın üzerinde bir nüfus ve yaklaşık 9 trilyon dolarlık bir pazar söz konusu olacaktır

Bunun yanında ASEAN ülkelerini ilgilendiren bazı problemler söz konusu olabilmektedir. Bunlardan biri ASEAN üyesi ülkelerin bir kısmının Çin'in bölgedeki etkisinin bu kadar artmasından şikayetçi olmalarıdır. Ayrıca bölgedeki ülkeler, Avrupa ülkeleri kadar homojen olmaması, uzaktan birbirlerine çok yakınlanmış gibi görünse de aslında din, dil ve kültür olarak birbirinden çok farklı özelliklere sahip olmaları bu problemlerin kaynağını oluşturabilmektedir.

Başka bir problem ise ASEAN'ı oluşturan ülkelerin ekonomilerinin yapıları ve dolayısıyla bu ülkelerin ihtiyaçlarının ve hedeflerinin de birbirlerinden çok farklı olmasıdır. Buna örnek olarak Singapur'da kişi başına düşen GSYİH'nin 21 bin dolar seviyesindeyken bu rakamın Kamboçya'da sadece 310 dolar olması verilebilir. Bununla birlikte, bazı ülkeler arasında tarihten kaynaklanan düşmanlıklar söz konusudur. Bunun en büyük örneğini ise Çin ile Japonya oluşturmaktadır. Japonya'nın 2. Dünya Savaşı öncesinde ve savaş boyunca Çin'i işgal altında tutması ve bu dönemde yaşanan olayların Çin halkının hafızasında hala taze olması bu düşmanlığın kaynak noktası olmaktadır. Bütün bu sorunlar bölgesel entegrasyonun istenenden daha yavaş bir hızda gerçekleşmesine neden olabilir ama tamamen engel olmaları mümkün değildir. Çünkü daha önceden siyasi ilişkilerini geliştiren ülkelerin arasında sonradan ticari ve ekonomik ilişkiler de artarken, artık siyaset alanında anlaşmazlık olan ülkelerin arasında bile ticaretin ve yatırımların hızla artması mümkün olabilmektedir. Bu nedenle ekonomik ve ticari ilişkilerin gelişmesi için büyük bir potansiyelin mevcut olduğunun bilinmesi, siyasi alandaki sorunların çözümüne katkıda bulunmaktadır¹²⁰.

¹²⁰ Nick Beams, "Dünya Ekonomisi Büyüyor Ancak Dengesizlikler de Artıyor", Published by the International Committee of The Fourt International (ICFI), www.wsws.org/tr/2003/oct2003/nb-o16.shtm, 24 Temmuz, 2005

3.1.3. APEC (Asia-Pacific Economic Cooperation-Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği)

Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) 1989'da Asya-Pasifik ekonomilerinde oluşan karşılıklı bağımlılığa cevap vermek üzere kurulmuştur. APEC, serbest piyasa ekonomisinin bölgede yerleşmesini ve gelişmesini amaçlamaktadır. APEC'e üye ülkeler şu şekilde sıralanabilir; Avustralya, Brunei, Kanada, Şili, Çin Halk Cumhuriyeti, Hong-Kong, Çin, Endonezya, Japonya, Kore, Malezya, Meksika, Yeni Zelanda, Papua Yeni Gine, Peru, Filipinler, Rusya, Singapur, Milliyetçi Çin, Tayland, ABD, Vietnam.

APEC, hükümetler arası bir forum olup, dünyanın en büyük pazarında serbest piyasa kapitalizmini sorunsuz bir şekilde işler hale getirmeyi amaçlamaktadır.

Bilgi grubu olarak kurulan APEC, günümüzde bölgenin bütün ekonomilerini kapsamaktadır. 1993' de APEC' e üye ülkelerin ortak GSYİH'sı 13 trilyon dolar değerinde olmuştur. Bu rakam dünyanın yıllık toplam üretimin yarısıdır. Bunun yanı sıra APEC üyeleri dünya mal ticaretinin %41'ini gerçekleştirmektedirler.

APEC'in tarihçesine baktığımızda APEC'in 1990'lı yıllar boyunca gittikçe daha geniş çaplı bir entegrasyona doğru yöneldiğini gözlemek mümkündür. Kasım 1991'de Çin, Tayvan ve Hong Kong'un üye olmalarıyla 15 üyeli bir topluluk olan APEC'in 1991 yılında Seul'da yapılan toplantısında APEC'e bölgesel işbirliğinin maksimum fayda sağlaması için özel sektörün rolünün geliştirilmesi ve serbest pazar ekonomisinin uygulanması kararı alınmıştır. APEC üyeleri küreselleşen dünyada yer almak için açık bir bölgeselliği öngörmüşlerdir. APEC'in Seul'da yapılan toplantısında kabul edilen deklarasyonda üzerinde anlaşılan temel konular şu şekilde ifade edilmektedir.¹²¹

- Bölge Halklarının ortak faydasını sağlayacak biçimde büyüme ve kalkınmanın sürdürülmesi ve böylelikle dünya ekonomisinin büyüme ve gelişmesine katkıda bulunulması ,

¹²¹ Arıboğan, s:144-150

- Mal, hizmet, sermaye ve teknolojin akışının teşvik edilmesini de kapayacak biçimde, gittikçe artan karşılıklı bağımlılığın bir sonucu olan ekonomik kazanımların hem bölge hem de dünya ekonomisi için artırılması,
- Açık çok taraflı ticaret sisteminin Asya-Pasifiğin ve diğer ekonomilerin çıkarına uygun olacak biçimde geliştirilmesi ve güçlendirilmesi,
- Katılımcılar arasındaki mal ve hizmet alışverişinin önündeki engellerin uygulanabilir olduğu yerlerde ve diğer ekonomilere zarar vermeden, GATT (Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması) prensipleri ile uyumlu bir biçimde azaltılması.

Seul'daki kabul edilen deklarasyon bunların yanı sıra özel sektörün Asya-Pasifik'teki ekonomik dinamizmine olan önemli katkılarını tanımakta ve bölgesel işbirliğinin getireceği faydaları maksimum kılmak için serbest piyasa kurallarının uygulanmasını ve özel sektörün rolünün artırılarak teşvik edilmesini taahhüt etmiştir. Bakanlar düzeyindeki toplantılarında bir yıllık sürelerle yapılmasının da karara bağlandığı Seul toplantısı, APEC açısından önemli bir nokta olmuş ve liberal ekonominin işleyiş kurallarının APEC'in temel ilkeleri olacağı görülmüştür.¹²²

Örgüt içinde bahsedilen liberal işleyiş Seul'da yapılan toplantı ASEAN üyesi olan 6 ülke Brunei, Endonezya, Filipinler, Malezya, Singapur ve Tayland'ın Seul'da yapılan toplantı sonrası bir araya gelerek ekonomilerini bütünleştirme ve ortak bir pazar kurma konusunda anlaşmaları bu anlamda diğer önemli bir gelişme olmuştur. Bahsedilen bu girişim ASEAN ülkeleri açısından yeni bir dönem olarak görülmüş, bu girişim doğrultusunda üye ülkeler kendi aralarındaki tarifeleri 1998 yılında %20'den, 2008 yılında ise %5'den çok olmayacak biçimde indireceklerini taahhüt etmişlerdir.

Seul'da yapılan toplantıdan sonra 1995 yılında Osaka'da toplanan APEC ülkelerinin üçüncü ekonomi zirvesinde önceki yapılan toplantılarda alınan kararların hayata geçirilmesi görüşülmüştür. Toplantı sonucunda kabul edilen "Osaka Eylem Planı"nın birinci bölümünde ticaret ve yatırımda liberizasyon ve kolaylaştırıcı önlemler ele alınırken, ikinci bölüm enerji, taşımacılık, altyapı, küçük ve orta ölçekli işletmeler ve tarımsal teknikler konusunda ekonomik ve teknolojik işbirliğinin sağlanmasına değinilmiştir. Bu çerçevede Osaka Eylem

Planını uygulamak amacıyla APEC Merkez Fonuna bağlı bir ‘‘Ticaret ve Yatırımda Liberizasyon ve Kolaylaştırma Özel Hesabı’’ oluşturulmuştur. Uzun süreçte tam anlamıyla serbest ve açık ticaret yatırımın sağlanması amacıyla kullanılacak olan yöntemler şu şekilde sıralanmıştır;¹²³

- Bölgedeki gönüllü liberalleşme çabalarını desteklemek ve uyumlaştırmak,
- Liberalleştirme ve kolaylaştırma amaçlarını geliştirmek amacıyla kolektif girişimlerde bulunmak,
- Küresel ölçekli liberizasyonu uyaracak ve ona katkıda bulunacak önlemler almak.

Osaka’da ayrıca Dünya Ticaret Örgütüne geniş katılımın daha güçlü bir bölgesel işbirliği için ön şart olduğu vurgulanmış ve APEC’in WTO anlaşmasına bağlı kalacağı gösterilmiştir.

1997 yılında Asya Ekonomik Krizinin ortaya çıkması, Kasım 1997 yılında Vancouver’de yapılan toplantının gündemini oluşturmuştur. Bu toplantıda birlik üyelerinin krize karşı ortak çaba göstermesi karara bağlanmıştır. Toplantının en önemli ve dikkat çekici boyutu ise IMF’nin otoritesinin kabul edilmesi ile IMF ve Dünya Bankasının uygun gördüğü kurtarma programlarına tam olarak uyulması kararı olmuştur.¹²⁴

APEC’in pasif kaldığı Asya Ekonomik Krizi Tayland’da başlamış ve kısa sürede önce Filipinler ve Endonezya’ya sonra da Malezya’ya yayılmıştır. Yaşanan finansal kriz bu ülkelerin ve dünyadaki birçok ülkenin ekonomik aktivitelerini ciddi bir şekilde etkilemiştir. Firmaların işletme sermayesini finanse edememeleri, iflaslara ve GSYİH’larda ciddi düşüşlere neden olmuştur. Finansal sistemde devlet garantisi, yetersiz gözetleme ve yönetimlerden kaynaklanan yetersizlik devalüasyonun zamanında olmasını etkilemiş, bu da ihracatçı firmaların dünya piyasalarında dezavantajlı olmasına neden olmuştur. Bu krizde bir çok etken olmasına rağmen banka kredilerinin ağırlığı çok daha fazladır. Krize kadar yurtdışındaki

¹²² Arıboğan, s:144-150

¹²³ Apec Economic Leaders' Declaration For Action, Osaka-Japan, 1995,

http://www.apecsec.org.sg/apec/leaders__declarations/1995.html, 27 haziran, 2005

¹²⁴ Karaca, s:97

banka ve finans kurumları yüksek miktarda kredi vermişler, bankalarda yurt içindeki kuruluşlara yeterli inceleme yapılmadan kredi dağıtmışlardır. Herkes yüksek büyüme hızının ve karların sonsuza kadar devam edeceğini varsaymıştır. Tayland'da başlayan devalüasyon ise şaşırtıcı bir biçimde diğer ülkelere yayılmıştır. Tayland, Endonezya, Filipinler ve Malezya'daki para birimleri 1997 yılının ikinci yarısı ve 1998 Ocak ayında oldukça önemli bir biçimde değer kaybetmiştir.¹²⁵

1999'da Yeni Zelanda'da yapılan toplantının gündemi kriz yaralarını sarmaya çalışan yerel ekonomilerin gerekli reform ve liberizasyon programlarını sürdürebilmesinin önündeki engeller olarak belirlenmiştir. Toplantı sonrası açıklanan deklarasyonda APEC'in 2010 ve 2020 yılları arasında tam anlamıyla açık ve özgür pazar geçişi sağlanması açısından açık, şeffaf ve iyi düzenlenmiş piyasaların önemi vurgulanmıştır.

APEC içerisinde yeni endüstrileşen ülkeler grubunda olan Çin'in gelecekte dünyanın en büyük ekonomisi olması beklenmekte ve bu duruma bağlı olarak bu ülkenin umulan gelişmeyi göstermesi halinde Asya'nın ve hatta dünyanın ekonomisinin yapısını değiştirebileceği söylenebilir.

¹²⁵ Yüzbaşıoğulları A, Asya Ekonomik Krizi, Sebepleri Ve Sonuçları, <http://www.kho.edu.tr./yayınlar>'dan Aktaran Karaca s:98

Tablo 47. Büyüme Oranları

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
<i>Batı Ülkeleri</i>						
Kanada	4.1	5.5	5.2	1.8	3.4	2.0
Şili	3.2	-0.8	4.5	3.4	2.2	3.3
Meksika	5.0	3.6	6.6	0.0	0.7	1.3
Peru	-0.6	0.9	2.8	0.3	4.9	3.8
ABD	4.2	4.4	3.7	0.8	1.9	3.0
<i>Kuzeydoğu Asya</i>						
Çin	7.8	7.1	8.0	7.3	8.0	9.1
Hong Kong	-5.0	3.4	10.2	0.5	1.9	3.2
Japonya	-1.1	0.1	2.8	0.4	-0.3	2.4
Kore	-8.3	9.4	5.5	3.8	7.0	3.1
<i>Güneydoğu Asya</i>						
Brune	-4.0	2.6	2.8	3.0	3.2	3.6
Endonezya	-13.3	0.8	4.9	3.8	4.3	4.5
Malezya	-7.4	6.1	8.3	0.4	4.1	5.3
Filipinler	-0.6	3.4	4.4	3.0	4.3	4.7
Singapur	-0.9	6.9	9.7	-1.9	2.2	1.1
Tayland	-10.5	4.4	4.6	1.9	5.3	6.7
Vietnam	5.8	4.8	6.8	6.8	7.0	7.2
<i>Okyanus Ülkeleri</i>						
Avustralya	5.4	4.5	3.3	2.7	3.6	3.3
Yeni Zelanda	-0.2	4.0	3.9	2.5	4.3	3.5
Papau Yeni Gine	-3.8	7.6	-0.8	-3.4	-0.5	2.5
Rusya	-5.3	6.4	10.0	5.0	4.3	7.3
APEC	2.0	3.6	4.0	0.7	2.4	3.5
DÜNYA	2.2	3.1	4.0	1.4	1.7	2.7

Kaynak: APEC Economic Outlook, 2004, s:3,

http://www.apec.org/apec/news__media/2004_media_releases/181104_ecoutlookgrowth_downturn.html, 10 Temmuz, 2005

Tablo 47’de görüleceği gibi APEC üyesi ülkeleri büyüme oranı 1998 yılında 2003 yılına kadar 1998 ve 2001 yılları hariç, sürekli dünya büyüme ortalamasının üstünde değerlere sahiptir. 2002 yılında dünya büyüme ortalaması 1.7 iken APEC’in büyüme ortalaması 2.4, 2003 yılında ise dünya büyüme ortalaması 2.7 iken APEC’in büyüme ortalaması 3.5’tir. Bu yıllar içinde Batı Ülkeleri’nin büyüme oranlarına bakıldığında, ABD’nin 2002 yılı büyüme oranı 1.9 ile dünya ortalamasına yakın iken aynı yıl içinde Çin’deki büyüme oranının %8 olduğu görülmektedir. Kuzey Doğu Asya ülkeleri arasında büyüme oranlarına bakıldığında Çin en çok dikkat çeken büyüme değerine sahip ülke konumundadır. Dünya ortalaması 2003 yılında 2.7 iken APEC’İN büyüme oranı %3.5, Çin’in büyüme oranı ise %9’dur. 2003 yılında ABD dünya büyüme ortalamasının yaklaşık %10 üzerinde iken, Çin ekonomisinin büyüme oranının dünya büyüme değerinin yaklaşık 3 katı olduğu görülmektedir.

Tablo 48. Bazı APEC Ülkelerinde İşgücünün Sektörlere Göre Oranı,

<i>Ülke</i>	<i>Endüstri Sektöründeki İşgücü Oranı</i>	<i>Hizmetler Sektöründeki İşgücü Oranı</i>
<i>Avustralya</i>	21	74
<i>Kanada</i>	23	74
<i>Şili</i>	26	60
<i>Çin</i>	22	13
<i>Endonezya</i>	16	39
<i>Japonya</i>	31	63
<i>Malezya</i>	32	50
<i>Meksika</i>	25	53
<i>Yeni Zelanda</i>	23	68
<i>Peru</i>	19	76
<i>Filipinler</i>	16	45
<i>Rusya</i>	29	59
<i>Singapur</i>	29	71
<i>Tayland</i>	18	33
<i>ABD</i>	23	75

Kaynak: APEC Economic Outlook, 2004, s:79,

http://www.apec.org/apec/news_media/2004_media_releases/181104_ecoutlookgrowth_downturn.html, 10 Temmuz, 2005

APEC içindeki ülkeleri endüstri ve hizmet sektöründeki işgücü oranları açısından incelendiğinde, örgüt içinde hizmet sektöründeki işgücü oranının ortalaması %53, endüstri sektöründeki işgücü oranlarının ortalaması ise %23 olduğu görülmektedir. Bu rakamlar bize APEC üyesi ülkelerin işgücünün büyük çoğunlukla hizmet sektöründe istihdam edildiğini göstermektedir. Hizmetler sektöründe işgücü oranı olarak bakıldığında Çin'in %13 ortalama ile diğer ülkeler içinde en düşük değere sahip olduğu görülmektedir. Tablo 48'de Çin diğer APEC üye ülkeler ile karşılaştırıldığında endüstri sektöründeki işgücü oranı ise ortalamaya yakındır. Tablodaki verilmiş olan APEC ülkeleri içinde Çin endüstri sektöründe işgücü oranı olarak 10. sıradadır.

APEC örgüt içindeki ülkeler dengesi açısından incelendiğinde; Brunei, Papau Yeni Gine ve Filipinler gibi küçük ekonomilerin APEC içinde Amerika Birleşik Devletleri, Çin ve Japonya gibi büyük ekonomilerle aynı platformda olduğu görülür. Bu durum APEC'in hiçbir zaman Avrupa Birliği gibi bir bütünleşme ve derinleşme düzeyine sahip olamayacağını göstermektedir.

Asya'daki temel değişimleri Çin açısından incelediğimizde gerçekleşen toplumsal ve siyasal rol daha iyi anlaşılır. Bu değişimler şu şekilde sıralanabilir;¹²⁶

- Çin'in önemli rol oynadığı bilinen ulus devletten işbirliğine geçiş,
- Çin'in ekonomik reformları ile ihracata öncülük vermesi ile tüketici yönlendirilmesine doğru kayış,
- Batıdan etkilenmiş bir tarzdan, Asya tarzına geçiş,
- Hükümet denetiminden pazar yönlendirilmesine geçiş,
- Çin'in devam etmesi muhtemel görünen büyümesi, modernleşmesi tarım toplumundan telekomünikasyonun ve bilginin egemen olduğu bir yapıya geçişine bağlı olarak, köylerden süper kentlere geçiş,
- Yoğun işgücü gerektiren tarım ve imalattan, üretim ve hizmet sektöründe yüksek teknolojinin kullanılması aşamasına geçiş sonucu emek yoğun üretimden yüksek teknolojiye geçiş,
- Çin'deki tüm girişimcilerin %25'inin kadın olması yanında bu oranın gelecekte daha artacağı ve Asya'daki kadın girişimcilerin sayısının gittikçe artmasına bağlı olarak, erkek egemenliğinden kadınların yükselişine geçiş,
- Başta Çin'in yıllardır elde ettiği yüksek büyüme rakamları ile dünyanın dikkatini üzerine çekmesine ve Doğunun genel olarak yükselişe geçmesine bağlı olarak, Batı'dan Doğu'ya geçiş.

3.1.4. Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)

Şangay İşbirliği Örgütü 1996 yılında devletler arasında güvenlik alanında işbirliği çalışmalarının gündeme gelmesiyle oluşturulmaya başlanmıştır. Ancak 1997 yılından itibaren

¹²⁶ Arıboğan, s:144-150

aktif olan, şimdiki adıyla Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) adını alan, Avrasya'daki uluslararası örgütlerin en önemlilerindedir. Kurulduğu dönemde Şangay Beşlisi olarak adlandırılan ve Çin, Rusya, Kazakistan, Tacikistan ve Kırgızistan'dan oluşan bu örgüt, Özbekistan'ın da katılımıyla 7 Haziran 2001'de bugünkü yapısına kavuşmuştur.

Örgütün kuruluş amaçlarına bakıldığında, sınırdaş devletlerin güvenlik arayışlarının ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Ayrıca, ülkelerin kendi içlerindeki çeşitli siyasi ve etnik çatışmalar ile devletlerin bu sorunları izole etme çabaları, sınır güvenliği konusunda devletleri daha ciddi çalışmalar yapmaya yöneltmiştir. Rusya'nın Çeçenistan'a, Çin'in Doğu Türkistan'da Uygurlar'a, Orta Asya devletlerinin ise Türkistan bölgesindeki radikal dinci örgütlere ilişkin sıkıntıları, ülkeler arasındaki güvenlik işbirliği çalışmalarının önemli dinamikleri olarak göze çarpmaktadır. Bununla birlikte, ŞİÖ'de yer alan dünyanın iki önemli gücü Rusya ve Çin'in, tarihte aralarındaki sınıra ilişkin yaşadıkları sorunlar, 1969 yılında Rusya-Çin sınırının bulunduğu Ussuri nehri Damanski adasında, her iki taraftan toplam yaklaşık 900 kişinin ölümüyle sonuçlanan silahlı çatışmaya kadar varan sorunlar, daha sonra Gorbaçov dönemindeki "perestroyka" adı altındaki yeniden yapılanma siyaseti çerçevesinde 16 Mayıs 1991'de çözümlenmiş, geçmişte yaşananlar geride bırakılmış ve taraflar arasında imzalanan sınır anlaşmasıyla iki ülke arasında güvene dayalı işbirliği gelişmeye başlamıştır. Aralık 1991'de SSCB'nin dağılmasıyla iki devlet arasındaki sınırın Türkistan bölgesi tarafındaki kısmında üç yeni devletin uluslararası sisteme dahil olması, Çin'in bu genç devletlerle de sınırlar konusunda işbirliği çalışmalarına önem vermesine sebep olmuştur. 1990'lı yıllarda sınırlar konusunda diplomatik girişimler yapılmış ve sonuçlar alınmıştır. Özellikle, geçmişte hem Çin hem Rus imparatorluklarının genişleme sahasının kesişme noktasında bulunan Türkistan, zengin enerji kaynakları ve stratejik jeopolitik konumuyla her iki dev için de vazgeçilmez ve üçüncü bir güce bırakılmayacak kadar değerli olmuştur. Dolayısıyla, SSCB'nin dağılmasının ardından hem Moskova hem Pekin bu ülkelerin kendilerinden pek fazla uzaklaşmasına ve bu devletlerle ilişkilerinin kötüleşmesine izin vermemişlerdir.¹²⁷

Dünya çapında bir savaşın çıkmayacağı ve Çin'in yüksek işgücü hesapları göz önüne alınarak 1980'de yapılan 70 yıl sürecek olan "Üç Aşamalı Bir Milli Kalkınma Stratejisi" görüşü ortaya konmuştur. Ortaya konan bu görüş 1987 yılında yapılan komünist partinin 13. kongresinde kabul edilmiştir. Birinci aşama 1980 ve 1990 yıllarını kapsayacak, Çin'in kişi

¹²⁷ Özdağ, Göka, s:44

başına GSYİH oranı bir kat artarak 250 dolardan 500 dolara, halkın yaşam standardı açlık seviyesinden doyum refah düzeyine gelecekti. İkinci aşama 1990 ve 2000 yılları arasında yayılacak GSYİH oranı bir kat daha artarak 1000 dolara, halkın yaşam standardı küçük refah düzeyine ulaşacak, Çin dünyanın önde gelen ülkeleri arasında olacaktır. Üçüncü aşama 30-50 yıl alabilir ev 2050 yılına kadar uzanabilirdi. Bu son aşamada Çin nüfusu 1.5 milyar olursa kişi başına GSYİH 4000 dolar düzeyini bulacaktır.¹²⁸

Çin her şeyden önemli gördüğü Milli kalkınma stratejisini gerçekleştirmek için başta dış ticaret ortaklarının %70'inin yer aldığı Pasifik ve Orta Asya olmak üzere, uluslar arası barış ve toplumsal istikrar programına ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle Çin dış politikası da bu kalkınma planına uygun olarak hareket etmiştir. Ordu da bu kalkınma planının gerçekleşmesi için bir Askeri Dış İlişkiler Politikası geliştirmiştir.

Çin, bölge güvenliğinin sağlanması için diğer güçlerle, APEC, ASEAN, ARFE gibi ekonomik ve güvenlik forumları oluştururken Japonya, Hindistan, Vietnam ve Güney Doğu Asya'nın diğer ülkelerle var olan sınır sorunlarını ekonomik işbirliğini ön planda tutarak geçici olarak askıya almıştır. Sınır bölge güvenliğini sağlayabilmek için Rusya, Kazakistan ve Tacikistan ile tarihten kalma sınır sorunlarına barışçı bir yaklaşım geliştirmeye çalışmış, 1996 yılında da bu ülkelerle Şangay Beşlisi adında bir örgütlenme oluşturmuştur. Bu örgüt 2001 yılında Özbekistan'ın da katılımıyla Şangay İşbirliği Örgütü adını almıştır ve günümüzde Çin'in öncülüğündeki Şangay İşbirliği Örgütü uluslararası alanda yakından takip edilmeye başlanan ve Asya kıtası ve dünyada önemi gitgide artan bir örgüt haline gelmiştir.

Rusya ve Çin, 1990'ların başından itibaren birbirleriyle yakınlaşma sürecini, aralarında imzaladıkları çeşitli anlaşmalar çerçevesinde hep ileri doğru taşıyarak ortak hareket noktasına ulaşmıştır. 23 Nisan 1997 tarihinde Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Boris Yeltsin ve Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin'in Moskova'da imzaladıkları "Dünyanın Çok Kutuplu Hale Gelmesine İlişkin Ortak Deklarasyon"unun, Şangay İşbirliği Örgütü'nün günümüzde yaptığı çalışmalarda da göze çarpan önemli bir kaynağı olduğu düşünülmektedir.

Orta Asya'da ABD'ye karşı "denge" oluşturmayı hedefleyen Şangay İşbirliği Örgütü'nün dördüncü zirvesinde sadece güvenli ve terörle mücadele konuları değil, ekonomik işbirliği konuları da ele alınmıştır.

¹²⁸ Özdağ, Göka, s:45

Çin lideri, bu deklarasyonda ülkesinin Şangay İşbirliği Örgütü üyeleriyle ekonomik ve ticari işbirliğini geliştirmek amacıyla 900 milyon dolarlık imtiyazlı kredi açmayı kararlaştırdığını duyurmuştur.¹²⁹

Şangay İşbirliği Örgütü üyeleri arasındaki işbirliği, artık askeri alanın yanı sıra ekonomiye de yansımaktadır. Hatta örgütün planları arasında bir “Serbest Ticaret Bölgesi” kurulması projesi bulunmaktadır. Şangay İşbirliği Örgütü’nün 6 üyesi ile (Çin, Rusya, Kazakistan, Tacikistan, Kırgızistan ve Özbekistan) 1.5 milyar insanın yaşadığı ve yaklaşık 30 milyon kilometrekarelik bir alanda olması bölgedeki GSYH’nın 1.5 trilyon doları aşığı düşünülürse bu örgütün önemi daha iyi anlaşılır.

3.1.5. BOAO Asya Forumu -BAF- (Çin’in Asya Pasifik Ülkeleri İle Başlattığı Bölgesel Örgütlenme)

Çin içinde bulunduğu bölgede kendi siyasi ve ekonomik ağırlığını hissettirebilmek ve belirli stratejik hedeflere ulaşabilmek için kendisinin önderliğindeki bir forum oluşturmuştur.

Bu forum 26-27 Şubat 2001’de Hainan Eyaletinin Boao kentinde, Çin, Güney Kore, Japonya, Moğolistan, Filipinler, Malezya, Endonezya, Singapur, Bruney, Tayland, Kamboçya, Vietnam, Laos, Pakistan, Hindistan, Nepal, Sri Lanka, Brimanya, İran, Kırgızistan, Kazakistan, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Asyalı olmayan Avustralya olmak üzere toplam 26 ülke Baoa Asya Forumu (BAF) adı altında oluşturulmuştur oluşturmuşlardır. BAF’nin sekreteryasının Çin’de oluşumunun başlıca nedenleri şu şekildedir;¹³⁰

- Çin’in etkisinin büyük olması,
- Asya’daki ekonomisi en hızlı gelişen ve dünyanın en büyük pazarının biri olması,

¹²⁹ Gürol Kırac, “Doğu’nun NATO’su”, Türkistan Araştırmaları Masası, 2005, www.avsam.org/gunlukbulten/arsiv/2003/2212.htm, 24 Temmuz, 2005

¹³⁰ Erkin Ekrem, “Çin’in Asya Pasifik Stratejisi ve BAOA Asya Forumu”, **Stratejik Analiz Dergisi**, Cilt 2, Sayı 13 Mayıs 2001, s:53

- Çin'in dünyadaki ülkeler ve bölgeler ile olan ticari ve yatırım ilişkisinin gün geçtikçe artması,
- Asya'daki ve uluslar arası ticaret sektörleri, Çin'in ekonomisini, siyasetini, ilgili sektörlerini, pazarını ve ticaret fırsatlarını yakından takip etme arzusundadır. Bu nedenle uluslar arası ticaret diyalog merkezinin Çin'de tesisi edilmesi ile bu arzularına kolaylıkla ulaşabileceklerdir.

BAF, Asya özelliği taşıması ve bölgenin en önemli ekonomik forumu durumundadır. Bu nedenle dikkat çekmektedir. Bu kurum, Asya ülkelerinin ekonomik ve toplumsal problemlerini müzakere etmek ve Asya'nın bölgesel ticareti, karşılıklı yatırım ve teknolojisini ilerletmek amacıyla kurulmuştur.

Çin hükümetinin BAF'ye önem vermesinde en önemli etken bu forumlardan yararlanarak kendi ekonomisini canlandırmak ve geleceğe yönelik stratejik yatırım için zemin hazırlamaktır.

Asya-Pasifik bölgesinde birçok siyasi ve ekonomik bölgesel örgütleri bulunmasına rağmen, 1997'de meydana gelen Asya finans krizinin Pasifik ülkelerini değil, daha çok Asya ülkelerini zarara uğratması, Asya ülkelerinin ekonomik krizlere karşı ekonomi politikalarını yönlendirme kabiliyetinin zayıf olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu nedenden dolayı Asya ülkeleri arasındaki farklılıklara rağmen ekonomik krize karşı ortak bir güçlü mekanizmanın kurulmasını talep etmiştir. Ayrıca Asya ülkelerinin dünya ekonomik sisteminde fazla etkisi olmaması hem uluslar arası alanda hem de bölgede kendilerinin ortak menfaatlerini sağlayamamasına neden olmuştur. Bu nedenle özellikle Doğu Asya ülkeleri Asya bayrağı altında bir örgüt kurmaya karar vermişlerdir. Bu örgütün başını çeken liderin ülkenin hem siyasi, hem ekonomik hem de güvenlik açısından askeri gücü temsil etmesi gerekmiş ve bu konum için Çin uygun görülmüştür.

Çin son 20 yıl içinde hızlı gelişen ekonomisiyle dünyanın dikkatini çekmektedir. Şu anda Çin ekonomik kalkınmanın ilk iki aşamasını tamamlamış ve üçüncü uygulamasını uygulamak için hareket etmektedir. Çin yirmi birinci yüzyılın ilk on yılı içinde milli gelirini şu andaki oranından iki kat artırarak 2 trilyon dolara yükseltmeyi hedeflemektedir. Gelecek 5 yıl içinde, Çin, ekonomik yapı konusunda stratejik değişikliklere gidecektir. Ekonomik

kalkınmayla birlikte toplumun enformasyon süreci artacak ve Çin pazarını dışa daha çok açacak yasal düzenlemeler gerçekleştirilecektir. Çin büyük bir Pazar ve hammadde zenginliği ile bu imtiyazları sunarak Asya-Pasifik bölgesindeki ülkelerin sermaye ve teknolojisini çekmeye çalışmakta ve belli ölçüde başarmaktadır.

Çin'in en büyük ticari ortaklarının hepsi Asya Pasifik bölgesindedir. ABD, Japonya, Tayvan, ve Güney Kore gibi Asya Pasifik ülkeleri Çin'in dış ticaret hacminin %80'ini oluşturmaktadır. Aynı şekilde Çin pazarına gelen dış sermayenin %90'ı Asya-Pasifik bölgesindedir.

Çin kendi ekonomik kalkınma stratejisinde bu bölgedeki ekonomik ve siyasi örgütletin dışında kalması mümkün değildir. Bunun aksine bölgeye her yönüyle girmek ve bölgede rol üstlenmek Çin için ekonomik açıdan önemlidir.

Ayrıca ekonomide büyüyen Çin giderek petrol ve doğalgaz gibi enerjilere daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Çin'in 2010 yılında petrol ve doğalgazının %40'ını dışarıdan ithal etmesi öngörülmektedir.¹³¹

3.1.6. Çin Ve ECO İlişkileri (Çin'in Orta Asya Ülkeleri Gelişen İlişkileri)

Çin, 1990'ların başlarından itibaren, hemen yanında ortaya çıkmaya başlayan Orta Asya'daki yeni bağımsız devletlerle ve bu ülkelerde bulunan enerji kaynaklarının üretimi ve dağıtımını konularıyla ciddi şekilde ilgilenmeye başlamıştır.

Bölgenin güvenliğini ve enerji kaynaklarını hedef alan Çin ise Afganistan'da etkili olabilmek için stratejik yatırım yaparak, Kırgızistan ile askeri tatbikat düzenleyerek, Özbekistan hariç Şangay İşbirliği Örgütü bünyesindeki ülkelerle Kazakistan ve Doğu Türkistan'da askeri tatbikat gerçekleştirerek ve Orta Asya'da serbest ticari alanı oluşturarak, bölgedeki etkinliğini artırmaya çalışmıştır.

Orta Asya'daki yeni bağımsız olan devletleri kısa süren bir belirsizlikten sonra tanıyan Çin, Orta Asya'ya yönelik üst düzey ekonomik ve siyasi ziyaretler gerçekleştirmiştir. Hatta eski İpek Yolu'nu inşa etmek için gerekli alt yapı çalışmalarında bile bulunmuştur. Halen bu

ülke, gelecekteki enerji ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Kazak petrolünün ve Türkmen gazının Pasifik Okyanusuna taşınmasını öngören boru hatları ile ilgilenmektedir.

Çin, SSCB'nin dağılmasında hemen sonra komşusu olan BDT ülkeleriyle (Azerbaycan, Belarus, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Özbekistan, Rusya Federasyonu, Tacikistan, Türkmenistan ve Ukrayna) ve bu arada aynı zamanda ECO üyesi olan dört ülke ile (Pakistan, Tacikistan, Kırgızistan ve Kazakistan) sınırlarını belirleyerek Sincan-Uygur bölgesinde ortaya çıkabilecek herhangi bir bağımsızlık hareketini önlemek istemiştir. Çin bu konuda, hem Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetlerini hem de Türkiye'yi uyarmakta ve bu bölgedeki etnik rahatsızlığa müdahale edilmemesini talep etmiştir. Çin'in Sincan-Uygur bölgesi, yada daha fazla bilinen adıyla Doğu Türkistan'ın Çin ECO ilişkilerini etkileyebilecek başka bir yönü, Çin petrol yataklarının %30'u ve doğalgaz kaynaklarının da %34'ünün bu eyalette bulunmasıdır. Çin bu bölgedeki petrol ve doğalgaz üretimi ile Orta Asya petrolerini birleştirme düşüncesindedir. Bu açıdan bakıldığında Şangay İşbirliği Örgütü içerisinde Rusya ve Çin yanında diğer sınırdaş ülkelerin yer alması tesadüf değildir.¹³²

Çin'in Orta Asya üzerindeki stratejik girişimlerine bir başka yorum ise Çin'in Orta Asya'daki güvenlik ve enerji çıkarlarınının 11 Eylül saldırısından sonra daha da belirginleşmeye başlamış olmasıdır. Aynı şekilde bölgedeki farklı güçlerin mücadelesi de giderek şiddetlenmektedir. Çin Orta Asya'yı kendi arka bahçesi olarak görmekte ve bundan dolayı bölgede güçlü bir konum oluşturmak için daha kapsamlı politikalar izlemektedir. Çin'in Orta Asya'daki hedefleri bu yoruma göre şu şekildedir;¹³³

- Bölge ülkeleri ile sağlam bir sistematik ilişki oluşturarak, temin edici ve yatırımcı sıfatıyla bölge faaliyetlerine iştirak etmek ve ileride bölgenin enerjisinden yararlanmak,
- Bölgede serbest ticaret alanı oluşturarak, eski İpek Yolu'nun ticaret fonksiyonunu canlandırmak,
- Bölge ülkeleriyle güvenlik alanındaki işbirliğini artırarak Müslüman Doğu Türkistan ayrılıkçalarına darbe vurmak.

¹³¹ Ekrem, s:56

Bununla birlikte gelecekte Çin'in Orta Asya coğrafyasını ne şekilde etkileyeceğini algılayabilmek için, Çin'e göre oldukça küçük nüfuslara ve el değmemiş alanlara sahip Orta Asya'daki ECO üyesi ülkelerin, çoğunlukla kendi devletlerinde bile tam bir milli çoğunluğa ulaşmamış oldukları göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü bugün de sayıları her geçen gün gittikçe artan bir şekilde, Çinli işadamları ve işgücünün Orta Asya'nın bu el değmemiş alanlarına yönelip bölgeye yatırımlar yaparak ve bölge insanlarıyla akrabalıklar kurarak kalıcı ilişkiler kurduğu görülmektedir.

Tablo 49. Çin –ECO Dış Ticaretinin Gelişimi

	<i>İhracat</i>				<i>İthalat</i>			
	<i>1997</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>	<i>2000</i>	<i>1997</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>	<i>2000</i>
<i>Afganistan</i>	2	-	3	5	46	37	19	27
<i>Azerbaycan</i>	45	1	-	5	7	6	14	23
<i>İran</i>	792	538	659	1652	408	748	739	803
<i>Kazakistan</i>	453	383	588	671	48	52	545	155
<i>Kırgızistan</i>	32	16	25	44	32	44	37	37
<i>Pakistan</i>	882	753	707	784	627	479	502	610
<i>Tacikistan</i>	13	5	3	3	2	1	3	12
<i>Türkiye</i>	282	182	136	210	950	988	1020	1497
<i>Türkmenistan</i>	18	2	2	8	10	11	10	16
<i>Özbekistan</i>	127	31	13	11	69	65	30	44
<i>TOPLAM</i>	2.646	1.911	2.136	3.393	2.199	2.431	2.919	3.224

Kaynak: **Direction of Trade Statistics Yearbook**, IMF,

s:94,113,261,280,289,364,444,459,462,479'dan Aktaran Dartan, Hatipoğlu, Dikkaya, s:91

Bunun yanında Çin- Orta Asya ticaret değerlerinde 1993'den bu yana sürekli olarak artmıştır. Örneğin Kazakistan'ın Çin'e yaptığı ihracat 1993'teki değeri olan 293 milyon dolardan, 1999'da 586 milyon dolara, ithalatı da, sırasıyla 189 milyon dolardan 544 milyon dolara yükselmiştir. Aynı rakamlar Pakistan için, 1999 yılında ihracat için 179 ve ithalat için 451 milyon doları göstermektedir. Bu rakamlara Çin'in diğer bölgeleri olan Hong Kong ve Macao da dahil edildiğinde Çin ECO ticaretinin ne kadar önemli boyutlarda olduğu anlaşılır. Çin ve ECO üyesi ülkelerin ticari ilişkileri yukarıdaki tablodan da ayrıntılı bir şekilde görülebilir. Buna göre özellikle önemli bir petrol ihracatçısı olan İran ve Kazakistan ile tekstil ve tarım mamulleri ihracatçısı olan Pakistan'ın, Çin'e yapılan ihracatta ciddi rakamlara ulaştığı görülmektedir.

¹³² Dartan, Hatipoğlu, Dikkaya, s:90-91

¹³³ Erkin Ekrem., "Çin'in Çevresel Bölge Politikası", **Stratejik Analiz Dergisi**, Şubat 2004, s:93-94

3.2. Çin'in Dışa Açıklıkta Sahip Olduğu Rekabet Üstünlüğünün Sürdürülebilirliği

Çin ekonomisinin başta hızlı büyüme, büyüklük ve dışa açıklık özellikleri gerek Çin'in kendi sınırları içinde gerekse de Çin sınırları dışındaki gelirlerinde büyük artışların muhtemel sebebi olarak görülebilir. Buna örnek olarak Amerika Birleşik Devletlerinin 19 yüzyılda dünya ekonomisine girmesiyle küresel talep ve arzın ivme kazanması verilebilir. Bu açıdan bakıldığında Çin'in de dünya ekonomisine girmesi küresel arz ve talep üzerinde ivmelenmeye yol açacaktır.¹³⁴

1980 ve 2002 yılları arasında Çin'in küresel ihracat ve ithalat içindeki payı %1.2 ve %1.1'den sırasıyla %5.2 ve %4.2'ye yükselmiştir. 1993 yılından 2002 yılına kadar Çin'in mal ihracatı hacimsel olarak yıllık bazda %17.3 artmıştır. Çin ekonomisindeki bu gelişmeler aynı şekilde devam ederse Çin'in ihracatının 2010 yılına kadar Amerika Birleşik Devletleri'ni geride bırakacağı ileri sürülebilir. Mayıs 2002 ile Mayıs 2003 arasında geçen 12 ayda Çin 366 milyar dolar'lık ihracatı ile ABD, Almanya ve Japonya'dan sonra dünyanın dördüncü en büyük ihracatçısı olmuş, 323 milyar dolar'lık ithalatıyla dünyanın 6. en büyük ithalatçı ülkesi durumuna gelmiştir.

Aynı gelişmeler açısından incelendiğinde Japonya'nın da İngiltere ve Fransa gibi gelişmiş bazı ülkeleri geride bırakabileceği söylenebilir. Fakat Çin'deki büyüme Japonya'dakinden daha farklıdır. Bu farklılık iki şekilde açıklanabilir;¹³⁵ Öncelikle Çin'in ekonomisi Japonya'ya oranla daha açık bir özelliğe sahiptir. Ticaretin toplam yurt içi üretime oranı piyasa fiyatlarıyla 2001 yılında %44 iken, Japonya'da bu rakam sadece %18 seviyesindedir.

Çin'in ihracatı yabancı doğrudan yatırımlara daha fazla bağımlıdır ve Birleşmiş Milletler Dünya Yatırımlar Raporuna göre 2000 yılında Çin ihracatının yarısını yabancı yatırımcıların üretimleri sağlamıştır.

Çin daha önceki bölümlerde anlatılan gerek ekonomik gerekse de ekonomik reformları destekleyen yapısal reformları gerçekleştirmeye devam ederse gelecek on yıl içerisinde

¹³⁴ Koyuncu, s:89

dünyanın en büyük ihracatçısı ve ithalatçısı olacaktır. Economist dergisinin yaptığı bir araştırmaya göre Çin'in 10 yıldan beri %7'nin üzerinde büyüme oranlarına sahip olduğu gerçeği açısından bakıldığında, eğer Çin'in büyüme oranının %8 olarak kalacağı ve gelir dağılımının mevcut şekilde kalacağı varsayıldığında, 2020 yılına kadar en yüksek gelire sahip 100 milyonluk hane halkı kesimi Batı Avrupa hane halkının ortalama gelirine eşit olacaktır.¹³⁶ Bu durum tüketici malları açısından da çok büyük bir pazarı ortaya çıkaracaktır.

Çin'in ihracatının ekonomisindeki büyümede önemli bir rol oynamasına bağlı olarak, Çin'in ihracatının sürekli olması halinde ithalatının da sürekli olacağı söylenebilir. Bu durumun sonucu olarak dünya piyasaları Çin gibi büyük bir piyasaya kavuşmuş olacaktır.

Çin'in sahip olduğu dışa açıklıktaki rekabet gücünü ikinci bölümde incelemiştik. İncelememizde dışa açıklığı dört konu başlığı altında yapmıştık. Bunlardan birincisi Çin'e gelen doğrudan yabancı yatırımların rekabet gücünü oluşturmada etkisi, ikincisi Çin'in sahip olduğu işgücü yapısının sağladığı avantajlar, üçüncüsü finansal yapısında meydana gelen reformlar, dördüncüsü ise dünya ticaret örgütüne katılması ile dünya ticaretindeki rekabet gücüdür. Bu bölümde ise Çin'in dışa açıklığının ulusal alanda rekabet gücü ekonomik performans kriterleri ile incelenecektir. Bu kriterler Çin'in sahip olduğu ekonomik değerlerin yorumları ile ortaya konulacaktır. Seçilmiş olan ekonomik performans kriterleri sekiz başlık altında özetlenecektir. Bu başlıklar; büyümenin sürdürülebilirliği, uluslararası ticaretteki etkinliği, iç ve dış yatırımların ekonomiye etkisi, Çin'deki büyüme ile yoksulluk arası ilişki, fiyatlar, faiz oranları, vergi sisteminin üretime etkisi, bölge ülkelerle ticari ilişkileri ve paranın hareket hızıdır.

3.2.1. Büyümenin Sürdürülebilirliği

1980 yılından beri GSYİH'si yılda ortalama yüzde 8 oranında büyümüş olan Çin, bu eğiliminin sürekliliği, yüksek katma değer yaratan sektörler, istihdamın sürekliliği ve tasarruflar maddelerince incelenecektir. Çin'in büyümesinin sürdürülebilirliğinin gerçekleşmesi için bahsedeceğimiz kriterlerden çok kendi içindeki ekonomik isteklerinden kaynaklanmaktadır. Bunlardan birincisi yaklaşık 4000 yıllık sahip olduğu uygarlık, tarihinden kaynaklanan değerler nedeniyle eskisi gibi lider bir ülke konumunda olma isteğidir. Tabi ki

¹³⁵ Martin Wolf, 12 Kasım 2003, **Financial Times**'dan aktaran <http://www.antimai.org/bn/cinbnotu.htm>, 24 Temmuz, 2005

bu isteğinin gerçekleşebilmesi günümüzde ekonomik ve askeri gücün etkinliğinden geçmektedir. İkinci sebep ise nüfusun yüksekliğinden kaynaklanan sıkıntılarla baş etme isteğidir. İnsanların hayat standartlarının yükseltilmesi ve işsizlik sorunuyla mücadele edilmesi için sürekli olarak yeni yatırımlar yapılması, özel sektörün kalkındırılması ve büyüme oranlarının belirli bir değerin üzerinde tutulması gerekmektedir. Üçüncü sebep ise, ülkenin sahip olduğu ekonomik coğrafyadaki dengesizlikleri giderme zorunluluğudur. Çin'in ekonomik kalkınması bugüne kadar ülkenin değişik bölgelerine eşit olarak dağılmamış olup ülkenin doğusundaki Pekin, Şangay ve Guangzhou gibi kentleri içine alan kıyı şeridi, iç kesimlere ve ülkenin batısına göre çok daha fazla gelişme göstermiştir.¹³⁷ 2004 mart ayındaki ulusal halk kongresinin 10. dönem ikinci toplantısında başbakan "sürdürülebilir ve istikrarlı bir kalkınma"nın önemini altını çizmiştir. Başbakan Wen Jiabao, yönetimi büyümeyi kalkınmaya dönüştürecek, yaratılan değeri halka mal edecek mekanizmaların yokluğunda Deng Xiapaong'ın zenginliğin taban yayılmasını öngören ideolojisinin işlemeyeceğinin, aksine gelir dağılımında artan dengesizliğin kalkınmanın birinci şartı olan toplumsal huzur ve istikrar zemini olumsuz etkileyeceğinden insanı merkez alan, her alanda dengeyi vurgulayan bir yaklaşımı benimsemiştir. Wen Jiabao'nun ekonomik sürdürülebilirliğin ön planda olduğu 2004 yılı raporunda açıklanan 5 temel denge şöyle açıklanmıştır;¹³⁸

- Kentsel ve kırsal kalkınma arasındaki denge,
- Bölgeler arasındaki denge,
- Ekonomik ve sosyal kalkınma arasındaki denge,
- İnsan ve doğa arasındaki denge,
- Yurt içi kalkınma ile dünyaya açılma arasındaki denge.

Sürdürülebilir ve istikrarlı bir kalkınma içinde refah toplumu hedefleyen bu dengeler insanı merkez almıştır.

¹³⁶ **Economist**, "The Dragon and the Eagle", October 2, sf:11'den Aktaran Yılmaz, Koyuncu, s: 89

¹³⁷ NTV-MSNBC, <http://www.ntvmsnbc.com/news/258901.asp>, Temmuz, 2005

¹³⁸ DEİK(Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu), s:8

3.2.1.1. Yüksek Katma Değer Yaratan Sektörler

Çin ekonomisinin sürdürülebilirliği ilk olarak büyümenin kaynağı sayılan dışa açılma politikaları sonucunda sahip olduğu ithalat ve ihracat rakamları sektörler bazında incelenecektir. Yüksek katma değer yaratan sektörlerin varlığı o ülkenin büyümesinin göstergesidir. Çin'e baktığımızda ise 1980'lerin başında yapılan reformların tarımın görece payını artırmayı hedeflediği görülür. Tarımsal ürün alım fiyatlarındaki yüksek artışlar ve sektördeki yarı özelleştirme sonucunda 1980 yılında %30 olan tarım sektörünün GSYİH içindeki payı üç yıl sonra %33'e yükselmiştir. Ancak o tarihten itibaren tarımın payı düşmeye başlamış ve 2002 yılında %15.4'e kadar gerilemiştir. Tarımın 1999'dan sonra yarattığı katma değer dünya ortalamasının çok üzerinde olup, yıllar itibariyle %18 seviyesinden %15 seviyesine gerilemiştir. ABD'de tarım sektörü katma değerine baktığımızda ortalamamın hiç değişmediği görülmektedir. ABD'de tarım sektörünün GSYİH içindeki payı 1999 yılında %2 ile dünya ortalamasının altında iken, 2003 yılında da değişmeyip GSYİH içindeki %2'lik payını korumuştur. Avrupa'ya baktığımızda ise ortalama tarım sektörünün GSYİH içindeki payı %2'dir. Bu oran dünya ortalamasının altındadır.

Tablo 50. Tarım Sektörü Katma Değeri (GSYH'nın %'si Olarak)

	1999	2000	2001	2002	2003
<i>Çin</i>	18	16	16	15	15
<i>Avrupa Parasal Birliği</i>	3	2	2	2	2
<i>ABD</i>	2	2	2	2	2
<i>Dünya</i>	4	4	4	4	4

Kaynak: China Statistical Yearbook 2004, National Bureau of Statistics of China
<http://www.stats.gov.cn/english/index.htm>, Temmuz 2005

Tarım sektörünün GSYİH içindeki katma değer yaratma oranları bize, Çin'in diğer gelişmiş ülkeler arasında ekonomisinin hala tarıma dayalı olduğunu göstermektedir. Ayrıca oranların yıllar itibariyle azalma eğilimi göstermesi Çin'in gittikçe gelişmiş ülkelere yaklaştığını göstermektedir.

Hizmetler sektörünün GSYİH içinde yarattığı katma değere baktığımızda, rakamların yıllar itibariyle çok büyük artışlar göstermediğini görürüz. 1999 ve 2003 yılları arasında hizmetler sektörünün yarattığı katma değer GSYİH içindeki payı ortalama %33 olup yaklaşık dünya ortalamasının yarısıdır. AB'ye baktığımızda ise hizmetler sektörünün yarattığı katma değer artış göstermektedir. 1999 yılında dünya ortalaması %67 iken, ABD'de %74 seviyesindedir. 2003 yılına gelindiğinde ABD'de bu rakam %75'e yükselirken, dünyada ise

%68'lik ortalamasını korumuştur. Avrupa ülkelerine baktığımızda ise hizmetler sektörü katma değerinin 1999 yılından 2003 yılına kadar artış gösterdiğini görürüz.

Tablo 51. Hizmetler Sektörü Katma Değeri (GSYH'nın %'si Olarak)

	1999	2000	2001	2002	2003
Çin	33	33	34	34	33
Avrupa Parasal Birliği	68	69	69	69	70
ABD	74	74	75	75	75
Dünya	67	67	68	68	68

Kaynak: China Statistical Yearbook 2004, National Bureau of Statistics of China
<http://www.stats.gov.cn/english/index.htm>, Temmuz 2005

Çin'de hizmetler sektörünün gelişiminin Avrupa ve ABD'nin çok gerisinde olmasının nedeni sektörün uzun yıllar boyunca aşırı korumacılık, monopol ve bürokratik bölünmeye maruz kalması ve bu durumun doğal sonucu olarak uluslararası alanda rekabet gücü oldukça zayıf kalmıştır. 2000 yılında Çin'deki hizmet sektörü iş hacmi 66,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve dış ticaret hacmi ile karşılaştırıldığında % 14 gibi düşük bir oranda kalmıştır. Hizmet ticareti açısından ÇHC daima ticaret açığı vermektedir. Bu açık 2000 yılında 5,6 milyar dolar, 2001 yılında 6 milyar dolar'ın üzerindedir. Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne girişi sonrasında hizmet sektörünün yabancı yatırımcılara açılması ile birlikte doğacak olan rekabetin hizmet kalitesini artırması ve yabancıların yanında yerli özel sektör girişimcilerinin de pazardan daha fazla pay alması beklenmektedir. Dünya Ticaret Örgütü'ne en hassas hizmet sektörlerinin başında bankacılık, sigortacılık, ulaştırma ve telekomünikasyon gelmektedir.¹³⁹

Çin'deki sanayi sektörünün GSYİH içindeki yarattığı katma değer payı ise dünya ortalamasının çok üzerindedir. 1999 yılında dünya ortalamasının GSYİH yüzdesi sanayi sektöründe %29 iken, bu rakam Çin'de %49'dur. 2003 yılına kadar sanayi sektörü katma değeri dünya ortalaması yaklaşık %28 iken, bu rakam Çin'de artış göstermiş ve 2003 yılında %52 seviyesine ulaşmıştır.

Tablo 52. Sanayi Sektörü Katma Değeri (GSYİH'nın %'si Olarak)

	1999	2000	2001	2002	2003
Çin	49	50	50	51	52
Avrupa Parasal Birliği	29	29	29	28	28
ABD	25	24	23	23	23
Dünya	29	29	28	28	28

Kaynak: China Statistical Yearbook 2004, National Bureau of Statistics of China
<http://www.stats.gov.cn/english/index.htm>, Temmuz 2005

¹³⁹ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, s: 3

Artışın nedeninin altında yüksek katma değer yaratan sektörlerin ülke ekonomisi içindeki üretiminin payının yüksek olması yatmaktadır. Bu pay artışının nedeni ise Çin'in son 20 yıldır sahip olduğu serbestleşme ve ihracat politikasıdır. Bu politikalar ile Çin dünyanın ileri teknoloji içeren mallarını üreten ve satan bir ülke konumunu almıştır. Yaptığı reformlar ile yabancı sermayeyi kullanmış ve elektronik eşya üretimine öncelik vermiştir.

1997 yılında Asya kıtası elektronik mamul ihracatının %14 kadarını yapan Çin, 2003 yılında bu oranı %30'a çıkarmıştır.¹⁴⁰

Çin sahip olduğu yüksek nüfusu avantaja çevirerek emek yoğun ürünlerin dünya çapındaki üretiminde önemli bir ülke haline gelmiştir. Çin 1980'li yıllarda Asya bölgesinin yabancı sermaye yatırımlarının yaklaşık dörtte birini çekerken, 1990'lı yıllarda bu rakamı %85'e kadar çıkarmıştır. Çin'in uyguladığı yabancı yatırımları çekme teşviklerinden önce sermaye malları Japonya'dan Doğu Asya bölgelerine gönderilir, burada işlem gördükten sonra sanayileşmiş ülkelere ihraç edilirdi. Uygulanan reformlar ile günümüzde sermaye malları Tayvan ve Kore'ye gönderilmektedir. Burada işlenen mallar sermaye yoğun parçalar haline gelir ve Çin'de emek-yoğun bir şekilde işlenerek gelişmiş ülke pazarlarına gönderilir. Buradaki karşılıklı ilişki gelişmiş ülkeler sermaye yoğun yüksek değerli ürünleri Çin için üretirken, Çin'de emek-yoğun ürünleri dünya pazarı için üretmektedir. Çin'in dünyanın ucuz emek-yoğun üretim yapan ülkelerinin en önemlilerinden biridir. Bu önem aynı zamanda dünya için bir tehdidi de içinde barındırmaktadır. Aynı zamanda dünyada verimlilik artışı için de büyük bir kaynaktır. Çin'in sahip olduğu düşük işgücü ücretleri nedeniyle ücreti kendisinden çok daha yüksek olan ülkelerin Çin'in imalat sanayisinin gelişmesinde büyük katkısı olmuştur.

Türkiye'de İSO üyeleri arasında yapılan bir araştırmaya göre, imalat sanayi firmalarının %27.8 uluslararası pazarda en önemli rakip olarak ilk önce İtalyan firmalarını, ikinci olarak %19.6 ile Alman firmalarını ve % 18.4 ile Çin firmaları görmektedir. Bu durum Çin'in imalat sanayisinin dünyadaki rekabet gücünü göstermektedir.¹⁴¹

¹⁴⁰ Gökçe, Ercan, s:72

¹⁴¹ Ruhi Gürdal, "Sürdürülebilir Rekabet Gücü", 1995 Sanayi Kongresi, <http://www.mtsa.org.tr/mp/contents.php?id=130>, 25 Haziran, 2005

3.2.1.1.1. İmalat Sanayisindeki Gelişmeler

1994 yılında yayımlanan Devlet Sanayi Politikaları Programına göre makine, elektronik, petro-kimya, otomotiv ve inşaat olmak üzere 5 ana sektör belirlenmiş ve desteklenmesi kararlaştırılmıştır. Sanayileşme politikalarının desteklenmesi için aynı yıl Devlet Kalkınma Bankası, Eximbank ve Tarımsal Kalkınma Bankası kurulmuştur. Bu bankalar devletçe desteklenen sektörlerle tercihli krediler sağlamaktadır. Buna karşın serbest pazar uygulamalarının ülke genelinde değil, doğuda yani kıyı kesimlerde başlatılması sonucunda bu bölgelerde dış etkileşim daha kolay olmuş ve alt yapı gelişmiştir. Buna karşın iç ve batı kesimlerde aynı gelişmenin gözlenmemesi nedeni ile sanayileşmede bölgesel dengesizlikler önemli boyutlara varmıştır. İşgücünün ucuz olması Çin'e dünya pazarlarında rekabet gücü kazandıran en önemli faktördür. Bununla beraber, yüksek koruma ve sübvansiyonlardan yararlanmakta olan sektörler uluslararası rekabete karşı hassas duruma gelmişlerdir.

Çin'de imalat sektöründe yaşanan hızlı gelişme, sektörün dış dünyaya erken açılıma ve büyümenin sürdürülebilirliği ile yakından ilgilidir. En fazla yabancı sermaye çeken ülke durumundaki Çin'de, doğrudan yabancı yatırımların % 70'i imalat sektöründe gerçekleşmiştir. Yabancı yatırımcılarla yapılan işbirliği ile edinilen tecrübe, sektörde rekabet ve kaliteyi artırmış, nihai ürünlerin toplam ihracattaki oranı % 90'a ulaşmıştır. Öte yandan merkezi planlı ekonomi kurallarının etkinliğini yitirmesi ile birlikte kamu-dışı ekonomi gelişmiş, tamamen kamuya ait teşebbüslerin imalat sektöründeki payı 1980'lerde % 76 iken, bugün % 30'a düşmüştür. Bununla birlikte ihracata yönelik büyüme nedeniyle sanayi ürünlerinin % 80'inde üretim fazlası oluşmuş, iç pazarda fiyatlar düşme eğilimine girmiş ve özellikle dış ekonomilerde meydana gelen olumsuzluklardan önemli ölçüde etkilenilmeye başlanmıştır. Bu nedenle son yıllarda iç talebin arttırılması ile sanayi büyümesinin istikrarlı kalması sağlanmaya çalışılmaktadır.

Çin'de imalat sektörü üç temel kategoride incelenebilir,¹⁴²

- Göreceli olarak güçlü rekabet yapısına sahip olan birinci kategoride, orta ve uzun vadede avantajlı, gelişme kapasitesi yüksek ve emek/kaynak yoğun olan tekstil, deri ve

¹⁴² Ekonomik Forum Dergisi, s:14

kürk, plastik, metal, motosiklet, elektrikli makineler ve ekipman gibi sektörler yer almaktadır.

- Güçlü rekabetten yoksun, ancak potansiyel rekabet avantajıyla, orta ve uzun vadede gelişme olanağı yüksek endüstriler yer almaktadır. Gıda ve içecek imalatı, tütün, kimyasal materyal ve ürünler, kimyasal lif, kauçuk endüstrisi, ulaşım ekipmanı (otomobil ve motosiklet hariç), kağıt yapım ve kağıt ürünleri endüstrisi, ofis makineleri imalat endüstrisi bu sektörler arasında değerlendirilebilir.

- Gerçekçi rekabet gücünden yoksun, ancak orta ve uzun vadede gelişme ve rekabet alanı oldukça geniş olan otomobil endüstrisi, kimyasal ilaç, petrol işleme ve petrokimya endüstrisi yer almaktadır.

3.2.1.1.2. Tekstil Sektöründeki Gelişmeler

Çin dünyanın en büyük tekstil üreticileri ve ihracatçıları arasında günümüzde ilk sırayı almaktadır. Çin'in tekstilde sahip olduğu bu güçlü rol devlet politikalarının uzun vadeli stratejilerinden kaynaklanmaktadır. Devlet uyguladığı politikalarla tekstili subvanselerle desteklemektedir. Devlet bu destek dahilinde Kilowatt'ı 3 cent'e elektrik, ucuz işçilik, tesisleri için ucuz arsa ve bunun gibi olanaklar sağlamaktadır.

Tablo 53. Ünelere Göre Tekstil İhracat Sıralaması, 2001

Ülke	İhracat (Milyar Dolar)	Dünya İhracatındaki Pay 1980 (%)	Dünya İhracatındaki Pay 1990 (%)	Dünya İhracatındaki Pay 2001 (%)
<i>Avrupa Birliği</i>	50.5	49.4	48.7	34.4
Çin	16.8	4.6	6.9	11.4
<i>Kore</i>	10.9	4	5.8	7.4
<i>ABD</i>	10.5	6.8	4.8	7.1
<i>Tayvan</i>	9.9	3.2	5.9	6.7
<i>Japonya</i>	6.2	9.3	5.6	4.2
<i>Hindistan</i>	5.9	2.1	2.1	3.8
<i>Pakistan</i>	4.5	1.6	2.6	3.1
<i>Türkiye</i>	3.91	0.6	1.4	2.7

Kaynak: Demet Çetindoğan Sabancı, "Çin Tehdidi", **İgeme Dergisi**, sayı:26, Ocak Nisan 2004, s:27

Tekstil sektöründeki gelişmelere baktığımızda, Çin'in dünya ihracatındaki payının son 30 yıl içinde devamlı bir şekilde yükselme eğilimi içinde olduğu görülür. Çin, 1980 yılında

dünya toplam ihracatının yalnızca %4.6'sını yaparken bu rakam 1990 yılında %6.9'a yükselmiş, 2001 yılında ise yaklaşık olarak 2 kat artmış ve %11.4 seviyesine yükselmiştir.

Bu 30 yıl içinde Çin'in toplam ihracat içindeki payı artarken, ABD ve Avrupa Birliği ülkelerinin ihracattaki payı düşmüştür. Bu düşüşte en önemli etki muhtemelen Çin tarafından gerçekleştirilmiştir.

3.2.1.2. Tasarruflar

Çin'de büyümenin sürekliliği tüketim ile tasarrufların eğilimleri ile ölçülecek olursa Tablo 54'deki verilere ulaşılabilir.

Tablo 54. Yıllara Göre Yatırım Ve Tasarruflar

	<i>Yatırımlar (GSYİH %'si olarak)</i>			<i>Tasarruflar (GSYİH %'siolarak)</i>		
	<i>Şirket</i>	<i>Hane halkı</i>	<i>Devlet</i>	<i>Hane halkı</i>	<i>Şirket</i>	<i>Devlet</i>
1990	25	22	13	20	12	7
1991	25	22	10	19	13	7
1992	29	18	8	21	13	6
1993	36	16	10	19	16	6
1994	34	19	10	22	16	5
1995	32	18	10	19	16	5
1996	31	20	10	20	13	6
1997	30	20	13	19	14	6
1998	30	19	13	19	14	6
1999	30	19	13	17	14	7
2000	30	19	13	17	16	7
2001	31	20	14	15	15	8
2002	27	21	15	15	15	8
2003	32	22	9	19	17	7

Kaynak: Louis Kuijs, Investment And Savings In China, World Bank China Office Research Working Paper No.1, s:7, http://www-zds.worldbank.org/servlet/WDS_IBank_Servlet?pcont=details&eid=000016406_20050614112417, 24, Temmuz, 2005

Bir ekonomide ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği o ekonomide tasarrufların üretime dayalı, yatırıma dayalı, tüketime dayalı olup olmadığı ile ölçülebilir. Çin ekonomisine baktığımızda ülkedeki tasarrufları hane halkı sektör ve devlet açısından incelersek, 1990 yılından 2003 yılına kadar devletin yapmış olduğu tasarruf oranının çok fazla değişmeden sabit kaldığını söylemek mümkündür. Devletin yaptığı tasarrufların 13 yıl boyunca GSYİH içindeki payı ortalama %6.5 civarındadır. Tasarrufların hane halkı tarafından GSYİH hasıla içindeki payı şirket ve devletten daha fazladır.

1990 yılından 2003 yılına kadar küçük oranlardaki artış ve azalışlarla tasarrufların seyrettiği görülmektedir. Devletin ve özel sektörlerin payı ile karşılaştırıldığında devletin payı %6.5 civarında, özel sektörün payı 13 yıl içinde %14 oranında iken, hane halkının tasarruf oranlarının iki sektöründe %18.6 ile üzerinde olduğu görülmektedir. Bu bize hane halkı sektörünün tasarruflarda Çin ekonomisindeki önemini göstermektedir.

Çin ekonomisinin 3 sektör itibariyle yatırımlarına baktığımızda ise 1990 yılından 2003 yılına kadar yatırımlarda en yüksek artışı şirketlerin yaptığı görülmektedir. İkinci sırayı ise hane halkı sektörü almaktadır. 1990 yılında şirketlerin yaptığı yatırımların GSYİH'nı oranı %25 iken, yıllar itibariyle önemli artışlar göstermiş 2003 yılında bu rakamı %32 seviyesine çıkarmıştır. Hane halkı sektörüne baktığımızda ise yatırımın yıllar süresince çok büyük veya azalışlarla karşılaşmadığı görülür. 1990 yılında yatırımların GSYİH içindeki payı %22 iken bu oran yine 2003 yılında aynı kalmıştır. Devlet sektörüne baktığımızda ise yatırımların dikkat çekici bir şekilde 2002 yılında itibaren büyük bir düşüş yaşadığı görülmektedir. 1990 yılından yatırımların GSYİH içindeki payı 13 iken, 2002 yılında bu rakam %15'e çıkmış, fakat 2003 yılında %9 oranına düşmüştür.(Tablo 54)

3.2.1.3. Tüketim Malları

Şirketlerin payındaki artış ile devletin payındaki azalış beraber düşünüldüğünde devletin yatırım fonksiyonunu özel şirketlere devretmeye başlamış olduğu anlaşılmaktadır. Özel sektör tasarruflarının bu rakamlardan yatırımlara dayalı olduğu, hane halkı tasarruflarının ise üretim ve tüketime dayalı olduğu görülmektedir. Üretime dayalı olan hane halkı tasarrufları üçüncü bölümde anlatılacağı gibi aile kapitalizminin oluşmasında etkili olmuşken, tüketime dayalı hane halkı tasarrufları ise merkezi ekonomiden tüketim ekonomisine geçişin habercisi olmuştur.

Tablo 55. Çin-ABD Tüketim Malları Karşılaştırması

	ÇİN	ABD
<i>Sigara Tüketimi</i>	%35.6	%23.6
<i>Kişi Başı Enerji Tüketimi</i>	880 Kilogram Petrol	7960 Kilogram Petrol
<i>Kişi Başı Et Tüketimi</i>	47 Kg	122 Kg
<i>Kişi Başı Kağıt Tüketimi</i>	33 Kg	331 Kg
<i>Kişi Başı Su Tüketimi</i> (<i>Tarımsal, Endüstriyel,Hane</i>)	439.107 Lt	1.834.032 Lt
<i>1000 Kişiye Düşen Televizyon Sayısı</i>	292	844
<i>1000 Kişiye Düşen Otomobil Sayısı</i>	16	774

Kaynak: **Nüfus Referans Bürosu, Dünya Kaynakları Enstitüsü**, Birleşmiş Milletler ve Dünya Sağlık Örgütü'nden aktaran Jasper Becker, s:83

Çin'in tüketim rakamları günümüzdeki ABD'nin tüketim rakamları ile karşılaştırıldığında düşük miktarlarda olmasına rağmen, Çin halkının yapılan bir araştırmaya göre yabancı kültür öğelerini kabul edip yerelleştirmede ve kendine mal etmede çok istekli olduğundan tüketim rakamlarının hızla artıp tüketim ekonomisine geçmede çok yıllar almayacağı söylenmektedir.¹⁴³

1999'da toplam kişisel bilgisayar sayısı 1000 kişi başına yalnızca 12 iken dört sene içinde bu rakam yaklaşık 3 katına çıkmıştır. Dünya ortalamasına baktığımızda ise 1999 yılında 1000 kişiye 69 bilgisayar düşerken, bu rakam 2002 yılında yaklaşık %60 artmıştır. Çin'deki artış oranı dünya artış oranının çok üzerindedir.

Tablo 56. Kişisel Bilgisayar Sayısı (1000 Kişi Başına)

	1999	2000	2001	2002
Çin	12	16	19	28
<i>Avrupa Parasal Birliği</i>	227	257	285	317
ABD	507	572	625	659
Dünya	69	80	89	101

Kaynak: China Statistical Yearbook 2004, National Bureau of Statistics of China
<http://www.stats.gov.cn/english/index.htm>, Temmuz 2005

Kişisel bilgisayarların sayısında olduğu gibi, internet kullanımında da büyük bir artış yaşayan Çin, 1999 yılında 1000 kişiden yalnızca 7 kişi internete ulaşabilirken bu rakam 2003 yılında yaklaşık 9 katına çıkmıştır. 2000 yılında internete erişebilenlerin sayısı 8.9 milyon kişi iken 69 milyondur.

¹⁴³ Samuel P. Huntington, Peter L Berger, İngilizceden Çev: Ayla Ortaç, **Bir Küre Binbir Küreselleşme: Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik**, Kitap Yayınları, İstanbul, 2003, s:29-55

Tablo 57. Kayıtlı Sabit Telefon Hattı Ve Cep Telefonu Kullanıcısı (1000 Kişi Başına)

	1999	2000	2001	2002	2003
Çin	7	17	26	46	63
Avrupa Parasal Birliği	174	250	307	336	378
ABD	367	441	501	551	-
Dünya	59	85	107	131	150

Kaynak: China Statistical Yearbook 2004, National Bureau of Statistics of China
<http://www.stats.gov.cn/english/index.htm>, Temmuz 2005

Dünya ortalamasına baktığımızda ise 1999 yılında 1000 kişiden sadece 59 kişi internete erişebilirken, bu rakam 2003 yılında yaklaşık 3 katına çıkmıştır. Avrupa'daki internet kullanıcılarının 1999 ve 2003 yılı artışı ise dünya artışı ile yaklaşık aynı oranlardadır. Fakat dünya ortalamasının üzerindedir.

Teknolojik sanayinin Çin'deki başka bir görünümü ise kayıtlı sabit telefon hattı ve cep telefonu hattı sahip olma oranlarıdır. Çin'de 1999 yılında 1000 kişide yalnızca 120 kişinin sabit telefon hattı veya cep telefonu var iken, 2003 yılında bu rakam yaklaşık 4 kat artarak 424 değerine ulaşmıştır. Bu oran 1999 ve 2003 yılları arasında dünyada yaşanan sabit telefon hattı veya cep telefonu hattı sahip olma oranı artışından çok fazladır.

Tablo 58. Kayıtlı Sabit Telefon Hattı Ve Cep Telefonu Kullanıcısı (1000 Kişi Başına)

	1999	2000	2001	2002	2003
Çin	120	178	248	328	424
Avrupa Parasal Birliği	914	1149	1273	1335	1386
ABD	970	1054	1121	1134	1164
Dünya	234	284	327	364	406

Kaynak: China Statistical Yearbook 2004, National Bureau of Statistics of China
<http://www.stats.gov.cn/english/index.htm>, Temmuz 2005

Çin ayrıca cep telefonu piyasasında en büyük pazar konumundadır. 200 milyon cep telefonu kullanılmakta ve aylık satışlar 2 milyon civarında olmaktadır. Günümüzde 200 milyondan fazla Çinli evinde kablolu televizyonu vardır ve bu Çin'in dünyanın en büyük kablolu televizyon pazarı yapmaktadır.

Çin'in tüketim ekonomisi geçmesinin göstergesi olarak 1970 yılında gerçekleştirdiği ithalatın GSYİH'sının %2'lik bir kısmını oluşturması ve bu rakamın 2002 yılında %23 seviyelerine gelmesi gösterilebilir. Bunun yanı sıra kırsal kesimdeki ve kentlerdeki

tüketicilerin dayanıklı tüketim mallarına olan talebinin artması, Çin'in üretiminin artmasının yanı sıra tüketiminin de arttığının göstergesidir.

Çin'de ekonomik reform hareketi ve son yıllarda gerçekleşen yüksek gelir artışları ile kentsel tüketiciler birikmiş ihtiyaçlarını tatmini için büyük ölçüde dayanıklı tüketim malları alımları yapmışlardır. Bu nedenle bisiklet, renkli televizyon, çamaşır makinesi, buzdolabı gibi mallarda ihtiyacın tatmin seviyesinin şimdilik yüksek olduğu kabul edilebilir. Bununla beraber yenleşme ve daha kaliteli mallara geçiş eğilimi devam etmektedir. Derin soğutucu, video çalarlar ve müzik sistemleri gibi ihtiyacın henüz karşılanmadığı mallarda ise talep artışı daha belirgin şekilde artmaktadır.

1997'de Pekin'de yapılan bir anket araştırması sonuçlarına göre halkın yabancı tüketim mallarına karşı ilgi duydukları ve ithal tüketim malları alabilecek alım gücünü de buldukları görülmektedir. Evlerde kullanılan 10 dayanıklı tüketim malında ithal malı olanların payı çamaşır makinelerinde %10.3'den başlayarak video ve CD çalıcılarda %55.1'e yükselmektedir. Ankete katılan hanelerin %4.2'si hiçbir yerli tüketim malına sahip olmadıklarını ve üçte biri bahsedilen bu 10 mal türünden sahip oldukları en az 1 tanesinin ithal malı olduğunu, %38'i ise en az 2-3 tanesinin ithal malı olduğunu söylemişlerdir. Anket sonuçlarına göre ithal malı hiçbir dayanıklı tüketim malına sahip olmayan haneler, toplam hanelerin üçte biri seviyesindedir.¹⁴⁴

Bu ankette anlaşılan genel yaklaşım şöyledir; tüketim mallarının beğenisinin değerlendirilmesinde ithal mallar ilk sıralarda yer almakta, sonra yabancı ortaklı firmalarca üretilen mallar ve arkasından yalnız Çinlilere ait firmaların malları gelmektedir.

Tüketicilerin gelirleri artıkça daha lüks mallara olan talebi de artmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Çin'de her 1000 kişi başına 1999 yılında 12, 2003 yılında ise 28 bilgisayar düşmektedir. Bununla beraber bu rakamlar dünyada 1999 ve 2003 yıllarında sırasıyla, 69 ve 101 değerlerinde ve Amerika Birleşik Devletlerinde 1999 ve 2003 yıllarında sırasıyla 50 ve 659 seviyelerindedir. Bu rakamlara göre Çin'in 1000 kişi başına düşen bilgisayar sayısında

¹⁴⁴ Ok, İlyas, s:101-102

sadece dünya ortalamasına gelmesi büyük nüfusuna oranla çok büyük bir bilgisayar ihtiyacını doğuracaktır.¹⁴⁵

Tablo 59. Her 1000 Kişiyeye Düşen Tüketim Maddeleri

	<i>Çin</i>	<i>ABD</i>
<i>Bisiklet</i>	583	361
<i>Motosiklet</i>	22	15
<i>Otomobil</i>	6	475
<i>Radyolar</i>	339	2117
<i>Televizyon</i>	304	835
<i>Kablolu TV Üyeleri</i>	69	257
<i>Kişi Başına Düşen Konut Alanı</i>	66	718
<i>Kişi Başına Düşen Elektrik Tüketimi</i>	827	12322

Kaynak: Cox, M. ve Koo, J, "China:Awaking Giant", **Federal Reserve Bank of Dallas Review, Issue 5**, September/October:1-8, Tablo 2'den Aktaran Yılmaz, Koyuncu, s:90

Aynı şekilde Tablo 59'da görüldüğü gibi Çin'de her 1000 kişi başına 583 bisiklet, 22 motosiklet ve 6 otomobil düşmektedir. Amerika Birleşik Devletlerinde ise her 1000 kişiye 475 otomobil düşmektedir. Aynı şekilde 1000 kişiye düşen telefon hattı rakamını Çin ve ABD'deki rakamı karşılaştırırsak,ardaki farkın altı kat olduğu görülür. Bu rakamlara bakılarak Çin'deki nüfusun sahip olduğu tüketim maddelerinin sayısının artması durumunda ,gerekecek olan üretim artışı rakamının çok yüksek olacağı anlaşılmaktadır.

Bu durum gelişmiş ülkelerin büyümesine arz yönlü olarak bir katkıda bulunacak aynı zamanda dünya piyasasının genişliğini arttıracaktır. Böylece Çin dış ticaretle daha fazla uzmanlaşma imkanı sağlayacak ve küresel verimliliği de artacaktır. Başlangıçta, Çin düşük kalifiye eleman gerektiren imalat sanayi mamullerinde uzmanlaşırken, gelişmiş ekonomilere katkısı ise daha kalifiye eleman gerektiren üretime yönelmeleri olacaktır.¹⁴⁶

3.2.2. Uluslararası Ticarete Rekabetin Sürdürülebilirliği

Bu bölümde Çin'in uluslararası ticaret politikası, sermaye (teknoloji yoğun), yüksek katma değer yaratan ticaret payını, ihraç edilen ürünlerin değerini ve Çin'in hedef pazar belirlemede etkin olup olmadığı incelenecek ve ekonomik performansın ikinci kriteri olan uluslararası ticaret etkinliği böylece sorgulanacaktır.

¹⁴⁵ World Development Indicators, www.worldbank.org, Temmuz 2005

¹⁴⁶ Yılmaz, Koyuncu, s:90-91

Uluslararası ticaret kanunu Çin'de 1995 yılında yürürlüğe girmiştir. Çin'deki dış ticaret yabancı sermayeli kuruluşlar istisna tutulmak üzere ticaret planlama mekanizması ilkeleri çerçevesinde dış ticaret ve ekonomik işbirliği bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Dış ticaret, ulusal ve bölgesel düzeyde örgütlenmiş, Dış Ticaret Şirketleri (FTC) yoluyla gerçekleştirilmektedir. İhracata ilişkin zorunlu planlama kaldırılmakla birlikte, bazı ürünler üzerindeki lisans uygulaması devam etmektedir.

Çin'in uluslararası ticaret politikasına baktığımızda 1984 öncesi ithal ikameci kalkınma stratejisi izlerken, yeni ekonomik programın hayata geçirilmesi ile birlikte 1984 yılından sonra ihracat yönlü kalkınma stratejisine geçmiştir. Bu tarihten sonra Çin'in toplam ihracatı ve küresel ihracattaki payı hızla yükselmiştir. 1978 sonrası Çin'in ihracatının büyüme hızı yaklaşık her yıl dünya ihracatının büyüme hızının üzerinde seyretmiştir.

Tablo 60. Mal Ve Hizmet İhracatı (GSYİH'nın %'si Olarak)

	1999	2000	2001	2002	2003
<i>Çin</i>	22	26	25	29	34
<i>Avrupa Parasal Birliği</i>	33	37	37	36	33
<i>ABD</i>	11	11	10	10	10
<i>Dünya</i>	23	25	24	24	24

Kaynak: China Statistical Yearbook 2004, National Bureau of Statistics of China
<http://www.stats.gov.cn/english/index.htm>, Temmuz 2005

2000 yılında dünya ihracatı ortalaması GSYH'nın %25'i iken, Çin'de bu rakam %26, ABD'de ise %11'dir. 2003 yılına baktığımızda Çin 2002 yılına kadar ihracatın GSYİH içindeki yüzdesi ortalama %36'larda Avrupa birliğini geçmiş, 2003 yılında Avrupa Birliğinin ihracatı %33 oranına düşerken, Çin'in ihracatı %29'dan %34'e yükselmiştir. 2003 dünya ortalaması %24 iken, Çin'de bu rakam %34 olmuştur.

Çin'in 1999 ve 2003 yılları arasında ihracatının artmasının doğal bir sonucu olarak ithalatı da artmıştır. İthalatın GSYİH içindeki payı ABD, Avrupa ülkeleri ve Dünya ortalaması ile karşılaştırıldığında Çin'in ithalatının çok büyük miktarda artış gösterdiği görülür.

Tablo 61. Mal Ve Hizmet İthalatı (GSYH'nın %'si Olarak)

	<i>1999</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>
<i>Çin</i>	19	23	23	26	32
<i>Avrupa Parasal Birliği</i>	32	36	36	34	31
<i>ABD</i>	14	15	14	14	14
<i>Dünya</i>	23	24	24	24	24

Kaynak: China Statistical Yearbook 2004, National Bureau of Statistics of China
<http://www.stats.gov.cn/english/index.htm>, Temmuz 2005

1999 ve 2003 yılları arasında Çin'in ithalat oranı dünya ortalamasının altında iken, bu oran 2003 yılına kadar yaklaşık 2 kat artarak %32'lik seviyeye çıkmıştır.

1990 yılında Çin'in dünya ihracatındaki payı ise 1990 yılında %1.2 iken, bu oran 2002 yılında %4.2'ye çıkmıştır. 12 sene içine gerçekleşen bu artış Çin'in toplam dünya ihracatındaki payını 4 kat artırmıştır.

Tablo 62. Yıllara Göre Çin'in Dünya Toplam İhracatındaki Payı

<i>Yıl</i>	<i>1990</i>	<i>195</i>	<i>2002</i>
<i>Çin'in Dünya Toplam İhracatındaki Payı</i>	1.2	2.0	4.2

Kaynak: The World Bank, **Word Development Indicators**' dan aktaran Yılmaz,
Koyuncu, s:40

Çin'in yaptığı ihracatı ürün bazında değerlendirecek olursak, birinci sırada yüksek katma değer yaratan makine ve elektrikli aletler ihracatı gelmektedir. Bu ürün grubunun ihracatındaki sürdürülebilirlik ise değişim oranının bir önceki yıla göre %48 oranı ile en yüksek olmasından anlaşılabilir.

Tablo 63. Çin Ürün Bazında Ticaret Rakamları, 2003, Milyar ABD doları

	<i>İhracat</i>	<i>Değişim (%)</i>	<i>Oran (%)</i>	<i>İthalat</i>	<i>Değişim (%)</i>	<i>Oran (%)</i>
<i>Canlı Hayvan Ve Hayvan Ürünleri</i>	5.271	11.4	1.2	3.309	22.1	0.8
<i>Sebze Ürünleri</i>	7.580	29.3	1.7	7.174	76.6	1.7
<i>Hazır Gıda Ve Tütün</i>	7.669	14.5	1.7	2.107	6.4	0.5
<i>Maden Ürünleri</i>	12.733	29.4	2.9	37.725	54.1	9.1
<i>Petrol</i>	11.110	31.7	2.5	29.272	51.5	7.1
<i>Kimyasallar</i>	18.531	26.8	4.2	31.791	30.8	7.7
<i>Plastik</i>	12.536	25.0	2.9	24.476	24.7	6.0
<i>Deri Ürünleri</i>	11.574	24.0	2.6	4.22	16.5	1.0
<i>Kereste Ve Kereste Ürünleri</i>	4.359	22.2	1.0	4.667	11.9	1.1
<i>Selüloz</i>	3.030	29.6	0.7	8.630	17.0	2.1
<i>Tekstil</i>	73.349	26.8	16.7	19.292	13.5	4.7
<i>Ayakkabı</i>	15.629	16.6	3.6	487.0	21.8	0.1
<i>Taş, Cam Ve Seramik</i>	6.935	27.0	1.6	2.629	26.2	0.6
<i>Ham Metaller</i>	25.129	32.9	5.7	39.385	49.9	9.5
<i>Makine Ve Elektrikli Aletler</i>	172.446	48.8	39.3	175.426	39.9	42.5
<i>Elektrikli Alet Ve Edevat</i>	88.978	36.6	20.3	103.926	41.9	25.2
<i>Taşıtlar</i>	15.593	47.8	3.6	17.537	52.2	4.2
<i>Optik Aletler</i>	13.12	37.7	3.0	26.176	81.5	6.3
<i>Diğer</i>	32.895	-	7.5	538.131	-	1.8
<i>Toplam (Bütün Ürünler)</i>	438.371	34.6	-	412.386	39.9	-

Kaynak: DTÖ Üyeliği Sonrası Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomisi ve Ticaretinde Gelişmeler, Mayıs 2004, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, www.dtm.gov.tr, s:25

İhracat değişim oranı 2003 yılında makine ve elektrikli aletlerden sonra ikinci olarak taşıtlarda, üçüncü olarak optik aletlerde meydana gelmiştir. Taşıtlarda meydana gelen değişim %47, optik aletlerde meydana gelen ihracat değişim oranı ise %37,7 oranındadır. Çin'in ihracatında önemli bir yer tutan ikinci ürün grubu ise tekstildir. Tekstil ihracatı 1993 yılında 73.349 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Bir önceki yıla göre değişim oranı %26,8'dir. Oransal olarak baktığımızda makine ve elektrikli aletler, ihracatın yaklaşık %40'ını oluştururken, ikinci sırayı %16,7 ile tekstil ihracatı almaktadır.

Çin ihracatında gelişme gösteren bir diğer ürün ise imalat sanayi mallarıdır. Çin'in imalat sanayi mallarının ihracat içindeki payı 1980 yılında yüzde 9 iken 1990'larda bu pay yüzde 22'ye çıkmıştır.

Çin'in ihracatındaki bu başarısı sonucunda Çin küresel ekonomi içinde gittikçe ihracat için üretim merkezi olmaya başlamıştır. 1978 yılında GSYİH'sının %5'inden azını ihraç eden Çin 2005 yılında GSYİH'sının %40'ını ihraç etmiştir.

ILO'nun (International Labour Organization) yapmış olduğu bir araştırmaya göre Çin'de yaşanan ticaret rejimin başarısının ardında özel olarak seçilmiş ihracatı özendirme stratejileri aracılığıyla daha yansız bir ticaret rejimine yönelmiş olması yatmaktadır. Bu raporda Çin'in uygulamış olduğu uluslararası ticarete dışa açılmanın her ülke için etkin bir reçete olmayacağı da gösterilmektedir. ILO yayınladığı rapora göre, "Ticarette serbestleşmenin sonuçları her yerde bir ve aynı değildir; tersine bu sonuçlar, serbestleştirme programının niteliği, ticaret rejiminde daha önceden var olan çarpıklıklar ve piyasaların esnekliği gibi etmenler tarafından belirlenmektedir." Ticarette serbestleşme, gelişmekte olan ülkeler açısından farklı sonuçlar vermiştir: "Zimbabve'de 1990'lı yılların başında ticaretin serbestleştirilmesi için alınan köklü önlemler üretimin ve istihdamın gerilemesiyle sonuçlanmış, bu arada ithalat hızla artmış, dış ticaret açığı büyümüştür. Gene aynı süreçte reel ücretler de düşmüştür."¹⁴⁷ ILO'nun yapmış bu araştırma Çin'i uygulamış olduğu dışa açılma reformlarının ülkeye göre etkin olarak uygulandığını göstermektedir.

3.2.2.1. Çin'de Sermaye (Teknoloji Yoğun) Yüksek Katma Değer Yaratan Ürün İhracatı Gelişimi

Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Raporuna (2002-2003) göre dünya uluslarının 1998 yılında gerçekleştirdikleri ihracat değerlerini teknolojik gruplandırma örnekleriyle Tablo 64'deki gibidir.

¹⁴⁷ International Labour Organization, "Gelişmekte Olan Ülkeler Ticaretteki Küreselleşmeden Yararlanamıyor", <http://www.ilo.org/public/english/region/eurpro/ankara/newsletr/news2001-38.htm>, Haziran 2005

Tablo 64. Ülkelere Göre Teknoloji İhracatı Değerleri

<i>Yüksek Teknoloji Ülke (milyar \$)</i>	<i>Orta Teknoloji Ülke (milyar \$)</i>	<i>Düşük Teknoloji Ülke (milyar \$)</i>
Amerika (171 Milyar Dolar)	Almanya (232 Milyar Dolar)	Çin (76.5 Milyar Dolar)
Japonya (110 Milyar Dolar)	Japonya (191 Milyar Dolar)	İtalya(70.2 Milyar Dolar)
Almanya(84 Milyar Dolar)	Amerika(190 Milyar Dolar)	Almanya(66.8 Milyar Dolar)
Toplam İhracat:950 Milyar Dolar	Toplam İhracat:1450 Milyar Dolar	Toplam İhracat: 694 Milyar Dolar
(923 Milyar Dolarlık kısmını 25 ülke yapmıştır)	(1380 Milyar Dolarlık kısmını 25 ülke yapmıştır)	(615 Milyar Dolarlık kısmını 25 ülke yapmıştır)

Kaynak: Töre, C., Tasarım Düşüncesinin Gelişimi, İmalat Ve Ulusal Gelişmişlik, www.makinatasarim.com, Haziran 2005

Söz konusu tablodan anlaşılacağı gibi 1998 yılında teknolojik grupların ihracat rakamlarını ülkelere göre değerlendirdiğimizde aşağıdaki sonuçları çıkarılabilir;

- 1998 yılında dünya üzerinde teknoloji genel olarak sınırlı sayıda ülke tarafından yönlendirilmekteydi,
- 1998 yılında Almanya, ABD, Japonya, Fransa, İngiltere gibi 25 ülke içindeki belirli ülkelerin, teknolojinin her sınıfında ön sıraları aldıkları görülmektedir.

Günümüzde ise tablo 65’de görüldüğü gibi gelişmiş ülkeler her üç sınıfta elde ettikleri toplam üstünlüğü düşük teknoloji grubunda Çin'e kaptırmışlardır. Bunun nedeni dünyadaki katma değeri düşük ürün imalatının; düşük maliyet, kalite odaklı üretim, dünya standartlarına uygun imalat yeteneği, uzman teknik işgücüdür.

Geliştirilecek tasarım çalışmaları Çin'i yakın bir gelecekte orta ve yüksek teknoloji ürünler için de söz sahibi yapmıştır.

Tablo 65. İleri teknoloji İhracatı (Toplam İhracatın %'si Olarak)

	1999	2000	2001	2002	2003
<i>Çin</i>	17	19	21	23	27
<i>Avrupa Parasal Birliği</i>	18	19	19	17	14
<i>ABD</i>	34	34	32	32	31
<i>Dünya</i>	22	23	22	21	18

Kaynak: China Statistical Yearbook 2004, National Bureau of Statistics of China

<http://www.stats.gov.cn/english/index.htm>, Temmuz 2005

Tablodan görüldüğü gibi 1999 yılında dünya ileri teknoloji ihracatı ortalama toplam ihracatın %22'si iken bu rakam Çin'de %17'dir. 1999 yılından 2003 yılına kadar Çin'de ileri teknoloji ihracatının toplam ihracattaki yüzdesinin sürekli arttığı görülmektedir. 2002 yılında dünya ortalaması %21 iken, Çin bu rakamın üzerine çıkmış ve 2003 yılında Avrupa Birliği ve ABD'de ileri teknoloji ihracatının toplam ihracat yüzdesi azalmıştır.

3.2.2.2. Pazar Belirlemede Etkinlik

Çin yukarıda bahsedilen yüksek teknoloji ürünleri ihracatında etkin olduğu gibi, yüksek teknoloji ürünleri alanında yabancı sermaye yatırımlarını da başarı ile ülkesine çekmiştir. Bu nedenle bu sektörlerde Çin sanayisinin rekabet gücü oldukça yüksektir. İhracatta pazar belirlemede etkin olan sektörlerin başında bir önceki konuda da bahsedildiği gibi, yüksek katma değer yaratan makine, otomotiv, elektrik, elektronik ürünler yer almaktadır Çin'in yüksek teknoloji ürünleri ithalatına baktığımızda ise Çin'in yabancı sermaye yatırımlarına bağlı olarak ABD ve Avrupa ülkeleri başta olmak üzere gelişmiş ülkelerin Çin pazarını kontrol ettiği görülmektedir. Çin bu nedenle ithalat pazarını belirlemede ihracattaki kadar etkin değildir. Bunun nedeni Çin'in sanayisinin nihai mamullerde rekabet gücünün yüksek olmasıdır. Bu mamullerin üretiminden kullanılan ara girdiler ithalat yoluyla sağlanmaktadır. Bu nedenle Çin ara malı girdilerini ithal edecek ABD ve Avrupa ülkeleri gibi gelişmiş ülkelere ithalat yapıp ara girdi sağlamaktadır. Bu ürünler arasında demir çelik ürünleri, kimyasal ürünler, doğal taş ve çimento ve diğer inşaat malzemeleri, otomotiv yan sanayi ürünleri ilk sıralarda yer almaktadır.¹⁴⁸

3.2.3. Dış ve İç Yatırımlar

Çin'e gelen doğrudan yabancı yatırımlar ikinci bölümde daha ayrıntılı incelediğimiz için burada Avrupa, ABD ve Dünya değerleri ile karşılaştırılacaktır.

2000 yılından 2003 yılına kadar doğrudan yabancı yatırımların dünya ortalamasına bakıldığında, dünya ortalamasında düşüş yaşandığı görülmektedir. Bu düşüşün Avrupa ve ABD'ye yansımaları çok yüksektir. 2000'den 2001 yılına değişim oranına baktığımızda ABD'de doğrudan yabancı yatırımların %48 oranında azaldığını görmekteyiz. Bu oran

¹⁴⁸ Coşkun Güzelhan, "Çin Ekonomisinde Gelişmeler Fırsatlar Ve Tehditler", **İgeme dergisi**, Ocak Nisan 2004, Sayı 26, s:37

Avrupa Birliğinde %54 oranında azalışla, %46 olan dünya ortalamasının çok üzerindedir. 2001 yılında 2002 yılına geçildiğinde dünya ortalaması %13 oranında azalırken Çin'e gelen doğrudan yabancı yatırımların yaklaşık 53 milyar dolar ile %11 oranında arttığı görülmektedir.

Tablo 66. Doğrudan Yabancı Yatırımlar, (milyar dolar)

	2000	2001	Değişim (%)	2002	Değişim (%)	2003	Değişim (%)
<i>Çin</i>	38	44	+%15	53	+%11	53	+%8
<i>Avrupa Parasal Birliği</i>	631	290	-%54	350	+%20	280	-%20
<i>ABD</i>	321	167	-%48	72	-%56	39	-%44
<i>Dünya</i>	1.511	806	-%46	699	-%13	572	-%18

Kaynak: China Statistical Yearbook 2004, National Bureau of Statistics of China, <http://www.stats.gov.cn/english/index.htm>, Temmuz 2005

Aynı yıllarda ABD'ye gelen doğrudan yabancı yatırımların %56 oranında azaldığını görülmektedir. 2003 yılında ise ABD'ye gelen doğrudan yabancı yatırımlar 39 milyar dolar iken, Çin'e gelen doğrudan yabancı yatırımlar 53 milyar dolara ulaşmıştır. Dünya ortalaması 2003 yılında %18 oranında azalmışken, Çin'de doğrudan yabancı yatırımların %8 oranında arttığı görülmektedir.

3.2.3.1. Yatırımların Bölgeler Arası Dağılımı

Çin'e gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının bölgelere göre dağılımına baktığımızda %87'sinin ülkenin doğusunda, %9'unun ülkenin orta bölümünde ve %5'inin ise ülkenin batı tarafına geldiği görülmektedir. Bu durum bölgeler arası gelir dağılımının bozulmasına neden olmaktadır. Devlet batıdaki inşaatların %14'ünü yaparken doğuda bu rakam %9'a düşmektedir. Devlet şirketlerinin bölgeler arası üretim dağılımına baktığımızda ise, yine bir dengesizlik görülmektedir. Devlet şirketlerinin batıda sanayi üretimindeki payı %75 iken, doğuda bu rakam %39 seviyesindedir. Devletin bu bölgesel farklılıkları ortadan kaldırmak için batı bölgesine ve diğer düşük gelir ve istihdam bölgelerine yatırım teşvikleri vermekte ve kendisi de yatırım yapmaktadır.¹⁴⁹

Yapılan kamu yatırımlarına diğer Asya ülkeleri ile karşılaştırdığımızda Çin'in kamu yatırımlarının doğrudan yabancı yatırımlarda olduğu gibi GSYİH payının fazla olduğu görülmektedir. Çin hükümetinin batı bölgelerini de yatırıma açmak için geniş çaplı bir

¹⁴⁹ Deniz Gökçe, "Çin'i İzlemek Zorundayız", *Akşam Gazetesi*, 3 Aralık 2003

program uygulamaktadır. Bu program içinde aşağıda belirteceğimiz bölge ülkelerle yapılan alt yapı projeleri ve yabancı yatırımcıların batıya da yönelmelerini sağlayacak teşviklerin sağlanması sayılmaktadır. Nitekim bu bölgeleri de yatırımcılara açmak için 1999'da strateji değişikliğine gidilmiş ve 3 yılda bütçeden Batı Çin ile ilgili 30 projeye 600 milyar Yuan (yaklaşık 73 milyar dolar) kaynak ayrılmıştır. Batı Çin'in geliştirilmesi orta vadeli temel bir adımdır. Böylece bu bölgelerin diğer bölgelere göre daha yüksek büyüme oranlarına ulaşması sağlanacaktır.¹⁵⁰

3.2.3.2. Alt Yapı Yatırımları

Geçmiş 2000 yıldan da eski olan ve Çin'in Xi'an kentinden Roma'ya uzanan 7,000 km'lik tarihi ticaret güzergahına verilen ad olan İpek Yolu, özellikle de Avrupa ile Asya'nın Orta Asya bölgesi üzerinden bağlanması ile ilgili pek çok proje için, değişik kurumlarca kullanılan bir isim olmuştur. Dünya Turizm Örgütü'nün bölgedeki turizmin canlanmasını amaçlayan projelerinden, NATO finansmanlı Sanal İpek Yolu Uydu Projesine kadar bu tarihi rotayla bağlantılı pek çok projeye İpek Yolu adından yola çıkan isimler verildiği görülür.

Günümüzde Avrupa Birliği projesi olan TRACECA İpek Yolu'nu doğudan batıya doğru yeniden oluştururken, UNDP'nin İpek Yolu Bölgesel Programının da İpek Yolu'nu batıdan doğuya doğru oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bahsedeceğimiz ise Çin'in içinde bulunduğu İpek Yolu adı altındaki alt yapı projesi ve diğer altyapı yatırımları aşağıda belirtildiği gibidir.¹⁵¹

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) İpek Yolu Bölgesel Programı (The Silk Road Regional Programme - SRRP)

UNDP'nin 1997'de başlatmış olduğu İpek Yolu Bölge Geliştirme (Silk Road Area Development) programı 2004 yılı sonu itibariyle birinci kısmını tamamlamış ve geçtiğimiz Şubat ayında Pekin'de Çin ve dört Orta Asya ülkesinin (Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan) katılımıyla yapılan toplantı ile İpek Yolu Bölgesel Programı (The Silk Road Regional Programme-SRRP) başlatılmıştır. UNDP ile Çin ve dört Orta Asya ülkesi

¹⁵⁰ Alaattin Kızıltan, "Tek Kutuplu Bir Dünyada Çin Halk Cumhuriyetinin Süper Güç Olabilirliği", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 5, sayı:1, s:60

¹⁵¹ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Çok Uluslu Altyapı Geliştirme Projeleri, s:1-7 <http://www.deik.org.tr/>, Temmuz, 2005

hükümetlerinin ortak girişimi olan program, bölgesel işbirliğini Milenyum Kalkınma Hedefleri açısından öneminden yola çıkarak, Çin ile Orta Asya arasındaki ekonomik ve kültürel bağların canlandırılmasını amaçlamaktadır. Projenin ilk iki yılı için UNDP'nin bölgesel ofisleri tarafından 1 milyon dolar bütçe ayrılmış durumdadır. Projenin süresinin daha fazla kaynak yaratılabilmesine bağlı olduğu belirtilmektedir.

Çin'in programda önemli bir ağırlığı ve desteği olacağı görülmekte ve bunun yanı sıra programın komşu ülkelere genişlemesi finansman desteğinin artması yönünde işaretler de gelmektedir. Afganistan ve Türkmenistan'ın kısa sürede programa katılabileceği belirtilirken, Pakistan, G.Kore ve Japonya da programa ilgi beyan etmişlerdir. 1990'ların ortalarında daha çok güvenlik gerekçesi ile oluşturulan ancak zaman içinde ekonomik işbirliği önemli bir platform özelliği kazanma yolunda ilerleyen Şanghay İşbirliği Örgütü'nün de programda koordinasyon açısından yardımcı bir taraf olacağı belirtilmektedir.

Çin'in bu programa olan desteğinin ardındaki temel motivasyonun Orta Asya ile enerji ve doğal kaynaklar açısından bağlantılarını güçlendirmek ve ihracat üssü olan ve doğu limanlarını kullanan doğu bölgesinin yanı sıra iç bölgelerinde de ekonomik canlanma sağlamak olduğunu düşünmek mümkündür.

Uluslararası Yol Federasyonu IRF'e göre Avrupa ile Çin'i karadan uluslararası standartlarda otoyollarla bağlamanın bedeli 14 ila 20 milyar dolardır. İnşa edilmek istenen bu yeni İpek Yolu'nun Çin sınırları içinde kalan bölümünde önemli adımlar atılmıştır, bu bölüm doğuda Jiangsu eyaletindeki Lianyungang'dan, kuzeybatıda Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi'ndeki Helugas'a uzanmaktadır. Sadece Xinjiang Özerk Bölgesi'nin önümüzdeki 20 yılda yol projelerine ayırmayı planladığı tutar 24 milyar dolardır.

Orta Asya tarafına bakıldığında ise, hükümetler bu kadar zengininde değildir ancak uluslararası finans kuruluşlarının bölgeye ilgisi ile bir gelişme mümkündür. Çin de bölgedeki altyapı projelerine yatırım yapmaktadır. Asya Kalkınma Bankası ile ortaklaşa finansman sağlanan Fergana Vadisi ile Kaşgar'ı birleştirecek yol projesi buna örnektir. Ayrıca Eylül 2004'de Kazakistan'ın merkezinde temeli atılan Atasu'dan Çin sınırındaki Alashankou'ya petrol pompalayacak 1000 km'lik ve 3 milyar dolar değerindeki petrol boru hattı inşa projesinin de 2006 yılında tamamlanması öngörülmektedir.

Avrasya Kıtasal Köprüsü (European Continental Bridge)

Demir yolu ayağı da İpek Yolu'nu canlandırma programının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Avrasya Kıtasal Köprüsü (European Continental Bridge) olarak da adlandırılan ve 1992 yılının sonunda hizmete açılan 10900 km'lik Yeni İpek Yolu demir yolu hattı bir liman şehri olan Lianyungang'dan, Reoterdam limanına kadar uzanmaktadır. Sibirya hattına alternatif olan hattın Çin kesiti 4,130 km'dir. Bu hattan Çin'in liman şehirlerinin oldukça faydalandığını söylemek mümkündür. Ancak Çin'in Avrupa'ya ihracatının tamamına yakını deniz yolu ile yapılmaktadır. İç bölgelerden gelen mallar dahi çoğunlukla demir yolu ile limanlara taşınmaktadır. Daha düşük maliyetli demiryollarının kullanamamasında gümrüklerde karşılaşılan engeller önemli bir etkidir. Yeni hat üzerinde yer alan 40'dan fazla Asya ve Avrupa ülkesi arasında gümrük kolaylığı sağlamak için anlaşmalara varmak vakit almaktadır.

Yeni İpek Yolu rotasında hava yolu ayağı da unutulmamıştır. Sektörde deregülasyonun ve ucuzlayan bilet fiyatları ile havayolu maliyetlerinde beklenen düşme ile bu alanda da yeni İpek Yolu programı uygulamalarının olacağı öngörülmektedir.

UNDP programı kapsamında 2006 yılının ilk çeyreğinde Çin'de "İpek Yolu Yatırım Forumu" nun organize edilmesi öngörülmektedir.

Asya Kalkınma Bankası Orta Asya Bölgesel Ekonomik İşbirliği Programı (Central Asia Regional Economic Cooperation - CAREC)

Asya Kalkınma Bankası da "İpek Yolu'nu Yeniden İnşa Etmek" projesi çerçevesinde 1997 yılında dört ülke (Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan) ile başlayıp mevcut durumda yedi ülkeyi (+Azerbaycan, Çin, Moğolistan) kapsayan CAREC programı aracılığıyla çeşitli projelere destek vermektedir.

CAREC kapsamında devam eden projeler arasında 57 milyon dolarlık Almatı-Bişkek bölgesel yol projesi ve 2003 yılından bu yana 85 milyon dolar tahsis edilmiş bulunan ve Çin ve Rusya'yı Moğolistan üzerinden bölgeye bağlayacak kuzey-güney koridorunu tamamlayacak olan Duşanbe ve Kırgızistan sınırı arasındaki yol projesi de bulunmaktadır. Yine bu kapsamda finansman sağlanan Kırgızistan'ın Osh kenti ile Kinjiang'daki Kaşgar'ı

birleştirecek yol projesinden yukarıda bahsedilmiştir. CAREC programı kapsamında yürütülen 1 milyon dolar tutarındaki bölgede işbirliğini artıracak projeler geliştirilmesine yönelik bir danışmanlık hizmeti projesi olan Büyük İpek Yolu İnisiyatifi Teknik Destek Projesi (Support for Greater Silk Road Initiative 2005) de 2005 yılı programında yer almaktadır.

Asya Kalkınma Bankası Büyük Mekong Albölgesi Programı (Greater Mekong Subregion Project - GMS)

Asya Kalkınma Bankası'nın 1992 yılından bu yana yürüttüğü Büyük Mekong Albölgesi Programına Çin'in Yunnan Eyaleti, Myanmar (Burma), Laos, Vietnam, Tayland ve Kamboçya dahildir. Program dahilinde tamamlanmış veya devam eden öncelikli altyapı projelerin Banka'nın portföyündeki kısmının değeri 4 milyar dolar civarındadır. Program kapsamında gerçekleştirilen 18 proje için ilgili ülkelerin hükümetleri toplam 1.6 milyar dolar tutarında katkıda bulunmuşlardır. Banka ise sağladığı 1.4 milyar dolarlık kredinin yanı sıra, 922 milyon dolarlık ortak finansman sağlamış teknik yardım projeleri için ise 54 milyon doları Banka'nın kaynaklarından olmak üzere, 92 milyon dolarlık hibe yardımı temin etmiştir.

Japonya bu programda da diğer pek çok kalkınma programında olduğu gibi ana destekçiler arasında yer almaktadır. GMS programı kapsamındaki başlıca proje Myanmar, Tayland, Laos ve Vietnam'ın dahil olduğu Doğu-Batı Ekonomik Koridoru Projesidir ve AKB ve Japonya'nın ortak finansmanı ile yürütülmektedir. Projenin ana parçası batıda Myanmar'ın Mawlamyine kenti ile doğuda Vietnam'ın Da Nag kentini birleştiren ve Laos'un merkezinden ve Tayland'ın kuzeyinden geçen 1450 km'lik otoyol projesidir. Hint ve Pasifik Okyanuslarını da bağlayacak olan Projenin 2007'de tamamlanması öngörülmektedir.

Toplam tahmini değeri 2.5 milyar dolar olan projenin 1.2 milyar dolarlık kısmı için finansman AKB (Asya Kalkınma Bankası) ve ilgili hükümetlerce sağlanmış durumdadır. Kuzey-Güney Koridoru Projesi programın bir diğer önemli parçasıdır. Doğu-Batı Koridoru'nu biri Tayland'da diğeri Vietnam'da kesen iki parçaya sahip olan koridor özellikle Çin'in Yunan eyaletinin ve Laos'un limanlara erişimi açısından önemli bir konumdadır. Yine 2007 yılında tamamlanması öngörülen bu koridorun toplam tahmini değeri ise 4.5 milyar dolardır ve 2.8 milyar dolarlık kısmı sağlanmıştır. Bu büyük projeler pek çok küçük alt bölümden oluşmaktadır. Örneğin, Laos ve Tayland'ın ortak projesi olan ve JBIC finansmanı ile

yürütülen 75 milyon dolarlık Mekong Nehri köprüsü projesinin ise 2006 yılında tamamlanması öngörülmektedir. GMS programı kapsamında diğer çeşitli enerji, telekom ve turizm projeleri de mevcuttur.

Bahsedilen bu altyapı yatırımlarının gerçekleşmesi hem bölgeler arası dağılımda etkili olacak hem de ölçmeye çalıştığımız ekonomik büyümenin sürekliliğini beraberinde getirecektir.

3.2.4. İstihdamın Sürdürülebilirliği

Çin'in ekonomisinin sürdürülebilirliğini istihdam yaratan sektörler açısından inceleyecek olursak dışa açılmanın başladığı 1978 yılı ile 2001 yılı arasında sanayi sektöründe yaklaşık 100 milyon kişilik istihdam yaratılmıştır. Yapılan tahminlere göre ise önümüzdeki 10 yıl içinde sanayi sektörünün 150 milyon kişiye istihdam yaratacağı öngörülmektedir. Geçmişte baktığımızda 1978 yılında Çin'de özel sektör olmadığı için özel sektörde yerli ve yabancı şirketlerde çalışan insan sayısı küçük hizmet sektörü dışında neredeyse yok olduğu görülür. Bugün ise Çin'de çalışanlar artan oranlara özel sektöre ait ve kar için faaliyetlerde bulunan firmalarda istihdam edilmektedirler. Günümüzde iş gücü 1978'den beri yaklaşık %40 oranında devlet şirketlerinden özel şirketlere aktarılmıştır. Bu rakamlar özel sektörün istihdam yaratmadaki etkinliğini göstermektedir.¹⁵²

Tablo 67'deki Çin'deki istihdam rakamları incelendiğinde 1998 yılından 2002 yılına kadar kentsel ve kırsal istihdamın arttığını görülmektedir. Fakat bu artışta kentsel istihdam artışı, kırsal istihdam artışının üzerindedir.

Tablo 67. Çin'de İstihdam Rakamları

	1998	1999	2000	2001	2002
<i>İşsizlik Oranı</i>	%3.10	%3.10	%3.10	%3.6	%4.0
<i>Kentsel İstihdam (milyon)</i>	216.2	224.1	231.5	239.4	247.8
<i>Kırsal İstihdam (milyon)</i>	125.4	127	128.2	130.9	132.9
<i>Toplam İstihdam (milyon)</i>	490.2	489.8	489.3	490.9	489.6
<i>Kayıtlı Kentsel İşsiz (milyon)</i>	5.7	5.8	6.0	6.8	7.7
<i>Ekonomik Olarak Aktif Nüfus (milyon)</i>	720.9	727.9	739.9	744.3	753.6

Kaynak: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, DTÖ Üyeliği Sonrası Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomisi ve Ticaretinde Gelişmeler, www.dtm.gov.tr, Mayıs, 2004, s:16

¹⁵² Gököe,Ercan, s:71

Ancak aktif nüfusun payı ile karşılaştırılacak olursak, bu rakam düşüktür. 1998 yılında %3 olan işsizlik oranı 2002 yılında %4'e yükselmiştir. 1998-2002 yılları arasında istihdamda yıllık ortalama 7.5 milyon, toplamda ise 97 milyonluk istihdam artışı gözlenmiştir. 2003 yılında işsizlik oranı ise %4.4 olarak kaydedilmiştir. Hükümetin bu alanda 2004 yılı hedefinin 9.5 milyon kişi için yeni istihdam yaratmak, işten çıkarılmış 5 milyon kişinin iş bulmasına yardımcı olmak ve işsizlik oranını %4.7'de tutabilmektir.

Çin'de yaşanan işsizlik oranı Çin ekonomisi için büyük bir sorundur. Kentsel oranda işsizlik oranı % 8 iken, kırsal alanda ise günümüzde 200 milyon kişi olduğu düşünülmektedir. Bu işsizliğin nedenlerinden biri kamu işletmelerinden özelleştirme sonucu işlerini kaybedenlerdir. Hizmet sektörünün toplam üretimin üçte birini yaratmasına rağmen son dönemlerde yeni yaratılan istihdamın %85'i hizmet sektöründe çalışmaktadır. Yeni istihdamın yaratılabilmesi için ülke içinde özel sektör yatırımlarının artması gereklidir.

3.2.4.1. İşsizlik

Yapılan bir araştırmaya göre kamu firmalarında herhangi bir düşüklüğü yaşanmadan işgücünde üçte bir oranında indirim yapılması, ülkede kamu kuruluşlarında çok ciddi bir gizli işsizliğin varlığına işaret etmektedir. Özelleştirmenin dışında işsizliği ciddi bir biçimde artıran etmen olan kırdan kente göç, gelir dağılımını da bozmaktadır. Bu göç işsizliği ortadan kaldırmak için her yıl ilave olarak 15000 yeni işyerine ihtiyaç vardır. Günümüzdeki rakamlar kamusal yada yarı kamusal nitelikli 220 milyon çiftçiden 2 milyonunun işletmeleri iflas ettiği için tekrar kırsal kesime döndüğünü göstermektedir. Ülkenin gelecek yıllarda büyümesinin süreklilik sağlayamaması durumunda iç piyasasına yeni katkılar ve işten uzaklaştırmalara yeni iş olanakları sağlayamayacaktır. Hesaplanan büyüme oranı ise %7'dir. Ülkenin büyümesi %7'nin altına düştüğünde belirttiğimiz gibi istihdam alanı açmada yetersiz kalacaktır.

Çin ekonomisine baktığımızda istihdam yaratabilme gücü yılda yaklaşık 8 milyon kişidir. İşgücü piyasasına ise her yıl 12, 13 milyon kişi katılmaktadır. Çin'in dünya ekonomisine bütünleşmesi ilerledikçe, Çin kamu ve özel şirketlerin uluslararası rekabette başarılı olabilmek amacıyla iş güvencesi, sosyal güvenlik, iş sağlığı ve güvenliği

politikalarının gözden geçirilmeye ihtiyacı vardır. Bahsedilen bu durum işsizlik sorununu ağırlaştırıcı bir etki yapmaktadır.¹⁵³

3.2.4.2. İşgücünün Niteliği

Çin'in nüfusunun büyüklüğü göz önüne alındığında nitelikli işgücü yanında vasıfsız işgücünün de rakamının oldukça büyük olduğu görülür. Bu durum Çin'i dünyanın ikinci büyük ekonomisi olmasına rağmen kişi başına düşen milli gelir ortalamasının neden düşük olduğunu açıklamaktadır. Çin'in vasıflı işgücünden nitelikli işgücüne geçebilmesi için beşeri sermayeye yatırım yapması gereklidir.

Nitelikli işgücünün oranlarına bakıldığında 1978 yılında 10.000 kişiden sadece 9 kişi üniversite mezunu iken, bugün bu rakam 56'ya çıkmıştır. Günümüzde Çin üniversitelerinde yılda 450.000 mühendis mezun olmaktadır. Çin'de yurtdışına gidip eğitim alanların sayısına bakıldığında son yıllarda büyük bir artış yaşandığı görülmektedir. Çin'de yaşanan bu gelişmelere ek olarak dünya ülkelerinin tersine yurt dışına eğitim almak için giden kişilerin beyin göçü yaratmayıp tekrar ülkelere döndükleri görülmektedir.

Özellikle Çin'in dış dünya ile rekabetinde büyük avantaj sağlayan işgücü niteliği de işgücü maliyetleridir. Çin'de işgücü maliyetleri diğer ülkelerle karşılaştırıldığında avantajın ne kadar etkin olduğu ortaya çıkmaktadır.

Örnek olarak Çin'in en büyük ihracat kalemlerinden olan tekstil sanayinde saatlik emek giderinin Çin düzeyine oranını veren Tablo 68'e baktığımızda,İtalya'da emeğin Çin'den 25,5 kat,ABD'de 20,9 kat olduğu görülmektedir.

¹⁵³ Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, s:18

Tablo 68. Tekstil Sanayinde Saatlik Emek Giderinin Çin Düzeyine Oranı

<i>Ekonomi</i>	<i>Tekstil Sanayinde Emek Giderlerinin Çin Düzeyine Oranı</i>
<i>İtalya</i>	25.5
<i>ABD</i>	20.9
<i>Tayvan</i>	9.4
<i>Hong Kong</i>	9.1
<i>Kore Cumhuriyeti</i>	5.9
<i>Türkiye</i>	4.0
<i>Hindistan</i>	1.0

Kaynak: 1998 Werner Uluslararası İşletme Danışmanlarına Dayalı Usıtc (1999c)8-2 ve 8-4 Tablolarından Düzenleyerek Aktaran Ömer Faruk Çolak, “Ticarette Çin Tehdidi” Semineri, Antalya, 2004, Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası yayınları, s:191

Çin emek giderleri, diğer ülkeler karşısında avantajlı durumdadırlar. Giyim sanayinde ise çok bir farklılık görünmemesine rağmen Çin yine diğer ülkeler karşı avantajını korumaktadır.Tablo 69’daki giyim sanayide emek giderlerinin Çin düzeyinde oranına baktığımızda en yüksek oran 23,1 kat ile ABD’dir.Kore Cumhuriyeti’nin Çin’deki giyim sanayideki emek gideri oranı ise 6,3’dür.

Tablo 69. Giyim Sanayinde Saatlik Emek Giderinin Çin Düzeyine Oranı

<i>Ekonomi</i>	<i>Giyim Sanayinde Emek Giderlerinin Çin Düzeyine Oranı</i>
<i>ABD</i>	23.1
<i>Kosta Rika</i>	12.2
<i>Hong Kong</i>	12.1
<i>Kore Cumhuriyeti</i>	6.3
<i>Meksika</i>	3.5
<i>Guatemala</i>	3.0
<i>Hindistan</i>	0.9
<i>Bangladeş</i>	0.7
<i>Endonezya</i>	0.4

Kaynak: 1998 Werner Uluslararası İşletme Danışmanlarına Dayalı Usıtc(1999c)8-2 ve 8-4 Tablolarından Düzenleyerek Aktaran Murat Yapıcı, “Ticarette Çin Tehdidi” Semineri, Antalya, 2004, Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası yayınları, s:191

3.2.4.3. Markalaşma

Çin’e yöneltilen eleştirilerin başında kaliteden uzak mamul üretmesi ve markalaşamaması gelmektedir. Son yıllarda Çin’de oluşan markalar ve bu markaların dünya çapındaki kabul edilebilirliği ön plana çıkmıştır. Çin’in sahip olduğu bu markaların artışı

sağlanabilirse ileride Çin ekonomisinin büyümesinin sürdürülmesi ve istihdam artışının sürekliliği sağlanabilir.

Çin'in sahip olduğu dünya çapında öne çıkan bazı önemli markalar ve dış ticaret rakamları şu şekilde verilebilir;¹⁵⁴

- Haier: 1984 yılında devlete ait bir buzdolabı fabrikası olan Haier günümüzde Çin'in en büyük dayanıklı tüketim malları üreticisi ve 2002 yılında gerçekleştirdiği 8.6 milyar dolarlık satışla en prestijli markası olmuştur. Bugün Haier'in Sanyo, Samsung, Merloni, Mitsubishi gibi dünya devleri ile uluslar arası iş birlikleri mevcuttur.
- Pearl River: Piyano üreticisi olan bu şirket, 2002 yılında ABD'ne 10 binden fazla piyano ihraç ederek bu alanda ikinciliği ele geçirmiş durumdadır. Devlet kuruluşu olan Pearl River, Yamaha ile iş birliğine giderek teknolojisini geliştirmeyi sürdürmektedir.
- Erdos: Dünyanın en büyük kaşmir üreticisidir. 2001'de gerçekleştirdiği 680 tonluk üretim dünya üretiminin yüzde 40'ına, Çin'in ihracatının yüzde 70'ine karşılık gelmiştir.
- Chine Ocean Shipping Company (COSCO): 80 bini aşkın çalışanı, 540 gemisi ve 26 milyon tonluk taşıma kapasitesi ile dünyanın en büyük deniz taşımacılığı şirketidir. COSCO, ayrıca, emlak danışmanlığından turizme kadar birçok farklı alanda da faaliyetlerini sürdürmektedir.

3.2.4.4. Büyüme Yoksulluk İlişkisi

Çin uluslararası çevrelerce yoksullukla mücadelede başarılı bir rol oynadığı söylenmektedir. 1990 yılında günlük 1 dolar olan yoksulluk sınırının altında yaşayan 360 milyon kişi varken bu sayı 1999'da 223, 2003'de ise 150 milyon'a gerilemiştir. Bu gerilemenin ardında Çin'in uyguladığı "Güney Batı Çin Yoksulluğunu Azaltma Projesi (SWPRP)" gelmektedir. Guangxi özerk bölgesi ile Guizhou ve Yunnan eyaletlerinde 1995-2001 yılları arasında uygulanmış olan bu proje Çin'in en yoksul 35 bölgesini kapsamaktaydı.

¹⁵⁴ Serdar Turan, "Çin İşi Marka İşi", 04/12/2003, <http://www.infomag.com.tr/v2/yazar/105>, 24 Temmuz 2005

Doğal kaynaklardan yoksun olan bölgelerde yoksulluk ve savaşa yönelik çok sektörlü kırsal gelişim modeli dünya bankasının desteği ile proje kapsamında teşvik edilmiştir. Dünya bankası bu proje için 47.5 milyon dolarlık kredi açmıştır. Çin 200 milyon dolar da uluslar arası kalkınma birliği kredisi olarak alıp gerçekleştirdiği bu proje ile altı alanda destek sağlamıştır.¹⁵⁵

- Eğitim ve sağlığı kapsayan sosyal hizmetler,
- İşgücünün hareketliliği,
- Yol, içme suyu, elektrik sistemleri ve diğer küçük kırsal çalışmalar dahilindeki kırsal altyapı,
- Tahıl, ticari tarım ürünleri ve hayvan yetiştirme dahil arazi ve çiftçi gelişimi,
- Şehir ve köy işletmelerinin ıslahı,
- İstatistik bürosu yapılanması ve yoksulluğun izlenmesi.

Projenin verdiği sonuçlar ise kişi başına net gelirin 939 yuan'dan 1422 yuan'a çıkmasıdır. Bunun yanında kişi başı tasarruflar 93 yuan'dan 352 yuan'a çıkmıştır. Mutlak yoksulluk oranı %31.5'den %13'e düşmüştür. Tahıl üretiminde verimlilik artmış, kız çocuklarının okullaşma oranı yükselmiştir. Bunun yanında kişilerde okuma yazma oranları da artış kaydetmiştir.

Bu proje işgücü hareketliliğinin etkin bir yoksullukla mücadele yöntemi olduğunu ortaya koymuştur.

¹⁵⁵ DEİK(Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu), s:10

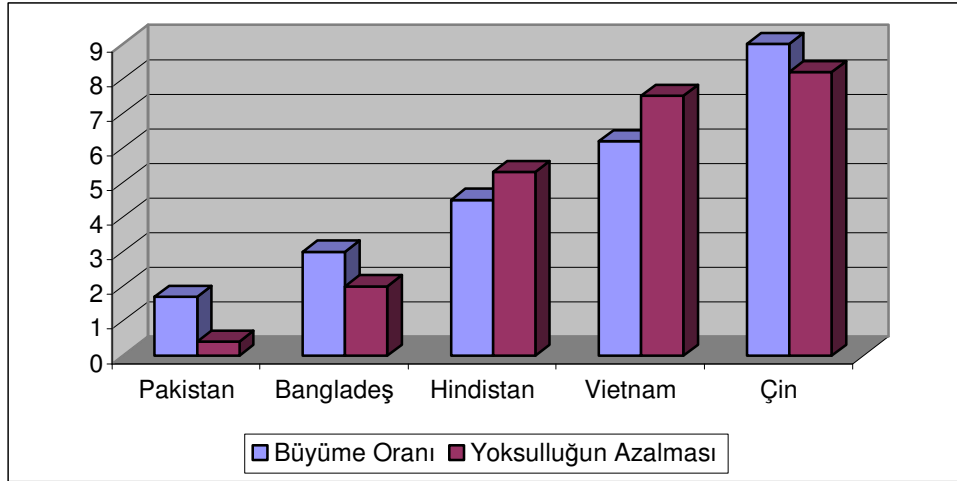
Tablo 70. 15 Yaş ve Üstü Kişilerde Okuryazar Olma Oranı

	1999	2000
<i>Çin (erkek)</i>	92	95
<i>Dünya (erkek)</i>	79	80
<i>Çin (bayan)</i>	77	87
<i>Dünya (bayan)</i>	71	73

Kaynak: China Statistical Yearbook 2004, National Bureau of Statistics of China
<http://www.stats.gov.cn/english/index.htm>, Temmuz 2005

Çin ekonomisini bölge ülkelerdeki büyüme oranları ve bu oranların ülke içi yoksulluğa etkisini inceleyecek olursak, Vietnam ve Hindistan'da ekonomik büyüme oranı yoksulluk artışının altında kalırken, Çin'deki büyüme oranı yoksulluk artışının üzerinde olmuştur. Bu durum büyüme ile yoksulluk arasında özellikle Çin'de büyümenin, yoksulluğun azalması ile yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Çizelge 2. Büyüme İle Yoksulluğun Azalması İlişkisi

Kaynak: Size Of The Economy, 2005 World Development Indicators,
www.worldbank.org, Temmuz 2005

Çin'in ortalama yıllık büyüme oranı tahmini göstergelerinin verildiği Tablo 71'e bakıldığında ise, 2015 yılında diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında büyümenin sürdürülebileceği tahmin edilmektedir. 2015 yılı tahmin edilen GSYİH %6.7 ve günde 1 dolardan aza yaşayan insan sayısı 16 milyon'dur.

Tablo 71. Çin'in Gelecek Tahmini Göstergeleri, (Dünya Bankası Tahmini)

	<i>Ortalama Yıllık Büyüme 2000-2015</i>		<i>Günde 1 Dolardan Aza Yaşayan İnsan Sayısı(milyon)</i>		
	<i>Kişi Başı GSYH</i>	<i>GSYH</i>	<i>1990</i>	<i>2001</i>	<i>2015</i>
<i>Doğu Asya ve Pasifik</i>	5.5	6.3	472	271	19
<i>Çin</i>	6.0	6.7	375	212	16
<i>Avrupa ve Orta Asya</i>	3.6	3.7	2	17	2
<i>Latin Amerika ve Karayipler</i>	2.4	3.6	49	50	43
<i>Orta Doğu ve Kuzey Afrika</i>	2.4	4.2	6	7	4
<i>Güney Asya</i>	4.2	5.6	462	431	216
<i>Ortalama/Toplam</i>	3.6	4.8	1,219	1,089	622
<i>Çin Hariç</i>	2.8	4.2	844	877	606

Kaynak: Global Monitoring Report, 2005, s:22,
[siteresources.worldbank.org/ GLOBALMONITORINGEXT/Resources/complete.pdf](http://siteresources.worldbank.org/GLOBALMONITORINGEXT/Resources/complete.pdf), 24
 Temmuz, 2005

Çin'deki büyümenin devamlılığının yanında günde 1 dolardan daha aza yaşayan insan sayısındaki çok büyük düşüş, Çin'in yoksullukla mücadelesinde başarıya ulaşmış olacağını ve ileriki yıllarda büyümenin yanı sıra refahın da artarak Çin'in ekonomik performansını olumlu yönde etkileyeceğini göstermektedir.

3.2.5. Fiyatlar ve Enflasyon

Dünya ülkelerindeki enflasyon oranları 1998 ile 2003 yılları arasında göz önüne alındığında genel olarak bir düşüş olduğu görülmektedir. Gelişmiş olan ülkelere baktığımızda, ABD'de genelde artış yaşanırken, Japonya'da düşüş yaşandığı gözlenmektedir.

Tablo 72. Tüketici Fiyatları Enflasyonu

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
<i>Batı Ülkeleri</i>						
Kanada	1.0	1.7	2.7	2.5	2.3	2.7
Şili	5.0	3.3	3.8	3.6	2.5	2.8
Meksika	18.6	1.23	9.0	4.4	5.7	4.0
Peru	6.0	3.7	3.7	-0.1	1.5	2.5
ABD	1.6	2.2	3.4	2.8	1.6	2.3
<i>Kuzeydoğu Asya</i>						
Çin	-0.8	-1.4	0.4	0.7	-0.8	1.2
Hong Kong	2.8	-4.0	-3.8	-1.6	-3.0	-2.6
Japonya	0.6	-0.3	-0.7	-0.7	-0.9	-0.3
Kore	7.5	0.8	2.3	4.1	2.7	3.6
<i>Güneydoğu Asya</i>						
Brune	-0.4	-0.1	1.3	0.6	-2.3	1.5
Endonezya	77.6	2.0	9.4	12.6	10.0	5.1
Malezya	5.3	2.8	1.6	1.4	1.8	1.2
Filipinler	9.7	6.7	4.4	6.1	3.0	3.0
Singapur	-0.3	0.0	1.3	1.0	-0.4	0.5
Tayland	8.1	0.3	1.5	1.6	0.6	1.8
Vietnam	9.2	0.1	-0.6	0.8	4.0	3.0
<i>Okyanus Ülkeleri</i>						
Avustralya	0.9	1.5	4.5	4.4	3.0	2.8
Yeni Zelanda	0.4	0.5	4.0	1.8	2.7	1.6
Papau Yeni Gine	13.6	13.2	8.9	10.5	14.8	8.4
Rusya	84.4	36.5	20.2	18.6	15.1	12.0

Kaynak: APEC Economic Outlook, 2004, s:13,

http://www.apec.org/apec/news__media/2004_media_releases/181104_ecoutlookgrowth_downturn.html, 10 Temmuz, 2005

Yüksek enflasyonun hakim olduğu Güney Doğu Asya ülkelerinden Endonezya ve Latin Amerika ülkelerinden Meksika'nın enflasyon oranlarının çok yüksek olduğu görülmektedir. Rusya'da ise enflasyon oranının giderek düştüğü görülmektedir. Çin'e baktığımızda ise enflasyon oranının düzenli bir seyir izlemediğini, -1 ile 1 aralığında artış ve düşüşler yaşadığı görülmektedir.

Günümüzde Çin ekonomisine baktığımızda arzın, talebin üzerinde olduğu görülmektedir. Çin'de üretim kapasitesi, insanların alım gücünden çok daha hızlı artmaktadır. Bu dengesizliğin sonucu olarak da fiyatların normalden yüksek oranlarda seyredildiği görülmektedir. Üretim artışın talebin üzerinde gerçekleştiği bu durum ilerideki yıllarda devam ederse meydana gelecek olumsuz gelişmelerden biri şirketlerin karlarının düşmesi ve iflasların artması olacaktır.

Büyümenin sürdürülebilirliği için piyasadaki faiz oranları da etkilidir.

Tablo 73. Ülkelere Göre Kısa Dönem Faiz Oranları

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
<i>Batı Ülkeleri</i>						
Kanada	4.7	4.7	5.5	3.8	2.6	2.9
Şili	16.3	11.0	10.8	7.2	3.9	2.8
Meksika	24.8	21.4	15.2	11.3	7.1	6.2
Peru	19.0	14.9	12.7	8.6	3.2	3.4
ABD	5.4	5.0	6.2	3.9	1.7	1.1
<i>Kuzeydoğu Asya</i>						
Çin	6.3	5.6	5.6	5.6	5.6	5.6
Hong Kong	8.1	5.8	6.1	3.6	1.8	1.0
Japonya	0.7	0.2	0.2	0.1	0.03	0.01
Kore	14.9	4.9	5.1	4.6	4.2	4.0
<i>Güneydoğu Asya</i>						
Endonezya	64.1	26.0	12.5	17.6	13.0	8.3
Malezya	9.4	4.1	3.2	3.1	2.9	2.9
Filipinler	15.3	10.2	9.9	9.9	5.4	6.0
Singapur	1.9	2.8	2.8	1.3	0.8	0.8
<i>Okyanus Ülkeleri</i>						
Avustralya	5.0	5.0	6.2	4.9	4.7	4.9
Yeni Zelanda	4.6	5.4	6.7	5.0	5.9	5.3
Papau Yeni Gine	19.0	22.7	15.7	10.2	15.5	16.1
Rusya	41.8	39.7	24.4	17.9	15.7	3.8

Kaynak: APEC Economic Outlook, 2004, s:39,

http://www.apec.org/apec/news__media/2004_media_releases/181104_ecoutlookgrowthdownturn.html, 10 Temmuz, 2005

Çin'deki faiz oranları devletin denetimiyle 1999 yılından bu yana sabit %5.6 değerinde tutulmaktadır. (Tablo 73)

3.2.6. Vergi Sistemi

Çin'de vergi sistemini üretimi ve büyümeyi teşvik edip etmediği ekonomik performansın göstergelerinden biridir. Çin'in ortalama gümrük vergi oranlarına baktığımızda yıllar itibariyle azalma eğiliminde olduğu görülmektedir.

Tablo 74. Yıllara Göre Gümrük Vergisi Oranları

<i>Yıl</i>	<i>Vergi Oranı</i> <i>%</i>
1982	55.6
1985	43.3
1988	43.7
1991	44.1
1992	42.9
1993	39.9
1994	36.3
1995	19.8
1996	23.6
1997	17.6
1998	17.5
1999	17.0
2000	16.4
2001	14.0
2002	12.7
2003	6.0

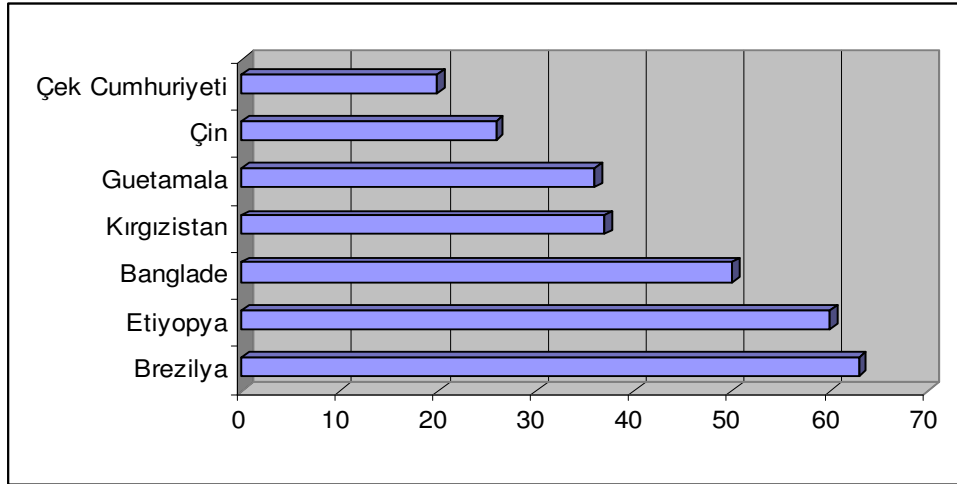
Kaynak: Yabg,Y “China’s Integration into the World Economy:Implications for Developing Countries”IMF Working Paper, December, IMF ,2003, Washington DC’den aktaran Yılmaz, Koyuncu, s:41

Ülke içinde uygulanan KDV uygulamasına bakıldığında, yapılan ekonomik reformlara destek olacak şekilde ve ihracatı desteklediği görülür. Bu anlamda vergi sistemine ihracatta vergi iadesi ve mal ihracatında vergi kolaylıkları uygulanmaktadır.

Tablo 74’de yıllara göre gümrük vergisi oranlarına bakıldığında 1991 ve 1993 yılları arasında Çin’deki gümrük vergisi oranı %44.3’tür. 1995 yılındaki Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü toplantısından sonra tarife oranı %36.3’den %19.8’e inmiştir. 2001 yılında ise dünya ticaret örgütüne katılmasının da etkisiyle bir önceki yıla göre %16.4’ten %14.0’a inmiştir. 2002 yılında ise bu rakam %17.2’ye inmiştir. Daha sonra ise günümüzde gelişmekte olan ülkeler içinde düşük bir rakam olan %6 seviyesine inmiştir.

Bunun yanında Çin’deki vergi sistemini ekonomi içinde faaliyette bulunan şirketler açısından değerlendirdiğimizde, Çin’in seçilmiş bazı gelişmekte olan ülkeler içinde, ülke vergi sisteminin şirketler tarafından ciddi bir engel olarak kabul edilmesi ölçüsünde iyi bir konumda olduğu görülür. Buna göre Brezilya’da şirketlerin %63’ü Brezilyanın vergi sistemini kendileri için ciddi bir engel olarak görürken, bu oran Çin’de %25 dolayındadır. Vergi sistemindeki bu avantaj Çin ekonomisinin büyümesinin sürdürülebilirliğini desteklemektedir.

Çizelge 3. Ülkelere Göre Şirketler İçin Ciddi Bir Engel Olarak Vergi Yönetimi

Kaynak: Size Of The Economy, 2005 World Development Indicators, www.worldbank.org, Temmuz 2005

Çin'in İhracatta Vergi İadesi Uygulaması

Uluslar arası ticarete vergi iadesi uygulamaları yaygındır. Ülkeler, ürünlerini yurtdışına satan ihracatçı şirketlere yükledikleri katma değer vergisi ve tüketim vergilerini genellikle iade ederler. Çin ihracatçılara vergi iadesi uygulamasına 1985 yılında başlamıştır. Devlet ihracatı teşvik etmek için ihracatçılara ihraç ettikleri mallar nedeniyle yüklenmiş oldukları vergilerin bir kısmını iade etmektedir. Dünya Ticaret Örgütü'nün de kabul ettiği uygulamaya göre Çin, ülkesi dışına ihraç edilen mallar için ihracatçılara % 5 ile % 17 arasında değişen vergi iadesi yapmaktadır.

Vergi iadesi yükünün hızlı artışı ve ihracatta yolsuzlukların giderek yaygınlaşması nedeniyle 1995 yılından itibaren Çin ihracatta vergi iadesi oranlarını düşürmeye başlamıştır. Çoğu ürünün vergi iade oranı 1994 yılında % 17 iken, 1996 yılında % 9'a indirilmiştir. Buna göre, ülke içinde % 17 oranında katma değer vergisine tabi ihraç konusu ürünler için sadece % 9 oranında vergi iadesi yapılmıştır. Çin'in ihracatta vergi iadesi oranını düşürmesi esasen ihracata % 8 oranında efektif vergi yükü getirilmesine eş değer etki yaratmıştır.¹⁵⁶

Asya krizi yıllarında Güneydoğu Asya ülkelerinin paralarının değerlerini Çin para birimi Yuan karşısında düşürmeleri Çin'in ihracatı üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Bu

¹⁵⁶ Hasan Atılğan, "Çin Halk Cumhuriyetinde Katma Değer Vergisi Uygulaması ve İhracatta Vergi İadesi Politikaları", Maliye Dergisi, İstanbul, s:33, www.tbb.org.tr/turkce/kutuphane/yeni%20yayinlar/Agustos%202004.doc, 10 Temmuz, 2005

nedenle Çin, deflasyon eğilimini tersine çevirmek ve ihracat sektörünü destekleyebilmek için ihracatta KDV iade oranlarını tekrar yükseltmiştir. Vergi iade oranları 1997 yılının ortasından Temmuz 1999'a kadar altı defada olmak üzere toplam % 5 - % 7 arasında değişen oranlarda arttırılmıştır.

Ekim 2003'de merkezi hükümet ihracatta vergi iade sistemini değiştirmeye karar vermiştir. Ekim 2003 tarihli vergi iade reformu planı ile ihracatta vergi iade sisteminin, iade oranları düşürülmek suretiyle devam ettirilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca Çin'in uygun görmediği ham petrol gibi bazı hammaddelerin ve ürünlerin ihracatında vergi iadesinin büyük oranda düşürülmesi veya kaldırılması kararlaştırılmıştır. 1 Ocak 2004'ten itibaren ihracatta KDV iade oranlarının ortalama % 3 oranında düşürülmesi kararlaştırılmıştır. Bu sayede merkezi idare bütçesi üzerindeki mali yükün azaltılacağı öngörülmüştür. Vergi iade oranında ortalama % 3'lük indirimin, 2004 bütçesinde planlanan açığın % 11'ine denk gelen 35 milyar Yuan tutarında bütçe harcama tasarrufu sağlayacağı tahmin edilmiştir.

Vergi iade oranının düşürülmesi üretim maliyetlerini arttırıcı ve kısa dönemde ihracat sektörünün rekabet gücünü zayıflatıcı etki yaratmıştır. Ancak, KDV iade oranlarının kademeli düşürülmesinin olumsuz etkilerinin uzun dönemde ihracatçıların etkinliklerini ve verimliliklerini yükseltmek ve ürünlerini geliştirmek suretiyle telafi edilebileceği öngörülmektedir. KDV iade oranlarının düşürülmesi esasen Çin şirketleri için döviz kurunun değiştirilmeden Çin para birimi Yuan'ın efektif olarak değerinin arttırılması anlamına gelmektedir. KDV iade oranlarının düşürülmesi, vergi iadelerini ihraç fiyatlarını düşürmek için kullanan Çin ihracatçılarının yanı sıra Çin'den mal alan yabancı şirketleri de olumsuz etkileyebilecektir. Çinli üreticiler düşürülen vergi iade oranları nedeniyle artan maliyetlerini girdi temin ettikleri üreticilere ve mal sattıkları müşterilerine yansıtmaya çalışacaklardır. İhracatta vergi iade oranlarının düşürülmesi kararı, devletin vergi iadeleri nedeniyle karşılaştığı ağır mali yükün hafifletilmesi ve güçlü ticaret fazlasından kaynaklanan Yuan'ın değerlenmesine yönelik baskıların azaltılması için yerinde bir karar olarak nitelendirilebilir.

01 Ocak 2004 tarihinden itibaren geçerli değişiklikte değiştirilmeyen, mevcut oranları korunan ihracatta KDV iade oranları aşağıda gösterilmiştir:

- Tarımsal ürünler için ihracatta vergi iade oranları % 5 ve % 13,

- Hammadde olarak tarımsal ürünleri kullanarak üretilen veya işlenen endüstriyel ürünlerin çoğu için ihracatta vergi iade oranı % 13,
- Mevcut vergi politikasında % 17 oranında KDV'ne tabi malların çoğu için vergi iade oranı %13,
- Gemiler, arabalar, bunların ana parçaları, hava ve uzay araçları, sayısal kontrollü makine araçları, işleme merkezleri, basılı devreler, lokomotifler için ihracatta vergi iade oranı % 17,
- Beyaz un, mısır unu, kesilmiş ördek ve tavşan için ihracatta vergi iade oranı % 5'ten % 13'e yükseltilmiştir,
- Ham petrol, kauçuk, selüloz, kaşmir, yılan kızartması, kıt metal cevherleri, fosfor cevheri ve doğal grafit için ihracatta vergi iadesi kaldırılmıştır.

Aşağıdaki mallar için vergi iade oranları düşürülmüştür:

- Demir ve işlenmemiş çinko için % 11'e,
- İşlenmemiş alüminyum, sarı ve diğer fosforlarla, işlenmemiş nikel için % 8'e,
- Kok, yarı kok, pişirme kömürü için % 5'e.

Yukarıda belirtilenler dışındaki diğer mallardan ihracatta vergi iade oranı % 17 ve % 15 olanların oranları % 11'e; hem KDV oranı hem de vergi iade oranı % 13 olan malların vergi iade oranı da % 11'e düşürülmüştür.¹⁵⁷

Sonuç olarak Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki ihracatta vergi iadesi politikaları, yüklenilen vergilerin iadesiyle ihracatçıları telafi etmekten daha çok değişen koşullara göre ülkenin ihtiyaçlarına uygun yönlendirici bir teşvik aracı olarak kullanılması bakımından dikkat çekicidir.

¹⁵⁷ Atılğan, s:33-36

3.2.7. Bölge Ülkelerle Ticaretinin Artması

Çin'in ekonomik performansının bir diğer göstergesi ise bölge ülkelerle yaptığı ticaretin niteliğidir. Çin ekonomisine bakıldığında daha öncede belirtildiği gibi ekonomik reformlarla desteklene dışa açılma politikası özellikle ihracatı destekleyen niteliktedir. Bu durum Çin'in ekonomisinin güçlenmesine ve ticaretin artışının sürdürülebilirliğini desteklemektedir.

Çin'in dünya ile olan ticari ilişkileri arttıkça ticaretin bölgesel ve sektörel yapısı da değişime uğramıştır. Çin'in özellikle gelişmiş ülkeler gerçekleştirmiş olduğu ihracat son yıllarda önemli artışlar kaydetmiştir. Diğer taraftan Çin özellikle Asya kıtası içerisindeki ticarete oldukça üstün bir konuma gelmiştir. Günümüzde Doğu ve Güneydoğu Asya'nın yaptığı ihracatın yarısı Çin'e gitmektedir. 1990 yılında Çin, bu bölgedeki ülkelerin ihracatının sadece yüzde 6.8'ini almıştır.¹⁵⁸ Meydana gelen bu değişimin iki önemli sebebi vardır. Birincisi, Çin'in bölgesel liderlik konusunda kararlılığıdır. Çin, bunu gerçekleştirmek için hem siyasi hem de ekonomik alanda çalışmalarını sürdürmektedir. Geçmişte çok taraflı organizasyonlara hiç sıcak bakmayan Çin, artık kendisi bölgesel örgütlenmeleri başlatmaktadır. Daha önceki bölümde anlatılan 2002 yılında Güneydoğu Asya Ülkeleri Örgütü (ASEAN) ile imzalanan serbest ticaret anlaşması da bu kararlılığın ticaret alanındaki yansımalarıdır.

Çin'in Asya ticaretindeki ağırlığının artmasının ikinci sebebi ise ülkenin küresel tedarik zinciri içindeki konumunun değişmiş olmasıdır. Çin, artık Doğu ve Güneydoğu'dan ara mamulleri ve ham madde almakta, bunları işleyerek ABD'ye ve Avrupa'ya satmaktadır. Bu durumda bir yandan Asya ülkelerinden ithalat, diğer yandan da ABD ve Avrupa'ya ihracat artmaktadır.

Çin'in ihracat ve ithalat ortakları Tablo 75'de verildiği gibi Ülkeler bazında bakıldığında Japonya, Güney Kore, Singapur, Tayvan, Endonezya ve Malezya ile olan ihracat ve ithalatının dikkat çekici bir oranda arttığı görülmektedir. 2002 yılında Çin'in toplam ticaretinin %60'ını Asya ülkeleri ile olan ticareti oluşturmaktadır. Çin'in en çok ithalat yaptığı ülkelere bakıldığında ise yine ilk başlarda Japonya, Tayvan, Güney Kore gibi Asya ülkeleri görülmektedir. Japonya, Çin'in %16,9 oranı ile üçüncü en büyük ihracat pazarı ve Hong

¹⁵⁸ Atılğan, s: 38

Kong'dan sonra %16,6 oranı ile en çok ithalat yaptığı ülke durumundadır. 2001 yılına bakarsak Çin toplam ihracatının %20,4'ünü ABD ile yapmıştır ve ithal mallarının %9,3'ünü ABD'den almıştır. AB ile yaptığı ihracatın rakamı Japonya'dan sonra %15,4 ile ikinci sıradadır. Bu nedenle Avrupa Topluluğu Çin'in önemli ticari ortakları durumundadır.

Tablo 75. Çin'in İhracat ve İthalat ortakları

		1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
İhracat (Toplamın %'si)	<i>ABD</i>	18.5	17.7	16.6	17.7	17.9	20.7	22.8	20.9	20.4
	<i>AB</i>	13.3	12.7	12.9	13.1	13.0	15.3	15.5	15.3	15.4
	<i>Japonya</i>	17.2	17.8	19.1	20.5	17.4	16.2	16.6	16.7	16.9
	<i>G. Kore</i>	3.1	3.6	4.5	5.0	5.0	3.4	4.0	4.5	4.7
	<i>Tayvan</i>	-	-	2.1	1.9	1.9	2.1	2.1	2.0	1.9
	<i>Endonezya</i>	0.8	0.9	1.0	1.0	1.0	0.6	0.9	1.2	1.1
	<i>Malezya</i>	0.8	0.9	0.9	0.9	1.1	0.9	0.9	1.0	1.2
İthalat (Toplamın %'si)	<i>ABD</i>	5.6	6.0	6.3	6.6	7.3	8.0	8.2	8.4	9.3
	<i>Hong Kong</i>	37.5	37.6	36.2	37.1	7.7	40.6	43.6	43.1	43.5
	<i>Endonezya</i>	3.3	4.3	3.7	3.7	3.6	3.3	5.2	6.0	10.1
	<i>Malezya</i>	2.4	2.3	2.2	2.4	2.8	3.2	3.3	3.9	5.2
	<i>Japonya</i>	8.5	10.0	10.7	11.6	12.3	13.2	13.8	14.5	16.6
	<i>G. Kore</i>	4.7	5.3	5.5	5.7	6.9	7.0	7.4	8.0	9.4
	<i>Singapur</i>	2.8	2.8	3.1	3.4	4.3	4.6	5.1	5.3	6.2

Kaynak: Euromonitor, **Word Marketing Data&Statistics**'den aktaran Yılmaz, Koyuncu, s:42-43

Tabloda görüldüğü gibi Çin'in bölge ülkelerle olan ticareti artırmaya eğilimlidir. Bölge ülkeleri ile yaptığı ticarete yıllar itibariyle artış kaydeden ülkeler daha önceden belirtildiği gibi Japonya, Güney Kore, Endonezya ve Malezya'dır. Bu ülkeler ile yaptığı ticaretin artış göstermesi Çin ekonomisinin belirlenen kriterlere göre ekonomik performansının göstergesidir.

3.2.8. Paranın Hareket Hızı

Daha önceki bölümlerde anlatıldığı gibi 1978 yılından sonra uygulanan reformlarla Çin, iş gücü sermayesini dünya piyasalarına açmasıyla hızla doğrudan yabancı yatırım çeken ve ihracatta rekor büyümeler yaşayan bir ülke haline gelmiştir. Bu durum Çin ekonomisine hızlı ve yüklü bir likidite girişi sağlamıştır.

Çin'in 2001 yılındaki mevduat oranına baktığımızda ise vadeli ve vadesiz mevduatlardan oluşan M2'nin, GSYH'nın %190'ı düzeyinde olduğu görülmektedir. Bu seviye gelişmekte olan bir ülke için oldukça yüksek bir rakamdır. Bankacılık sektörünün

verdiği kredilerin GSYH'nın %140'ı ve banka mevduat tabanının da GSYH'nın %185'i seviyesinde olması Çin'deki likiditenin büyüklüğü hakkında bilgi vermektedir.

Çin Merkez Bankası, artan bu likiditeyle birlikte daha fazla rezerv tutmaya başlamış ve piyasadaki yükselen likiditeyi piyasadan temizlemek için kamu kağıtları ihraç etmiştir.

Çin Merkez Bankası için elde rezerv tutmanın maliyeti olduğundan Çin ekonomisinde oluşan rezerv artışının altında bir miktarda likiditeyi piyasadan çekebilmiştir. Çin ekonomisinde görülen enflasyonist baskısını altında yatan etmende bu likidite artışıdır.

Bankacılık sektörüne baktığımızda kamunun yönettiği bankalar ve bu bankaların yapısı Çin'in risklerinde önemli rol almakta olduğu görülür. Çin'de bankaların düşük miktarda faiz vermesi ile öncelikle yatırımcıların bir kısmının bankacılık kesimi dışında bir piyasaya yönelmektedir. Bankaların kredi verme koşullarının da zor olması nedeni ile yasa dışı piyasada daha yüksek faizler alınmakta, daha kolay fakat daha yüksek faizlerle kredilerden de yararlanılabilmektedir. Buna karşın, Çin halkının halen yüksek tasarruf eğiliminde olması nedeni ile, banka mevduatları halen en önemli tasarruf aracıdır.

Krediler boyutuna baktığımızda ise büyük bankaların sadece kamu özel şirketlerine kredi verme gibi bir geleneğe sahip oldukları görülür. Kamu bankalarının verdiği kredilerin artış oranlarına baktığımızda artışın %8 gibi düşük bir oranda olduğu görülür. Kentsel özel bankaların kredi artışı ise %20 civarındadır.¹⁵⁹

3.3. Çin'in Dış Ticaretteki Üstünlüğünün Dünya Ekonomisine Etkileri

Çin, dünya genelinde göz önüne alındığında bir çok avantajı olduğu görülür. Çin hem sahip olduğu işgücü potansiyeli ve işgücünün ücretlerinin düşüklüğü açısından diğer dünya ülkeleri arasında avantajlı konumda hem de sahip olduğu yaklaşık 1.3 milyarlık nüfusu ile tüketim için büyük bir pazar konumundadır.

Çin ekonomisi uzun zamandır dünya ortalamasının üzerinde bir büyüme gerçekleştirmektedir.

¹⁵⁹ Gökçe, Akşam Gazetesi

Tablo 76. GSYH Büyümesi

	1999	2000	2001	2002	2003	Ortalama
<i>Çin</i>	7	8	8	8	9	8
<i>Avrupa Parasal Birliği</i>	3	4	2	1	1	2.2
<i>ABD</i>	4	4	1	2	3	2.8
<i>Dünya</i>	3	4	1	2	3	2.6

Kaynak: China Statistical Yearbook 2004, National Bureau of Statistics of China
<http://www.stats.gov.cn/english/index.htm>, Temmuz 2005

1999 ve 2003 yılları ortalamasına baktığımızda dünyadaki GSYH büyüme ortalaması %2.6 iken ABD’de bu oran %2.8, Avrupa’da %2.2, Çin’de ise %8’dir.

Geçen 2003 yılında bütün dünyada ekonomik büyüme %3 olarak gerçekleşirken Çin tek başına bu performansın %16’sını üstlenmiştir. 2003 yılında %9.1 oranında büyüyen ülke ekonomisinin, 2005 yılında %7.2 büyümesi beklenmektedir.

Bu bölümde Çin’in dünya ekonomisini etkilemesi, rekabetin şiddetlenmesi, teknolojik kapasite, uluslararası standartlara uyum, para sermaye akışı, devletin ekonomiye müdahalesi ve doğal enerji kaynaklarının etkinliği bakımlarından incelenecektir.

3.3.1. Rekabetin Şiddetlenmesi Açısından

Çin’in dünya ticaret örgütü’ne üyeliği sonrasında rekabetin daha da şiddetleneceği varsayılmaktadır. Çin’in ihracata konu olacak sanayi üretimini incelersek, bu üretimi üç ana grupta ele almak gerekecektir;

- En güçlü rekabet özelliği gösteren emek-yoğun ve gelişme kapasitesi yüksek olan tekstil, konfeksiyon, deri ve kürk, plastik, metal, motosiklet, elektrikli makine ve teçhizat gibi ürünlerdir. Bu ürünler bazında Çin’in rekabeti inceleyecek olursak, şu öngörülerde bulunulabilir. 2005 yılında ABD, Kanada ve Avrupa Birliğinde tüm tekstil kotalarının indirilmesi, Çin’in bu pazarlara olan ihracının daha da artmasına sebep olacak, bu da tekstilde uzmanlaşmış ve kalkınmakta olan ülkeleri rekabet artışı nedeniyle zorlayacaktır. Ancak kotalar kalktıktan sonra da Çin’in tekstil ve giyim ihracatı özel veya ürüne özgü koruma önlemleri atında yeni kısıtlamalarla karşılaşabilecektir. Diğer taraftan olumlu bir varsayım ise, Çin’in rakip ülkelerin verimliliklerinin artması halinde ise görece rekabet gücü etkilenecektir. Eğer Çin parasının değer kazanması yönündeki baskılar devam ederse Çin bu baskılar

karşısında parasının değerinde piyasanın etkisinin yansımaları imkan verecek bir serbestleştirme yaparsa, bu da Çin'in rekabet gücünün bir miktar azalmasına neden olacaktır. ABD pazarına etkisi açısından bakarsak, günümüzde ABD tekstil ve konfeksiyon pazarının %20'sinin Çin'in elinde olduğu görülmektedir ve buna paralel olarak ABD'de son bir iki yıl içinde tekstil sektöründe işini kaybedenlerin sayısının yüz binlere ulaştığı ifade edilmektedir.

Tekstil sektöründe Avrupa Birliği pazarına bakarsak Çin'in tekstil ve konfeksiyon ihracı 2000 ve 2001 yıllarında sırasıyla %14.5 ve %14.8 oranında pay almıştır. Bu oran 2002 yılında %16.4'e yükselmiştir.

Çin'in tekstil alanındaki büyümesi kotaların kaldırılması ile birlikte Avrupa Birliğine olan ihracatında belli ana kategorilerdeki artışın %40-%50 arasında olacağı bekleniyorken, günümüzde bu artış oranı belli ürünlerde %600-800 hatta %2000'lere varmıştır. Dünya sentetik elyaf üreticileri birliğinin verilerine göre Çin'in ihracatındaki bu artış Avrupa genelinde tekstil sektöründe dolaylı veya dolaysız çalışan yaklaşık 1 milyon kişinin işini kaybettiğini göstermektedir. Birliğin gelecekle ilgili tahminleri bu sayının 2.5 milyona çıkmasından endişe etmektedirler.¹⁶⁰

Dünya tekstil sektöründe gelecek ile ilgili tahminlerde Çin'in dünya tekstil sektörünün %50'sine hakim olacağına dair görüşler ağırlık kazanmıştır. Bu da 200 milyar dolarlık bir pazar ve diğer ülkelerde 30 milyon kişinin işsiz kalması anlamına gelmektedir.

Çin rekabet gücü kazanmaya başladığı elektronik sektöründe de DTÖ bilgi teknolojilerine de taraf olması sebebiyle gelecekte tarife kaldırılmasıyla ithal ara mallarının Çin'de işlenmesini karlı hale getirecektir. Dünya'da üretilen elektronik araçlardan belli ürünlere bakıldığında dünyadaki toplam DVD ve dijital kamera üretiminin yaklaşık yarısının Çin ve Hong Kong tarafından üretildiği görülmektedir. Bu rakam kişisel bilgisayarlar ve dizüstü bilgisayarlarda dünya üretiminin üçte birine, mobil telefonu, renkli televizyon, araba stereo setlerinin ise dörtte birinin Çin ve Hong Kong tarafından üretildiği bilinmektedir.

- Çin'in şu anada rekabet gücü olmamakla birlikte potansiyel rekabet avantajı ile gıda ve içecek, tütün, kimyasal ürünler, kauçuk sanayi, otomobil ve motosiklet dışındaki ulaşım ekipmanı, kağıt sanayi ve ofis makineleri grubundaki üretimdir. Bu ürün grubu içinde

¹⁶⁰ "Çin 1 Milyon Kişiyi İşinden Etti", **Ekonomist Dergisi**, 12-18 Haziran, sayı: 2005/24, s:30-31

saydığımız ürünlerde Çin'in orta ve uzun vadede gelişme şansının yüksek olduğu belirtilmektedir. Çin'in hizmet sektörüne baktığımızda rekabet avantajının ileride önemli bir pazar olduğu görülmektedir. Özellikle de gelişmiş ülkelerin rekabet avantajına sahip olduğu finansal hizmetler, telekomünikasyon ve profesyonel hizmetler gibi alanlarda etkili olacaktır. Çin gibi büyük nüfuslu bir ülkenin dışa açılması gelişmiş ülkelere geniş bir pazar payı sunacaktır.

- Çin'in hala rekabet gücü olmadığı bilinen otomobil üretimi, ilaç sanayi, petrol işleme ve petro kimya dallarında orta ve uzun vadede gelişme imkanı ve rekabet gücünü kısmen geliştirme şansı bulundu gözlenmektedir.

3.3.2. Teknolojik Kapasite Açısından

1978 yılında ekonomik reformlarla dış dünyaya açılan Çin önceleri düşük maliyetli emek yoğun ürünlerle ilk rekabetçi atılımlarını gerçekleştirmiştir. Günümüzde emek yoğun maliyet avantajını yine elinde bulunduran Çin, buna ek olarak ileri teknolojik ürünlerde de dünya pazarını etkileyebilecek güce kavuşmuştur. Çin hükümetinin destek bu anlamda büyüktür. Hükmet 6 temel sektör olarak otomotiv, demir çelik, petrokimya, telekomünikasyon, enerji ve beyaz eşyayı belirlemiştir. Hükümetin belirlediği bu stratejiler sonucu Çin'in dünya pazarında ileri teknoloji ürünlerindeki rakamlarına bakacak olursak stratejinin olumlu sonuçlandığı görülür. Çin dünya klimalarının %30, kameranın %50, beyaz eşya piyasasının ise %20-30 oranındaki bir kısmı Çin markası taşımaktadır.

Çin'in yüksek teknoloji içeren mallarını üreten ve satan bir dünya devi olmak konusundaki kararlılığı Çin'in Asya elektronik sektörünü tamamen değiştirecek boyutlara getirmiştir. Çin'in bu başarısı Asya elektronik sektörü yapısını tamamen değiştirecektir. 1997 yılında Asya kıtası elektronik mamul ihracatının %14'ünü yapan Çin bu rakamı 2003 yılında %30 düzeyine çıkartmıştır. Çin'in bu ihraca artışından en çok zarar gören ülke Singapur olmuştur. Singapur'un pazar payı %19 iken, Çin'in pazara hakimiyeti ile %10 seviyesine inmiştir. Malezya, Tayvan ve Tayland olumsuz olarak etkilenen diğer ülkeler arasındadır. Çin'in elektronik eşya ihracatı rekabeti karşısında etkilenmeden ayakta kalabilen tek ülke Güney Kore olmuştur. 1997 yılında pazar payı %16.5 olan Güney Kore, 2000 yılında Asya kıtası elektronik mamul ihracatı içindeki payını %18.7'ye çıkarmış ve 2002 yılında pazar payını %17.1'de tutmayı başarabilmiştir.

Çin'in ileri teknolojili sanayilerdeki amacı yazılım ihracatında Hindistan'ın, donanım ihracatında Tayvan'ın başarısına ulaşmaktır. Bu alanda oldukça da yol kat etmiştir. 1999'da Hindistan'ın yazılım ihracatı 5.66 milyar dolar, Çin'in ihracatı ise 2.12 milyar dolar olmuştur. Çin hükümeti yazılım ihracatını 2010'a kadar 10 katına çıkarmayı hedeflemektedir.¹⁶¹

Çin'in teknolojik kapasitesinin ileriki yıllarda artırabilecek etmenlerden biri olan AR-GE çalışmaları incelendiğinde, Çin, son birkaç yıl içerisinde Ar-Ge yoğunluğunda oldukça büyük artışlar gerçekleştirmiştir. Çin'in Ar-Ge yoğunluğunun GSYİH içindeki oranı 1996-2002 arasında iki katına (%0,6'dan %1,2'ye) çıkmış, Ar-Ge yatırımları toplamı ise mutlak rakamlarla ABD ve Japonya'nın gerisinde kalmıştır. Ülkenin teknolojik kapasitesi artıp piyasalar dışı daha fazla açıldıkça Çin'deki yabancı Ar-Ge yatırımları da hızla artmıştır.¹⁶²

3.3.3. Uluslararası Standartlara Uyumu Açısından

Çin'in içinde faaliyet gösteren şirketlerin uluslararası standartlara uyumu incelendiğinde, şirketlerin uluslararası standartlara uyum göstermede başarılı olmadığı görülmektedir. Fakat ileriki yıllarda uluslararası standartların önemini anlaması beklenen Çin, bu sayede yalnızca düşük maliyetli değil aynı zamanda kaliteli mamul üretecektir. Kaliteli malların düşük maliyetle dünya piyasasına açılması Çin'e büyük avantaj sağlayacaktır.

Bu duruma örnek olarak uluslar arası standart belgesi olan ISO kalite yönetim sisteminin Çin'de bulunma oranlarının yıllara göre durumuna bakılabilir. Uluslar arası standart belgelerinden biri olan ISO 14001 (Çevre Yönetim Sistemi) baz alındığında, 1997 yılında Çin'in dünya toplam belge sahibi şirketler içindeki payı %0.5 iken, bu oran 2002 yılında %5.7'ye ulaşmıştır. 1997'deki ISO14001 belge sahibi şirket sayısı yalnızca 22 iken, bu sayı 2002 yılında yaklaşık 100 kat artarak, dünya artış oranı olan 10 kattan daha iyi bir artış gerçekleştirmiştir.

¹⁶¹ Arısoy, Bayar, Soranlar, s:3

¹⁶² OECD, **Bilim, Teknoloji ve Sanayi: 2004 Raporu**, s:13, www.oecd.org/dataoecd/1716/34074396.pdf, 20 Temmuz, 2005

Tablo 77. ISO 14001 belgeli işletme sayısının bölge ve bazı ülkelere göre dağılımı

<i>Ülke</i>	<i>1997</i>		<i>2002</i>	
	<i>sayı</i>	<i>%</i>	<i>sayı</i>	<i>%</i>
<i>Avrupa</i>	2.626	59,2	23.316	47,1
<i>Almanya</i>	352	7,9	3.700	7,5
<i>İspanya</i>	92	2,1	3.228	6,5
<i>İngiltere</i>	644	14,5	2.917	5,9
<i>İsveç</i>	194	4,4	2.730	5,5
<i>İtalya</i>	103	2,3	2.153	4,4
<i>Türkiye</i>	44	1,0	135	0,3
<i>Diğer</i>	1.197	27,0	9.453	17,1
<i>Asya-Pasifik</i>	1.519	34,3	19.320	39,1
<i>Japonya</i>	713	16,1	10.620	21,5
<i>Çin</i>	22	0,5	2.803	5,7
<i>Diğer</i>	784	17,7	5.897	11,9
<i>Kuzey Amerika</i>	117	2,6	4.053	8,2
<i>ABD</i>	79	1,8	2.620	5,3
<i>Diğer</i>	38	0,9	1.433	2,9
<i>Latin Amerika</i>	98	2,2	1418	2,9
<i>Afrika/ Batı Asya</i>	73	1,6	1355	2,7
<i>Toplam</i>	4.433	100,0	49.462	100,0

Kaynak: Budak, F., 2004, ISO 14001: Belgelendirmenin Nedenleri, Faydaları ve Maliyetleri, **Yöneyem Araştırması 14. Ulusal Kongresi**, s:1

Bu rakamlar Çin’de uluslar arası standartların öneminin yavaş yavaş benimsenmeye başladığını göstermektedir. Bilindiği gibi mamul üretiminde uluslararası standartların standartlaştırdığı kalite, mamulün gerek iç piyasada gerekse dış piyasadaki itibarını önemli bir şekilde artırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Çin’in artan ulusal standartları benimseme oranları Çin’in ileriki yıllarda ihracatını artıracak ve Çin’in dünyayı bu anlamda etkilemesi sürecektir.

3.3.4. Para Sermaye Akımları Açısından

Çin’deki para sermaye akımlarının dünyaya olası etkileri incelendiğinde, Çin’in günümüzde uygulamış olduğu daraltıcı para politikasının etkisi ilerleyen yıllarda ihracat yaptığı ülkeleri de etkileyecektir. Bu ülkelerin başında gelen ABD ve Japonya bu etkiyi hissedecek ilk ülkelerden biri olacaktır.

Dünya ticaretinin hızla arttığı dönemlerde hızlı büyüyen gelişmekte olan Asya ülkeleri de, kilit pazarlarında talep düşüşünden olumsuz etkilenecektir. Borçlarını döndürmek için dış sermayeye ihtiyaç duyan Latin Amerika ülkeleri de, artan borçlanma maliyetiyle karşı karşıya

kalacaktır. Sadece Batı Avrupa ve Ortadoğu'da, 2005'te büyümenin, 2004'e kıyasla yavaşlamaması beklenmektedir.

Daha önce, fiyatlar başlığı altında incelendiği gibi Çin'de yüksek enflasyon oranları gözlenmemektedir. Çin'e yatırım yapan ülkeler piyasa oranında kar elde ederken Çin enflasyonuz bir yüksek büyüme gerçekleştirmiştir. Çin'in enflasyon oranlarının dünya enflasyon oranlarına etkisinin tartışıldığı günümüzde yapılan bir araştırma, Çin'in ihraç mallarının düşük fiyatları ithalatçı ülkelerin enflasyon oranı üzerinde etkili olabileceğini göstermiştir. Araştırmaya göre Çin'den ithalat yapan ülkelerin enflasyon oranındaki düşüş üç kanalla olabilmektedir;¹⁶³

- Çin'den gelen ucuz nihai mallar ithalatçı ülkenin enflasyon oranını doğrudan düşürebilir,
- Çin'den gelen ucuz nihai mallar ithalatçı ülkenin enflasyon oranını üretim maliyetlerini düşürmek yoluyla dolaylı olarak etkileyebilir. İlk olarak düşük fiyatlı Çin malları nominal ücretler üzerinde düşürücü etki yaparken, bu düşüş üretici fiyatlarına yansıyor gelişir. Bunun yanında Çin'den ithal edilen düşük maliyetli ara mallar, işçilik dışı maliyetlerinde azalmasına yol açar,
- Düşük fiyatlı Çin ihraç malları diğer ülkelerin ve ithalatçı ülkenin mallarına olan talep ve fiyatları da etkiler. Ucuz Çin mallarından kaynaklanan rekabet, ithalatçı ülkenin ve diğer ülkelerin benzer mallarının fiyatlarını düşürür.

3.3.5. Devletin Ekonomiye Müdahalesi Açısından

Çin devletinin ekonomiye müdahalesi açısından incelendiğinde, yapılan bir araştırma Çin'in ekonomik olarak yara alabilme korkusu ve batı ülkelerinin egemenliğine girme tehlikesine karşın son on yıl içinde Çin'in ABD'ye ekonomik bağımlılığını önemli bir ölçüde arttırdığı görülmüştür. Fakat bu bağımlılıkta Çinli liderler uluslararası ekonomi ile daha fazla bütünleşmenin gerekliliğini kabul etmelerine rağmen sağlanabilecek yararı en üst düzeye çıkarmak ve bahsedildiği gibi yara alma olasılığını en düşük düzeyde tutabilmek için bu

¹⁶³ Yılmaz, Koyuncu, s:107

süreci kendi koşullarına göre yönlendirmeye çalışmışlardır. Çin pazarına erişimin hala devlet denetiminde olduğu düşünülürse ülkeye giren yabancı şirket veya kültür kurumlarının devlet otoritesini ve gücünü hedef almamaya dikkat etmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde Çin’de etkinlik gösterme olanaklarından yoksun kalabilirler. Çin pazarına giren Mcdonalds şirketinin sahiplik yapısı incelendiğinde, şirketin bir ortak girişim olduğu %51 hissesinin Çin’li bir orta ait olduğu ve bu ortağında şirkette komünist partisi örgütünün bir üyesi olduğu görülmektedir. Bu durum ile devletin ekonomiye müdahalesinin büyük olduğunu, Çin devleti içinde parti devlet ilişkisinin etkin bir rol oynadığını ve gücünü sağlamlığı görülmektedir. Devletin ekonomiye müdahalesi azaldığı, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin payı arttığı sürece dünya ekonomisini etkileyebilecek olan Çin’in incelediğimiz bu alanda etkin olmadığı görülmektedir.

3.3.6. Doğal Enerji Kaynaklarının Etkinliği Açısından

Çin’de yaşanan hızlı büyüme aynı zamanda da yoğun enerji talebi anlamına gelmektedir. Çin’in artan enerji talebi dünya petrol fiyatlarının artışının sebeplerinden biri olarak gösterilebilir. 2000 – 2003 arasında dünya petrol talebi % 3,1 oranında artmıştır. Petrolü en çok tüketen bölge olarak bilinen Kuzey Amerika’da bu artış oranı % 2 iken, en hızlı büyüyen ülke olan Çin’de % 20 artmıştır. Bunun yanı sıra 2004 yılında Çin’in petrole olan talebinin % 13 civarında olduğu tahmin edilmiştir.¹⁶⁴

Uluslararası enerji Ajansına göre, dünya toplam ticari enerji tüketimi 1971’de 3635 milyon ton petrole eşdeğer iken, bu miktar 2000’de 6033 milyon tona ulaşmış ve 2030’ da 10080 milyon tona çıkacaktır. Bu rakamların bölgelere göre dağılımı aşağıdaki gibidir.

¹⁶⁴ “Petrolün Varil Fiyatı 40 \$: Bir Tehdit ve İşaret”, **Dış Politika Enstitüsü**, 2004, <http://www.foreignpolicy.org.tr>, Temmuz 2005

Tablo 78. Bölgelere göre ticari enerji tüketimi (Milyon ton petrol eşdeğeri)

	1971	2000	1971-2000 Artış Oranı (%)	2030	2000-2030 Beklenen Artış Oranı (%)
<i>Kuzey Amerika</i>	1383	1778	28	2526	42
<i>Avrupa</i>	924	1254	35	1635	30
<i>Büyük Okyanus Ülkeleri</i>	254	561	120	781	39
<i>Çin</i>	189	577	205	1264	119
<i>Doğu Asya</i>	64	280	337	668	138
<i>Güney Asya</i>	56	205	266	590	187
<i>Latin Amerika</i>	97	290	198	695	139
<i>Orta-Doğu</i>	31	256	725	499	94
<i>Afrika</i>	57	149	61	403	170
<i>Eski SSCB</i>	580	683	17	1019	49
<i>Toplam</i>	3635	6033	65	10080	67

Kaynak: Ahmet Alim, "Ekonomik Bakış", www.mesopotamianews.org, Temmuz 2005

Tablo 79. Enerji Kaynak Rezervlerinin Bölgelere Göre Dağılımı

	<i>PETROL</i> (Milyar Ton)		<i>DOĞAL GAZ</i> (Milyar Metre Küp)		<i>KOMÜR</i> (Milyar Ton)	
	Payı %	Ömrü yıl	Payı %	Ömrü yıl	Payı %	Ömrü yıl
<i>Kuzey Amerika</i>	6,1	13,5	4,9	4,9	26,2	234
<i>Latin Amerika</i>	9,1	38,8	4,6	71,6	2,2	381
<i>Afrika</i>	7,3	27,4	7,2	90,2	5,8	246
<i>Avrupa</i>	1,8	7,8	3,1	16,1	12,7	167
<i>Orta-Doğu</i>	65,3	86,8	36,1	100	5,8	246
<i>Eski SSCB</i>	6,2	21,1	36,2	78,5	23,4	500'den fazla
<i>Asya ve B. Okyanus</i>	4,2	15,6	7,9	43,8	29,7	147
<i>Dünya</i>	143	40,3	155	62	984	216

Kaynak: Ahmet Alim, "Ekonomik Bakış", www.mesopotamianews.org, Temmuz 2005

Dünya elektrik enerjisi üretiminde dünyanın petrol, doğalgaz ve kömüre olan bağımlılığı göz önüne alındığında petrolün önemi daha iyi anlaşılır.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta özellikle Çin gibi gerek bölgesel gerekse küresel anlamda ekonomilere etkisi bulunabilecek büyük ekonomilerin ihtiyaç duyduğu, özellikle petrol olmak üzere enerji ihtiyacının sağlandığı birkaç ülkeden yapılacak olan akışın devamlılığıdır. Bu açıdan bakıldığında bu ülkelerden gerçekleştirilen petrol ithalatının sürekliliğine olan güven aynı zamanda, bu ülkelerdeki petrol arzındaki muhtemel bir bozulmanın sonucu olarak Çin'i oluşabilecek makro ekonomik şoklara karşı daha hassas durumuma getirmektedir.

2001 ve 2003 yılları arasında gelişen petrol fiyatlarına baktığımızda artış hızı dikkat çekicidir.

Tablo 80. Yıllara Göre OPEC Sepet Fiyatı

<i>Yıl</i>	<i>Fiyat (\$ / Varil)</i>
2000	27,60
2001	23,12
2002	24,36
2003	28,10
2004	
Ocak	29,82
Şubat	29,56
Mart	32,05
Nisan	32,35
Mayıs	40-41,5

Kaynak: “Petrolün Varil Fiyatı 40 \$: Bir Tehdit ve İşaret”, Dış Politika Enstitüsü, 2004, s:1
<http://www.foreignpolicy.org.tr>, Temmuz 2005

2001 ve 2003 yılları arasında OPEC sepet fiyatı (değişik ham petrol fiyatlarından oluşan indeks) % 21,5 oranında artmıştır. 2004’ün ilk çeyreğinde 2003’ün ortalama düzeyinin % 8,5 üstünde ve Mayıs 2004’te 2003’ün tüm seviyelerinin % 45 üzerinde olmuştur.

Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) petrol fiyatlarında varil başına 10 dolar’lık artışın dünya hasılasını % 0,5 oranında 225 Milyar Dolar indireceği tahmininde bulunmaktadır. Ayrıca petrol tüketen ülkelerin ödeme dengesinin 150 Milyar dolar’ı petrol tüketicilerinden üreticilerine transfer edince hükümet bütçelerinin fenalaşacağını belirtiyor. Daha yüksek petrol fiyatlarının sonucu olarak gelişmiş ülkelerde 400,000 kişi işini kaybetmiştir. Aşağı Sahara bölgesindeki Afrika ülkelerinde % 3’lük bir hasıla düşmesine neden olmuştur.

Fakat, Mayıs 2004’e ait petrol fiyatı 2001’deki petrol fiyatlarına oranla varil başına yaklaşık 17 dolar daha fazladır; yani bu durumun dünya ekonomisindeki etkisi, IEA tarafından belirtilenden çok daha fazladır.

SONUÇ

Son 20 yılda Çin ekonomisinin ulaşılmış olduğu büyüme hızı rakamları dünya ülkelerinin dikkatlerini Çin'e çekmiştir. Çin'in ekonomik tarihine baktığımızda yaşanan ekonomik gelişmenin ardında sadece uygulamaya konulan reformların olmadığı görülmektedir. 1500 yılına kadar Çin ekonomisinin Dünyanın en büyük ekonomilerinden biri olduğu görülür. Çin'in sahip olduğu yüksek gelir düzeyi, 1200 yıllarında Batı Avrupa'da sanayi devrimi başladığında yerinde saymıştır. Çin o yıllarda Batı Avrupa'nın kalkınma hızına yetişememiştir. Birinci bölümde Çin'in ekonomik tarihçesinde bahsedildiği gibi Batıda sanayi devriminin etkisi ile teknolojik gelişmeler yaşanırken, Çin'in bu gelişmelerden uzak kalmasının nedeni ülke içinde ve bölge ülkelerle yaşadığı çatışmalardır.

20.yy ise deniz aşırı ticaretin Batılı ülkelerin eline geçmesi sonucunda Dünya ekonomisinde ABD, İngiltere, Japonya, SSCB gibi büyük ekonomilerin yükselişe geçtiği görülmektedir. Bu dönemde Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1970'lerde başlayan ekonomik reformları ile kalkınma hamlesi içinde olduğu görülür. Ekonomik reformlar başlığı altında incelendiği gibi Mao Zedong döneminde ekonomik kalkınmanın ülke için önemi anlaşılmış ve Deng döneminde başlatılan reformlarla hem ekonomik hem de yapısal alanda olumlu sonuçlara ulaşılmıştır. 1953 yılına uygulamaya konulan beş yıllık kalkınma planları ise 1970'li yıllardan sonra milli gelir artışı üzerinde devamlılığı sağlamayı başarmıştır. Bu gelişmeler hem halkın sosyal yaşantısında, hem de yapısal alanda olumlu etkiler yaratmıştır.

Çin ekonomisinin 1980'lerden sonraki büyüme rakamlarına bakıldığında ise %7-8 ile günümüze kadar hep dünya ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir.

Ekonomik kalkınma amacıyla uygulana ekonomik reformların temelinde dışa açılma politikası yatmaktadır. Bu politika gereğince birinci bölümde "Özel Ekonomik Faaliyet Alanları" başlığı altında incelendiği gibi; Özel ekonomik bölgeler, Açık kıyı kentler, Serbest ticaret bölgeleri ve Açık sınır kentleri oluşturulmuştur. Böylece yabancı yatırımların ülkeye çekilmesi amaçlanmış ve ekonomik verilerle incelendiği gibi etkinlik sağlanmıştır.

Çin'in ekonomik reformlar ile dış dünyaya açılması, dünya piyasasında etkinliğini arttırmıştır. Günümüzde Çin Dünyanın en önemli ithalatçıları arasında yerini almıştır. Bu durum sahip olduğu rekabet avantajlarından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle dış dünya ile

rekabetinde sahip olduğu avantajları yaratan kaynaklar ikinci bölümde beş başlık altında incelenmiş ve etkinlikleri rakamlarla yorumlanmıştır.

Çin ekonomisinin dış dünya ile rekabetinde avantaj sağlayan kaynakların başında, devletin uygulamış olduğu teşviklerle ülkeye gelişi desteklenen doğrudan yabancı yatırımlardır. Doğrudan yabancı yatırımların ülke içindeki etkileri incelendiğinde ise dört önemli etkisi olduğu görülmektedir. Bunlar istihdam artışı, ihracat artışı, üretilen mamullerin kalitesindeki artış ve imalat sanayideki yaşanan gelişme ile gerçekleşecek teknolojik gelişme ve nihayetinde GSYH'ya olan etkilerdir. Çin'in ikinci olarak rekabetinde avantaj sağlayan kaynağı, sahip olduğu işgücü potansiyeli ve ücretlerdeki düşüklüktür. Bu nedenle ikinci bölümde Çin'in işgücü piyasasının yapısı incelenmiştir. Dünya ülkelerinde çalışanların saatlik ücretleri Çin ile karşılaştırıldığında Asya ülkelerinden başka dünyanın diğer bölgelerinden de sanayi işlerinin Çin'e geliş nedeni açıklanmıştır.

Çin'deki finans yapısına bakıldığında bankacılık sektöründeki problemler dış dünya ile rekabetinde dezavantaj yaratacak durumdadır, fakat son dönemde yaşanan liberalleşme hareketleri bu durumu avantaja çevirecek düzeydedir.

Çin'in dış ticarete sahip olduğu bir diğer avantaj dış yatırımlara sağlamış olduğu düşük enerji politikasıdır. Çin'in uzun dönemde rekabetinin sürdürülebilirliğini sağlayacak olan bu önemli etken tüm enerji göstergeleri ile incelenmiştir.

Çin'in DTÖ'ne üyeliği ise dış ticaretinde rekabetini etkin kılacak, uzun dönemdeki belirsizliği ortadan kaldırdığından önemli bir etken olarak incelenmiştir. Bu anlamda Çin'in DTÖ girmesi diğer ekonomilere hem avantaj sağlayacak hem de kayıplara yol açacak bir gelişmedir. Çin'in 1970'lerde başlayan ekonomik reformları dış dünya ile rekabetinde etkinliği getirmiştir. DTÖ üyeliği ile ise dış ülkelerle rekabetin daha da şiddetlendirmesi beklenmektedir.

Üçüncü bölümde “Çin'in Dünya Ticareti İçindeki Bölgesel Gelişimi ve Sahip Olduğu Rekabet Üstünlüğünün Sürdürülebilirliği” başlığı altında Dünya ticaretinde 1960'lı yıllarda şekillenmeye başlayan bölgesellik içinde Çin'in yeri ve önemi açıklanmıştır. Devamında ise ikinci bölümde bahsedilen, Çin'in dış dünya ile rekabetinde sahip olduğu üstünlük, belirlenen sekiz kriterle tartışılmıştır. Bu bölümde alınan kriterler şunlardır; büyümenin

sürdürülebilirliği, uluslararası ticaret, dış ve iç yatırımlar, istihdamın sürdürülebilirliği, fiyatlar ve enflasyon, vergi sistemi, bölge ülkelerle ticaretin artması, paranın hareket hızı.

Çin bu bölümde belirlenen tüm kriterlerde Avrupa Birliği, ABD ve Dünya ülkeleri rakamları ile karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak Çin ekonomisinin uzun dönemde rekabet üstünlüğü sağlayacak kaynaklarının devamlılık sağlayacağı görülmüştür.

Çin'in sahip olduğu dış ticaretteki rekabet üstünlüğü dünya ekonomisine entegrasyonu ile artmış fakat aynı zamanda dünya ekonomisi üzerindeki etkileri de oluşmaya başlamıştır. Bu rekabetin olumlu sonucu sektörlerde artan verimlilik olmuşsa da Çin'in etkin olduğu sektörlerde ticaret yaptığı ülkelerde işsizliğe neden olmuştur. Çin'in sahip olduğu dış ticaret üstünlüğünün dünya ekonomisine etkilerinin incelendiği son bölümde Çin'in dünya pazarında gittikçe artan bir öneme sahip olduğu görülmektedir.

Çin'in dış ticarete sahip olduğu rekabet avantajının sürdürülebilirliğinde belirleyici rol oynayan ekonomik büyümesidir. Ülke içinde uygulanacak olan yeniden yapılanmaya yönelik reformlarda etkinliğin sağlanması ile uzun dönemde, sahip olduğu avantajları koruyabilecektir. Çin'in dış ticarete rekabet üstünlüğünü sürdürebilecek kaynaklara sahip olduğu düşünüldüğünde hem ekonomik büyümesini sürdürebileceği hem de dış ticaretindeki etkinliğini koruyabileceği söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Adda, Jacques. **Ekonominin Küreselleşmesi**, Fransızca'dan çev: Sevgi İnceci, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002
- Akarsu, Meriç. **Değişen Dünya Dengeleri, Rusya Federasyonu Yakın Çevre Politikası ve Türkiye Cumhuriyeti**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1994
- Başer, Bülent. “Uzak doğunun Haksız Rekabetine Karşı Alınacak Tedbirler”, **Ticarette Çin Tehdidi Semineri**, 23-28 Nisan 2004 Antalya, Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası Yayınları, 2004
- Becker, Jasper. “Çin’in Büyüme Sancısı”, **National Geographic**, Mart 2004
- Çıplak, Murat. “Çin’de İnsan Hakları ve Ayrımcılık Hareketler”, **Çin’in Gölgesinde Uzakdoğu Asya**, Der: Deniz Ülke Arıboğan, Bağlam Yayınevi, İstanbul, 2001
- Dartan, Muzaffer., Hatipoğlu, Esra. ve Dikkaya, Mehmet. **ECO Bölgesi/Uluslararası Aktörlerin Rolü ve Türkiye**, M.Ü Avrupa Topluluğu Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2002
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, **Çok Uluslu Altyapı Geliştirme Projeleri**
- Dougoll, Mc Derek. **The International Politics of the New Asia Pasific**, Lynne Rienr Publishers, Colorado,1997
- Eberhald,Wolfram. **Çin Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997
- Ekinci, A., **Çin Yabancı Sermaye Türkiye**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005
- Ekonomik Forum Dergisi**, “Çin Halk Cumhuriyetinin Dünya Ticaret Örgütü’ne Üyeliğinin Getirdikleri”, Mart 2004
- Ekonomist Dergisi**, “Çin 1 Milyon Kişiyi İşinden Etti”, 12-18 Haziran, sayı: 2005/24
- Ekonomist Dergisi**, “Çin, Rusya, Romanya Rehberi: 3 Ülkenin Ayrıntılı Ekonomik Analizi”, 14 Mart 2004
- Ekrem, Erkin. “Çin’in Asya Pasifik Stratejisi ve BAOA Asya Forumu”, **Stratejik Analiz Dergisi**, Cilt 2, Sayı 13 Mayıs 2001
- Ekrem, Erkin. “Çin’in Çevresel Bölge Politikası”, **Stratejik Analiz Dergisi**, Şubat 2004
- Ekrem, Nuriye. **Çin Halk Cumhuriyeti Dış Politikası**, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2003
- Gökçe, Deniz. “Çin’i İzlemek Zorundayız”, **Akşam Gazetesi**, 3 Aralık 2003
- Gökçe, Deniz. ve Ercan, Metin. “Çin’i İyi Tanımak Gerekıyor”, **Stratejik Analiz Dergisi**, 2004, Nisan

- Gülboy Burak. “19.Yüzyılda Uzakdoğu Asya’daki Güç Dengesinin Evrimi”, Çin’in **Gölgesinde Uzakdoğu Asya**, Der: Deniz Ülke Arıboğan, Bağlam Yayınevi, İstanbul, 2001
- Güzelhan, Çoşkun. “Çin Ekonomisinde Gelişmeler Fırsatlar Ve Tehditler”, **İgeme Dergisi**, Ocak Nisan 2004, Sayı 26
- Hui, Wang. “Tienneman Sosyal Hareketinin Yenilgisi”, Fransızcadan Çev: Gülüm Şener, ”, **Le Monde Diplomatique**, Nisan 2002
- Huntington, Samuel. ve Berger, Peter. **Bir Küre Binbir Küreselleşme: Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik**, İngilizce’den Çev: Ayla Ortaç, Kitap Yayınları, İstanbul, 2003
- Karaca, Kutay. **Dünyadaki Yeni Güç Çin: Tek Kutuptan Çift Kutuba**, IQ Kültürsanat Yayıncılık, İstanbul, 2003
- Kemenade, Willem Van. **Çin Hong Kong Tayvan A.Ş. Yeni Bir İmparatorluk**, İngilizce’den Çev: Armağan Anar, Sabah Yayınları, İstanbul, 1999
- Kızıltan, Alaattin. “Tek Kutuplu Bir Dünyada Çin Halk Cumhuriyetinin Süper Güç Olabilirliği”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 5, sayı:1 **Milliyet Gazetesi**, 9 Haziran 2005
- Edward, Mike. “Venedik’ten Çin’e Makro Polo”, **National Geography**, Mayıs 2001
- Ok, Selçuk Tayfun. ve Atilla İlyas İmrahur. **Çin Halk Cumhuriyeti Tüketim Malları İhracat Pazar Araştırması**, İTO Yayınları, İstanbul, 1998
- Özdağ, Ümit. ve Göka, Erol. “Çin’in Uzun Yürüyüşü: İzlenimler, Düşünceler”, **Stratejik Analiz Dergisi**, Şubat, 2004
- Qin Shi. **Çin**, Yeni Yıldız Yayınevi, İstanbul, 1997
- Saygılıoğlu, Nevzat. “Uzakdoğu Karşısında AB ve Türkiye”, **Ticarette Çin Tehdidi Semineri**
- Sükan, Özer. **Çin Halk Cumhuriyetinin Tarihi, Kurulması ve Gelişmesi**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2000
- Thomson, George. **Devrimci Diyalektik Üzerine**, Şubat Yayınları, Ankara, 1994
- Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, **Dünya Ekonomisinin Yeni Sorunu: Çin Tehdidi**, Ajans-Türk Basın ve Basım A.Ş., Ankara, 2004
- Witteloostuijn, Zen /Van. “Economic Openness and Trade Linkages of China”, **Review Of World Economics**, 2004, Vol. 140 (2)
- Yıldırımaz, Sinan. “Çin’in Kalkınma Stratejisi ve Global Ekonomiye Entegrasyonu”, Der: Deniz Ülke Arıboğan, **Çin’in Gölgesinde Uzakdoğu Asya**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2001

Yıldızoğlu, Ergin. “ Küresel Gc Dengelerinde Gelişmeler”, **Stratejik Analiz Dergisi**, Temmuz 2004

Yılmaz, Rasim. ve Koyuncu, Cüneyt. **Çin:Dragon Ekonomisinin nlenemeyen Yükselişi**, Ekin Yayınları, Bursa, 2005

E- KAYNAKLAR

APEC Ekonomik Liderleri Eylem Bildirgesi (APEC Economic Leaders' Declaration For Action), Osaka-Japan, 1995,

http://www.apsec.org.sg/apsec/leaders__declarations/1995.html, 27 Haziran, 2005

Arısoy, Ebru, Bayar, Güzin ve Soranlar, Burak. “Asya'nın Devi: Çin Halk Cumhuriyeti”, Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı,

<http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/temmuz2004/asya1.htm>, 25 Haziran, 2005

Atılđan, Hasan. “Çin Halk Cumhuriyetinde Katma Değer Vergisi Uygulaması ve İhracatta Vergi iadesi Politikaları”, Maliye Dergisi, İstanbul

www.tbb.org.tr/turkce/kutuphane/ yeni%20yayinlar/Ağustos%202004.doc, 10 Temmuz, 2005

Aydın, Aydan., Ataman, Pelin Erdönmez., İnan, Alpan. ve Tulay, Burçak. “ Bankacılıkta Mali Bünye Sorunları ve Yeniden Yapılandırılmada lke Uygulamaları”, Mart 2002, TBB Bankacılar Dergisi, **www.tbb.org.tr/turce/araştırmalar/restructuring.doc**, 23 Temmuz, 2005

Aydoğdu, Bülent. Japonya İle Çin Arasındaki Enerji Mücadelesi, Jeopolsar Uluslararası İlişkiler Dergisi, Eylül 2004, **www.jeopolsar.com/jeo_polsar.htm**, 10 Temmuz, 2005

Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, “Çin Ekonomisindeki Gelişmeler”, **<http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekonomi/sayi7/cin.htm>**, 27 Haziran, 2005

Beams, Nick. “Dünya Ekonomisi Büyüyor Ancak Dengesizlikler de Artıyor”, International Committee of The Fourt International (ICFI), **www.wsws.org/tr/2003/oct2003/nb-o16.shtm**, 24 Temmuz, 2005

Civelek, Uğur. “ Küresel Dengesizlik ve Çin Faktörü”, Dış Yatırım Finansal Yaşam Rehberi, 2005,**<http://www.yatirimyap.com/c/YorumText.asp?renk=1&tip=UCY&Tarih=17.06.2005>**

- Conventional Arms Transfers To The Developing Nations, 1994-2001, 6 Ağustos 2002, s:18-42, http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m0IAJ/is_4_24/ai_95593888, 10 Temmuz, 2005
- Çin Kültür Merkezi, www.sinco.com.tr ,10 Haziran, 2005
- Dedeoğlu, Beril. “Uzakdoğuda ASEAN Çerçevesindeki Bölgesel Örgütlenmeyi Etkileyen Dışsal.Faktörler”,
<http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan98/uzakdou.htm>, Mayıs, 2005
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomisi ve Türkiye ile İlişkileri, Ocak 2003, <http://www.deik.org.tr/bultenler/200312011145cin-ulkebulteni-ocak2003.pdf>, Haziran 2005
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, “Çok Uluslu Alt Yapı Geliştirme Projeleri”,
<http://www.deik.org.tr/>, Temmuz, 2005
- Dış Politika Enstitüsü, “Petrolün Varil Fiyatı 40 \$: Bir Tehdit ve İşaret”, 2004,
<http://www.foreignpolicy.org.tr>, Temmuz 2005
- Dış Ticaret Müsteşarlığı, Çin Aralık 2001 Aylık Raporu,
<http://www.dtm.gov.tr/pazaragiris/ulkeler/cin/cin-rap-ayl-ara.htm,n>, 5 Temmuz, 2005
- Dış Ticaret Müsteşarlığı, “Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği”, www.dtm.gov.tr, Haziran, 2005
- Dış Ticaret Müsteşarlığı, Çin, Aralık 2001 Aylık Raporu, www.dtm.gov.tr, Haziran, 2005
- Dünya Gelişim Göstergeleri (World Development Indicators), www.worldbank.org, Temmuz 2005
- Fertekligil, Veysi. Yapı Kredi Küresel Görünüm Raporu, 28 Mayıs 2005,
http://www.ykb.com/arsiv/raporlar/kuresel/kg05_23.doc, 27 Haziran, 2005
- Gürdal, Ruhi. “Sürdürülebilir Rekabet Gücü”, 1995 Sanayi Kongresi,
<http://www.mtso.org.tr/mp/contents.php?id=130>, 25 Haziran, 2005
- International Labour Organization, “Gelişmekte Olan Ülkeler Ticaretteki Küreselleşmeden Yararlanamıyor”,<http://www.ilo.org/public/english/region/eurpro/ankara/newsletter/news2001-38.htm>, Haziran 2005
- İTO Yayınları, Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu, 2005,
<http://www.ito.org.tr/ITOPortal/mainNS.html>, 11 Temmuz, 2005
- Kıraç, Gürol. “Doğu’nun NATO’su”, Türkistan Araştırmaları Masası, 2005,
www.avsam.org/gunlukbulten/arsiv/2003/2212.htm, 24 Temmuz, 2005

- Kozlu, Emre. “ Reform Sürecinde Bir Bankacılık Sektörü: Çin”, Garanti Bankası Dergisi Ağustos,2004,http://www.garanti.com.tr/anasayfa/garanti_dergisi/agustos2004/dunyada_bankacilik.htm, 20 Haziran, 2005
- Nebioğlu, H., “Bölgeselleşme Hareketleri Bağlamında 21.yy ‘da Türkiye”, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/nebioglh/bolge2.pdf>, Haziran, 2005
- Ntv-Msnbc ve Ajanslar, “Çin’de Bankacılığa Dev Yatırım”, www.ntvmsnbc.com/news/329211.asp, 18 Haziran 2005
- NTV-MSNBC, <http://www.ntvmsnbc.com/news/258901.asp>, Temmuz, 2005
- OECD, Bilim, Teknoloji ve Sanayi: 2004 Raporu, www.oecd.org/dataoecd/1716/34074396.pdf, 20 Temmuz, 2005
- Pektim Petrokimya Holding, Halka arz Ön değerlendirme Raporu, <http://www.gedik.net/petkim/ARGE%20RAPORU.pdf>, 12Temmuz, 2005
- Simon, Fan Cheng. “Çin Doğrudan Sermaye Yatırımlarını Çekmede Neden Başarılıdır:İşlem Maliyeti Yaklaşımı”,İngilizce’den çev: Bekir Gövdere, DTM, Dış Ticaret Dergisi, Nisan, 1999 <http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan99/cin.htm>, 1 Temmuz 2005
- The Imperial Era: 3, Mongolian Interlude, <http://www-chaos.umd.edu/history/imperial3.html#mongol>, 15 Haziran, 2005
- Turan, Serdar. “Çin İşi Marka İşi”, 04/12/2003, <http://www.infomag.com.tr/v2/yazar/105>, 24 Temmuz 2005
- UNCTAD Raporu, “Dünya Ticaret Sistemi içinde Çin’in Önündeki Fırsatlar ve Güçlükleri Değerlendiriyor”, 29 Nisan 2002 Tarihli basın açıklaması, <http://www.unctad.org/sections/press/docs/pr0243tur.pdf>, 24 Temmuz, 2005, www.dtm.gov.tr/DUNYA/ulus/67gdaubir.htm, Temmuz 2005

ÖZGEÇMİŞ

1978 yılında Bursa’da doğdum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Bursa’da tamamladım. 2002’de Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat bölümü’nden mezun olum.

2003-2004 öğretim yılında Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F.’de İktisat Teorisi alanında yüksek lisans eğitimime başladım. Prof.Dr.Zeynel Dinler’in danışmanlığında “Çin Ekonomisinde Rekabet Avantajı Sağlayan Etkenler ve Rekabetin Sürdürülebilirliği” konulu teze başladım.